

Barnets och ungdomens reform – Förslag för en hållbar framtid

Slutrapport från den nationella samordnaren
för den sociala barn- och ungdomsvården

Regeringskansliet
Socialdepartementet

Till statsrådet Åsa Regnér

Regeringen beslutade vid sitt sammanträde 2014-08-28 att tillsätta en nationell samordnare för den sociala barn- och ungdomsvården (dnr S2014/06314/FST). Vid sitt sammanträde 2016-02-28 beslutade nuvarande regering att förlänga uppdraget för den nationella samordnaren från tidigare slutdatum den 30 april 2017 till den 15 december 2017.

Den nationella samordnaren har i enlighet med uppdraget fört dialog med företrädare för ett antal kommuner för att stärka och stödja socialtjänsten i deras arbete så att barn och unga får det stöd och den hjälp som de behöver. Besök har gjorts vid två separata tillfällen i närmare 50 kommuner av varierande storlek och med en geografisk spridning. Dialog har även förts med andra för uppdraget viktiga aktörer. Samordnaren har informerat om uppdraget till barn-, äldre- och jämställdhetsministern var tredje månad. Samordnaren lämnade en slutredovisning av sitt arbete till Regeringskansliet (Socialdepartementet) den 15 december 2017. Ämnessakkunniga i den nationella samordnarens uppdrag har varit: Petra Rinman 22 januari 2015 till 9 september 2016, Eric Hetting 15 juni 2015 till 30 juni 2017, Pia Tham 5 september 2016 till 15 december 2017, Inger Kyösti 12 juni till 3 december 2017 samt Karin Kvist Kullberg 3 oktober till 15 december 2017. Följeforskningen har genomförts av universitetslektor Robert Wenglén, Lunds Universitet. I uppdraget har samarbete skett med SKL nationella samordnare Kjerstin Bergman och de regionala utvecklingsledarna, i enlighet med uppdraget. I rapportens slutskede har Harald Gegner, utvecklingsledare Socialförvaltningen Lunds kommun, doktorand i socialt arbete Malmö universitet bidragit. Samråd har vid flera tillfällen skett med myndigheter, barnrättsorganisationer, civilsamhället, privata aktörer som verkar inom den sociala barn- och ungdomsvården samt med forskare, i enlighet med uppdraget. Den nationella samordnaren överlämnar härmed sin slutrapport och uppdraget är därmed slutfört.

Stockholm december 2017

Cecilia Grefve

/Inger Kyösti
Pia Tham

Tack!

Vid ett av samråden om slutrapporten fick jag frågan, vad har överraskat dig mest under ditt uppdrag. Med betänketid vill jag svara alla engagerade och kunniga människor, barn som vuxna som jag mött och som har den gemensamma viljan, att bidra till en bättre social barn- och ungdomsvård för dem som verksamheten är till för och för dem som arbetar i den.

Denna sida var tänkt att tacka alla er som har bidragit i det som vi nu kallar Förbättringsresan. Men jag förstod snabbt att skulle jag namnge alla så skulle denna sida inte räcka och tänk om jag glömmer någon, så istället tack till er alla.

Min förhoppning är att föreliggande rapport kommer att inspirera, göra skillnad och leda till reflektion om hur barnens och ungdomarnas delaktighet och medskapande kan öka. Det egna vardagsarbetet men också att den bidrar till nödvändiga systemförändringar, vilka i sin tur bidrar till att vi vågar utmana hindrande gränser för helhetssyn. Avslutningsvis vill jag dels tacka alla sammarbetskommuner för ert engagemang i arbetet, dels den politiska ledningen som övertog uppdraget samt förlängde det.

Med vänliga hälsningar
Cecilia Grefve

”Det krävs ett helt nytt sätt att tänka för att lösa de problem vi skapat med det gamla sättet att tänka.”

Albert Einstein

Förbättringsresan
för den sociala barn- och ungdomsvården

Regeringskansliet
Socialdepartementet

Innehåll

BAKGRUND	09
RESULTAT	16
SAMTAL MED BARN, UNGA OCH VÅRDNADESHAVARE	24
SAMTAL MED FACKLIGA FÖRETRÄDARE	35
NATIONELLA DIALOGER	45
FÖLJEFORSKNING	46
KOMMUNIKATION FÖR ÖKAD DELAKTIGHET	77
10 FÖRSLAG DEN NATIONELLA SAMORDNAREN LÄMNAT TILL REGERINGEN	83
FÖRBÄTTRINGSRESAN DEL 2. SAMMANFATTNING AV DIALOGEN VID DE UPPFÖLJANDE KOMMUNBESÖKEN GENOMFÖRDA UNDER OKTOBER 2016 – MAJ 2017	91
DEN NATIONELLA SAMORDNAREN FÖR DEN SOCIALA BARN- OCH UNGDOMSVÅRDEN FÖRESLÅR: BARNETS OCH UNGDOMENS REFORM FÖR EN HÅLLBAR FRAMTID	115

SKÄLEN TILL FÖRSLAGET OM EN BARN- OCH UNGDOMSREFORM	119
HUR KAN BARN OCH UNGAS DELAKTIGHET ÖKA?	131
HUR KAN EN BRYGGA MELLAN SOCIONOMUTBILDNINGEN OCH DEN SOCIALA BARN OCH UNGDOMSVÅRDEN SKAPAS?	153
DET GÄLLER ATT SKAPA GODA SPIRALER – OM STABILITET BLAND PERSONALEN I DEN SOCIALA BARN- OCH UNGDOMSVÅRDEN	165
REFERENSER	187
BILAGA 1. SAMARBETSKOMMUNER	193
BILAGA 2. MÄTVARIABLER HANDLÄGGARE	194
BILAGA 3. MÄTVARIABLER ENHETSCHEF	195
BILAGA 4. SOCIONOMPROGRAMMENS EGNA BESKRIVNINGAR AV SAMARBETE MED SOCIALTJÄNSTEN.	197

Bakgrund

Regeringens beslut

Regeringen beslutade den 28 augusti 2014 att inrätta en nationell samordnare för den sociala barn- och ungdomsvården från och med den 1 november 2014 till och med den 30 april 2017. Uppdraget förlängdes till den 15 december 2017. I samband med förlängningen förstärktes uppdraget med kvartalsvisa återkopplingar. Den nationella samordnaren ombads under pågående arbete lämna konkreta förslag som skulle förbättra den sociala barn- och ungdomsvården.

De barn och unga som är i behov av insatser från socialtjänsten tillhör i många fall de mest sårbara och utsatta i vårt samhälle. De senaste åren har flera åtgärder vidtagits för att stärka och utveckla den sociala barn- och ungdomsvården. Åtgärderna har bland annat bestått av skärpt lagstiftning och ett uppdrag till Socialstyrelsen att utveckla ett program för trygg och säker vård vilket bl.a. omfattar

framtagande av föreskrifter, allmänna råd och vägledningar på området samt utbildningsmaterial för familjehem och jourhem. Genom en överenskommelse mellan regeringen och Sveriges Kommuner och Lands-ting finns regionala utvecklingsledare för den sociala barn- och ungdomsvården som ett stöd för genomförande av ny kunskap och forskning samt stimulera ett långsiktigt utvecklingsarbete. Regeringen har även initierat en långsiktig satsning för att stödja kommunerna i arbetet med kompetensutveckling inom den sociala barn- och ungdomsvården. Att fortsätta att utveckla statens stöd till huvudmännen i syfte att bidra till en trygg och säker vård för barn och unga beskrevs som angeläget. Mot bakgrund av detta utsågs den nationella samordnaren med uppgift att ge kommunerna stöd under perioden 2014-2017 i deras arbete med att skapa en trygg och säker vård.

Närmare om uppdraget

Den nationella samordnarens uppdrag har varit att i dialog med företrädare för ett antal kommuner stärka och stödja socialtjänsten i deras arbete så att barn och unga får det stöd och den hjälp som de behöver. Viktiga inslag i arbetet har varit att stimulera och inspirera socialtjänsten att utveckla verksamheten på bästa möjliga vis för att möta de utmaningar som finns.

Vidare underströks att arbetet inom socialtjänsten med barn som far illa eller riskerar att fara illa är ett viktigt arbete, vilket den nationella samordnaren skulle lyfta fram i sin dialog med kommunerna och i andra lämpliga sammanhang.

I den nationella samordnarens uppdrag ingick att vid två separata tillfällen besöka minst 50 kommuner av varierande storlek och med en geografisk spridning. Ett mål med dialogen med kommunerna var att ge inspiration och stimulera till att vid behov tänka nytt och annorlunda i det praktiska arbetet. Exempelvis skulle den nationella samordnaren kunna bistå med att lyfta goda exempel på framgångsrika arbetsätt från andra kommuner samt föra en dialog kring hur en kommun kan ta fram lokala handlingsplaner för hur den sociala barn- och ungdomsvården kan utvecklas. I den nationella samordnarens arbete skulle kommunernas olika förutsättningar beaktas. I den nationella samordnarens uppdrag ingick även att föra en dialog med andra för uppdraget viktiga aktörer.

I uppdraget tydliggjordes att om samordnaren finner skäl för det skulle samordnaren göra en analys av vilka åtgärder som långsiktigt

främjar bättre spridning och tillämpning av ny kunskap och andra insatser som kan leda till att kommunerna ges bättre möjligheter att tillgodose en trygg och säker vård.

Vidare angavs att samordnarens arbete skulle återföras muntligt och skriftligt till landets kommuner och till andra berörda huvudmän, med exempel på hur socialtjänsten kan fungera på bästa sätt för att en trygg och säker vård ska uppnås. Samordnaren har informerat om uppdraget till barn-, äldre- och jämställdhetsministern var tredje månad.

Arbetet har bedrivits i samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting och de regionala utvecklingsledningarna för barn och unga. Den nationella samordnaren har samrått med berörda myndigheter och andra aktörer som samordnaren ansett vara relevanta för uppdragets genomförande. Arbetet har bedrivits i samråd med Socialstyrelsen, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Barnombudsmannen och Länsstyrelserna, Skolverket, Skolinspektionen, Datainspektionen, Migrationsverket, Allmänna barnhuset, Polisen, Statens Institutionstyrelse, Föreningen Sveriges socialchefer mfl. Den nationella samordnaren har även samarbetat med andra berörda departement, utredare och samordnare. För att få en bred delaktighet i uppdraget har den nationella samordnaren deltagit vid en mängd antal konferenser och möten samt bjudit in till ett stort antal dialoger med bland annat fackliga företrädare, privata vårdgivare och barnrättsorganisationer.

Under kommunbesöken har den nationella samordnaren även träffat ett stort antal barn, unga och familjer som haft kontakt med den sociala barn- och ungdomsvården samt fackliga företrädare. Vid kommunbesöken har även representanter från skola, barnomsorg och hälso- och sjukvård deltagit.

Vad innebär uppdraget som samordnare?

Statskontoret (2014) definierar samordnare ”en person som är utsedd av regeringen och som verkar utanför myndighetsstrukturerna för att samordna och genomföra regeringens politik” (s.5).

Enligt Statskontorets rapport om nationella samordnare (2014) lyfts inom forskningen två förklaringar fram till varför staten väljer en otraditionell, horisontell, styrform ofta fram. Det handlar för det första om att staten är beroende av flera andra aktörer för att genomföra politiken. För det andra tenderar staten att tillgripa det som benämns horisontell styrning när det handlar om vad som kallas ”wicked problems”, det vill säga komplexa problem utan enkla lösningar eller tydliga slutresultat. Det handlar också om att statskontoret i likhet med forskningen gör en bedömning av att samordning på frivillig väg är ett mer effektivt eller politiskt önskvärt sätt att nå målen än genom tvingande styrning som reglering och tillsyn. Av rapporten framgår också att en nationell samordnare anses ha andra möjligheter än myndigheter eller Regeringskansliet att nå ut till och påverka aktörer. Vidare kan samordnaren också användas för att synliggöra en fråga och på så sätt skapa ett förändringstryck.

Syftet med samordningen är just att få samverka att fungera bättre med mjukare övergångar för medborgarna mellan de olika aktörernas ansvarsområden.

Planering av uppdraget

Utgångspunkt i Socialtjänstlagen

Under våren 2015 planerades uppdraget och en genomförandeplan beslutades den 12 mars 2015. Uppdraget utgick ifrån gällande regelverk. Socialtjänstlagens portalparagraf samt två ytterligare paragrafer valdes ut för att tydliggöra inriktningen. Den första handlade om att det är kommunen som har det yttersta ansvaret för socialtjänsten inom sitt område:

Varje kommun svarar för socialtjänsten inom sitt område, och har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver. Detta innebär ingen inskränkning i det som vilar på andra huvudmän ...
(2 kap. 1 § SoL).

Den andra handlade om kommunens förutsättningar att leva upp till socialtjänstlagens kvalitetsparagraf:

Insatser inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet. För utförandet av uppgifter inom socialtjänstlagen ska det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. Kvaliteten i verksamheten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.
(3 kap. 3 § SoL).

Strategiskt urval av kommuner

Kommunerna valdes ut utifrån den kommungruppering som tagits fram inom ramen för Öppna Jämförelser (Socialstyrelsen). Här delades kommunerna in i fem grupper utifrån antalet kommuninvånare. Tio kommuner inom varje grupp valdes. I den kommungrupp som består av landets största kommuner är alla utvalda. Utifrån detta har Stockholm, Göteborg och Malmö deltagit med både centrala förvaltningen och två stadsdelar, vilket tillsammans med Uppsala blir tio besök.

I urvalet för uppdraget har hänsyn även tagits till att alla län ska vara representerade med minst en kommun. Kommunerna som deltar i samarbetet redovisas i bilaga 1.

Förfrågan om samarbete

För att säkerställa att den sociala barn- och ungdomsvården i alla dess delar har förutsättningar att bedrivas med god kvalitet ställdes frågan om samarbete till kommunstyrelsen i de valda kommunerna. En önskan framfördes om att få träffa presidierna ifrån kommunstyrelse, socialnämnd/omsorgsnämnd samt skola/utbildningsnämnd, kommunens förvaltningsledningsgrupper samt kommunrevisionen. Vidare beskrevs att samarbetet med den nationella samordnaren skulle innebära att kommunen skulle medverka i en mätning av utredande socialsekreterares och deras närmaste chefers arbetstid, att arrangera två kommunbesök för den nationella samordnaren samt ta fram en plan för handling – dvs. en plan för hur man i kommunen skulle arbeta för att förbättra den sociala barn- och ungdomsvården.

Samarbetet skulle också innebära att den nationella samordnaren skulle ta med sig kunskapen från kommunal nivå, lyfta goda exempel, för att i dialog med olika aktörer på nationell nivå och på det sättet driva på utvecklingen mot en social barn- och ungdomsvård där barn och unga får det stöd och den hjälp som de behöver.

Efter att förfrågan skickades ut svarade två kommuner att de hade svårt att klara sitt grunduppdrag och att de därför tackade nej till att delta. Dessa kommuner besöktes ändå men mer förutsättningslöst. Utifrån att två kommuner inte deltog alls bjöds ytterligare två kommuner in: Linköping och Helsingborg. Valet av de nya samarbetskommunerna grundade sig i att den nationella samordnaren önskade belysa två frågor som just dessa kommuner arbetat aktivt med. Den ena frågan var om individuella socialtjänstinsatser kan ges som service istället för bistånd, vilket är en fråga som har diskuterats i flera år. Här har Linköping utmärkt sig utifrån att de erbjuder service utan biståndsbedömning. Det bedömdes därför som intressant ur ett nationellt perspektiv att bjuda in denna kommun i arbetet. Den andra frågan som den nationella samordnaren önskade belysa var hur man kan arbeta med att göra barn och unga delaktiga i beslut. Här hade Helsingborg arbetat med att involvera unga i socialtjänstens i kommunens verksamhetsutveckling och medverkat i ett internationellt projekt kring frågan. Under 2015 när kommunerna tog emot många ensamkommande barn tackade ytterligare två kommuner nej till samarbete.

Utöver dessa sammanlagt närmare hundra kommunbesök har den nationella samordnaren även genomfört en stor mängd andra kommun/regionbesök.

Genomförandet av kommunbesöken

Information inför besöket

Den nationella samordnaren önskade inför besöket att få del av dokumentation från kommunen som de bedömde var relevant för att diskutera förutsättningarna för att bedriva en social barn- och ungdomsvård av god kvalitet. Här kunde exempelvis brukarundersökningar, socialnämndens, skol- och utbildningsnämndens budgetskrivelse ingå. Dessutom granskningshandlingar av kommunrevisionen respektive Inspektionen för vård och omsorg av den sociala barn- och ungdomsvården ingå.

Tidsmätning

Inför varje kommunbesök genomfördes en mätning av den utredande socialsekreterarens och den närmaste arbetsledares arbetstid.

Bakgrunden till att den nationella samordnaren önskade genomföra denna tidsmätning var att det under senare år ofta framförts att de människonära yrkena inom bland annat skola, polis och hälso- och sjukvård blivit tyngda av administrativa arbetsuppgifter som tidigare bland annat utfördes av särskilt anställda administratörer (Forssell & Ivarsson Westerberg, 2014). Dessa arbetsuppgifter, dvs.

administration och dokumentation beskrevs alltmer ”äta upp” tiden för direkta möten med de människor som verksamheten är till för. Socialtjänsten var inte ett undantag för denna diskussion. Samordnaren tog fasta på detta och ville speciellt belysa den sociala barn- och ungdomsvården.

Av Inspektionen för vård och omsorg (IVO) rapport: *Tar socialtjänsten sitt ansvar för barn och unga?*¹ framgick att man vid inspektionerna anmärkningsvärt ofta påtalat allvarliga brister i nämndernas hantering av anmälningar och genomförande av utredningar. IVO uttalade därför att det skyddsnet som samhället anser ska finnas för barn och unga i praktiken inte fungerade för många av dem. De brister som framkom i inspektionerna var så pass allvarliga att IVO menade att åtgärder för att säkerhetsställa att man följer de lagregler som finns, krävdes av socialnämnderna.

Utifrån de problem och brister IVO påtalat valde den nationella samordnaren att fokusera mätningen på den utredande delen i den sociala barn- och ungdomsvården.

De frågor som ställdes var:

- Vilka förutsättningar finns för socialsekreterare och deras chefer att leva upp till en social barn- och ungdomsvård av god kvalitet?
- Har socialsekreterarna tid att göra barn delaktiga i denna del av verksamheten?

¹IVO 2014-27 Underlaget till rapporten är 24 inspektioner under 2013 och 2014 där myndigheten har granskat nämndernas hantering av barnvårdsärenden.

Ambitionen var att med hjälp av en tidsmätning synliggöra vad de utredande socialsekreterarna ägnar sin arbetstid åt, där den tid som avsätts för bland annat administration och dokumentation skulle synliggöras samt att utifrån detta inleda en diskussion i kommunerna och på nationell nivå om hur tiden används.

Genomförande

Tidsmätningen har skett med stöd av en smartphone med 12 olika variabler för socialsekreterare och 14 för arbetsledare (se bilaga 2 och 3) där varje individ registrerat vilka arbetsuppgifter som hen ägnat sig åt under fem arbetsdagar. Variablerna, har arbetats fram tillsammans med tre kommuner och synpunkter har även inhämtats från de regionala utvecklingsledarna för de sociala barn- och ungdomsvården som samordnas via SKL.

Upplägg vid det första kommunbesöket

Det är kommunerna som planerat besöket men den nationella samordnaren har önskat att träffa barn, vårdnadshavare och unga som har erfarenhet av kommunens sociala barn- och ungdomsvård, fackliga företrädare, chefer, kommunrevisionen samt den politiska- och förvaltningsmässiga ledningen. Önskemål om att kommunen även ska avsätta tid för pressträffar fördes fram.

Vid besöken har kommunens förutsättningar för att bedriva en social barn- och ungdomsvård av god kvalitet och vilka utmaningar och möjligheter som finns diskuterats. I samband med eller efter besöket upprättade samarbetskommunerna en plan för handling om vilka åtgärder de skulle vidta för att förbättra den sociala barn- och ungdomsvården eller förstärka ett redan pågående arbete.

Under det första kommunbesöket fördes även en dialog kring om det nationella stödet är ändamålsenligt utformat och om det i sin nuvarande form stödjer kommunens förutsättningar att leva upp till en social barn- och ungdomsvård av god kvalitet.

Resultat

Mätning av utredande socialskreterares och deras närmsta chefers arbetstid

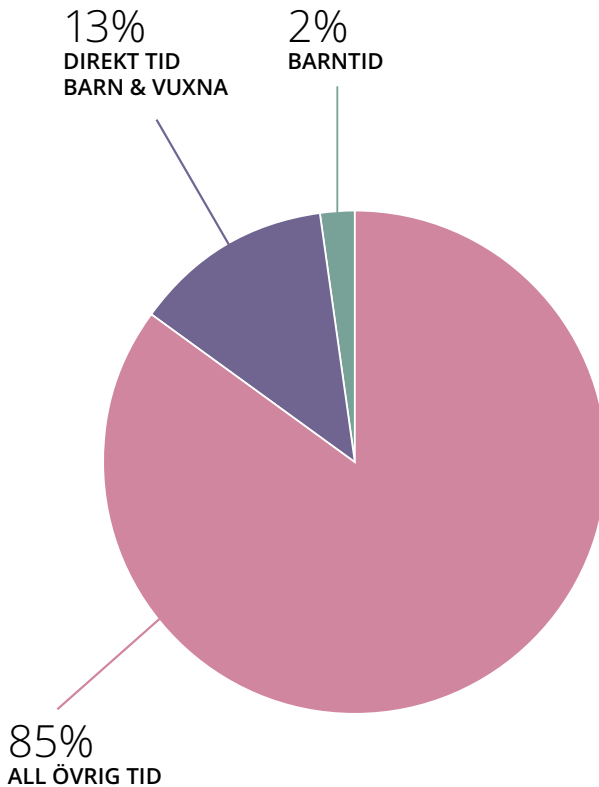
Mätning har utförts i 47 kommuner/stadsdelar, se beskrivning av bakgrunden till mätningen under rubriken *Mätning* under *Planering av uppdraget*. I samarbete med tre samarbetskommuner och med de regionala utvecklingsledningarna arbetades 12 variabler fram för att kategorisera socialsekreterares arbetsuppgifter (se bilaga 2) och 14 variabler för att kategorisera arbetsledningens arbetsuppgifter (se bilaga 3). Mätningen genomfördes under 5 arbetsdagar och gjordes inför den nationella samordanarens första kommunbesök. Detta innebär att olika veckor mättes i de olika kommunerna.

I mätningen har 1302 socialsekreterare och 121 av deras arbetsledare deltagit vilket

innebär att resultatet baseras på 6510 arbetsdagar för socialsekreterare och 605 arbetsdagar för arbetsledare. Ambitionen var av skäl som angetts tidigare att enbart mäta utredande socialsekreterare, men i många mindre kommuner har socialsekreteraren oftast olika arbetsuppgifter vilket gör att socialsekreterare som även har andra arbetsuppgifter har deltagit i mätningen.

Gemensamt för alla var dock att man utredde barn och ungas förhållanden. Resultaten presenteras på följande sidor. De tre inledande diagrammen gäller socialsekreterarnas tid och de nästkommande tre presenterar resultaten från mätning av arbetsledningens arbetstidmätning.

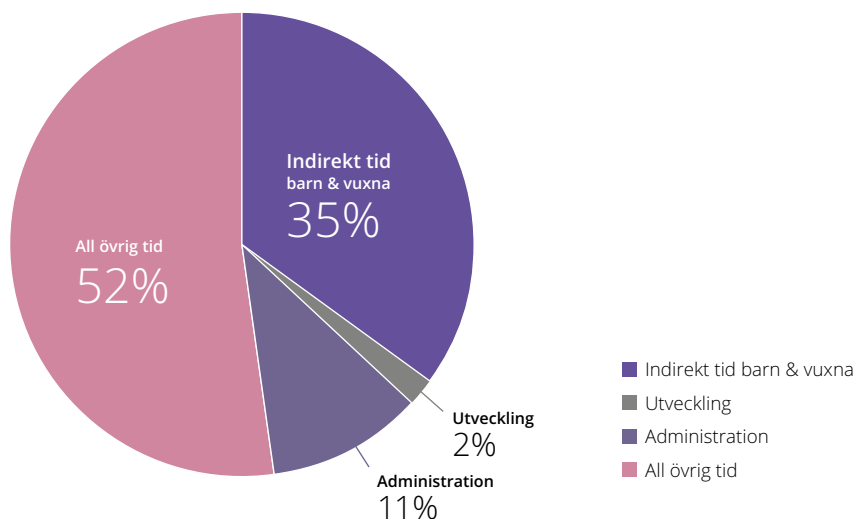
Utredande socialsekreterares direkta tid för dem som verksamheten är till för

- **Direkt tid barn, ungdom, vuxna**
Medverkan vid kvalificerade ärenden, träffar berörda och närstående, andra myndigheter. Kontakt med politiker i individärende, daganteckningar, Lex Sara.Handledning av personal enskilt eller i grupp
- **Barntid**
Samtal i det direkta ärendet med enbart berört barn/ungdom. Ev medverkar även vuxen som barn bestämt ska vara med, dock ej familjemedlem.

Mätningen visar att de utredande socialsekreterare som deltagit i mätningen i genomsnitt använder en dryg timme per dag för direkt tid med barn, unga och vårdnadshavare (12% utgör en timme om dagen vid åtta timmars arbetsdag). Två procent av dagen används till enskilt samtal med berört barn eller ungdom. Det finns de kommuner/stadsdelar som skiljer ut sig. Mätningen har vid ett par tillfällen resulterat i 0% barntid och i ett fåtal fall mer än 2% direkt tid med enskilda barn och unga.

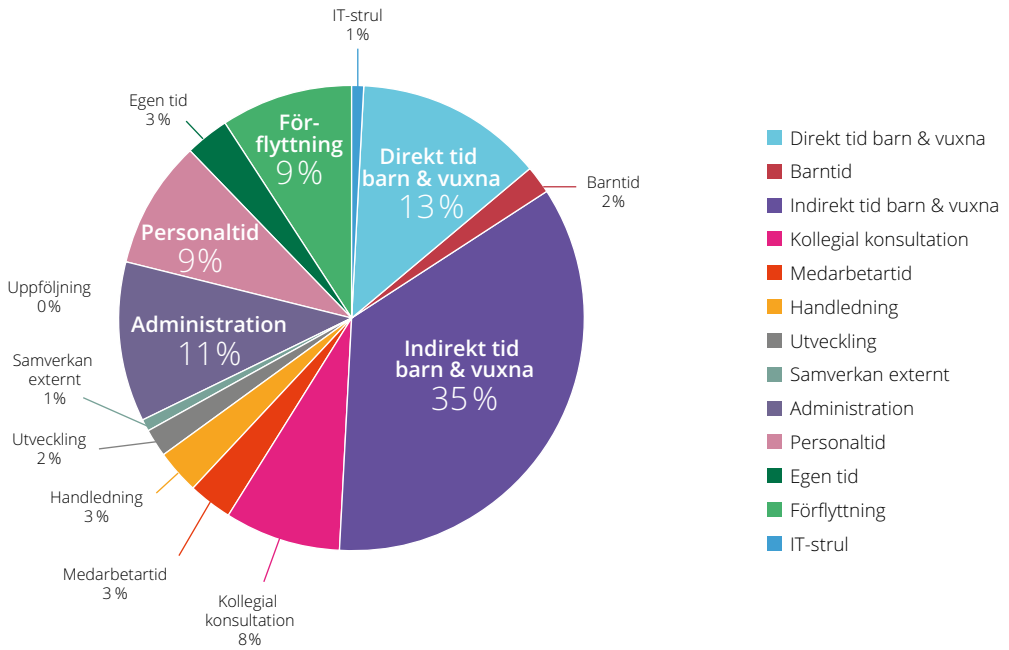
Utredande socialsekreterares tid för dokumentation, administration och utveckling

- **Indirekt tid barn och vuxna**
Dokumentation, utredningsarbete, analyser, bedömningar och reflektioner avseende ärenden
- **Administration**
Hantering av mail, post.
Både enkel och kvalificerad administration som inte är att hänföra till dokumentation eller utredning
- **Utveckling**
Diskussioner, möten kring utveckling av verksamhetens kvalitetssystem för barn, unga och vuxna

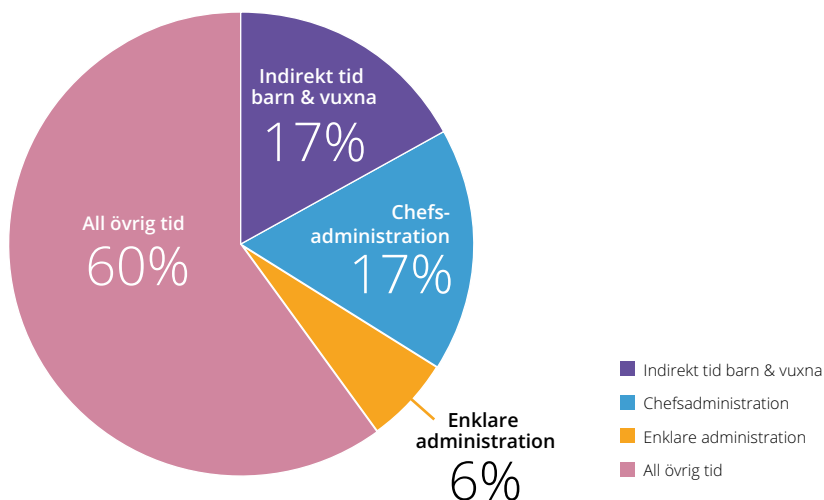
Mätningen visar att de utredande socialsekreterarna i de undersökta kommunerna använder i genomsnitt 35% av sin arbetstid åt indirekt tid såsom dokumentation, övrigt utredningsarbete, analyser, bedömningar och reflektioner avseende ett ärende. Ytterligare 11% läggs på administration vilket innefattar hantering av mail, och post. När det gäller administrationen skiljer det sig mycket mellan kommunerna. I mindre kommuner var andelarna oftast högre.

Resultat av alla mätvariabler gällande utredande socialsekreterare

Sett till alla de tolv mätvariablerna framgår att socialsekreterarna ägnar lika liten del av sin arbetstid till utveckling som till direkt tid med barn. Värt att notera är att socialsekreterarna inte ägnar någon tid alls åt uppföljning vilket kan bero på alltmer specialiserade organisationer. Förhoppningsvis inryms detta till viss del i den indirekta tiden. Marginellt med tid (1%) ägnas åt samverkan med externa samarbetspartners.

Arbetsledarnas tid för indirekt tid för barn och vuxna och för administration

Chefsadministration

Anställning, lön, fakturor som ej kan delegeras. Hantering av egen mailbox, semester och schemaplanering, nämndsadministration och kontakt med politiker (obs ej individärenden).

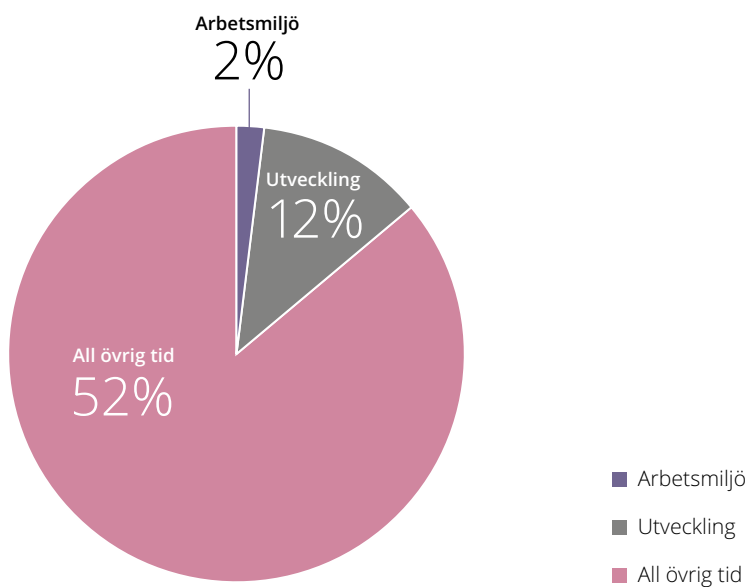
Enklare administration

Ingen speciell utbildning eller delegation behövs. Kopiering, bokning av lokaler, bilar mm. I princip frågor som kan utföras av någon annan.

Indirekt tid barn, ungdom och vuxna

Dokumentation, utredningsarbete, analyser, bedömningar och reflektioner avseende ärende. Möten med politiker i individärenden, ladda ner daganteckningar, lex Sara. Som framgår av diagrammet ägnar cheferna i genomsnitt nästan en fjärdedel av sin arbetstid till administration (sammanlagt 23%).

Arbetsledarnas tid för arbetsmiljö- och utvecklingsarbete

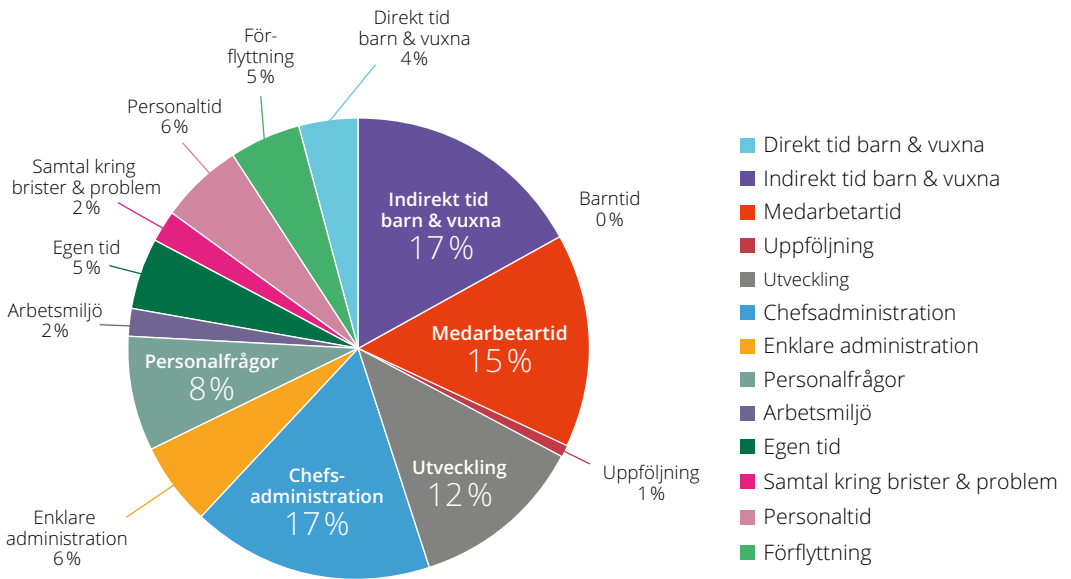
Arbetsmiljö

Allt som är delegerat enligt chefsdelegation för personalens räkning.

Utveckling

Ledningsgrupp och andra möten kring utveckling av verksamhetens kvalitetssystem för barn, ungdom och vuxna.

Resultat av alla mätvariabler gällande arbetsledare

Värt att särskilt notera är att endast 2% av arbetstiden i genomsnitt ägnas åt arbetsmiljöarbete. Här framgår också att även cheferna ägnar en hel del tid åt individärenden (17%) vilket resulterar i mindre tid till ledarskapsfrågor. Även cheferna ägnar marginellt med tid till uppföljning, endast 1%. Den nationella samordnaren har poängterat vikten av ett gemensamt utvecklingsarbete, vilket är svårt då medarbetarna endast har 2% och cheferna 12% av sin arbetstid till detta.

Reflektion/diskussion kring mätningen

Den nationella samordnaren har haft samtal med några av de kommuner där resultatet av mätningarna hamnade i det högre spannet för tid med enskilda samtal med barn. I en av kommunerna framfördes att de inte ville att detta skulle uppmärksammas i den nationella samordnarens blogg för att de var rädda för att de inte levde upp till IVO:s krav på dokumentation. En annan kommun förde fram att de sedan en tid hade arbetat strategiskt för att få till mer tid för barn och unga och att det var en viktig del av deras arbete. Här framfördes att det inte är möjligt att göra en bra utredning utan att skapa en bra relation till de berörda.

I många kommuner har diskussioner även förts om hur den indirekta tiden kan göras mer direkt. Detta utifrån att många barn, unga och vårdnadshavare, socialsekreterare och andra i kommunen har fört fram att tiden med dem som verksamheten är till för borde öka och tid för dokumentation och administration minska. Med andra ord kan delar av dessa arbetsuppgifter läggas på någon annan för att frigöra tid för den utredande socialsekreteraren att ägna sig åt andra arbetsuppgifter. Det är också något som flera av de kommuner som den nationella samordnaren besökt har gjort eller planerade att göra.

I mätningen av arbetsledarnas tid framgår att tid för ett närvarande ledarskap ofta saknas då en stor mängd olika arbetsuppgifter ingår i det dagliga arbetet.

Samtal med barn, unga och vårdnadshavare

Inför kommunbesöken har den nationella samordnaren bitt kommunerna att arrangera möten för att samtala med barn, unga och vårdnadshavare med erfarenhet av den sociala barn- och ungdomsvården.

Kommunerna har själva valt ut de personer som den nationella samordnaren träffat vid besöken. Syftet har varit att få del av deras kunskap om vad som varit bra, dåligt och vad som kan förbättras i verksamheten. Detta har möjliggjorts i de flesta av de närmare 50 besökta kommunerna.

Den nationella samordnaren träffade 93 personer med egna erfarenheter av den sociala barn och ungdomsvården.

Av dessa var:

29 barn från sex upp till 18 år (flicka eller pojke när de refereras),
13 unga personer från 18 år (ungdom tjej eller kille när de refereras),
14 av barnen och de unga var ensamkommande, 51 föräldrar, varav 40 mammor och 11 pappor.

Utöver dessa 93 personer har den nationella samordnaren även träffat sju stödpersoner. Dessa var tre familjehemspappor, en mormor, två socialsekreterare och en behandlare.

Frågeställningarna som skulle beröras i samtalen skickades ut till kommunerna i förväg:

- Hur tycker ni att kontakten med den sociala barn- och ungdomsvården har fungerat?

- Tycker ni att ni har kommit till tals i kontakten med socialtjänsten?
- Hur har socialtjänsten beaktat era synpunkter?
- Hur skulle socialtjänsten kunna bli bättre i sitt arbete i kontakt med barn, unga och föräldrar?

Samtalen pågick mellan 30 minuter och upp till en och en halv timme. Varje samtal avslutades med att anteckningarna från mötet lästes upp och sedan reviderades om det fanns behov av detta. Ibland har erfarenheterna ifrån samtalen tagits upp med företrädare för kommunen. Vid varje sådant tillfälle har samtycke i förväg inhämtats från dem som lämnat uppgifterna. Alla informerades också om att deras identitet inte på något sätt skulle röjas.

Innehållet presenteras utifrån det som mest frekvent har tagits upp under samtalen och därefter har olika teman vaskats fram. I varje tema framförs det oftast vad som varit positivt, negativt och förslag till hur den sociala barn- och ungdomsvården kan förbättras. Under varje tema presenteras några citat som är valda utifrån att de förmedlar vad de många har tagit upp under det specifika temat.

Ensamkommande barn och unga är en del av den sociala barn- och ungdomsvården. Trots detta har den nationella samordnaren valt att presentera deras erfarenheter under en särskild rubrik då de fört fram synpunkter som till största del rör barn och unga med deras specifika erfarenhet.

Bemötande och delaktighet

När bemötandet är bra

Det som ofta lyfts fram som viktigt är att socialsekreteraren lyssnar och möter barn, unga och vårdnadshavare som de människor de är och att de ges möjlighet att berätta om sin situation utan att mötas av förutfattade meningar. Vikten av att socialsekreteraren lyssnar lyftes fram:

Jag har blivit ganska lyssnad på. Jag har vetat hur jag ska formulera mig och vad jag vill ... De socialsekreterare som jag uppskattar är de som förstår mig. De har förstått hur jag fungerar. Jag kunde säga vad jag kände för de lyssnade (ungdom tjej).

När bemötandet inte är bra

Här har känslan av att inte bli behandlad med respekt, att känna sig obekvämt, att känna sig skyldig och att inte blivit lyssnad på lyfts upp i samtalen.

När vi kom till socialtjänsten blev vi förvånade. De behandlade oss inte bra. Det var inte respektfullt. Det var som att vi var fel från första dagen. Vi kände oss skyldiga (pappa).

Jag hade ingen tillit till handläggaren. Jag kände mig obekvämt ... De är egentligen socialsekreteraren som ska utredas. Det är hennes brist på stöd och empati som skulle behöva utredas (mamma).

Flera har fört fram att de inte är nöjda med sin socialsekreterare men att det inte är så lätt att byta. Ett flertal har även fört fram att

det inte alltid är så lätt att begripa vad en utredning är, vilken part som har vilket ansvar och att det därför kan behövas mer information om den pågående processen. Dels information om utredningen men också andra inblandade parter roller.

Det hade varit bra att få lite tid för att de skulle ha förklarat vad som gällde. Få mer information om vad det innebär att ha kontakt med socialtjänsten (pappa).

De enskilda den nationella samordnaren träffat har understrukt vikten av att socialsekreteraren håller vad hen lovar. Om det inte går att vidta några åtgärder är det bättre att få veta det på en gång. Samordnaren träffade en flicka som berättade följande:

Min socialsekreterare sa att dricker dina föräldrar igen så blir du placerad. Föräldrarna drack men det blev inte någon placering. Då blev jag trött och förvirrad. Inget hände (flicka).

Förslag för att förbättra bemötande och delaktighet:

Det är viktigt att man är mogen när man arbetar inom socialtjänsten. Att man är bra på att lyssna (mamma).

Oavsett var personen befinner sig, i en utredningsprocess, har öppna insatser eller är placerad, så önskar många att socialsekreterarna skulle ägna mer tid till att lyssna på dem:

Man borde lyssna mer på ungdomen även om man har ett missbruk. Man måste vara öppen för alla utgångar. Jag hade kanske kunnat få ett ordentligt ordningsamt liv snabbare om de lyssnat (ungdom kille).

Det handlar också om att skapa förtroende mellan socialsekreterare och barn, unga och vårdnadshavare:

Det blir aldrig längre samtal med socialtjänsten där det finns tid för reflektion över en längre tid. Det blir så ad hoc när vi ska träffas (pappa).

Man måste bli bemött som en medmänniska inte att man direkt är skyldig. Det var som att vi var här nere (pekar mot golvet) och de var där uppe (pekar i riktning uppåt). Det hade varit bra att få lite tid för att de skulle ha förklarat vad som gällde. Få mer information om vad det innebär att ha kontakt med socialtjänsten (pappa).

Under samtalen har även vikten av att den sociala barn- och ungdomsvården är lätt att nå via mejl och telefon lyfts. Exempelvis kan kontakten förenklas om det går att skicka sms eller om den sociala barn och ungdomsvården har öppet kvällar och helger. Ett utvecklingsområde som tydliggjordes var att tala och skriva så att det blir begripligt.

De flesta förde dock fram att de önskade att de hade blivit lyssnade på i större utsträckning och att socialsekreteraren hade tagit hänsyn till deras synpunkter och förslag:

Det är mycket viktigt att lyssna på individen. Att komma med olika alternativ så

att man har val. Att fråga ungdomen vad den tycker. Man måste hitta lösningar tillsammans och ta det där lilla ensam-mötet med ungdomen innan eller efter man träffar familjehemmet (ungdom kille).

Det handlar om att skapa förtroende. Man måste tro på ungdomen mer ... Det är viktigt att klargöra att man inte är fiender (ungdom tjej).

Synen på den sociala barn- och ungdomsvården

Många av de personer den nationella samordnaren träffat har berättat att i smället råder en negativ syn på den sociala barn- och ungdomsvården. De uppger att de är rädda för att så snart de får kontakt så kommer barnen att bli omhändertagna och att de inte kan få stöd av socialtjänsten. Samtidigt är det många som förmedlar att de förändrat sin syn på socialtjänsten efter att de fått kontakt:

Man ska inte tro på vad alla säger om socialtjänsten. Man måste skapa sig en egen uppfattning (ungdom flicka).

Jag kan berätta om att det är bra med socialtjänsten. De har alltid varit negativt det jag har hört om socialtjänsten. Jag är chockad över att jag har fått detta stöd av socialtjänsten. Det jag fick höra innan var: "Blanda inte in dem. De kan ingenting". Så har det inte varit för mig (flicka).

Förtroende för nya respektive erfarna socialsekreterare

Nya och yngre socialsekreterare lyfts fram för att de inte har förutfattade meningar och att de i många fall ser det som en självklarhet

att prata med barn och unga. De med längre erfarenhet lyfts fram för att de har just erfarenhet och står för en kontinuitet i verksamheten:

Det har varit mycket bra att det har varit samma person. Mötena har varit så bra som möjligt. Jag kan inte ge någon kritik. Socialtjänsten har nog gjort det som de har kunnat. Viktigt med förtroende för personen. Ofta har ungdomar svårt att prata med sina föräldrar och då är det viktigt att det är samma person och man vill inte föra vidare (ungdom tjej).

Problem med stor personalomsättning

Många av de personer den nationella samordnaren träffat tar upp att det är jobbigt att byta socialsekreterare, att det är arbetsamt att skapa förtroende för nya personer och att dela med sig av sina erfarenheter till många:

Nu har jag träffat en och samma i två år. Nu fungerar det bättre. Som liten var det jobbigt att börja öppna upp sig för olika personer (ungdom kille som bor i familjehem).

Bristande samverkan internt och externt

Ett återkommande ämne i samtalen var reflektioner kring hur den sociala barn- och ungdomsvården är organiserad:

Stuprören är ett stort problem. Olika enheter jobbar med olika saker och ingen har kontakt med den andre (mamma)

Vi har kontakt med åtta till tio personer i kommunen per vecka. Detta för att det är olika handläggare, för ett av barnen är

barn och det andra en ungdom (mamma).

Förslag på hur verksamheten skulle kunna bli bättre

Fler erfarna socialsekreterare

Samtidigt som många beskrev i positiva ordalag unga och oerfarna socialsekreterare de mött så var ett återkommande tema vikten av att ha erfarenhet såväl av yrket som av livet:

Få in flera gamla erfarna personer i socialtjänsten. Nu är det många unga med liten erfarenhet. Det är svårt för dem utan livserfarenhet (pappa).

Bättre samverkan

Vikten av att samverka både internt och externt har lyfts fram av flera. Att som förälder själv slippa vara den sammanhållande länken. Här lyfts samverkan mellan olika aktörer så som skola, socialtjänst och hälso- och sjukvården fram både under utredning, under öppna insatser och vid placering:

Kan man inte göra det enkelt? Att alla nivåer är med på en gång så att det kan bli lite mer effektivt. Att det går att fatta beslut på en gång. Att både socialsekreterare och chefer finns med på en gång? (flicka).

Mer samarbete mellan polis, skola och socialtjänst behövs. Skolan kan säkert förebygga tidigare. Man kanske kan se lite mer tydligt vilka som ligger i riskzonen? (pappa).

En mer tillgänglig och teknikvänlig social barn- och ungdomsvård

Det är många som uppgett att de skulle önska en social barn- och ungdomsvård med generösare öppettider, mer synliga i området på kvällar liksom att man kunde erbjuda mer flexibla mötesplatser så som i hemmet eller på ett café, lättare att nå på kvällar och helger men även att kunna kommunicera på ett enklare sätt;

Man skulle behöva få möjlighet att träffas på helger och kvällstid. Nu har jag press på jobbet. Har varit borta för mycket (mamma).

Med hjälp av sms och snabbare hjälp känns det som att jag har närmat mig socialtjänsten (ungdom kille, ensamkommande)

Något som ofta beskrevs var att man önskade mer information om vad socialtjänsten är och vad de kan erbjuda på olika sätt:

- ett särskilt nummer till socialtjänsten, likt 112,
- att inte numret syns på telefonräkningen,
- enkel information från socialtjänsten om vad de kan erbjuda:

Jag har alltid fått förklara för mina kompisar vad ett familjehem är och vad socialtjänsten är. Det hade varit bra om socialtjänsten informerar om sitt arbete i skolan (ungdom kille placerad i familjehem).

När det fungerar bra

Den nationella samordnaren har också fått synpunkter på arbetet som socialsekreterar-

na och deras chefer utför. De aspekter som har förts fram när barn, unga och vårdnadshavare tycker att det fungerar bra är att socialsekreterarna är bra på att lyssna och att barn får träffa socialsekreteraren utan att vårdnadshavaren är med:

Vi blev lyssnade på. Socialsekreteraren ställde frågor och lyssnade på svaren från alla inblandade, föräldrar och barn. Socialsekreteraren fanns där när jag behövde. Hon stöttade mig när jag som förälder hade det tufft (mamma).

När det inte fungerar bra

De säger att min situation är allvarlig men ändå händer inte mycket (flicka).

Många av de barn, unga och familjer som den nationella samordnaren träffat tar upp att de hade önskat att socialsekreteraren hade agerat fortare:

Vilja är färskvara. Det gäller att fånga upp när en ung person vill. Vi fick indikatorer för två somrar sedan då han diskuterade droger med en annan kille. Redan dagen efter hade vi gjort en ansökan till socialtjänsten (pappa som berättar om att hans son var påverkad av droger i 8 månader innan socialtjänsten beslutade om en placering).

Återkommande framfördes att socialsekreterare inte agerat på allvarlig information:

Jag gick med smutsiga kläder och hungrig. Det gjordes anmälningar, andra föräldrar såg till att deras barn inte fick leka med mig. Men det blev inga insatser från socialtjänsten. Socialtjänsten måste ha

med mina föräldrar på allting de sa att om vi är för hårda mot dem kanske de inte kan gå med på någonting. Socialtjänsten behöver ta tag i grunden av problemet, mina föräldrars missbruk (flicka).

Annan kritik som har förts fram är att socialsekreterare lyssnar mer på föräldrar än på barn. Att det är ett problem när en vårdnadshavare missköter sig och ändå ska samtycka till olika beslut som rör gemensamma barn. Andra har framfört ett stort behov av mer tid med socialsekreteraren, att hen lyssnar och ger tid till berörda parter så att alla får möjlighet att föra fram sina synpunkter.

Flera har även fört fram att socialsekreteraren ofta använder gammal information när de öppnar en ny utredning. De enskilda vittnar om att många förutfattade meningar finns hos socialtjänsten och uttrycker att de upplever att de inte får chansen till förändring:

Ibland finns behov och i andra fall säger någon att det inte finns behov. Jag känner mig inte trygg i deras värderingar/bedömningar (mamma till en pojke som fått bistånd till kontaktfamilj till och från).

Förslag på hur arbetet kan bli bättre

De flesta för fram att de önskar att de hade blivit lyssnade på i större utsträckning och att socialsekreteraren hade tagit hänsyn till deras synpunkter och förslag:

Det är mycket viktigt att lyssna på individen. Att komma med olika alternativ så att man har val. Att fråga ungdomen vad den tycker. Man måste hitta lösningar tillsammans och

ta det där lilla ensammötet med ungdomen innan eller efter man träffar familjehemmet (ungdom kille).

Flera har fört fram att det vore bra om socialtjänsten hade mer kunskap om olika diagnoser för att det ökar förståelsen för de som just har dessa. De efterfrågar också fler hembesök och mer tid för att lära känna varandra bättre. Önskemål från flera har även varit att få förmedlad kontakt med familjer med samma erfarenhet som är mer tillgängliga än socialtjänsten:

Det borde finnas ett skyddsnät för föräldrar vars barn blir omhändertagna. Redan när du blir gravid finns mödravård, BVC men när de är 14–15 finns inget stöd. Då finns inte något. Vi tyckte att de skulle skapa en föräldragrupp. Det var inte tänkbart. (hos socialtjänsten. skribentens anmärkning). Vi har ett bra skyddsnät men man skulle ändå vilja ha någon att prata med som har varit med om något liknande. Mellan polis, socialtjänst och föräldrar behöver det löpa fri kontakt, alltså ingen sekretess (pappa).

Önskemål om nätverksmöten framfördes:

Det hade varit bra med flera möten med hela familjen. Det hade varit bättre om vi hade pratat tillsammans om hur det är hemma för då hade vi kunnat lösa det tillsammans.

Många av dem som den nationella samordnaren samtalat med har uttryckt en tacksamhet och framfört många positiva synpunkter om de olika öppna insatser de tagit del av:

Jag tycker att jag har fått jättebra hjälp från

socialtjänsten. De har gett mig råd och tips om hur jag kan tänka och göra. Jag har gått på många samtal. Ibland har vi gått hela familjen, ibland några av oss men oftast bara jag ensam (pojke).

En familj som fick familjestöd beskrev:

Vi fick prata igenom regler och rutiner hemma. Samtidigt fick vi veta varför hon ville komma hem senare osv. Den insatsen var väldigt bra. De bjöd på fika. Det var det bästa. De hade träff i olika konstellationer. Först träffade de flickan och sedan pratade vi tillsammans. Den tredje gången träffades vi gemensamt och pratade om hur vi skulle gå tillväga. Viktigt för att man fick hjälp att förstå varandra bättre (pappa).

Jag har haft många insatser som har varit till stor hjälp för mig och mina barn (mamma).

Förslag till förbättringar av öppna insatser

Enskilda personer som den nationella samordnaren har samtalat med har framfört att extra stöd till familjer kan förhindra placeringar. Här har det förts fram att det ofta finns budget för placering men inte för insatser som familjen efterfrågar trots att dessa ofta är betydligt mindre kostsamma än en placering. Bland annat är det många som önskar stöd i form av de som tidigare benämndes ”Hemmahosare”. Man önskar hjälp med praktiska saker i hemmet eller familjebehandling för att förebygga placering. En vårdnadshavare och dennes dotter funderar över vad som hade hänt om de istället had fått den ersättning som familjehemmet fått – om de då klarat av sin situation bättre. Vad hade hänt då? Hade föräldrarna kanske kunnat klara av att ha kvar sina barn

i hemmet? Dottern säger att socialtjänsten sagt att ”Du får gärna bo hemma med dina föräldrar men det finns inte pengar”. Nu har hon bott i flera olika hem:

Jag vill känna mig älskad och behövd, inte som en pengapåse (flicka).

Erfarenheter av placeringar

Idag har jag ett underbart liv och det är tack vare socialtjänsten och att jag fått hjälp (ungdom, kille som tidigare varit placerad på HVB och i familjehem).

Det vanligaste samtalsämnet med de barn, unga och vårdnadshavare som den nationella samordnaren har träffat har varit placeringar. Det har handlat om positiva erfarenheter som citerat ovan ger uttryck för, men också barn, unga och vårdnadshavare som förmedlar att de har känt sig dåligt informerade och att de inte känt sig delaktiga inför en placering, under en placering eller vid placeringens avslutande. Synpunkterna varierar mellan individer liksom utifrån om placeringarna har gjorts med stöd av socialtjänstlagen (SoL) eller lagen om särskilda bestämmelser för vård av unga (LVU).

Synpunkter på den sociala barn- och ungdomsvården inför placeringen

Flera har fört fram att oavsett anledningen till omhändertagandet så hade den sociala barn- och ungdomsvården kunnat stanna upp lite, funderat och informerat vad olika beteenden kan komma att leda till. Synpunkter har också handlat om att den sociala barn- och ungdomsvården hade behövt ge ett större mandat till familjen och deras möjligheter att hitta egna lösningar:

Jag tycker inte att socialtjänsten lyssnar på barn och ungdomar. De kör sitt egna race. De vill inte förstå att det finns en annan lösning. De säger: Vi är lärda och vi bestämmer (flicka).

När väl ett beslut om ett omhändertagande har fattats har det efterfrågats mer information i samband med beslutet och vad det innebär för familjen:

Omhändertagandet skedde även utan att min mamma kände till detta. Det hade gjorts en bedömning att min pappa var farlig (ungdom kille).

Den unge menar att han, hans syskon och mamman hade kunnat informeras om att de skulle placeras då pappan befann sig utomlands i det skede som omhändertagandet skulle ske. Nu blev det abrupt för alla och onödigt kaotiskt för barnen.

En mamma beskrev på samma tema:

Socialtjänsten var lite för snabba när hon skulle omhändertas. Hon togs direkt. Hon önskade att de skulle förbereda henne på att hon skulle placeras på behandlingshem (mamma som hade fått sin dotter placerad).

Ytterligare synpunkter som förts fram kom från en förälder som inte fick träffa sina barn innan de placerades, det dröjde flera månader innan de sågs igen. Andra berättade att polis i uniform hämtat en ungdom på fritidsgård. En annan berättelse handlade om att polis som hämtat barnet i hemmet trots att både vårdnadshavare och barn var på socialtjänstens kontor samma dag. En ungdom berättade

att ingen information om hur länge hen skulle vara placerad lämnades vid omhändertagandet.

Synpunkter på den sociala barn- och ungdomsvården under placeringen

Barn och unga förmedlar olika erfarenheter av uppföljningen, antingen har den fungerat bra, mindre bra eller dåligt:

Bra med uppföljning från socialtjänsten var sju vecka. Jag kände förtroende (ungdom kille).

De som jag bor med på HVB är alla överens om att det inte fungerar i kontakten med socialtjänsten. De kan ta en månad innan man får kontakt med sin socialsekreterare. Det fungerar inte. Det måste ju vara mer regelbundet än så. Det räcker inte med månadsmöten som är inplanerade. Vi vill ha en person vi kan lita på, en hjälp som vi behöver. HVB-personalen är väldigt bra men det räcker inte (flicka).

Efter ett och ett halvt år fick vi ett brev om att placeringen skulle avslutas. Jag har inte blivit kallad på något möte. Vi visste ingenting (mamma).

Flera barn och unga som är placerade har fört fram att socialsekreteraren ställer samma frågor varje gång de träffar dem för uppföljning:

Det verkar som att socialsekreteraren har samma punkter som hon tar upp vid varje gång. Om jag tar upp något helt nytt så lyssnar hon men pratar bara vidare om det hon själv hade tänkt att ta upp. De lyssnar men bryr sig inte om vad jag säger (flicka).

Flera föräldrar har delat med sig av erfarenheter av att det är problematiskt för barn när det blir uppbrott liksom om avsaknad av information kring socialtjänstens arbete.

Ett barn ska aldrig genomgå snabba uppbrott. Den riktlinjen följs inte. Barnen har ställt många frågor till oss föräldrar om vart de olika personerna har tagit vägen. Vi var på hemtagningsutredning. Mycket bra, grundligt och noggrant på ett behandlingshem. De intresserade sig för hur det skulle fungera, reflekterade, funderade på vad som skulle vara ok och så vidare. Kan inte vara nöjdare. Klockren personal, alltid närvarande, svarade alltid på telefon om inte ringde de upp på en gång när det var möjligt. Men när utredningen var klar försvann allt stöd. Vi hade velat träffa samma människor som under utredningen och inte byta hela tiden (mamma).

En ungdom berättade att han hela sitt liv trodde att det var hans fel att han var placerad:

För några månader sedan ordnade de med ett möte om varför jag fick komma till familjehem. Jag fick då veta att det inte berodde på mig utan att min mamma behövde struktur, att det inte var mitt fel. Jag har alltid undrat. Jag hade frågat mamma men hon har bara förklarat lite vagt. Hon har inte riktigt vetat vad hon skulle säga (ungdom kille placerad i familjehem under större delen av uppväxten).

Flera föräldrar har fört fram att de saknar eller saknade stöd och information under den tid som deras barn var placerat:

Det var ingen som brydde sig om mig utan det var bara barnen som var i fokus. Det tog ett helt år innan jag kom på behandling (mamma).

De ser väldigt olika på utredningar. Det byts ofta socialsekreterare på barn och unga vilket gör att varje ny socialsekreterare ska gå in och göra sin bedömning om behovet finns. Finns inte något behov så avbryts insatsen.

Socialsekreteraren lovade saker som inte infriades. Snart ska ni få träffa barnen men så dröjde det länge ändå (mamma vars barn placerades).

Barn, ungas och familjers förslag på förbättringar

I flera samtal med vårdnadshavare och barn har det framkommit att de hade önskat att socialtjänsten hade arbetat med andra alternativ än att barn och unga placerats i familjehem eller hem för vård eller boende. Flera menar att det hade varit bättre om socialtjänsten hade försökt att ge alternativt stöd på hemmaplan som städhjälp, stöd i hemmet, stöd av behandlingspersonal och ekonomiskt bistånd.

Några uppfattar att socialtjänsten kan vara rigid kring vilket stöd som kan sättas in. Andra vårdnadshavare uttrycker att socialtjänsten har gett dem mycket bra stöd och blivit hjälpta så att barnet eller den unga har kunnat bo kvar hemma.

Vidare framförs att om en placering görs är det viktigt att ha kontinuerlig kontakt med barn och deras föräldrar vid placering, att

följa upp familjehemmen mer och att förbereda bättre för när ett barn/en ungdom flyttar hem igen.

Erfarenheter från samtal med ensamkommande barn och unga

Den nationella samordnaren har haft möjlighet att träffa 14 barn eller unga som alla har erfarenhet av att komma till Sverige som ensamkommande asylsökande. Alla är pojkar. Några har varit i Sverige i flera år medan andra kom under hösten 2015. De erfarenheter de har delat med sig av kring den specifika upplevelsen presenteras nedan.:

Under tiden som jag har varit i Sverige har jag upplevt något som jag aldrig föreställt mig. Ni från regeringen, om det är ni som har bestämt att det ska bli så här, så jag vill tacka er (ungdom pojke ensamkommande).

Positiva erfarenheter av skolan förmedlades:

Man tror att man ska komma hit och omedelbart börja jobba. Det går inte alls så, utan utbildning först och sedan jobba. Jag tycker att det har varit bra att få utbildning och lära mig mer för att sedan börja jobba. Här går man i skolan för egen räkning. Här går man i skolan för att lära sig själv (ungdom ensamkommande).

Ensamkommande barn och unga talar bara om positiva erfarenheter av skolan och det stöd som de fått kring undervisningen. En person har fört fram att språkundervisningen skulle vara lite enklare i början, då svenskan är ett svårt språk är det svårt att hänga med.

En ungdom har berättat om vikten av besked om upphållstillstånd:

Jag fick gå till skolan men kände mig inte motiverad av att gå i skolan när jag var i asylprocessen. Jag visste ju inte om jag skulle stanna i landet. Jag fick avslag och det var jobbigt. När jag fick uppehållstillstånd vart situationen en helt annan. Allt vände (ungdom ensamkommande).

Enbart positiva erfarenheter av kontakten med den sociala barn- och ungdomsvården

De ensamkommande ungdomarna som den nationella samordnaren träffat har alla har fört fram att de har positiva erfarenheter av socialtjänsten och det stöd de har fått därifrån. Däremot är det inte alltid självklart för dem som varit i Sverige en kortare tid vilken aktör som står för vilket stöd.

Vad de ensamkommande ungdomarna har framfört som viktigt är:

- bra med hjälp med sommarjobb för att lära känna andra och lära sig språket
- viktigt att få hjälp med fritidsaktiviteter för att lära sig språket och få nya vänner
- fördel att komma till en liten kommun då man tvingas till att umgås med barn som växt upp i Sverige
- fördel med större kommuner då det finns ett bredare utbud av aktiviteter.

En ungdom som varit en längre tid i Sverige delade med sig av sina erfarenheter och synpunkter på hur stödet till nyanlända kan bli bättre:

Jag är med och hämtar ensamkommande ungdomar från andra kommuner. Då pratar

jag med dem i tre timmar om vad de gillar. Jag försöker fånga upp det på en gång. Jag lotsar dem till det de vill göra. Det gäller att fånga upp detta på en gång. Alla är motiverade från början. Det gäller att hjälpa dem. När man inte har något att göra då börjar negativa tankar. De flesta tänker/funderar över hur lång tid det tar att lära sig svenska. Man måste börja på en gång. Många är mycket motiverade att gå i skolan. Jag talar om att det är viktigt att sköta skolan. Första gruppen (de som kom till denna kommun för ca 5 år sedan sammornarens kommentar) har redan kommit ut i samhället. Gått ut gymnasiet och klarat sig själva. Nu när det kommer flera så måste vi kämpa ytterligare. Vi är första gruppen och de ser och lär av oss.

Skolan och hälso- och sjukvården

I samtalen med barn, unga och vårdnadshavare har många samtal handlat om skolan och hälso- och sjukvården och vikten av att få insatser i rätt tid när behov uppstår. Lagstiftningen är tydlig med att skola och hälso- och sjukvård ska samverka när det finns risk att barn och unga far illa. Många av dem vi träffat förmedlar erfarenheter av att detta inte alltid fungerat.

Både barn och vårdnadshavare uttrycker att skolan borde gå in i ett tidigare skede när det uppstår problem där:

Ingen lyssnade på oss. Om vi hade fått stöd från början så hade han inte blivit placerad. Det finns inga pengar för assistent i skolan. Skolan har inte resurser för honom.

Specialläraren har lämnat in en ansökan till skolan. Han bryr sig inte om vem som betalar utan detta måste lösas (pappa och mamma till en familjehemsplacerad pojke).

Inan fick jag information om att jag hade asperger och ADD. Det hade varit bättre att få veta detta tidigare. Då kunde jag få hjälp i skolarbetet med dator (ungdom kille placerad i familjehem).

Många har även tagit upp problematiken att skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård inte samverkar på ett bra sätt:

Skolan har inte lyssnat på socialtjänsten om vad de har sagt. Detta är socialtjänsten eller BUPs ansvar. Men det är något som skolan måste ta tag i (mamma).

Hon var stökig i skolan men man lyssnade aldrig in vad det var som var problemet (mamma).

Skolan fungerar inte. Hon hade fina betyg förut, något som släpade efter, resten flöt på, hon kämpade upp allt. Nu är allt borta och suget att fortsätta finns inte. Jag tycker att det är socialtjänstens fel, i och med att hon flackat runt så mycket på olika placeringar (mamma).

Samtal med fackliga företrädare

Inledning

Att det råder en svår personalsituation inom den sociala barn- och ungdomsvården är en kunskap som vi kan härleda ett tiotal år tillbaka i tiden.

Under senare år har flera åtgärder ifrån nationell nivå vidtagits för att stärka och utveckla den sociala barn- och ungdomsvården. En förutsättning för att dessa åtgärder ska kunna omsättas i praktiken är dock att medarbetare och chefer inom den sociala barn- och ungdomsvården får goda förutsättningar för att utföra sitt arbete.

Akademikerförbundet SSR har i många år uttryckt oro för personalomsättningen inom den sociala barn- och ungdomsvården. Var tredje socialsekreterare är ny i yrket och så många som sju av 10 chefer har mindre än tre års erfarenhet som chefer. Detta får stora konsekvenser för de barn, unga och vårdnadshavare som söker den sociala barn- och ungdomsvårdens stöd.

Vision pekar i rapporten ”Från #sjuktstressigt till #schystarbetsliv! – Nu är

det dags att bryta trenden i socialtjänsten” att stress är den vanligaste orsaken till sjukskrivning och antalet stressrelaterade sjukfall ökar i snabb takt.

Sedan 2010 har antalet nya sjukskrivningar till följd av stress bland socialsekreterare ökat med nästan 70 procent (Källa:Försäkringskassan).

Mot bakgrund av den kunskap som redan fanns om den höga personalomsättningen inom den sociala barn- och ungdomsvården förde den nationella samordnaren resonemang om hur kommunbesöken på bästa sätt skulle utformas så att personalförsörjning och arbetsmiljöfrågor blev ordentligt belysta. Det handlade framför allt om vilka frågor som skulle diskuteras och på vilken beslutsnivå. Utifrån detta resonemang bestämdes att man vid kommunbesöken skulle lyfta frågorna om medarbetarnas förutsättningar till politiskt förtroendevalda och chefer, som har möjlighet att fatta beslut och vidta åtgärder som kan förbättra situationen.

Vid förfrågan till kommunerna om samarbete om den sociala barn- och ungdomsvården ställdes frågor utifrån socialtjänstlagens kvalitetsparagraf vad gäller medarbetare och ledare:

- För utförande av uppgifter inom social tjänstlagen ska det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. Har ledarskapet och medarbetarskapet förutsättningar för att leva upp till en social barn- och ungdomsvård av god kvalitet?

Med stöd av det valda angreppssättet – att lyfta frågan till kommunledningen och samtidigt säkra medarbetarnas perspektiv i samarbetet – valde den nationella samordnaren att kontakta Akademikerförbundet SSR och Vision för att med deras hjälp få möjlighet träffa de lokala fackliga företrädarna i de kommuner som skulle besökas. Utgångspunkten för dessa samtal var hur man från fackligt håll såg på förutsättningarna att arbeta utifrån socialtjänstlagens intentioner. Möten med fackliga företrädare hölls i alla kommuner utom i en där det hade uppstått någon missuppfattning om vårt möte. I de allra flesta kommunerna var såväl Vision som Akademikerförbundet SSR representerade. Vid något kommunbesök var även Kommunal och Lärarförbunden representerade. Engagemanget och intresset för att bidra var stort – ungefär 200 fackliga företrädare har deltagit i den nationella samordnarens samtal runt om i landet.

Vid ett fåtal tillfällen hölls samtalen med de fackliga företrädarna tillsammans med den aktuella kommunens chef för den sociala

barn- och ungdomsvården, men de flesta samtal fördes mellan den nationella samordnaren, kollegor till denna och de fackliga företrädarna. Efter samtalen begärdes anteckningar in ifrån de fackliga företrädarna själva om samtalets innehåll. Vid några kommunbesök fördes anteckningar av en kollega till den nationella samordnaren. Flera lokala fackliga företrädare beskrev att man haft medlemsmöte inför den nationella samordnarens besök för att på så sätt ge möjlighet till medlemmarna att lyfta sin arbetssituation direkt till nationell nivå.

I varje fackligt samtal framkom information som har varit väsentlig att delge kommunledningen. Detta gjordes dock enbart om de fackliga företrädarna godkände det.

Samtalen avslutades med att de fackliga företrädarna lade fram förslag till förbättringar för att öka förutsättningarna för såväl en god arbetsmiljö för socialarbetarna som för en social barn- och ungdomsvård av god kvalitet.

Områden som berörts i samtalen med fackliga företrädare

De områden som kommit upp i samtalen kategoriserades och redovisas i fet stil nedan. Under varje kategori finns underområden.

Arbetsmiljö – arbetsbelastning, arbetsvillkor, personalomsättning, lön.

Ledarskap och organisation – politik, ledning, ekonomi, rekrytering, samverkan, behov av teknikutveckling.

Medarbetarskap – vikten av bra introduktion, tid för reflektion och kunskapsinhämtning, vikten av förebyggande arbete.

Formalia, byråkrati, ökad detaljstyrning – dokumentation, administration, lagstiftning, tillsyn/rädslan att säga och göra fel.

Ett viktigt led i kategoriseringsarbetet var att utifrån olika kommunstorlekar att analysera de områden som berördes i samtalen för att se om det verkade finnas några väsentliga skillnader i förutsättningar beroende på kommunernas storlek. Inga stora skillnader i materialet framkommer dock i beskrivningen av rådande arbetssituation, förutom inom två områden. I mindre kommuner beskrevs oftare organisationen utifrån ett holistiskt perspektiv på barn och familj i den sociala barn- och ungdomsvården medan man i större kommuner oftare hade delat upp sin verksamhet i mindre och specialiserade enheter. Ett annat återkommande mönster var att man i större kommuner oftare beskrev omorganisationer. Det låga löneläget och bristfällig introduktion togs upp i kommuner i samtliga kommuner oavsett storlek.

Arbetsmiljön

Med den förkunskap vi hade om de rådande arbetsvillkoren inom den sociala barn- och ungdomsvården var det naturligt att samtalen med de fackliga företrädarna handlade om vad man menade var nödvändiga förutsättningar för en hälsosam arbetsmiljö.

Här lyftes vikten av en god arbetsgemenskap och att ha en rimlig arbetsbelastning som ger utrymme för att vara med och påverka samt utrymme att arbeta med det som är för kärnan i det sociala arbetet. Att ha tillgång till ett nära ledarskap, kollegor och att ha roligt på jobbet var några förutsättningar som lyftes som viktiga:

Vi är drivna i det vi gör. Vi tycker om varandra och gör ett bra jobb tillsammans.

Vi har mycket roligt. Vi har varandra. Att vara fackligt engagerad får mig att klara av och känna att jag har möjlighet påverka.

Det är så skönt att jobba här. Oavsett lön. Jag vill inte byta för att få 2000 kronor extra.

Jag som ledare måste arbeta med att få gruppen att börja jobba och tycka om arbetsplatsen.

Jag trivs med jobbet, jag trivs med gruppen och jag trivs med chefen. Det är viktigt för mig.

En naturlig följdfråga var att samtala med de fackliga företrädarna om vad som händer när förutsättningarna saknas för en hälsosam arbetsmiljö. Något som ofta lyftes, utöver hög arbetsbelastning, var att den ökade administrationen och de ökade

dokumentationskraven innebar att man inte fick tid för samtal och möten med barn, unga och deras familjer eller tid för återhämtning.

Våra medlemmar har en hög arbetsbelastning och riskerar att drabbas av ohälsa i form av stressproblematik. Detta kan härledas till den ökade administrationen och dokumentationen, där det sociala arbetet direkt med klienter inte hinns med. Upplevelsen är att arbetstiden inte räcker till och det ges heller ingen möjlighet för reflektion eller förkovran i det aktuella området som medlemmarna arbetar inom. Tid för återhämtning är också något som efterfrågas, och behöver beaktas i en nationell plan för handling.

Många vittnade också om hög personalomsättning, särskilt bland utredande socialsekreterare:

Under 2014 byttes ungefär hälften av personalen på IFO Barn & Ungdom ut, omsättningen är något lägre hittills under 2015 men i vissa arbetsgrupper upp emot 50 % av personalen. Sedan den nuvarande organisationen infördes vid årsskiftet 2014 har två av fyra arbetsgrupper förlorat mer än hälften av sina gruppmedlemmar, i en återstår endast en medarbetare.

Ibland beskrevs att stora lönepåslag inte räckt till för att hejda personalomsättningen:

För ett år sedan fick socialsekreterarna 3–4 000 kronors lönepåslag. Detta har inte räckt till.

En annan synpunkt som ofta framfördes var att arbetet med att utreda barns och ungas

situation som tidigare varit ett arbete som krävt lång erfarenhet nu blivit ett ingångsyrke där det ofta är de minst erfarna som arbetar:

Det är stor skillnad mellan 2010 och idag. Då fick vi inte jobba med barn och unga utan att ha erfarenhet. Idag får de anställning. Många som söker som inte har någon socionomutbildning. Man söker sig till andra arbetsplatser för att man får höra att det är så tufft. Detta behöver vi vända.

Lön och löneutveckling är ett område som kom upp i samtliga samtal. Ett återkommande tema var bristen på lönespridning, dvs. att då arbetsgivarna tvingats höja ingångslönerna innebar detta att nyexaminerade kunde tjäna lika mycket som en erfaren, något som ledde till att de som arbetat länge slutade.

Lönerna är ett hett ämne. Många slutar på grund av detta. Det blir ett problem när nyanställda tjänar lika mycket som vi som arbetat en längre tid.

Våra medlemmar ska givetvis ha höga löner men medarbetare med hög lojalitet som stannar kvar hos arbetsgivaren ska också gynnas. Om löneglidningen blir för stor så minskar trivseln på arbetsplatserna. Man blir inte belönad för sin lojalitet.

Vad kunde då bli bättre när det gäller arbetsmiljön enligt de fackliga företrädarna?

Samtalen med fackliga företrädare har varit konstruktiva och lösningsfokuserade. Alla samtal har avslutats med frågan om vad som kan bli bättre när det gäller en hälsosam arbetsmiljö.

Här lyfter företrädarna administrativt stöd, bättre teknikutveckling, arbetstygdsmätning, flexiblare arbetstider liksom möjligheten att arbeta på annan plats än på arbetsplatsen, t.ex. att arbeta hemifrån:

Vi har haft ett långt samtal om hur man skulle kunna göra arbetssituationen lite enklare, t.ex. arbeta hemifrån. Mer flexibilitet.

En god digital arbetsmiljö behövs. SKYPE är inte tillförlitligt vilket är synd eftersom vi skulle vilja använda oss av detta.

Vi tog fram en modell för ärendebedömning. Det skulle vara olika belastningar för nytexaminerade och de som har erfarenhet. Poängen är bra men det är sällan som någon ligger på det man ska.

Ett annat återkommande tema var att få administrativt stöd som avlastning:

Man kan tillsätta assistenter som kan vara behjälpliga i väntan på att vi får in kvalificerad personal. Varje person har varsin assistent som följer med och anteckningar för att avhjälpa socialsekreterarna. Om man är två frigörs tid för socialsekreteraren. Man behöver inte tänka konsult utan medarbetare med andra kompetenser.

För att förenkla rekrytering efterlystes distansutbildning för socionomer i kommuner som låg långt från utbildningsorterna.

Ledarskap och organisation

Inför besöken i kommunerna genomförde den nationella samordnaren en tidsmätning för att ta reda på den närmsta arbetsledarens

förutsättningar för ett nära och närvarande ledarskap. Mätresultatet visar att förutsättningarna behöver bli bättre vilket också bekräftas i de fackliga samtalen som förts vid kommunbesöken. Cheferna är i vår mätning ofta upptagna med många olika arbetsuppgifter samtidigt som medarbetarna efterfrågar en tillgänglig och närvarande chef.

Arbetsledarens stora betydelse blev tydlig:

Vi är nöjda med att vår chef är så tillgänglig som hon är. Hon kan stötta oss. Hon har också arbetat länge och kan stödja.

Vi har en tillgänglig nära chef. Engagerat ledarskap. Märker att ledarna är hårt pressade också.

Att chefen jobbar med facken och vi har en öppen dialog. Chefen jobbar mycket med frihet under ansvar – hon kräver mycket av personalen men ger också frihet. Hon har stor tilltro till personalen.

När ledarskapet inte fungerar

Ett icke-fungerande ledarskap och en organisation som inte ger ett bra stöd har tyvärr varit vanligare samtalsämnen än det motsatta. Chefer som inte är närvarande och organisationer som har fokus på att hålla budget, ökar både chefers och medarbetares stress i en verksamhet som är så svårplanerad som den sociala barn- och ungdomsvården är:

Våra chefer har mycket annat att göra. De har möten på möten på möten. Vi har inte chefer som är tillgängliga i ett nära ledarskap. Vi måste boka tid med dem.

Vi har chefer som även gör utredningar för att det inte finns personal. Det blir mycket kollegial handledning. Sedan ska detta dubbelkollas med chefer.”

Det blir mycket kritik för att man måste hålla budget. Det handlar om bristande förtroende. Vi har lyft detta till ledningen och de har inte svarat upp till detta ännu.

Symptomatiskt för vår kommun att man vill visa något utåt. Inte så mycket demokrati.

Mellanchefers knepiga situation belystes:

Den tidigare chefen kämpade och slet och försökte få till bra lösningar. Hon var tandlös uppåt. Ju längre upp i hierarkin du är ju sämre förståelse har du för barn- och ungdomsvården.

Det har funnits en ledning där avdelningscheferna har kört sitt spel och sagt att det inte pågår något fel. Det är mycket som är undertryckt under lång tid. Det behövs resurser och en långsiktighet. Det måste finnas resurser för arbetet. Det måste finnas en långsiktighet och ett mål för verksamheten.

Organiseringen av den sociala barn- och ungdomsvården

Chefernas och medarbetarnas förutsättningar har nästan inte diskuterats i någon kommun utan att kopplingen har gjorts till hur den sociala barn- och ungdomsvården är organiserad. Flertalet kommuner är organiserade i stuprör samtidigt som flera framför det positiva i att arbeta med helheten, dvs. att följa barnet, den unge eller familjen:

Socialekreteraren får följa barnet oavsett vad barnet har för behov. Barnet har alltså kontakt med en och samma person.

Vi kan lite om mycket. Vi har vissa specialområden men ska kunna mycket. Jag ser det enbart som en fördel att ha helheten. Jag tycker att vi hinner med alla delar så som att göra utredningar och uppföljningar. Att få jobba med helheten är den del av arbetet som gör att jag stannar kvar.

Teknik och teknikutvecklingen är återkommande områden då detta är tidsbesparande. Även flexibla arbetsförhållande efterfrågas:

Alla har fått laptop. Vi kan nu jobba tillsammans med dem vi är till för.

Alla har laptops som är krypterade. Det gör att socialekreterarna har möjlighet att jobba hemifrån och ha tillgång till sekretessmaterial. Även vid hembesök har man med sig laptop.

Toppstyrda organisationer

Ett annat återkommande tema var att medarbetarna inte alltid gavs möjlighet till inflytande i viktiga beslut:

Man måste lyssna och involvera medarbetarna mer i beslutsprocesser. Nu är det snarare så att förvaltningen presenterar förslag till förändring, och sen får man inte möjlighet till att vara med och påverka. En grund till personalomsättning då medarbetare känner att förvaltningen inte lyssnar och satsar på fel saker.

Det är ett stort glapp mellan ledning och kvalitetsarbetet och socialekreterarna.

Vi vanliga ser inte några chefer.

Det kommer så mycket information som vi aldrig hinner med. Det är så mycket material som går att stoppa i en pärm men det sipprar inte ned. Vi är med i vårt praktiska arbete men inte i de stora dragen. Inget gemensamt kvalitetsarbete eller arbete med processer.

De fackliga företrädarnas förslag till att förbättra förutsättningarna för ett gott ledarskap och för de organisatoriska förutsättningarna

Ett förbättringsförslag var att få ett närmare ledarskap:

Förste socialsekreterare skulle kunna vara en bra lösning. De kan kanske ge stöd istället för chefen.

Ett annat ofta återkommande förbättringsförslag var att kunna arbeta mer integrerat med helheten. Synpunkten att arbetet blivit alltför specialiserat återkom ofta:

För några år sedan särade man på utredning och uppföljning. Det är inte alltid bra. I grannkommunen har man ihop detta och många tycker att det är bra.

När man hade helheten pågick ett gott socialt arbete. Då var det inte uppdelat. Då var det inte så dramatiskt att prata med socialtjänsten. Då kunde vi förebygga mycket mera. Man hade en helt annan tid för att lära känna familjerna. Då var tanken hur ska vi hjälpa den här familjen för att de ska vara bättre?

Det är mycket tårtbitstänk i socialtjänsten. Det skulle finnas mycket i kommunen att

göra men vi är så uppdelade. Närmaste chefen sitter i kläm - har bara sin tårtbit.

Ett bättre och närmare samarbete med andra myndigheter efterlystes:

Hälso- och sjukvården behöver föras in i arbetet.

Ett gott och fungerande medarbetarskap

Samtidigt som många enligt ovan betonade betydelsen av god, nära och tillgänglig arbetsledning lyftes också betydelsen av kollegialitet och fungerande samarbete i arbetsgruppen:

Var tredje vecka träffas alla handläggare för att diskutera de kurser som vi har gått, utveckla rutiner och titta på genomförandeplaner. Denna tid är viktig.

En viktig faktor är att vi är en så bra grupp.

Betydelsen av en bra introduktion till yrket lyftes och satsningar på att förbättra denna:

Introduktionen har blivit bättre de senaste två åren. Om man pratar med de nya så säger de att introduktionen är bra. Man får en mentor och en medhandläggare.

Att man inrättat mentorstjänster och traineeplatser beskrevs på flera håll:

Mottagandet av nya medarbetare på IFO Barn & Ungdom har förbättrats den senaste tiden med ett strukturerat program för olika aspekter av myndighetsutövning. Mentorstjänster håller även på att tillsättas.

Traineeprogram med fast anställda socionomer och sedan har socionomerna fått fördjupa sig i valda enheter. Bra att socionomerna får fördjupa sig innan nya börjar myndighetsutövningen.

När medarbetarskapet saknar förutsättningar

Vittnesmål om att det inte alltid fungerade som det var tänkt förmedlades:

Vissa svårigheter kvarstår då nyanställda till följd av bristande bemanning överlag får ta akuta och svåra ärenden.

Introduktionen bestod av en pärm. Den har vi tittat lite i men det hände bara den första veckan. Bland annat har det lett fram till att jourhemsplacerade barn inte har fått besök. Socialsekreterarna har inte känt till att detta ska göras. Det var också en tanke om att vi skulle haft besök vid olika enheter för att lära sig. Det har inte blivit av.

Konsekvenser av budgetnedskärningar och sparkrav som drabbade såväl medarbetare som den verksamheten var till för beskrevs:

Det första man drar in pengar på är kompetensutveckling. Det innebär att man inte kan gå vidare och utvecklas i ett snabbt utvecklande samhälle.

De satsningar som ska vara förebyggande skärs ner för att klara budget. Alla förebyggande insatser kommer att strykas. Den uppsökande verksamheten är borttagen och även stödsamtal för familjer.

Att anställa inhyrda konsulter då det inte varit möjligt att rekrytera fast anställd

personal var något som inte alltid uppskattades av medarbetarna:

Konsulterna är vi inte nöjda med. Av 6–8 konsulter är det kanske en eller två som gör ett bra jobb. Hur får man spridning på detta till andra kommuner? Att de inte återanställs/uppdrag ges.

Förslag på hur bättre förutsättningar i arbetet kan skapas

Ett ofta återkommande önskemål var att kunna ägna mer tid åt den verksamheten är till för:

Vi ska även jobba med barns delaktighet. Vi vill prata mer med barn och vuxna.

Man ville också gärna komma in tidigt dvs. innan problemen eskalerat:

Stärk det förebyggande arbetet med hjälp av lagstiftning.

Önskemål om vidareutbildning/kompetensutveckling återkom:

Arbetsgivaren ska titta på specialistsocionom. Kan man införa detta i kommunen? Arbetsgivaren gör en kartläggning av vad vi har för utbildning. Alla ska därefter få en vidareutbildning.

Formalia, byråkrati, ökad detaljstyrning

Att formalia inte upplevdes bidra till bättre socialt arbete var en ofta förekommande mening. I alla kommuner lyftes den ökade dokumentationen som ett problem, både att den är allt för omfattande och att kunskaper saknas om vad som är gott nog. Många uppger att när denna kunskap saknas skriver

man kanske mer är nödvändigt. Flera lyfter dokumentationen som ett sätt att ha ”ryggen fri” om det skulle bli en tillsyn:

Oerhörda mängder dokumentation. Vem är det vi skriver för? Man tappar kontakten med barnet i allt skrivande. Vi ska skriva av respekt för den enskilde men vi skriver för att vi själva inte ska göra fel.

Det framfördes att det överhängande hotet om tillsyn till och med kunde leda till fler placeringar:

Rädslan att göra fel, framför allt hos unga socialsekreterare, leder till fler placeringar.

Inte sällan beskrevs de ökade dokumentationskraven som ett hinder för att träffa barnet eller ungdomen:

Det blir mer och mer dokumentation. Alltid blir det någonting lidande. Man önskar att vi skulle kunna träffa dem mer men det finns inte på kartan.

Lära känna familjer har gått förlorat – vi har tappat mjukvaran i den sociala barn- och ungdomsvården. Det är människor. Relationer helt borttappade. Hur mycket kan jag stå bakom en utredning om jag haft så litet tid med barnet och familjen? Inte roligt att gå till arbetet. Det är därför som inte personal stannar och därför som det är svårt att rekrytera.

I samtliga kommuner lyftes att administrationen en betydande del av socialsekreterarens arbetstid. En del av bakgrunden till obalansen beskrevs vara att administrativa tjänster tagits bort. Arbetsuppgifterna finns emeller-

tid fortfarande kvar och utförs nu i stället av akademiker:

Socialarbetare har blivit administratörer. Det finns inga administratörer som stödjer verksamheten.

Med åren har professionen utvecklats till att bli mer administrativ. Det är ett hav av dokument att fylla i. När jag började var det samtalet som låg i fokus.

En tydlighet i rollerna på arbetsplatsen behövs. Låt socialsekreterarna vara yrkesprofessionella istället för endast organisationsprofessionella.

Låt administrativa proffs få stödja både socialsekreterarna och cheferna i administrativa uppgifter istället för att det läggs ut på handläggarna och cheferna.

Nationella dialoger

Vid sidan av kommunbesöken har den nationella samordnaren arrangerat och deltagit i flera nationella dialoger:

- Den första arrangerades tillsammans med barn-, äldre- och jämställdhetsministern. Myndigheter, kommuner och fackliga företrädare bjöds in till en dialog om den sociala barn- och ungdomsvården med fokus på introduktion, kompetens, stabilitet och barns delaktighet. Denna dialog avslutades med att SKL tog över stafettpinnen och arrangerade en dialog våren 2016 och Akademikerförbundet SSR och Vision arrangerade en tredje dialog i mars 2017.

Därefter bjöd den nationella samordnaren in till flera nationella samråd kopplat till uppdraget med:

- Myndigheter och fackliga företrädare.
- Aktörer som arbetar på uppdrag av socialnämnden
- Barnrättsorganisationer och myndigheter som företräder barn och unga
- Forskare i socialt arbete inom området

Dessa samråd har alla hållits vid ett flertal tillfällen. Vid sidan av dem har ett stort antal samtal med olika aktörer inom området förts. Samarbete har även skett med SKL och de regionala utvecklingsledarna, socialstyrelsen och andra utredningar och nätverk.

Under maj månad 2016 bjöds de barn, ungdomar och vårdnadshavare som den nationella samordnaren hade träffat vid det första kommunbesöket till Stockholm för att träffa barn-, äldre- och jämställdhetsminister Åsa Regnér. Syftet med mötet var att barnen,

ungdomarna och vårdnadshavarna skulle få framföra sina erfarenheter och kunskaper om hur den sociala barn- och ungdomsvården kunde bli bättre direkt till statsrådet.

Under de senaste åren har svenska kommuner inspirerats av den så kallade Skottlandsmodellen i arbetet med tidiga insatser för barn och unga, ”Getting it right for every child.” GIRFEC. Skolan och förskolan har en samordnande roll i arbete kring barnen och ungdomarna. En av de framgångsfaktorer som uppmärksammats är att alla barn och unga har en namngiven kontaktperson (named person) som för skolbarn oftast är rektor. GIRFEC betonar det förebyggande arbetet och tidiga insatser samt beskriver hur samhällets skydds nät ska fånga upp de barn som behöver det. Företrädare ifrån Skottland besökte den 25 november 2016 Regeringskansliet och föreläste om modellen för myndighetsföreträdare. Detta skedde i samverkan med SKL. Inbjudare ifrån Regeringskansliet var statssekreterare Pernilla Baralt och den nationella samordnaren.

Den nationella samordnaren har vid två separata tillfällen informerat om arbetet i Riksdagens socialutskott. Vid det första tillfället informerades om situationen för ensamkommande barn och unga, utifrån erfarenheterna ifrån det första kommunbesöket. Det andra tillfället var information och dialog om erfarenheterna efter att den nationella samordnarens uppdrag hade pågått i 18 månader.

Den nationella samordnaren har i september 2017 medverkat i den Nationella samarbetskommittén för socionomprogrammet samt i professorsmötet för socialt arbete.

Följeforskning

Det var flera aspekter som påverkade val av teoretisk utgångspunkt för följeforskningen. Syftet var dels att med stöd av forskning söka eventuella systemfel som skulle kunna ge ett nytt perspektiv på resultaten av tidsmätningen, minnesanteckningar från de första kommunbesöken och bloggtexterna. Dels utifrån detta kunna lära och pröva nytt för att driva på utvecklingen av en social barn- och ungdomsvård av god kvalitet.

Det som till största del har påverkat valet av teoretisk utgångspunkt har varit:

- Utgångspunkten för mätningen dvs. att det under senare år skett en förskjutning från mötet med barn, unga och vårdnadshavare till att mer tid går åt till administration och dokumentation. Frågan är om detta är till gagn för dem som verksamheten är till för?
- Rädslan att göra fel får inte ta över. *"Vi har gjort allting formellt rätt. Vi ser över våra rutiner. Vi arbetar med vår värdegrund."* Det är tre säkra formler för en organisationsledning. Detta leder emellertid till att drivkraften blir att undvika fel vilket leder till försiktighet och svaga resultat hävdade Mats Alvesson, professor, företagsekonomiska institutionen, Lunds universitet (*Brännpunkt 18 augusti 2014 i SvD*).
- Bättre vård med färre riktlinjer. Patientsäkerhetsarbetet har byråkratiserats på ett sätt som i sig självt kan innebära risker för patienterna. Bättre, mer kärnfull dokumentation och färre nya riktlinjer skulle göra vården bättre och säkrare, skriver Gunilla Hult Backlund, general-

direktör för Inspektionen för vård och omsorg, IVO (*Dagens Nyheter, 15 januari 2015*).

Kontakt togs med professor Mats Alvesson vid Lunds universitet, vilket ledde vidare till att hans kollega, universitetslektor Robert Wenglén, kontrakterades för ett följeforskningsuppdrag. Resultatet av följeforskningen, som följer härnäst med rubriken "Hur skapas mer värde i det sociala arbetet med och för barn och unga?" är samtidigt en delredovisning av de 50 första kommunbesöken. Den är författad av Robert Wenglén med en på förhand given teoretisk referensram.

Hur skapas mer värde i det sociala arbetet med och för barn och unga?

Föreliggande följeforskning har skett på uppdrag av den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården. Uppdraget har varit att med utgångspunkt i teorin om funktionell dumhet i organisationer analysera ett empiriskt material framtaget inom ramen för den nationella samordnarens uppdrag. Det har bestått av den nationella samordnarens nedtecknade sammanställningar från närmare 50 kommunbesök och kommunernas minnesanteckningar och planer för handling. Det empiriska materialet har även innefattat den nationella samordnarens sammanställningar av dialoger med andra för uppdraget viktiga aktörer såsom myndigheter, barnrättsorganisationer, civilsamhället, SKL, privata vårdgivare m.fl.

Sammanfattning

Syftet med denna delredovisning till slutrapporten är att den ska fungera som underlag för reflektion kring den övergripande styrningen av den sociala barn- och ungdomsvården:

- Att de enskilda kommunerna ska kunna använda delredovisningen till att reflekterat kring sin verksamhet.
- Att den nationella nivån understöds i sin reflektion kring styrningen och tillsynen av, samt stödet till, de lokala huvudmännen.
- Att andra myndigheter med nära koppling till den sociala barn- och ungdomsvården understöds i sin reflektion kring hur de bäst samverkar med kommunerna.

Vad behöver ansvariga huvudmän på nationell, regional och kommunal nivå beakta och göra för att styrkedjan ska bidra till att öka värdeskapandet för barn, unga och familjer?

Det sammantagna intrycket av studier av ovan nämnda empiriska material är att det görs mycket gott och mycket fungerar bra inom den sociala barn- och ungdomsvården i Sverige. Samtidigt kan det vara av vikt att uppmärksamma en rad problematiska mönster i materialet. Utredande socialsekreterare ägnar i snitt ca 2 % av sin arbetstid, dvs. ca 10 minuter om dagen, till enskilda möten med barn och ungdomar i behov av vård. Mängdubbelt mer tid ägnas åt administration och dokumentation, vilket är en utveckling som även har uppmärksammats inom andra välfärdsprofessioner. Denna situation indikerar brister i den sociala

barn- och ungdomsvården vad gäller barns och ungdomars lagliga rätt att vara delaktiga och medskapande. Barn och ungdomar vittnar också om en bristande samverkan mellan de myndigheter som de har kontakt med. Vidare framkommer brister i hur huvudmännen lever upp till lagkravet på att informera om vad den sociala barn- och ungdomsvården kan erbjuda. Det indikeras brister i den politiska styrningen i kommunerna och stora utmaningar vad gäller att vara en attraktiv arbetsgivare. Det råder också brist på vetenskapliga effektstudier och mer vardaglig och verksamhetsnära uppföljning av kvaliteten i och resultaten av förebyggande arbete, beslut och insatser. Det finns givetvis även andra vittnesmål som framkommer i materialet om den sociala barn- och ungdomsvården. En hel del av dem är betydligt mer positiva, men mot bakgrund av problembilden ovan får man ändå fråga sig hur dessa svårigheter har uppkommit. Hur kan en verksamhet full av välutbildade och ambitiösa medarbetare och chefer hamna i detta handlingsmönster?

I denna studie drivs argumentet att den sociala barn- och ungdomsvården i Sverige har hamnat i ett handlingsmönster som uppvisar en del tecken på vad som kan kallas *funktionell dumbet* (Alvesson & Spicer, 2012; 2016). Med detta begrepp avses reproducering av ett systematiskt beteende som inte är värdeskapande för dem som verksamheten finns till för, trots goda intentioner. Viktigt att notera är att den funktionella dumheten är ett organisatoriskt fenomen, en övergripande och systematisk brist på kritisk reflektion kring den egna verksamheten, och inte en fråga om bristande kompetens

hos den enskilda individen. Analysen i denna delredovisning pekar mot att grunden till, och det övergripande ansvaret för, situationen går att finna i den övergripande styrningen och styrkedjan. Staten har bidragit till det uppkomna handlingsmönstret genom att införa regler och rutiner, som kanske var för sig kan vara väl motiverade men som på den ackumulerade nivån reducerar snarare än ökar det totala värdeskapandet i den sociala barn- och ungdomsvården. Den något ensidiga byråkratiska styrningen har medfört en överdriven detaljstyrning, vilken i sin tur har medfört en regelefterlevnadskultur bland de professionella.

Huvudmännen har också ett övergripande ansvar för den uppkomna situationen, vilket stöds av brister i både ansvarstagandet och kvalitetsarbetet. Enligt socialtjänstlagen har de lokalt förtroendevalda ansvar för den sociala barn- och ungdomsvården. Trots det debatteras detta ansvarsområde sällan i fullmäktige. Berörda nämnder följer inte heller i tillräckligt stor omfattning upp arbetet inom den sociala barn- och ungdomsvården baserat på effektmål, än mindre tvärpolitiska effektmål som till exempel placerade barns skolresultat. Vidare brister huvudmännen i sitt kvalitetsarbete, inte minst om man ser till hur man hanterar den ökade konkurrensen på resurssidan. Huvudmännen har inte heller i tillräcklig omfattning ifrågasatt bieffekterna av den statliga styrningen. Snarare har de bidragit till den byråkratiska styrningen via de egna systemen för intern kontroll och kommunrevision.

Bristerna i ansvarstagandet och i kvalitetsarbetet kanske delvis kan förklaras av bristfälliga kunskaper om hur man lämpligen styr verksamheten så att den samtidigt är

värdeskapande för barn och ungdomar, likvärdig och rättssäker, attraktiv för de professionella, baserad på god ekonomisk hushållning samt vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. I denna rapport drivs dock argumentet att det snarare handlar om att rådande föreställningar om styrning och styrkedjan, och en brist på kritisk reflektion kring dessa, har medfört en förändringströghet. I materialet från kommunbesöken nämns att det behövs en plan för handling snarare än ännu en handlingsplan. Budskapet är tydligt från kommunerna: De vet vad de vill och bör göra, men inte riktigt hur. I varje fall tycks det råda en påtaglig förändringströghet.

Annorlunda uttryckt handlar det å ena sidan om en styrning som är mer tillitsbaserad, vilket innebär minskad regelstyrning och mindre av överdriven regelefterlevnad bland socialarbetarna, dvs. mindre av en praktik som drivs av en rädsla för att göra fel. Å andra sidan handlar det om en styrning som är *mindre* tillitsbaserad, vilket innebär att i högre utsträckning följa upp resultaten av verksamheten på varje nivå. Detta ställer indirekt krav på att det finns mål som följs upp via genomtänkta och förankrade kvalitetsindikatorer på samtliga nivåer i styrkedjan.

Inledning

Uppdraget

Föreliggande följeforskning har skett på uppdrag av den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården.

Uppdraget har varit att med bas i organisationsteoretisk och kommunalekonomisk forskning, särskilt teorin om funktionell dumhet i organisationer, analysera ett empiriskt material (se nedan) tillhandahållet av den nationella samordnaren.

Syftet med denna delredovisning är att den ska fungera som underlag för reflektion kring den övergripande styrningen av den sociala barn- och ungdomsvården:

- Att de enskilda kommunerna ska kunna använda delredovisningen till att reflektera kring sin verksamhet.
- Att den nationella nivån understöds i sin reflektion kring den nationella styrningen av och stödet till de lokala huvudmännen.
- Att andra myndigheter med nära koppling till den sociala barn- och ungdomsvården understöds i sin reflektion kring hur de bäst samverkar med kommunerna.

Målgruppen för delredovisningen är ledningsrepresentanter (förtroendevalda och chefer inom förvaltningen) på kommunal nivå, såväl som ledningsrepresentanter för andra myndigheter med koppling till den sociala barn- och ungdomsvården, samt fackliga företrädare medarbetare, barnrättsorganisationer (som representerar barn, unga och vårdnadshavare), privata vårdgivare och civilsamhället. Målgruppen är följaktligen inte forskarsamfundet.

En sådan text hade ställt andra krav på teoretiskt problem och teoretiskt bidrag, samt fler referenser för att styrka detta.

Metod

Följeforskningen baseras på en analys av texter producerade inom ramen för den nationella samordnarens uppdrag, där 50 kommunbesök är ett dominerande inslag, men som också består av dialoger med andra för uppdraget viktiga aktörer såsom myndigheter, barnrättsorganisationer, civilsamhället, SKL, privata aktörer m.fl. Dessa texter kan sägas följa upp de paragrafer som fanns med i den nationella samordnarens förfrågan till kommunerna om samarbete.

I mer konkreta termer består texterna av samordnarens sammanfattande intryck såväl som utvalda citat från samtalen publicerade på bloggen (www.socialbarnungdom.se), minnesanteckningar från kommunbesöken författade av kommunrepresentanter, samt kommunernas inskickade planer för handling (som även de finns publicerade på bloggen). Uppdraget för följeforskningen var, som nämnts ovan, att analysera dessa.

En vanlig föreställning är att forskning ska spegla verkligheten, vilket inom samhällsvetenskapen närmast är att betrakta som en utopi. Forskningsprocessen innefattar tolkningar och kan aldrig helt friskrivs från forskarens och för den delen forskningsobjektens egna intressen (Alvesson & Skoldberg, 1994). I mer konkreta termer har den nationella samordnaren inte talat med

samtliga individer och grupper verksamma inom den sociala barn- och ungdomsvården. Det har skett ett urval. De som sedan har fått representera exempelvis kommunerna har framfört sina tolkningar av verkligheten, det vill säga vad som har sagts har inte varit frikopplat från egna perspektiv och intressen. Med andra ord är föreställningen om att forskning ska spegla verkligheten problematisk redan innan forskaren har börjat tolka och analysera ett empiriskt material vare sig det är intervjuutskriften, minnesanteckningar, tidningsartiklar eller bloggar.

Det finns inte heller något enkelt sätt att analysera intervjuer, observationer och dokument. Analysarbete är mångbottnat och kan utföras på fler än ett sätt. Rennstam & Wästerfors (2015) menar att samhällsvetenskaplig analys lämpligen innefattar tre handlingar: sortera, reducera och argumentera. Tolkningsarbetet i den här rapporten har följt denna logik.

Inledningsvis kopierades varje bloggtext och vad som uppfattades som centrala budskap i respektive blogginlägg rubricerades och sparades. Därefter omsorterades materialet från att vara uppdelat efter blogginlägg, dvs. vad som i princip framkom vid respektive kommunbesök, till att vara sorterat efter empiriska teman. I nästa steg reducerades materialet ytterligare genom att endast de teman som var återkommande i materialet behölls. Samma process har genomförts vad gäller texter i kommunernas minnesanteckningar och planer för handling.

När väl en rad empiriska teman hade identifierats, understödda av ett större antal citat ur texterna, reducerades texten på så sätt att de citat som bäst illustrerade den upplevda problembilden behölls, såväl som goda exempel inom samma tema. Därefter sattes dessa empiriska teman i relation till ledningsteoretiska perspektiv (t.ex. samverkan, resultatstyrning, Human Resource Management etc.), varefter tre huvudproblem identifierades och relaterades till socialtjänstlagen. Slutligen tolkades materialet med hjälp av teorin om funktionell dumhet i organisationer.

Samtidigt bör det nämnas att denna process i praktiken har varit långt mer sammansatt och interaktiv än vad som kanske framgår av ovanstående stycken. Sortering, reduktion och argumentation har alltså inte varit en renodlad steg-för-steg-process. Forskaren är helt enkelt aldrig fri från sina egna teoretiska föreställningar, varför sorteringen såväl som reduktionen inte kan vara helt fri från vad forskaren ser som centralt och intressant i materialet.

För att reducera risken för en alltför teoribestämd tolkning av materialet har det skett löpande möten med den nationella samordnaren för att säkerställa att tolkningarna har uppfattats som valida av de som genomförde intervjuerna. Vidare har preliminära tolkningar vid två tillfällen presenterats för en grupp av erfarna forskare inom socialt arbete i syfte att bl.a. stämma av rimligheten i tolkningarna.

Några andra metodasppekter är värda att nämna. Citaten från bloggen, minnesanteck-

ningarna och planerna för handling har anonymiserats. Transparensen har fått ge vika för motviljan att exponera någon kommun eller individ. Jag har heller inte sett något mönster i materialet som signalerar att en användning av liten, mellan och stor kommun, eller Syd-, Mellan- och Nordsverige skulle tillföra tolkningen av texten något mervärde. Samstämmighet i materialet har med andra ord varit stor.

Nämnas bör också att citaten i texten nedan kommer från barn, unga, vårdnadshavare, fackliga, förtroendevalda och chefer. För den som vill granska detta finns texterna från bloggen tillgängliga på socialbarnungdom.se.

Det finns inte med några citat från bloggen där det är tydligt att det är något som den nationella samordnaren tycker eller tänker. De citat som har valts ut från bloggen har varit av den karaktären att de har uppfattats som beskrivningar av vad den nationella samordnaren har uppfattat att samtalspartnern, från exempelvis den besökta kommunen, har framfört.

Citaten är inte perfekta återgivning av vad som står i blogg eller minnesanteckningar. En hel del citat är förkortade och i några fall är de justerade för att öka läsvärdet utan att förvanska budskapet.

Slutligen bör det nämnas att författaren har valt att ta ut svängarna något i de avslutande diskussionerna i varje avsnitt. Här finns ingen ambition att föra något i bevis utan snarare en medveten avsikt att kritiskt tolka materialet på ett sådant sätt att det därmed kan bidra till målgruppens reflektion och

stimulera till diskussion kring den egna praktiken.

Kortfattad problembeskrivning

Sorteringen och reduceringen av det empiriska materialet ledde fram till att tre huvudproblem identifierades.

Brister i hur man tillgodoser barnens rättigheter

Det första huvudproblemet kan kopplas till de inledande paragraferna i socialtjänstlagen (2001:453):

- Socialtjänsten skall under hänsynstagan de till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet. (1 kap. 1 §)
- Vid åtgärder som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas. Vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn ska vad som är bäst för barnet vara avgörande. Med barn avses varje människa under 18 år. (1 kap. 2 §)

Lagen föreskriver alltså att målet är att frigöra och utveckla barnets, den ungas och familjens egna resurser, att verksamheten ska bygga på respekt för barnets självbestämmanderätt, samt att vad som är bäst för barnet ska vara avgörande vid beslut eller andra åtgärder som rör barn. Samtliga dessa aspekter pekar mot en hög grad av interaktivitet mellan utredande socialarbetare och barnet och familjen.

Detta tycks inte vara det generella mönstret inom den sociala barn- och ungdomsvården. Inom ramen för den nationella samordnarens uppdrag har det genomförts en mätning av vad utredande socialsekreterare och chefer inom den sociala barn- och ungdomsvården ägnar sin arbetstid åt. Resultatet av mätningen visar att handläggarna i snitt ägnar 2% av sin tid till direkta möten med det enskilda barnet eller ungdomen. Lägger man till den tid som handläggarna ägnar åt att träffa både barnet/ungdomen och vårdnadshavarna är snittet 15%. Det finns givetvis en viss spridning i resultatet från mätningen, där vissa handläggare lägger något mer av sin tid på att träffa och gemensamt med barnet eller ungdomen (hädanefter barnet) arbeta för att identifiera insatser som ska underlätta för barnet att frigöra sina egna resurser. Ett talande exempel är dock följande:

I (kommun X) visade mätningen att socialsekreterarna ägnade i snitt 1% av tiden till direkt kontakt med bara barnet och 7% av tiden ägnades åt direkt kontakt med förälder och barn. (Kommunen) avviker i vissa delar jämfört med genomsnittet bl.a. när det gäller tid som går åt till enklare administration såsom t.ex. köksvecka, skötsel av bilar, bilbokning, mm. Enklare administration uppgår till 24% av socialsekreterarnas arbetstid.

Det finns alltså kommuner som har hamnat i en situation där mycket lite tid går till kärnuppdraget och anmärkningsvärt mycket tid går åt till annat – i värsta fall sådant som inte har någon koppling till det professionella lagstiftade uppdraget. Problemet påpekas även av barn som har eller har haft kontakt med den sociala barn- och ungdomsvården både i termer av goda och dåliga exempel:

Det känns tufft att inte bli trodd speciellt eftersom socialsekreterare många gånger tar parti för vuxna.

De socialsekreterare som jag uppskattar är de som förstår mig. De som har förstått hur jag fungerar. Jag kunde säga vad jag kände för de lyssnade.

Bristerna i efterlevnaden av portalparagraferna, och således i hur man tillgodoser barnens rättigheter, är något som även påpekas av Ensamkommandes förbund och andra barnrättsorganisationer:

Just de ensamkommande unga får ytterst sällan själva en möjlighet att komma till tals och bli lyssnade till.

I något fall påpekas även att barnrättsperspektivet kan väga olika tungt i olika skeden i processen från utredning till beslut, där ”barnperspektivet oftast upprätthålls under själva utredningen, men när ett beslut ska fattas är det ofta den vuxnes ord som väger tyngre”.

Brister i huvudmannens ansvarstagande

Det andra huvudproblemet som identifierats i materialet kan kopplas till huvudmannens ansvar, vilket är reglerat i andra kapitlet i socialtjänstlagen:

- Varje kommun svarar för socialtjänsten inom sitt område, och har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver. Detta innebär ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän.
(2 kap. 1 §)

Av materialet att döma råder det brister i huvudmannens styrning av den sociala barn- och ungdomsvården. Materialet signalerar exempelvis att den sociala barn- och ungdomsvården sällan är föremål för politisk diskussion i det högsta beslutande organet, fullmäktige, där den övergripande resursfördelningen sker och kommunens övergripande mål fastställs:

Politikens erfarenhet är att den sociala barn- och ungdomsvården inte varit uppe på dagordningen i den utsträckning som den kanske hade behövt.

Av kommunernas planer för handling bekräftas också denna brist i termer av ambitioner att förbättra huvudmannens styrning av den sociala barn- och ungdomsvården:

Ta fram övergripande politiska mål och en inriktning för den sociala barn- och ungdomsvården. Minska glappet mellan kommunstyrelsen, aktuella nämnder och förvaltning.

Brister i huvudmannens kvalitetsarbete
Det tredje huvudproblemet som framkommit i analysen av materialet är kopplat till kvaliteten i verksamheten, vilken regleras i tredje kapitlet i socialtjänstlagen:

- Insatser inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet. För utförande av uppgifter inom socialtjänsten ska det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. Kvaliteten i verksamheten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.
(3 kap. 3 §)

För att huvudmannen ska kunna leva upp till att det ska finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet krävs vanligtvis en genomtänkt idé och praktik som säkerställer att man är en attraktiv arbetsgivare. Detta synes vara en stor utmaning för många kommuner:

Fackliga representanter informerade om att personalomsättningen 2013-2014 var 60% inom individ- och familjeomsorgen. De återgav också att nyutexaminerade redan under sin första arbetsvecka får ett stort antal ärenden och inte får möjlighet till en långsam och behövlig introduktion.

Lagen ställer också krav på att verksamheten systematiskt och fortlöpande följer upp utfallet av verksamheten för att utveckla och säkra densamma. Analysen av materialet tyder på ett betydande utrymme för förbättring:

Leder insatserna till något gott för barn och unga? Är insatserna utformade utifrån den enskildes behov eller gör vi bara det som vi alltid har gjort?

Vi vill utveckla (saknar) kvalitetsindikatorer.

Materialet signalerar alltså ett behov av att sätta mål, ta fram mått (kvalitetsindikatorer) och mäta för att systematiskt och fortlöpande kunna följa upp och utveckla verksamhetens kvalitet. Materialet signalerar även betydelsen av att föra dialog med barn och unga för att kunna formulera menings- och verkningsfulla mål. Genom ett resultatorienterat kvalitetsarbete kan man skapa förutsättningar för en professionell reflektion kring vilka insatser som ger relativt sett bättre effekt än andra insatser. Det skapar också bättre förutsätt-

ningar för att understödja utvecklingsarbetet. Denna ambition framkommer exempelvis i en kommunal plan för handling (vilket indirekt signalerar att detta inte fullt ut är på plats):

Det är säkrat att barn och unga får den hjälp och det stöd de behöver. Socialtjänsten ska med hjälp av stödsystem analysera, enhetligt registrera och dokumentera för att kunna mäta, följa upp och plocka fram statistik som underlag för fortsatt utvecklingsarbete.

Forskningsfrågan

Dessa problem sammanfaller i ett antal frågor som ligger till grund för denna delredovisning. Hur har det kunnat bli så här? Hur kan en verksamhet full av välutbildade och ambitiösa medarbetare och chefer hamna i ett handlingsmönster där, enligt dem själva, ett antal centrala paragrafer i lagen inte efterlevs i tillfredsställande utsträckning? Vad är det som medvetet eller omedvetet försvårar för handläggare och chefer inom den sociala barn- och ungdomsvården att utöva en praktik som ligger mer i linje med de övergripande ambitioner som uttrycks i lagstiftningen? Eller än mer specifikt:

Vad behöver ansvariga huvudmän på nationell, regional och kommunal nivå beakta och göra för att styrkedjan ska bidra till att öka värdeskapandet för barnet, den unga och familjerna?

Metodologiska avgränsningar

Materialet som har analyserats är rikt och omfattande. Att innefatta alla nyanser och områden som återkommande framkommit i materialet har inte varit en framkomlig väg. Som tidigare nämnts har därför vissa områden valts bort, trots att de var för sig

kan anses vara intressanta och viktiga, för att skapa förutsättningar för ett visst djup i analys och slutsatser. Tre exempel på områden som varit framträdande i materialet men som valts bort under analysarbetets gång är 1) att nationell nivå behöver bidra till att göra arbetet som socialarbetare mer attraktivt, 2) att nationell nivå behöver på något sätt tillgodose den sociala barn- och ungdomsvårdens behov av vetenskapliga effektstudier samt 3) behovet av ett väl-fungerande praktiktäna ledarskap.

Styrning och funktionell dumhet

Studien tar sin teoretiska utgångspunkt i två teoriområden: styrning och funktionell dumhet.

Styrning

Styrning handlar om hur man skapar riktning, koordinering och kraftsamling i en organisation, mellan individer och grupper som endast delvis delar samma mål (Ouchi, 1979). I grova drag finns det tre former av styrning (ledningssystem) i organisationer.

Den första formen är den *byråkratiska styrningen*. Den bygger på tydliga arbetsbeskrivningar, tydlig vertikal och horisontell arbetsdelning, regler och rutiner. I sin kanske mest renodlade form handlar det om att standardisera arbetsprocesser genom att identifiera och dokumentera hur arbetet bäst ska utföras. Därefter handlar det om att följa upp så att alla gör som det är tänkt. Det byråkratiska ledningssystemet kommer till sin rätt när arbetet är någotsånär förutsägbart och repetitivt – eller i de fall det är bra att ha förutbestämda rutiner. En rutin för hur man hanterar en orosanmälan är ett exempel på det förra och en rutin för hur man hanterar ett akut självmordsförsök kanske ett exempel på det senare.

En andra form av ledningssystem är *resultatstyrning*. Den innebär att man försöker styra utfallet av prestationen snarare än det specifika beteendet. Denna styrform anses vara lämplig vid komplext situations- eller klientberoende arbete. Resultatstyrning används exempelvis för att nå en ekonomi i balans, men kan också användas för att styra arbetet för ett minskat antal fall av

självskadebeteende och problematisk skolfrånvaro. Det är inte heller ovanligt att man via balanserade styrkort försöker formulera mål och mäta kundnöjdhet, organisationens utveckling och lärande, samt medarbetarnas arbetstillfredsställelse och professionella utveckling. Resultatstyrning gör sig bäst när effekterna av individens och organisationens prestationer låter sig mätas utan alltför omfattande tvetydighet.

En tredje form av styrning är *normativ styrning*, eller enklare uttryckt värderingsstyrning. Måltavlan för styrförsöken är medarbetarnas värderingar, tankar, känslor, verklighetsuppfattningar, tolkningar och identifikation med organisationen och kan jämföras med försök att styra organisationskulturen. Genom att komma åt och påverka medarbetarnas föreställningar om sig själva, sitt arbete och om organisationen, försöker ledningen ändra ordningen i en organisation. Värderingsstyrning är ett skarpare vapen än övriga styrformer. Har man väl indoktrinerat medarbetarna behöver man inte reglera arbetsuppgifter, formulera mål och följa upp beteende och resultat i samma utsträckning. Samtidigt riskerar värderingsstyrning leda till upplevelser av att organisationen är en sekt och att avvikande uppfattningar marginaliseras, vilket går ut över organisationens innovationsförmåga.

Dessa styrformer mixas ofta i organisationens faktiska ledningssystem. Styrformerna kan både substituera, komplettera och neutralisera varandra. Ibland krockar de olika styrformerna. Låt oss gå över till det andra centrala begreppet i denna studi

Funktionell dumhet

Att lärande och kunskap har stor betydelse för en organisations framgång är en vanlig föreställning som också får mycket stöd i forskningen. Vi rör oss mot en kunskapsekonomi med allt fler kunskapsintensiva verksamheter och ”a war for talent”. Teorin om funktionell dumhet ifrågasätter denna ensidiga beskrivning av kunskapens och lärandets roll i organisationer och påpekar att det även förekommer en hel del dumhet i organisationer (Alvesson & Spicer, 2012; 2016). Alvesson & Spicer (2016) menar till och med att många organisationer reflekterar en dumhetsparadox. De anställer smarta och välutbildade människor som hamnar i ett beteendemönster där de gör dumma saker.

Funktionell dumhet är således ett begrepp som försöker belysa och förklara varför organisationsmedlemmar inte alltid agerar på ett sätt som, vid en kritisk granskning, framstår som eftersträvansvärt och värdeskapande för den som verksamheten finns till för. Med Alvesson & Spicers (2016) språkbruk:

Functional stupidity is an organized attempt to stop people from thinking seriously about what they do at work. When people are seized by functional stupidity, they remain capable of doing the job, but they stop asking searching questions about their work. In the place of rigorous reflection, they become obsessed with superficial appearances. Instead of asking questions, they start to obey commands. Rather than thinking about outcomes, they focus on the techniques for getting things done.

And the thing to be done is often to create the right impression. Someone in the thrall of functional stupidity is great at doing things that look good. They tick boxes for management, please the clients and placate the authorities, but they also often do things that make little sense and that a sharp outside observer might find strange (s. 9).

Funktionell dumhet har mycket gemensamt med skicklig inkompetens (Argyris, 1986), ett begrepp som också belyser kontraproduktiva beteenden i organisationer som reproduceras utan att ifrågasättas. Både funktionell dumhet och skicklig inkompetens påminner i sin tur om intränad oförmåga (Veblen, 1914; Burke, 1954) som handlar om när människor via olika socialiseringsprocesser har utvecklat en viss kulturell tolkningsram som både möjliggör och begränsar deras sätt att tänka och agera.

Funktionell dumhet är förknippat med ett medvetet och skickligt utövande. Beteendet anses skickligt eftersom organisationsmedlemmarna dels handlar i enlighet med vad de tänkt och dels gör det på ett skickligt sätt. Samtidigt är beteendet i grunden inkompetent då det inte tar fatt i underliggande problem och inte sällan leder till oönskade (sido-) effekter där underliggande intellektuella och emotionella problem förbigås (Argyris, 1999).

Funktionell dumhet ska också i första hand förstås som ett organisatoriskt (institutionaliserat) fenomen, det vill säga att personer med olika personligheter tenderar att påvisa samma beteende och det kvarstår även om

personer kommer och går (Alvesson & Spicer, 2012; Argyris, 1986; 1999; Wenglén & Svensson, 2008).

Samtidigt kan den funktionella dumheten i organisationer liknas vid ett tveeggat svärd. Den är funktionell för att den har vissa fördelar. Den kan fungera som en form av olja i en verksamhet fylld av intressekonflikter, som låter chefer och medarbetare koncentrera sig på nuvarande arbetssätt och uppgifter. Den är dum för att den kan medföra risker och problem när dessa personer inte kritiskt frågar sig vad man själv och organisationen egentligen håller på med (Alvesson & Spicer, 2012; Wenglén & Svensson, 2008).

Hur kommer man då till rätta med funktionell dumhet? Enligt Argyris behöver chefer sakta ned sina tankeprocesser och reflektera för att skapa förutsättningar för ”double-loop learning”, en form av lärande som inbegriper att man förändrar sina grundläggande antaganden. I en verksamhet fylld av rädsla att göra och säga fel krävs det dessutom mod att diskutera det som man upplever att andra gör fel, eftersom “this violates the undiscussability rules embedded in the organizational defensive routines” (Argyris 1999:142).

Alvesson & Spicer (2016) är inne på en liknande linje. De påpekar att chefer och medarbetare behöver 1) reflektera över vad man tar för givet (reflektion kring för-givet-antaganden), 2) fråga sig varför man gör på ett visst sätt samt 3) reflektera kring konsekvenserna av och den mer övergripande meningen med det man gör.

Funktionell dumhet i styrningen av den sociala barn- och ungdomsvården

I denna delredovisning sammanförs teorier om funktionell dumhet med teorier om styrning i organisationer. Annorlunda uttryckt snävas perspektivet in till att utifrån det empiriska materialet och frågeställningarna identifiera och diskutera funktionell dumhet i styrningen av den sociala barn- och ungdomsvården.

Generellt kan nämnas att samtliga tre styrformer kan drivas för långt och skapa avarter. En alltför ensidig och omfattande byråkratisk styrning leder inte sällan till verksamheten blir just alltför byråkratisk i bemärkelsen att man tenderar att göra fel saker på rätt sätt. Man tappar fokus på vem man finns till för och vilket värde man skapar för dem. Det blir väl mycket regel- efterlevnad och dokumentation.

En alltför ensidig och överdriven resultatstyrning kan innebära att organisationen brister i regelefterlevnad och tillämpar en pragmatisk hållning där ändamålet helgar medlen. Vidare kan en felaktig implementering av resultatstyrning, där man styr mot suboptimala mål, vara destruktivt för verksamheten. Pinnjakten inom polisen används ofta som exempel på just detta.

En alltför ensidig och överdriven värdestyrning kan medföra sektbeteenden och likriktning, vilket i sin tur hämmar innovationsförmågan.

Dessa tre styrningsavvarter är illustrationer av funktionell styrningsdumhet.

Barn som rättighetsbärare

Socialtjänstlagen trycker som tidigare nämnts på att målet är att frigöra och utveckla barnets egna resurser, att verksamheten ska bygga på respekt för barnets självbestämmanderätt, samt att vid beslut eller andra åtgärder som rör barnet ska barnets bästa vara avgörande. Samtliga dessa aspekter pekar mot en hög grad av interaktivitet mellan utredande socialarbetare och barnet. Det handlar i grund och botten om en grundläggande förståelse av och en praktik som speglar vem man finns till för – i organiseringen av arbetet såväl som i beslutsfattandet. Att det finns en hög grad av interaktivitet och medskapande mellan utredande socialarbetare och barn som leder fram till besluten bekräftas inte av mätningen, snarare tvärtom. I analysen av materialet framkommer en rad förklaringsgrunder till varför de utredande socialarbetarna inte alltid i önskad utsträckning lever upp till vad som föreskrivs i lagen.

Felfinnarlogik och regelefterlevnadskultur

En första förklaring som framkommer i materialet är att delar av beteendemönstret i det praktiska arbetet kan kopplas till den nationella styrningen. Den nationella styrningen av den sociala barn- och ungdomsvården sker i huvudsak via lagar, förordningar, föreskrifter, nationella satsningar, tillsyn och nationell samordning av statliga myndigheter som har samröre med den sociala barn- och ungdomsvården. Det framkommer kritik inom samtliga av dessa områden. Framför allt riktas kritik mot tillsynen som utövas av Inspektionen för vård och omsorg (IVO), vilken i och för sig bygger på lagar, förordningar, föreskrifter och regleringsbrev. Det riktas även kritik

mot kunskapsmyndigheten Socialstyrelsen, speciellt vad gäller BBIC (Barns behov i centrum), som man menar har medfört en utveckling av allt för mycket dokumentation. Enkelt uttryckt förklarar man den relativt lilla andelen av utredande socialarbetares arbetstid som ägnas åt direkta samtal med barn i termer av att alltför mycket tid går åt att dokumentera och att undvika att göra fel. Det finns en utbredd rädsla för att göra fel (a climate of fear) – som leder till en överdriven regelefterlevnadskultur stimulerad av felfinnarlogik från tillsynsmyndigheternas sida (jämför Alvesson, 2016).

Tillsynen upplevs alltså ha fått som bieffekt att man är rädd för att göra fel, och att staten därför borde ha större tillit till huvudmännens och professionens egen förmåga att lära, utvecklas och göra sitt jobb:

Nationell nivå bör ha större tillit till kommunernas arbete och minska på tillsynen och regler. Inspektionen bör förändras från kontroll till att bli en verktygslåda för utveckling och förbättring.

Den nationella nivån behöver fundera över vad den kontroll och det tunga regelsystem som finns kring den sociala barn- och ungdomsvården har gjort med verksamheten.

Handläggare inom socialtjänsten är rädda för att göra fel inför Inspektionen för vård och omsorg.

Andra utsagor om den nationella styrningens effekter är att man upplever att det är svårt att hitta en balans mellan ”kommunens praktiska

arbete och tillsyn och kontroller som bedrivs både inom kommunen, av IVO och av media”. Man påpekar att ”grisen blir ju inte tjockare ju mer man väger den” och att man önskar mer stöd, råd och positiva exempel (lösningar) från nationellt håll. En annan aspekt är att kommunrepresentanterna önskar mer av samordnad, gemensam tillsyn från de nationella tillsynsmyndigheterna.

En annan aspekt av den nationella styrning som tycks bidra till mer byråkrati och mindre tid till barnen är de nationella satsningarna. Det höjs röster om att det är för mycket detaljstyrning och att satsningarna medför ökad administration i samband med sökning och återrapportering, samt att de föredrar ett utökad generellt bidrag:

Den lilla kommunen kan ha svårt att leva upp till det som föreskrivs i olika utvecklingsprojekt. Vi har svårt att hinna ta del av och göra ansökningar till utvecklingsprojekt och vi är för få som kan driva projekten.

De många regler som finns i stadsbidragen är ofta kortsiktiga. Det är eftersträvänsvärt att förenkla detta och utöka det generella bidraget. Nu försvinner mycket tid till administration.

För att verksamheten ska kunna skapa värde, dvs. leda till att den som är i behov av den sociala barn- och ungdomsvården upplever att verksamheten bidrar till att man får det bättre, förespråkas helt enkelt att verksamheten i större utsträckning agerar för en hög grad av delaktighet och medskapande.

Brister i och goda exempel på intern samordning och behov av lotsar och en väg in

En andra förklaring till varför den sociala barn- och ungdomsvården inte alltid lever upp till de inledande paragraferna i socialtjänstlagen om barnets bästa är kopplat till den interna organiseringen av arbetet. Detta formuleras i termer av intern samordning, ”en väg in” och lotsar. Barn och vårdnadshavare vill ”slippa träffa många olika personer och berätta om sina erfarenheter om och om igen” och frågar sig: ”Varför kan man inte bara samla alla och prata vid samma tillfälle?”.

En aspekt av detta är en önskan om ”lotsar” som ska ”underlätta för barn och vårdnadshavare som har många kontakter”. Någon förälder frågar sig: ”Varför måste socialtjänsten vara så uppdelad? En har hand om ekonomin, en har hand om barnen, en har hand om de vuxna. Var finns helhetsperspektivet?”

Det förekommer också många positiva exempel, inte minst vad gäller fungerande samarbete med skolan:

Kommunen har elevhälsoteam som jobbar övergripande i kommunen. Där ingår psykolog, kurator, läkare, skolsköterskor, specialpedagoger och talpedagog. Dessutom ska socialtjänsten snart öppna en verksamhet där de ska jobba tillsammans med skolan för att förebygga ungdomsmissbruk.

Förvaltningschefer för socialförvaltning, barn- och utbildningsförvaltning, hälso- och sjukvårdsförvaltning, gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltning samt kultur-

och fritidsförvaltning utgör tillsammans med medarbetare och folkhälsochefen BarnSam. Just nu arbetar de tillsammans med Samordnad individuell plan, Skolnärvaro och resultat, Föräldraskap och kognitiva svårigheter, Barn placerade i familjehem och HVB, Barn som nära anhöriga, Små barn med utvecklingsförseningar.

Otidsenlig och ineffektiv service och dokumentation

En tredje förklaring till brister i arbetet med barnets bästa är kopplat till långsam implementering av välfärdsteknologi. I materialet framkommer ett flertal utsagor om att man vill utveckla och bli bättre på omedelbar, gemensam dokumentation med stöd av krypterade bärbara datorer, samt använda sig av modern IT och virtuella möten. Det innefattar även förenklade administrativa rutiner och att mer arbete läggs på de administrativa stödfunktionerna. Vidare framförs ganska enkla förändringar som en mer tillgänglig och ”serviceinriktad” socialtjänst via bättre öppettider, hembesök och en vilja att kommunicera med barn och unga via SMS:

Utveckla välfärdsteknologi ex. dokumentation med taligenkänning med barn och unga, SKYPE samt mer användarvänligt och arbetsbesparande IT- system/utrustning för socialsekreterarna.

Vi måste våga tänka nytt och titta på en myndighetsutövning som är mer öppen och serviceinriktad – precis som vårdcentralerna är.

En viktig poäng med en mer tidsenlig service är att förutom att det blir enklare för dem som verksamheten är till för så frigörs tid till det sociala mötet, vilket också framkommer i materialet:

Vi måste frigöra mer tid för det sociala mötet genom ordning och reda i processerna. Bristar i arbetet med att informera om erbjudandet.

En fjärde aspekt på temat barnets bästa är kopplat till brister i den sociala barn- och ungdomsvårdens arbete med att informera om vad man kan erbjuda barn och ungdomar. Det handlar om att tydliggöra sitt erbjudande och säkerställa att det är baserat på en fullgod anpassning till vad som skapar värde för dem som man finns till för. Detta är ett ansvar som också föreskrivs i socialtjänstlagen:

- ”Till socialnämndens uppgifter hör att
 - informera om socialtjänsten i kommunen,
 - genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden,
 - svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det.”
(SoL, 3 kap. 1 §).

Trots vad som föreskrivs i lagen tycks dessa uppgifter inte alltid utföras:

Den sociala barn- och ungdomsvården är inte bra på att informera om sig själva och att nå sin målgrupp. Att flytta fram positionerna, från det som tyvärr ofta är en försvarsställning, till den offensiva planhalvan och berätta om våra verksamheter.

Ungdomen tipsade om att socialtjänsten borde informera om sin verksamhet, framför allt mot ungdomar ute i skolor. Både hon själv och några av hennes kompisar som varit i kontakt med socialtjänsten hade till en början inte förstått vad den är till för.

En annan del av informationsarbetet är kopplad till att vara mer proaktiv i relation till media så att inte den sociala barn- och ungdomsvården bara får mediautrymme när någon är missnöjd.

Diskussion

En självklar utgångspunkt i denna analys är att staten behöver (försöka) styra den sociala barn- och ungdomsvården via lagar, förordningar, föreskrifter, nationella satsningar och tillsyn. Det behövs ett visst mått av byråkratisk styrning. Denna logik bygger på att om man upptäcker problem så försöker man lösa dessa via förändrad lagstiftning och/eller förändrade/ fler rutiner. Om man driver denna logik för långt och på flera nivåer blir utfallet en alltför byråkratisk socialtjänst för barn och unga – vilket tycks vara respondenternas gemensamma uppfattning. Lösningen på ett problem kan inte alltid vara en översyn av regler och rutiner:

Att nationell nivå även vågar ta bort regler och inte bara lägga till.

Intressant i detta sammanhang kan vara att reflektera kring Socialstyrelsens skrifter om systematiskt kvalitetsarbete. I en skrift från 1999, *Ledning för kvalitet i vård och omsorg*, konstateras att förtroendevalda och chefer med ansvar för vård och omsorg ”inte har tillräcklig kunskap om betydelsen av att de själva aktivt engagerar sig i utvecklingen av kvalitetssystem”. Det påtalas att kvalitet är att göra rätt saker, på rätt sätt, till nytta för den som verksamheten är till för. Det politiska ansvaret handlar om att ”klart och tydligt ange vad medborgarna/kunderna har rätt att förvänta sig av vård och omsorg”, ”informera medborgarna om deras rättigheter och skyldigheter”, ”informera om vårdgivarens utbud av tjänster och deras innehåll, kvalitet och kostnader” samt ”följa upp och utvärdera måluppfyllelsen i verksamheten”. Vidare framhålls betydelsen av ett ”personligt, aktivt och synligt engagemang från varje ledare”. Ytterligare två områden som lyfts fram är ett kvalitetsarbete som bygger på ”egenkontroll och systematisk resultatuppföljning” samt ett fungerande IT-stöd (Socialstyrelsen, 1999).

Utifrån denna föreskrift framträder två reflektioner. För det första är det svårt att se något i detta som med nödvändighet leder till byråkrati. Författarens bedömning är snarare att föreskrifterna är inriktade på barnets bästa (t.ex. vara till nytta för den som verksamheten är till för) och på att följa upp i vilken utsträckning verksamheten leder till att barnen upplever att de har fått det bättre – ett värdeskapande. För det andra är frågorna lika aktuella idag som de var 1999, vilket väcker

frågor om den sociala barn- och ungdomsvårdens förmåga att förändras och utvecklas.

År 2011 kom nya föreskrifter: Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9). Med ledningssystem menas ett system för att fastställa principer för ledning av verksamhet. Skriften är således direkt kopplad till frågor som förtroendevalda och chefstjämtemän har på sitt bord.

Utgångspunkten är att ledningssystemet ska anpassas till verksamhetens inriktning och omfattning. I föreskrifterna påtalas att man ska ha processer och rutiner, både för den verksamhet som sker inom organisationen och för den verksamhet som kräver samverkan med andra ”vårdgivare, myndigheter, föreningar och andra organisationer”. Det ska göras riskanalyser. Det ska göras egenkontroll, innefattande jämförande analyser av uppgifter i nationella och regionala kvalitetsregister, granskning av journaler, akter och annan dokumentation samt undersökning av om det finns förhållningssätt och attityder hos personalen som kan leda till brister i verksamhetens kvalitet. Avvikelse gällande klagomål och synpunkter ska utredas. Personalen ska medverka i det systematiska kvalitetsarbetet. Vidare ska arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra verksamhetens kvalitet dokumenteras.

Föreskriften från 2011 kan alltså ses som ett försök av staten att markant öka den byråkratiska styrningen av den sociala barn- och ungdomsvården, vilket förmodligen kan förklara en del av respondenternas utsagor ovan. Samtidigt vore det förvånande om det inte förekom en hel del byråkratisk styrning även före 2011.

Hur kommer då den funktionella dumheten till uttryck i relation till temat för detta kapitel, nämligen barn som rättighetsbärare? För det första förekommer *ett okritiskt adderande av regler och rutiner*, som kanske varför sig kan vara väl motiverade och värdeskapande, men som på den ackumulerade nivån reducerar snarare än ökar det totala värdeskapandet i den sociala barn- och ungdomsvården. Man behöver med andra ord vara uppmärksam på att tillförandet av många var för sig goda byråkratiska principer kan leda till att helheten blir sämre.

För det andra *reproduceras ett systemfel där de involverade okritiskt fortsätter att i viss utsträckning göra fel saker på rätt sätt*. Trots de inledande paragraferna i socialtjänstlagen och ett utbrett organisationskulturellt patos för de barn och unga som chefer och medarbetare arbetar för och med, så reproduceras ett beteendemönster där socialarbetare, och indirekt chefer, lägger förhållandevis lite av sin tid på direkta samtal med det enskilda barnet. Detta är ett typexempel på funktionell dumhet.

Bristerna i praktiken vad gäller tillvaratagandet av barns rättigheter är vidare något anmärkningsvärt, eftersom de som arbetar inom den sociala barn- och ungdomsvården ser sig som professionella. Vänder man sig till litteraturen på området är den dominerande uppfattningen att professionellt arbete, i teorin, baseras på en förmåga att tillämpa abstrakta kunskaper på det enskilda fallet (Freidson, 2001). Det innebär att man som socialarbetare, via barnets delaktighet och medskapande i processen, har förmåga att se till den enskildes bästa och på olika sätt skraddarsy sitt arbete till olika barn – utifrån en viss abstrakt kunskapsbas. Finns inte denna orientering mot barnens bästa i kombination

med kunskapsasymmetri och diskretion i det operativa arbetet (Wenglén, 2013), kan man ifrågasätta huruvida det är rimligt att tala om socialt arbete som en professionell verksamhet.

För det tredje finns det tecken på viss funktionell dumhet kopplat till en förhållandevis *långsam implementering av välfärdsteknologi*. Vad detta beror på går inte att utläsa av materialet.

Vad gäller bristerna i den sociala barn- och ungdomsvårdens informationsspridning om sitt erbjudande finns där möjligen en koppling till offentlighets- och sekretesslagen. Innehållet i denna lag är sannolikt ett centralt och dominerande värde inom professionen – som riskerar att växa in på andra områden än vad offentlighets- och sekretesslagen föreskriver. Att föra generella resonemang om hur den sociala barn- och ungdomsvården kan gå till lär inte bryta mot lagen. Inte heller att göra fiktiva, men realistiska informationsfilmer om diverse situationer i en socialarbetares vardag. Här finns goda exempel bland kommunerna.

Koppling till funktionell dumhet handlar inom detta område om att det finns ett dominerande värde som operationaliseras i en mycket hög kompetens vad gäller att hantera offentlighets- och sekretesslagen. Denna kompetens tränger undan utvecklingen av annan kompetens. *Med stöd i offentlighets- och sekretesslagen blir man kanske lätt blind för möjligheter till och värdet i att utveckla arbetsätt som medför en god information om vad man har att erbjuda dem som man är till för.* En alternativ tolkning som framkommit är att man är försiktig med informationsspridningen eftersom man är rädd att det ska innebära att man drar på sig nya kostnader.

Huvudmannens ansvarstagande

Enligt socialtjänstlagen ansvarar huvudmannen för den sociala barn- och ungdomsvården. I princip förväntas huvudmannen ha ett system, inklusive en styrkedja, för hur man ska styra och följa upp det professionella arbetet som utförs i organisationen. Ett styrsystem som dessutom följer och ansluter till den nationella styrningen.

Av analysen av materialet framkommer några aspekter som antyder att det föreligger brister i hur huvudmannen i praktiken tar ansvar för styrningen av den sociala barn- och ungdomsvården. Nedan lyfts tre aspekter fram:

Brist på politisk styrning

Av materialet framkommer att medarbetare inom den sociala barn- och ungdomsvården efterfrågar en mer utförlig och övergripande politisk styrning. Intrycket är att den sociala barn- och ungdomsvården sällan är föremål för politisk diskussion i fullmäktige. Det verkar inte heller speciellt vanligt med formella politiska mål med specifik bäring på utfallet av den sociala barn- och ungdomsvården. Ett exempel på ett lämpligt tema för diskussion som framkommit i materialet är placerade barns skolresultat. Skolan beskrivs ju ofta som den främsta skyddsfaktorn.

Den uttryckta önskan om mer av övergripande politisk styrning handlar givetvis inte om att inkräkta på det professionella arbetet eller att för den delen diskutera enskilda individärenden i fullmäktige. Snarare handlar det om att lyfta strategiska, ofta nämnds- övergripande, frågor och därigenom minska glappen mellan nämnderna och mellan nämnderna och fullmäktige:

Ta fram övergripande politiska mål och en inriktning för den sociala barn- och ungdomsvården. Minska glappet mellan kommunstyrelsen, aktuella nämnder och förvaltning.

Politikens erfarenhet är att den sociala barn- och ungdomsvården inte varit uppe på dagordningen i den utsträckning som den kanske behövt. Det är viktigt att företrädare för den sociala barn- och ungdomsvården tar för sig mer för att lyfta strategiska frågor som exempelvis hur samarbetet med skolan och hälso- och sjukvården fungerar och hur vi ser till att de placerade barnen får bättre skolresultat.

Åtterrapporering sker genom rapporter till nämnd och slutligen till kommunfullmäktige. Någon särskild diskussion har det inte varit i KF kring just den sociala barn- och ungdomsvården.

Alla måste hjälpas åt – det räcker inte bara med att ansvarig socialnämnd tar sitt ansvar.

SDF menar att det är svårt att lyfta olika problem till stadens politiker därför att det inte finns några kanaler för det ... SDF upplever att det inte är "tillåtet" att tala om sådant som är svårt.

Egentligen framkommer bara ett undantag i materialet:

Nämndens diskussioner är levande i kommunfullmäktige. Nämnden har skapat intresse för de sociala frågorna ...

Det är klart att lex Sarah-anmälningar har gjort att intresset har ökat.

Samtidigt finns det ett delområde inom den sociala barn- och ungdomsvården som väckt fullmäktiges intresse, nämligen det ökade mottagandet av ensamkommande, som ”gjort att politiken öppnat ögonen för den sociala barn- och ungdomsvården”.

Även bland socialarbetare kan det politiska ansvaret te sig något otydligt:

Med politik, förvaltning och kommunrevision fördes en lång diskussion om behovet av att tydliggöra deras inbördes roller och öka nyexaminerades förståelse för att det sociala arbetet görs på uppdrag av politiken.

Brist på resultatstyrning

En aspekt av bristerna i huvudmannens ansvarstagande för styrningen av verksamheten är kopplat till bristen på resultatstyrning. Återkommande i materialet är behovet av att styra mot resultat. En bärande fråga är: Leder arbetet inom den sociala barn- och ungdomsvården till bättre resultat för barnet och ungdommen?

Att genomföra vetenskapliga effektstudier ligger utanför den kommunala kompetensen, men att systematiskt följa upp utfallet av beslut och insatser ligger definitivt inom ramen för vad man kan förvänta sig av verksamheten. Enkelt uttryckt handlar det om att med utgångspunkt i övergripande politiska målsättningar formulera mål, ta fram mått (kvalitetsindikatorer), följa upp och kritiskt reflektera över resultat och där igenom ständigt utveckla verksamheten.

Leder insatserna till något gott för barn och unga? Är insatserna utformade utifrån behov eller gör vi bara det som vi alltid har gjort?

Vi vill utveckla (saknar) kvalitetsindikatorer.

Genom en fungerande resultatstyrning kan man skapa förutsättningar för en professionell reflektion kring vilka insatser som ger relativt sett bättre effekt än andra insatser. Uppföljningen har då också till syfte att understödja utvecklingsarbetet. Denna ambition framkom exempelvis i en kommunal plan för handling:

Det är säkrat att barn och unga får den hjälp och det stöd de behöver. Socialtjänsten ska med hjälp av stödsystem analysera, enhetligt registrera och dokumentera för att kunna mäta, följa upp och plocka fram statistik som underlag för fortsatt utvecklingsarbete.

Resultatstyrningen syftar också till att skapa förutsättningar för en professionell reflektion kring vilka insatser som medför vad som i kommunallagen benämns god ekonomisk hushållning. Kan man med en relativt sett billigare insats få samma effekt som en något dyrare insats? Kan vi till samma kostnad få ett bättre utfall? Några exempel från materialet är:

Att använda pengarna på ett smartare sätt

Det fördes samtal om hur kostnaden för placerade barn och unga skulle kunna minska samtidigt som levnadskvaliteten höjs.

Kommunen har nyligen gjort en analys över alla särskilt ekonomiskt kostsamma placeringar, men har inte någon samlad analys över

samtliga placeringar som genomförts över tid. För att finna strategier för hur placeringar kan undvikas behöver socialtjänsten i större utsträckning både följa upp och utvärdera placeringsorsaker, men också titta på och utvärdera de situationer som gått bra.

Ytterligare en aspekt av resultatstyrningen är att om man kan visa och känna trygghet i att vissa insatser är bättre än andra kan det fungera som ett stöd för att utveckla professionens status och medarbetarnas yrkesstolthet:

Vi arbetar med det vi tror hjälper, men vi vet fortfarande för lite om resultaten. Vi måste kunna visa att bland annat det förebyggande arbetet leder till att barn och unga får det bättre. Det ger medarbetarna mer tro på det de gör, mer inspiration och större stolthet!

Det är viktigt att det satsas mer på effektstudier för att medarbetare ska få en trygghet och tro på sitt arbete. Vi hade väl aldrig tillåtit en operation som vi inte visste fungerade?

Vet vi att en insats fungerar blir uthålligheten större och professionen och politiken blir säkrare på att satsa.

Samverkan mellan huvudmän

Många vittnesmål handlar om dåliga såväl som goda erfarenheter av samverkan mellan olika huvudmän som medborgaren är beroende av för att få stöd i sin strävan att kunna frigöra sina egna resurser. Det som oftast kommer på tal vad gäller problem är samverkan med barn- och ungdomspsykiatri. Det påtalas att det skulle behövas bättre tydlighet ”vad gäller spelregler och ansvar för barn och unga”, att det är svårt att ”få till ett delat kostnadsansvar när detta är aktuellt”

och att ”kommunens erfarenhet är att psykiatri har dragit ner på resurser och att mycket av det som skulle vara delat ansvar hamnar på kommunen att ta ansvar för”. Sannolikt skulle landstingsrepresentanter förmedla en annan sida av samverkansproblematiken.

Det finns också en del exempel på välfungerande samarbete i materialet:

I kommunen finns ungefär 700 barnpiloter som är ett slags stöd till och resurs för anställda som kommer i kontakt med barn och unga som riskerar att fara illa. Barnpiloterna finns representerade bland förskole- och skolpersonal, bland BVC-sköterskor, skolbusschaufförer, socionomer, poliser och präster. Arbetet hålls samman av socialförvaltningen.

Familjelotsen är ett projekt som syftar till bättre, tidigare och mer samordnat stöd till familjer där någon har neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Projektet finansieras av sociala investeringsfonder och är ett exempel på hur viktiga och användbara dessa kan vara.

Varje familj har ett familjeombud, vars uppgift är att organisera och förenkla familjens kontakt med de olika verksamheterna. Familjeombudet fungerar som ett slags språkrör, påminner om möten och informerar om det stöd som finns i regionens olika verksamheter. Nämnderna samarbetar med varandra och även barn- och ungdomspsykiatri och habiliteringen inom landstinget deltar i projektet.

VISIT är ett treårigt samverkansprojekt mellan landstinget, skola och socialtjänsten. VISIT vänder sig till boende och studerande och syftar till att förebygga och behandla psykisk ohälsa genom att jobba i första linjens vård med råd, stöd och behandling.

Ett annat område som lyfts fram som exempel på välfungerande samverkan mellan huvudmän är formella kommunsamarbeten. Dessa beskrivs som betydelsefulla, inte minst för att säkerställa en kostnadseffektiv men också kompetensmässigt kvalificerad service. Förekommande exempel är gemensam socialjour, familjerätt och rekrytering av familjehem.

Även samverkan med andra typer av organisationer förs på tal, exempelvis samverkan med polisen och civilsamhället. Det senare handlar om betydelsen av att ”barn och unga har bra möjligheter att komma in i föreningslivet” och ”att ha personer som kan kliva ur de ordinarie strukturerna och jobba med de krafter som de nu ser i civilsamhället”.

Diskussion

Kommunfullmäktige är ytterst ansvarig för kommunens verksamhet. Där diskuteras både stora och små frågor. Risken är dock stor att frågor som berör antalsmässigt stora befolkningsgrupper tränger undan frågor som berör mindre befolkningsgrupper. Lägger man till att just barn och unga som är i behov av stöd och hjälp av den sociala barn- och ungdomsvården med stor sannolikhet är en av de grupper som har störst behov av att få hjälp med att få sin röst hörd, framstår fullmäktiges ansvar som än större. Det föreligger även risk för att samma mönster återkommer i socialnämnden i form av att äldreomsorgen oftare är uppe till diskussion i fullmäktige än vad den sociala barn- och ungdomsvården är.

Man kan då fråga sig hur det kan komma sig att det tycks finnas en brist på diskussioner om den sociala barn- och ungdomsvården i fullmäktige, och kanske även i de nämnder som har koppling till den sociala barn- och ungdomsvården. Kan det vara ett tecken på ansvarsflykt eller kan det bättre förklaras av att den sociala barn- och ungdomsvården inte lämpar sig att diskuteras i fullmäktige eftersom det rör sig om känsliga individärenden? Det senare kan i vilket fall ifrågasättas, eftersom fullmäktigeledamöter kan diskutera äldreomsorg, förskola och grundskola utan att diskutera den enskilda medborgaren. Varför skulle det då inte kunna låta sig göras vad gäller den sociala barn- och ungdomsvården?

Vad gäller resultatstyrning är den egentligen ingen ny företeelse inom kommunal förvaltning. Flertalet nämnder och förvaltningar har mål som de försöker följa upp. Samtidigt är det inte alldeles lätt att få till det, framför allt när det gäller att få styrningen att sippra ner i organisationen och upplevas som meningsfull och ge riktning i arbetet bland de som faktiskt utför den sociala barn- och ungdomsvården. Ibland konstaterar chefer och medarbetare kanske bara att man har nått eller inte nått målet, där det förra känns bra och det senare känns mindre bra, utan att någon utförlig utfallsanalys har genomförts.

Det finns alltså en risk för att resultatstyrningen tar formen av en byråkratisk procedur i bemärkelsen att man upprättar ett ledningssystem och ”mäter” eller ”kryssar i rutan” för att man ska och inte för att man engagerar sig i och tror på att det leder till bättre resultat för dem som man finns till för. Även om så skulle vara fallet kvarstår två utmaningar.

Har huvudmannen verkligen identifierat de mål som svarar mot det som driver värdeskapande i organisationen?

Vad gäller svårigheter att få till ett bra samarbete mellan huvudmän knyter det an till ett klassiskt dilemma i organisationsteorin, nämligen den mellan att nå effektivitet och specialistkompetens via specialisering å ena sidan och att skapa samordningsvinster genom samarbete och/eller generalistkompetens å den andra. Denna balans är sällan en enkel nöt att knäcka inom en och samma formella organisation. Att få till en bra samverkan mellan två eller flera offentliga organisationer som var och en har ”monopol” på och ansvar för en viss typ av arbete är inte enklare.

Samtidigt har huvudmännen ett ansvar för att anta denna utmaning. Om var och en ser till sitt skapas nämligen grogrund för funktionell dumhet. En funktionell dumhet som kommer till uttryck på det sätt att man skickligt upprätthåller sin del i helheten, med full vetskap om att det inte alltid leder till att helheten blir bra för den enskilde.

Huvudmannens kvalitetsarbete

Enligt socialtjänstlagen ska insatser inom socialtjänsten vara av god kvalitet och för utförandet av uppgifter inom socialtjänsten ska det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. Vidare ska kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras (SoL, 3 kap. 3 §).

Av materialet framkommer en del brister i relation till denna paragraf. Kravet på att verksamheten systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras har delvis behandlats i avsnittet om resultatstyrning i förra kapitlet.

I detta kapitel riktas uppmärksamheten mot kravet på att det ska finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet.

Brister i det strategiska arbetet med att vara en attraktiv arbetsgivare

För att säkerställa att det finns personal med lämplig utbildning och erfarenhet ställs det krav på en genomtänkt och välfungerande Human Resource Management (HRM), vilket inrymmer en idé och en praktik för hur man säkerställer att man är en attraktiv arbetsgivare. Läger man till att kvaliteten i denna typ av verksamhet 1) är högst avhängig av den enskilda medarbetarens kompetens och motivation, 2) den ökande bristen på socio- nomer som väljer att arbeta inom den sociala barn- och ungdomsvården samt 3) den omfattande personalomsättningen bland dessa socialsekreterare framstår det strategiska arbetet med att vara en attraktiv arbetsgivare som än mer signifikant. Detta är givetvis ett ansvar som huvudmannen har att bära – ett arbetsgivaransvar.

Till ovanstående kan läggas att en del av medarbetarna i den sociala barn- och ungdomsvården är nyexaminerade från högskolan:

Bara för fem-sex år sedan krävdes lång erfarenhet för att få jobba med barn och unga. Idag är det ett arbete som nyutexaminerade får börja med direkt. Dessutom saknas ofta erfarna socialsekreterare som kan stötta och hjälpa de nya förmågorna. Cheferna hinner inte med det nära ledarskapet och tvingas också ibland att göra utredningar på grund av personalbrist.

Ett första steg i huvudmannens kvalitetsarbete vore således att ta fram en övergripande strategi för hur man säkerställer att man är en attraktiv arbetsgivare. En sådan innefattar en rad komplext integrerade delar som god arbetsmiljö, närvarande ledarskap, professionell utveckling, ”employer branding”, kollegialt lärande, men också klassiska delar som ett system för rekrytering, introduktion och belöning. De tre senare delarna behandlas nedan.

Brister i och svårigheter med rekrytering

Flera kommuner vittnar om svårigheter med att rekrytera och behålla kvalificerad arbetskraft, där platsannonsering sällan är tillräckligt för att attrahera kompetent och behörig arbetskraft. Här krävs ett mer aktivt, genomtänkt rekryteringsarbete. Framför allt handlar det om att vara en attraktiv arbetsgivare och att kontinuerligt nå ut med detta budskap – och leva som man lär – till befintliga och potentiella medarbetare. I mer konkreta termer kan man exempelvis sträva efter att nå ut via sociala medier, bygga upp och underhålla en rekryteringsbank, adressera och fänga upp nyutbildade:

Att göra kommunen till en attraktiv arbetsplats är en av två huvudutmaningar. Kommunen har hittat nya sätt att rekrytera på.

De har engagerat sina medarbetare för att de ska dela arbetsannonser på Facebook. Utgångspunkten har varit att fånga nyutbildade för vikariat och redan nu börja lära upp dem inför sommarperioden. De bygger även en rekryteringsbank utifrån det här sättet.

Att hålla god kontakt och samverka med universitet och högskolor och aktivt arbeta med att erbjuda praktik har kanske alltid varit en konkurrensfördel, men har uppmärksamats allt mer på senare tid:

Kommunen har ett avtal med högskolan vilket gör att socialtjänsten regelbundet tar emot praktikanter. Detta utbyte leder till att många söker sig till kommunen efter studierna.

I kommunen åker chefer från socialtjänsten ut till högskolan för att föreläsa. De menar att det är en viktig del för att fånga upp studenter, berätta om kommunens barn- och ungdomsvård och visa vilka de är.

En intressant aspekt av rekryteringsarbetet, som växer i betydelse, är kopplad till en ökad grad av kulturell mångfald i samhället. Detta medför nya kompetenskrav att beakta vid rekrytering.

Behov av introduktions- och kompetensutvecklingsprogram

När man väl har rekryterat behöriga och kvalificerade medarbetare krävs en genomtänkt idé och ett program, både för den mer kortsiktiga introduktionen till det konkreta arbetet i den specifika kontexten och för den mer långsiktiga kompetensutvecklingen. I materialet finns en del goda exempel: Kommunen har förstärkt och förlängt introduktionen för socialsekreterare i samverkan med socialhögskolan.

Kompetenstrappan innebär att socialsekreteraren beroende på erfarenhet och kompetens får anpassat stöd i arbetet. En viktig del i kompetenstrappan är att det är kollegan som ger stödet och ska fungera som en rollmodell. Utöver kompetenstrappan finns ett mentorskapsprogram för de som har jobbat lite längre.

En aspekt som framkommit, om än kanske bara i ringa omfattning, är att grundutbildningen blivit mer teoretisk, vilket kanske är bra för socialarbetarnas långsiktiga utveckling, men som också ställer ökade krav på att kommunerna kan hantera introduktionen till den praktiska sidan av arbetet:

Socionomutbildningen är inte anpassad till den verklighet som nyutexaminerade kommer ut till. Den har förändrats och blivit mer forskningsinriktad och mindre praktisk.

Behov av ett genomtänkt belöningsystem

Ett genomtänkt belöningsystem är också en del i ledningens arbete med att vara en attraktiv arbetsgivare och därmed en del i kvalitetsansvaret. En del av belöningen sker i form av lön. Andra delar är kopplat till vad som ofta benämns det psykologiska kontraktet, dvs. allt det som inte ryms i det formella anställningskontraktet men som ändå spelar stor roll för vad medarbetaren förväntar sig att få och ge i utbytet med sin arbetsgivare. I princip handlar det om att på djupet förstå de motiv som medarbetarna har för att söka sig till och stanna kvar hos en arbetsgivare (se blogg, 9 november 2015, för ett forskningsbaserat resonemang kring varför socialarbetare stannar kvar).

Arbetsgivaren har alltså att förhålla sig till ett marknadsbaserat löneläge men också till

andra former av belöning (uppskattning, utmanande men realistiska arbetsuppgifter, möjligheter till professionell utveckling, etc.). Ett inte helt ovanligt tillkortakommande är att parterna lägger alltför stort fokus på lön, och sätter lönen lite efter dagskursen. Även om lön är en mycket viktig del i att vara en attraktiv arbetsgivare finns det en rad problem med att enkom, eller i mycket stor utsträckning, arbeta med lön som konkurrensmedel. Förutom svårigheterna med att exempelvis förklara för befintliga medarbetare varför en nyrekryterad har erbjudits en högre lön än dem, är risken överhängande att medarbetaren lämnar när ett bättre erbjudande ges:

Mindre kommuner konkurrerar med högre löner. Just nu belönas den som byter arbetsplats snarare än den som stannar kvar. Det är viktigt med kontinuitet och långsiktighet i socialtjänsten! Yngre medarbetare planerar inte att stanna på en arbetsplats under någon längre tid och ställer högre krav än de mer erfarna.

De fackliga företrädarna påtalar den höga personalomsättningen. Kommunen gjorde ett försök att motverka detta genom ett lönepåslag med 3000–4000 kronor per månad, men det har inte räckt till.

När det gäller de icke-monetära delarna av belöningen handlar det inte sällan om professionell utveckling och om att få arbeta med det som man är utbildad till. Man vill helt enkelt skala bort de icke-professionella delarna som kan ingå bland arbetsuppgifterna: Hur kan socialsekreterare bli mer av socialarbetare och mindre av administratörer? Bättre stöd till de socialsekreterare som har längre arbetslivserfarenhet. På så sätt kan de

välja att stanna kvar i yrket och vara det stöd som är så viktigt för nyanställda socionomer.

Kommunen arbetar med ”hållplatser för lärande” vars övergripande syfte är ett systematiskt kollektivt lärande i det vardagliga arbetet och en möjlighet för den enskilde medarbetaren att utveckla sin professionella kompetens genom att få del av kollegernas erfarenheter. Hållplatserna för lärande syftar till att involvera och engagera medarbetarna i kvalitetsarbetet med brukaren i fokus

Diskussion

Offentlig sektor är i en situation där HRM-kompetens har blivit allt mer avgörande för organisationens förmåga att leverera kvalitet till dem som man finns till för och i förlängningen för organisationens överlevnadsförmåga – åtminstone bland de organisationer som är konkurrensutsatta. Det akuta behovet av att utveckla det strategiska arbetet med att vara, eller i vissa fall bli, en attraktiv arbetsgivare känns igen inom polisen, sjukvården, för-, grund- och gymnasieskolan och socialtjänsten för att ge några exempel.

Lägger man till att dessa verksamheter kännetecknas av att det finns ett arbetsmarknadsskydd (Freidson, 2001), dvs. att arbetsgivaren inte är fri att anställa vem man vill utan att det finns lagkrav på att det enkom är arbetstagare med en viss utbildning och behörighet som har rätt att utöva arbetet, kompliceras situationen ytterligare.

I princip kan man säga att den sociala barn- och ungdomsvården befinner sig på en konkurrensutsatt marknad. Konkurrensen finns på resurssidan, men likväl innebär det krav på att kunna hantera marknadslogikens

spelregler. Detta innebär att huvudmannen har att hantera tre delvis konkurrerande verksamhetslogiker: den byråkratiska, den professionella och marknadens logik (Freidson, 2001; Wenglén, 2013). Den sociala barn- och ungdomsvården har sannolikt goda kunskaper och kompetenser inom de två förstnämnda men inte uppenbart inom marknadens logik. Återigen finns det risk för att rådande föreställningar skapar grogrund för en funktionell dumhet vad gäller att utveckla kunskaper och kompetenser på nya områden – i detta fall en genomgripande HRM-strategi och praktik som stöder en utveckling mot att vara en attraktiv arbetsgivare.

Bristande mobilisering via funktionell dumhet i styrkedjan

I detta avslutande kapitel sammanfattas och diskuteras resultaten av följeforskningen.

Man vet vad man vill

I materialet framkommer en rätt samstämmig bild. Barn, unga, vårdnadshavare, förtroendevalda, chefer och medarbetare på kommunal nivå, ledningsrepresentanter för andra myndigheter med koppling till den sociala barn- och ungdomsvården, fackliga företrädare, representanter för barnrättsorganisationer, privata vårdgivare och civilsamhället har en rätt god bild av vad som skulle behöva förändras och förbättras inom den sociala barn- och ungdomsvården. Vad man vill spänner dessutom över flera stora områden: mer av en lärande tillsyn, högre grad av delaktighet och medskapande vilket ställer krav på mer tid med barnen, ökat politiskt engagemang och övergripande styrning från huvudmannen, förbättrad service (bland annat med hjälp av tidsenliga e-tjänster), bättre information till

barn och ungdomar om vad verksamheter kan erbjuda, bättre samverkan mellan dem som ska stödja barnen, och mer av strategiskt HRM-arbete. Vad som också nämns men som kanske inte har betonats lika tydligt i denna rapport är behovet av effektstudier och utvecklande av nya insatser, kollegialt lärande och administrativ avlastning, samt ett närvarande ledarskap.

På motsvarande sätt har de involverade en god bild av vad man inte vill. Man vill inte ha fler pålagor, rutiner, riktlinjer och handlingsplaner som syftar till att säkerställa att de som är verksamma inom den sociala barn- och ungdomsvården inte gör fel. Man vill inte att myndighetsutövningen, och dess insatser, ska förstärka den redan utbredda rädslan för att göra fel. Man vill inte heller att de nyexaminerade ”slängs” in direkt i den ofta komplexa barn- och ungdomsvården.

Samtidigt finns det ett område som aktörerna på området inte synes lika medvetna om. Styrkan i vanan av att vara händelsestyrd, individorienterad och ”som bäst när det är kris”, har en baksida i att man inte är lika bra på det övergripande strategiska ledningsarbetet. Man är relativt sett bättre på att vara operativ och individorienterad än på att vara strategisk och organisationsorienterad.

Vet de ansvariga hur de ska åstadkomma mobilisering i önskad riktning?

Inom organisationsforskningen lyfts ofta svårigheterna med att förändra dominerande föreställningar, som ligger till grund för den rådande praktiken, fram. Kanske är det mot den bakgrunden som det framförs att det svåra inte är att identifiera problem och analysera sig fram till en lämplig strategi. Det svåra är att implementera strategin i termer av att få

mobilisering i önskad riktning. Vid ett kommunbesök uttrycktes detta väl:

Det finns så många handlingsplaner, nu gör vi en plan för handling istället. Man menar alltså att man behöver tänka igenom hur man ska lyckas förverkliga handlingsplanen. Hur skapar man ett ledningssystem som dels skapar förutsättningar för att mobilisera medarbetare i önskad riktning, men också möter barn, unga och familjers behov av delaktighet och medskapande?

Mot denna bakgrund blir förändringströgheten och motstånd mot förändring centrala områden att reflektera kring och hantera i praktiken. En del av motståndet kan kanske förklaras av sådant som Machiavelli (1998) uttryckte för många sekler sedan. Det finns ingenting så svårt att ta itu med och leda som att ”införa en ny tingens ordning; ty den som försöker har nämligen alla dem till fiender som drog fördel av den gamla ordningen och han har endast ljumma försvarare i dem som drar fördel av den nya”.

Machiavelli skriver om påtagligt och explicit motstånd. Med hjälp av teorin om funktionell dumhet görs ett försök att förklara motståndet, eller snarare bristen på mobilisering och faktisk förändring, i termer av en mindre medveten och systembunden dumhet, som döljs av ett skickligt upprätthållande av ett bristande ledningssystem.

Som stöd för detta resonemang kan nämnas följande slutsatser i Socialstyrelsens (1999) dokument *Ledning för kvalitet i vård och omsorg: Av uppföljningar genomförda 1997 och 1998* har Socialstyrelsen funnit ”att utvecklingen av ändamålsenliga kvalitetssystem pågår i många verksamheter men att arbetet

fortfarande är alltför splittrat och ofta saknar övergripande struktur. Socialstyrelsens bedömning är att ledningarna inte har tillräcklig kunskap om betydelsen av att de själva aktivt engagera sig i utveckling av kvalitetssystem. (som) ett stöd för ledningen att styra verksamheten mot målen” (Socialstyrelsen, 1999). En passage är särskilt intressant:

Socialstyrelsens expertråd för kvalitet i vård och omsorg konstaterar att det finns stora möjligheter till förbättringar på flera områden. T.ex. måste gränserna mellan politikernas och ledningarnas ansvar och befogenheter förtydligas. Samverkan mellan enheterna och vårdnivåerna måste på allvar intensifieras. Mått och mätmetoder behöver utvecklas och informationsteknologi användas för att effektivt stödja utvecklingen (Socialstyrelsen, 1999).

Mycket av det som nämns här är fortfarande aktuellt nästan 20 år senare, varför man kan ifrågasätta effekterna av den statliga styrningen och indirekt statens och huvudmännens förmåga att skapa mobilisering.

Funktionell dumhet i styrningen av den sociala barn- och ungdomsvården

Denna rapport har syftat till att förstå och förklara den i viss utsträckning bristande mobiliseringen och bristerna i faktiska resultat med hjälp av teorin om funktionell dumhet. I diskussionsavsnitten har följande resonemang förts kring hur den funktionella dumheten kommer till uttryck:

På nationell nivå finns det ett mönster av okritiskt adderande av olika former av detaljstyrning, som kanske var för sig kan vara väl motiverade och värdeskapande, men som på den ackumulerade nivån reducerar snarare än ökar det sammantagna värdeskapandet i den

sociala barn- och ungdomsvården.

På huvudmannanivå uppvisas en form av funktionell dumhet som tar sin utgångspunkt i en alltför väl tilltagen distans, vilket indikeras av att den sociala barn- och ungdomsvården sällan diskuteras i fullmäktige. Detta understödjer tolkningen att huvudmannen inte fullt ut ser att kommunens sammantagna kostnader på längre sikt för en social barn- och ungdomsvård som inte levererar så bra som den med lite bättre politisk styrning skulle kunna göra troligen är omfattande. Konsekvensen av detta lär vara att det ekonomiska utrymmet för andra sakområden ofrånkomligen reduceras – och att de barn som är i behov av samhällets stöd inte får det stöd de behöver.

Den funktionella dumheten återkommer även i huvudmännens arbete med barnens bästa, resultatstyrning, samverkan med andra huvudmän och i kvalitetsarbetet, inte minst i termer av viss senfärdighet i arbetet med att vara en attraktiv arbetsgivare.

Hur kommer man då ur ett mönster av funktionell dumhet? Ett första steg är probleminsikt, dvs. en medvetenhet om att den bristande mobiliseringen till vissa delar kan förklaras av funktionell dumhet i styrningen. Här krävs mer av ett självkritiskt förhållningssätt, där man vågar utmana för-givet-taganden, fråga sig varför man gör på ett visst vis och reflektera över den mer övergripande meningen med och konsekvensen av det man gör (Alvesson & Spicer, 2016).

I mer konkreta ordalag bör nationell nivå såväl som huvudmannanivå reflektera över styrkedjan. Med mindre detaljstyrning följer en ökad tilltro till en ökad grad av tillit i styrningen. Den kräver i sin tur en annan form av uppfölj-

ning, nämligen att följa upp resultaten och utkräva ansvar på samtliga nivåer.

Samtidigt är det sällan en bra idé att göra precis tvärtom vad man gör idag. Snarare handlar det om att finna en dynamisk balans mellan en rad tillsynes motstridiga intressen. Begreppet dynamisk balans är ett försök att signalera att det inte är frågan om ett nollsummespel där mer av det ena nödvändigtvis innebär mindre av det andra. Det är till exempel möjligt att arbeta fullgott både med förebyggande arbete och med akuta fall.

På liknande sätt är det fullt möjligt att arbeta slarvigt och ofullständigt med både förebyggande och akuta fall – om det saknas kompetens, vilja och/eller strukturella förutsättningar. Missar man denna poäng, och får en slagsida, finns det stor risk för ett obalanserat agerande och därmed suboptimalt värdeskapande. I mer konkreta termer kan en prioritering av akuta fall leda till en ond cirkel där mindre tid läggs på att arbeta förebyggande, vilket leder till fler anmälningar. Några av de områden där man behöver söka en dynamisk balans är:

- Barnets rättigheter och delaktighet och politikernas behov av utförliga beslutsunderlag och tillsynsmyndigheternas krav på dokumentation
- Vad som är smidigt för medborgaren och vad som är ekonomiskt rationellt för stat, kommun och landsting
- Resultatstyrning och byråkratisk styrning
- Lokalt utvecklingsarbete och tillsyn
- Samordning och specialisering
- Politisk styrning och professionell diskretion
- Förebyggande arbete och utredning, insatser och uppföljning

- Standardiserad best practice och skräddarsydda insatser
- Socionomen som generalist och specialist
- Öppenhet och sekretess

Funktionell dumhet i följeforskningen

Att självkritiskt reflektera över sina egna slutsatser är en dygd för varje forskare. Att falla på denna punkt när man tar sin teoretiska utgångspunkt i funktionell dumhet vore olämpligt – närmast att betrakta som självmål. Mot den bakgrunden avslutas denna rapport med en självkritisk kommentar till slutsatserna (utan att för den skull hävda att det inte skulle förekomma fler aspekter av funktionell dumhet i denna följeforskning).

En bärande idé i slutsatserna i denna rapport är att styrningen, via styrkedjan, borde kännetecknas av en högre grad av resultatorientering där barnens bästa sätts i centrum i de olika länkarna i styrkedjan från lagstiftning via föreskrifter, lokala målsättningar, professionellt arbete och nationell såväl som lokal tillsyn och uppföljning.

Det handlar alltså å ena sidan om en styrning som är mer tillitsbaserad i termer av minskad regelstyrning och mindre av överdriven regelefterlevnad bland socialarbetarna, dvs. mindre av en praktik som drivs av en rädsla för att göra fel. Å andra sidan handlar det om en styrning som är mindre tillitsbaserad i termer av att i högre utsträckning följa upp resultaten av verksamheten på varje nivå och ställa de ansvariga till svars för resultaten. Detta ställer indirekt krav på att det finns mål som följs upp via genomtänkta och förankrade kvalitetsindikatorer på samtliga nivåer

Samtidigt är detta inte självklart någon perfekt lösning. Kanske är den sociala barn- och

ungdomsvården så komplex, dvs. inte bara komplicerad utan till och med komplex, att resultatstyrning faktiskt inte skulle leda till mer värdeskapande för barnet och samhället än dagens byråkratiska styrning. Kanske är det så att den sociala barn- och ungdomsvården har svårt att med en rimlig grad av förutsägbarhet påverka effekterna av vad man gör, bland annat på grund av att arbetet sker i samspel med barn och vårdnadshavare i en komplex social kontext. Vad som också talar emot en ökad grad av resultatstyrning är att effekterna kanske inte syns eller kan bedömas förrän efter en period om 3 till 10 år. Om så är fallet, dvs. om det inte föreligger tillräckligt goda förutsättningar för att resultatstyrning ska vara att föredra, framstår det byråkratiska alternativet som det minst dåliga alternativet. Att man säkerställer att barnet har fått det stöd som lagstiftningen föreskriver och att huvudmannen, via en adekvat dokumentation, kan styrka detta vid en extern granskning. Det senare inkluderar att huvudmännen kan styrka att medarbetare inom den sociala barn- och ungdomsvården spenderar en ansenlig tid med barn och unga för att säkerställa en hög grad av medskapande i beslut och insatser.

Lutar man åt det senare får man samtidigt fråga sig varför den sociala barn- och ungdomsvården skulle vara så väsensskild från andra områden inom välfärden, där uppföljning av effekterna av arbetet är en självklar del av styrningen och den professionella reflektionen.

Kommunikation för ökad delaktighet

Det övergripande målet för den nationella samordnarens arbete har varit att driva på utvecklingen inom den sociala barn- och ungdomsvården så att barn och unga får den hjälp och det stöd som de behöver. Att sprida kunskap och informera om samordnarens arbete har varit en viktig del av arbetet. Genom blogg och Twitter har informationen varit lättåtkomlig. Adressen till blogg och Twitter har funnits med vid alla presentationer av uppdraget. Via bloggen har erfarenheter och goda exempel från kommunbesöken kunnat förmedlas. Kommunikationen har också syftat till att ge omgivningen en mer nyanserad bild av hur den sociala barn- och ungdomsvården ser ut – såväl dess möjligheter som dess svårigheter och utmaningar.

Både pressträffar vid kommunbesöken samt samordnarens blogg har varit viktiga för att driva på och kraftsamla för en utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården. Att synliggöra positiva aspekter av den sociala barn- och ungdomsvården har gett möjlighet att nyansera bilden av en verksamhet som annars oftast syns i negativa sammanhang. Kunskapsspridningen har också skett via föreläsningar i olika sammanhang och för olika verksamheter.

Pressträffar

Vid varje kommunbesök har media bjudits in till pressträff. Intresset för dessa ökade inledningsvis i takt med samordnaruppdragets gång – antalet journalister ökade och pressträffarna tog längre tid. Under hösten 2015 och våren 2016, när flyktingmottagandet

i Sverige var som störst, var även det mediala intresset som mest intensivt.

Lokalmedias engagemang har varit särskilt stort, men även regionala och nationella media har närvarat vid många av pressträffarna. Det har också skrivits om besöken i kommunernas och fackens egna kommunikationskanaler. Pressträffarna har varit viktiga för kommunerna, som fått möjlighet att lyfta fram sitt arbete och berätta om sin verksamhet – men också för att nå invånare som kanske vanligtvis inte nås av det som sker inom den sociala barn- och ungdomsvården. Även barn och unga följer media. Därför är bilden som ges i media viktig – något som också varit ett samtalsämne både med kommunrepresentanter och med journalister vid pressträffar.

Pressträffarna har ibland lett till att kommunrepresentanter och media fått en större förståelse för varandras uppdrag och utmaningar. Vid flera tillfällen har journalister och representanter från kommunerna utbytt kontaktuppgifter, och media har uppmuntrat kommuner att kontakta dem om de tycker att de har något intressant att berätta. Flera kommuner har sedan som ett mål skrivit in i sin plan för handling att de ska öka kommunikationen med media och arbeta mer proaktivt.

Sammanfattningsvis kan konstateras att lokalmedia fyllt en viktig funktion under kommunbesöken. I de flesta kommuner har media deltagit och visat stort engagemang.

Utfallet av pressträffarna har varierat mellan positiva och negativa rubriker och artiklar. Detta har förvånat, då både de som arbetat inom den nationella samordnarens uppdrag och de flesta som intervjuats inom socialtjänstens verksamhet upplevt att nyhetsflödet nästan enbart fyllts med negativa artiklar. Här följer ett urval av de rubriker som publicerats efter kommunbesök.

Positiva rubriker

”Dalsland får beröm för sin samverkan”

”Regeringens samordnare nöjd med ungdomsvård i Ludvika”

”Stabil ungdomsvård i Hagfors”

”Barn ska påverka framtid”

”Mycket bra görs också”

”Allt är inte negativt”

”Krafttag inom socialtjänsten”

”Vetlanda sticker ut nationellt”

”Nu ska barn- och ungdomsvården förbättras”

Negativa rubriker

”Grefve möter ett organiserat kaos”

”Krisande socialtjänst oroar departementet”

”Allt fler socialsekreterare har svårt att hinna med”

”Cecilia Grefve: Socialtjänsten har för lite tid med barnen”

”Dokumentation tar mer tid än riktiga möten”

”Växjö kommun bryter medvetet mot reglerna”

”Nationell samordnare ska stötta problemkommun”

I början av den nationella samordnarens uppdrag handlade pressträffarna oftast om det traditionella sociala arbetet inom den sociala barn- och ungdomsvården. Efter det stora flyktningmottagandet 2015 hamnade uppmärksamheten i allt större utsträckning på den del av verksamheten som arbetar med mottagande av barn och unga som kommer ensamma till Sverige och söker asyl. Den tidsmätning som gjorts i kommunerna har också diskuterats flitigt, precis som kommuners användning av bemanningsföretag. Vid de uppföljande kommunbesöken, som inleddes under hösten 2016, har intresset i allt större utsträckning hamnat på kommunernas arbete med sina planer för handling – en plan som respektive kommun upprättade i samband med samordnarens första besök. Personalomsättningen inom den sociala barn- och ungdomsvården har också varit ett av de mer återkommande ämnena.

Övrigt

Vid sidan av pressträffarna vid kommunbesöken har den nationella samordnaren vid flera tillfällen blivit intervjuad i media om erfarenheterna av den sociala barn- och ungdomsvården.

Blogg

Bloggen riktas mot yrkesverksamma och förtroendevalda på kommunal, regional och nationell nivå. Men också till alla de som samordnaren har samrätt med under pågående arbete ifrån civilsamhället, barnrättsorganisationer, myndigheter, forskarsamhället, andra utredningar, privata aktörer, fackliga företrädare m.fl. Bloggen ska ses som en kunskapsbank där syftet är att sprida lärande exempel på det utvecklingsarbete som pågår runtom i landet och hålla läsarna uppdaterade om vad som pågår i samordnarens uppdrag. Den nationella samordnarens uppdrag har varit så transparent som möjligt, vilket innebär att bloggen haft en central del i att förmedla både vad som ska göras, vad som görs och vad tanken var med de olika aktiviteterna.

Utifrån inspiration ifrån bloggen har det har visat sig att flera kommuner har påbörjat ett utvecklingsarbete redan innan samordnarens besök. Blogganvändarna har uttryckt uppskattning för bloggen och dess innehåll. Flera har även beskrivit en oro för vad som kommer att ske med kunskapen och informationen som finns samlad där när samordnarens uppdrag upphör.

Gästbloggare

Den nationella samordnaren har bett några personer som deltagit vid kommunbesöken eller vid andra dialoger att gästblogga. Det har varit ett bra sätt att bredda blogggen innehåll och förmedla kunskap från andra perspektiv. Informationen på bloggen är författad utifrån flera perspektiv, är verksamhetsöverskridande och behandlar därför fler frågor än den sociala barn- och ungdomsvården.

Statistik

Här följer lite statistik hämtad från bloggen från juli 2015 till mitten november 2017 som visar spridningen och användandet av bloggen:

- Totalt har bloggen haft 75 738 sidvisningar, 29 258 besök och 16 633 användare.
- 40 procent av dessa är återkommande besökare.

Inslussning till bloggen

I samordnarens uppdrag har olika sätt för att sprida kännedom om och slussa in besökare på bloggen använts.

Twitter

Ett sätt har varit att använda Twitter, som primärt används för att länka till bloggen när nytt innehåll publiceras. Det har också använts för kortare information från kommunbesök och dialoger för att länka till lärande exempel och innehåll som går i linje med samordnarens uppdrag.

Föreläsningar

I samband med föreläsningar har den nationella samordnaren berättat om bloggen och Twitter samt hänvisat till dessa för mer information. Det har också varit en strategi att synliggöra både blogggen och Twitterkontots namn i offentliga sammanhang. Utifrån bloggstatistiken är det möjligt att utläsa ett direkt samband mellan föreläsningarna och ett ökat antal bloggbesökare. För att fortsätta sprida kunskap från samordnarens uppdrag har det därför varit viktigt att kontinuerligt föreläsa om vad som är aktuellt i uppdraget, men också att göra det för olika målgrupper och yrkesverksamma med olika befattningar.

Regeringen.se och regeringens intranät Klaranätet

Regeringskansliet har i artiklar uppmärksammat den nationella samordnarens verksamhet på såväl den externa webbplatsen *regeringen.se* som intranätet Klaranätet.

Regeringen.se

Under rubriken *Kraftsamling för den sociala barn- och ungdomsvården* presenterade Regeringskansliet en webbartikel om den nationella dialog som arrangerades den 16 mars 2015.

<http://www.regeringen.se/artiklar/2015/03/kraftsamling-for-att-starka-den-sociala-barn-och-ungdomsvarden/>

Den 1 juni 2015 marknadsförde Regeringskansliet den nationella samordnarens blogg i en artikel med rubriken *Följ utvecklingen av den sociala barn- och ungdomsvården via bloggen*.

<http://www.regeringen.se/artiklar/2015/06/blogg-om-utvecklingen-av-den-sociala-barn-och-ungdomsvarden/>

Klaranätet

I december 2014 publicerade Regeringskansliets intranät Klaranätet en första intervju med den nationella samordnaren som presenterade verksamheten. Artikelns rubrik *Samordnare ska säkra skyddet för barn och unga*.

Inför konferensen *Förbättringsresan* på konferenshotellet *Infra City* i *Upplands Väsby* publicerade Klaranätet en intervju med den nationella samordnaren *Cecilia Grefve* och medarbetarna *Petra Rinman* och *Eric Hetting*. Artikelns rubrik var *Förbättringsresan sprider*

kunskap om den sociala barn- och ungdomsvården.

Efter att den nationella samordnaren under hösten 2017 hade genomfört ett antal spridningskonferenser intervjuade Klaranätet henne. I artikeln, med rubriken *Cecilia Grefve samlar kunskaper för den sociala barn- och ungdomsvården*, beskrevs hur uppsummeringsarbetet inför slutrapporten har genomförts.

Omvärldsbevakning

För att hålla sig à jour med vad som händer inom ämnesområdet samt i de kommuner som inte ingår i uppdragets 50 samarbetande kommuner har omvärldsbevakning varit en del av kommunikationen. Dels används *Twitter*, där nyhetsflödet uteslutande utgår från vad andra personer och aktörer som samordnaren följer gör, som verktyg för att omvärldsbevaka, dels har lokalmedia spelat en stor roll. Med hjälp av ett bevakningsverktyg har relevanta artiklar samlats ihop och skickats till samordnaren två gånger per dag, vilket gjort det enkelt att följa med i vad som händer runt om i landet.

Spridningskonferenserna Förbättringsresan

Den nationella samordnaren har anordnat spridningskonferenser för att synliggöra det goda arbete som görs för att förbättra och kraftsamla kring den sociala barn- och ungdomsvården. Redan i ett tidigt skede beslutades att efter den första omgången kommunbesök arrangera en spridningskonferens för att dela erfarenheter. Två områden har bedömts särskilt angelägna att lyfta fram och som lade grunden för konferensens tema – barns, ungas och vårdnadshavares

delaktighet och medskapande respektive medarbetares och chefers förutsättningar för att göra ett bra arbete.

Den första konferensen ägde rum den 30 augusti 2016 och sågs som en värdefull plattform för att sprida kunskap – som en fysisk version av bloggen. Den erbjöd en möjlighet att ytterligare bredda uppdraget och nå ut till andra aktörer och invånare som inte ingått i samarbetet. Spridningskonferensen gav också möjlighet för kommuner, invånare och andra aktörer att träffas och utbyta idéer och lärande exempel med varandra. De kommuner som ingår i samarbetet med den nationella samordnaren gjorde – som tidigare nämnts – varsin plan för handling i samband med det första besöket. Alla dessa planer fanns tillgängliga för konferensdeltagarna under dagen.

Eftersom samordnaren kontinuerligt betonat en bred delaktighet riktade sig konferensen till kommunal verksamhet såväl som myndigheter, organisationer och invånare.

Det finns – precis som konferensens tema lyfter och avsnittet om barn, unga och vårdnadshavare beskriver – ett behov av att öka barns, ungas och vårdnadshavares delaktighet och medskapande. I uppdraget ingick att samarbeta och samråda med flera barnrättsorganisationer. En av de organisationerna är Maskrosbarn, en organisation för barn och ungdomar som har föräldrar som mår psykiskt dåligt eller har ett missbruk. De har nära kontakt med barn och ungdomar och arbetar med medskapande.

Det finns mycket att dra lärdom av i deras arbete och därför var de en naturlig samarbetspartner

i spridningskonferensen Förbättringsresan. Förutom att samordnaren delgav sina kunskaper och erfarenheter erbjöds seminarier och föreläsningar av och med barn och ungdomar, vårdnadshavare, socialsekreterare, myndigheter, chefer, politiker, civilsamhället, forskare och fackliga företrädare med flera. Konferensen samlade drygt femhundra deltagare. Efterfrågan var mycket större och alla som ville kunde inte erbjudas plats. Med den erfarenheten planerades 2017 års konferens och då blev det fem konferenser runt om i landet.

I augusti och september arrangerades fem regionala spridningskonferenser i Malmö, Linköping, Göteborg, Luleå och Stockholm. Denna gång lades ännu större tyngd på kommunernas arbeten, och kommuner utöver de 50 som ingår i samarbetet med den nationella samordnaren medverkade och berättade om sina utvecklingsarbeten¹. Samtliga kommuner som ingår i samarbetet har fått möjlighet att delta med varsitt seminarium och de flesta har bidragit. Vid konferenserna presenterades även det pågående arbetet i de tio regeringsuppdrag som beslutats och inletts utifrån samordnarens förslag. Den nationella samordnaren redogjorde för sina erfarenheter och slutsatser av uppdraget inför slutrapporten. Angränsande utredningar såsom utredningen Framtidens socialtjänst (S 2017:03) och Tillitsdelegationen (Fi 2016:03) var också värdefulla inslag under samtliga konferenser.

¹Vill du veta mer om konferenserna så finns all information på: <https://starcite.smarteventscloud.com/rsvp/invitation/invitation.asp?id=/m2625a35-551Z8B4CYQ9LG>

Vårdkommunerna för konferenserna deltog i planering och genomförande av konferenserna, som sammanlagt hade närmare 1 400 deltagare. Konferensdagarna har präglats av värme, engagemang och vilja att förbättra den sociala barn- och ungdomsvården.

Övrigt

Samordnaren har medverkat i många konferenser och panelsamtal samt har gjort extrabesök i kommuner och regioner. Intresset för samordnarens uppdrag och erfarenheter har varit stort, och efterfrågan på medverkan vid olika arrangemang har varit omfattande. Samtliga förfrågningar har mötts upp. Samordnaren medverkade i Almedalen under 2015 och 2016. 2016 arrangerades dessutom ett välbesökt eget seminarium i Almedalen där statsrådet Åsa Regnér deltog.

10 förslag den nationella samordnaren lämnat till regeringen under pågående arbete

Utifrån de utvecklingsbehov inom den sociala barn- och ungdomsvården som tydliggjordes efter den nationella samordnarens 50 första kommunbesök har 10 förslag lämnats till regeringen, 9 av de 10 förslagen är beslutade av regeringen. Det 10 förslaget är ännu inte beslutat, bereds inom socialdepartementet och föreslås ingå i barnets och ungdomens reform.

1. Finansiering av stöd för användar-driven innovation i den sociala barn- och ungdomsvården.

Regeringen har beviljat Sveriges Kommuner och Landsting medel för att vidareutveckla arbetsformer som konkret stödjer användar-driven innovation i den sociala barn- och ungdomsvården. Målet är att ge kommunerna verktyg för medskapande, för att nå en kontinuerlig förnyelse i den sociala barn- och ungdomsvården – med invånaren som medskapare. Verktygen ska göra det möjligt att nå en social barn- och ungdomsvård av god kvalitet.

Tre olika utvecklingsarbeten har genomförts för att vidareutveckla arbetsformer som stödjer användar-driven innovation i den sociala barn- och ungdomsvården. SKL har ansvarat för arbetet. De tre projekten redovisas var för sig;

Innovationsguiden

Ett stort antal socialförvaltningar har fått verktyg för att utveckla nya och förbättrade lösningar, samskapade med barn och unga. Många av de som deltagit i innovationsguidens arbete berättar om hur mycket av deras förväntningar på reaktionerna hos de barn och unga som det möter inte alls var som de

tänkt sig. Ofta hade barnen en helt annan syn på hur bemötande och medskapande kunde ske och radikalt annorlunda idéer. Flera grupper har under processen helt förkastat sin ursprungliga plan och börjat om med utgångspunkt i de ungas synsätt.

Metoderna och arbetssättet utgår ifrån det som kallas användardriven innovation eller tjänstedesign. Något som kan uppfattas som annorlunda med förhållningssättet är att lösningen inte är klar när arbetet påbörjas. Tillsammans med barn och unga i och utanför verksamheten har grupperna undersökt hur barn och ungas behov och verklighet ser ut och tillsammans hittat lösningar som kan förbättra deras vardag.

Målet var inledningsvis att minst 20 kommuner skulle få verktyg för medskapande förnyelse på socialtjänstens område. På grund av det stora intresset från många kommuner har Innovationsguiden under ett drygt år hjälpt ett 40-tal kommuner och över 250 anställda medarbetare att hitta nya lösningar för verksamheten, tillsammans med ett stort antal barn och unga.

Efter ett år har en lång rad processer inletts, där avgörande förändringar görs för att barn och unga ska känna sig mer delaktiga i mötet med den sociala barn- och ungdomsvården. I Borlänge får unga som placeras i familjehem nya rutiner och guidning som bygger på andra barns erfarenheter, i Kil planeras en ungdomsgrupp som träffas för att utveckla socialtjänstens arbete och på Rosenhill i Uppsala testas man nu mötesmenyer för att få de boendes tankar på hur mötet ska utformas.

Här finns mer information:

<http://www.innovationsguiden.se>

<http://www.innovationsguiden.se/spridnings-katalog/>

Förnyelselabbet

Många av de problem som drabbar ensamkommande barn och ungdomar är en följd av bristande samordning mellan samhällets olika aktörer. Förnyelselabbet kan beskrivas som en övergripande plattform för samverkan och innovation som har syftet att skapa bättre livskvalitet för ensamkommande ungdomar. Plattformen består av ett 50-tal ensamkommande unga samt ett 40-tal aktörer som representerar kommuner, myndigheter, näringsliv och ideella organisationer. Tillsammans bygger deltagarna kunskap för och med ensamkommande barn och ungdomar och skapar lösningsförslag som svarar mot de behov som lyfts fram. Förnyelselabbet har identifierat tre prioriterade systemutmaningar: bristande information, bristande självkänsla och bristande nätverk. Idéer har tagits fram som svar på de identifierade utmaningarna och några testmiljöer är startade. Exempelvis:

- Mötesplats.
Samlokaliserade aktörer som jobbar med målgruppen, Testas i Västerås
- SIP. (Samordnad Individuell Plan).
Som gemensam utgångspunkt för alla vuxna, Testas i Botkyrka och Karlskoga
- Identitetsträdet.
Ett material för att berätta om sig själv, testas i Mölndal

Allmänna Arvsfonden har beviljat medel för ett treårigt utvecklingsarbete för ”Förnyelselabbet – med människa som utgångspunkt för samhällsutveckling i samverkan. Stödmottagare är Stiftelsen svensk industridesign.

SocKom

SocKom - framtidens kommunikation i socialtjänsten är ett tjänstedesignprojekt som har drivits av designbyrån Ocean Observations. Att stärka barns rättigheter genom att öka deras inflytande i socialtjänsten kan vara en komplex fråga där olika ingångar krävs för att skapa lösningar. En sådan ingång är att undersöka hur kommunikationen mellan unga och socialtjänsten kan bli bättre och på så sätt öka barn och ungas delaktighet. En designprocess med intervjuer och workshops resulterade i en bild där Tillgänglighet, Information, Relation och Delaktighet identifierades som viktiga huvudteman i ungdomarnas behov.

Arbetet mynnade ut i konceptet ”Kollen” - en applikation där ungdomarna kan hålla koll på sin process och där de kan boka möten med sina handläggare.

En lärdom från projektet är att det i tjänstedesignprojekt är viktigt att ägarskap för resulterande innovationer tydliggörs och att det kan krävas organisatoriska strukturer för att möjliggöra detta. Som nästa steg för konceptet ”Kollen” föreslås ett pilotprojekt för att tillsammans med användare implementera och utveckla lösningen.

2. Tidiga och samordnade insatser

Regeringen har givit Statens skolverk och Socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans genomföra ett treårigt utvecklingsarbete som ska syfta till att förbättra samverkan mellan elevhälsan, hälso- och sjukvården och socialtjänsten så att barn och unga får tidiga och samordnade insatser.

Detta uppdrag har inletts med en förstudie och till denna slutrapport rapporterar Skolverket och Socialstyrelsen var arbetet befinner sig. Under hösten/vintern 2017/18 genomförs en förstudie som översiktligt ska belysa behov, förutsättningar samt hinder och framgångsfaktorer för samverkan mellan skola/elevhälsa, socialtjänst och hälso- och sjukvård avseende tidiga insatser till barn och unga.

Syftet med förstudien är att utifrån underlaget identifiera vilka aktiviteter som Skolverket och Socialstyrelsen ska genomföra inom ramen för det fortsatta uppdraget.

Förstudien omfattar flera moment. En kunskapsöversikt genomförs över hinder och framgångsfaktorer för samverkan mellan skola/elevhälsa, socialtjänst och hälso- och sjukvård. I förstudien ingår också en genomgång av juridiska förutsättningar för skola/elevhälsa, socialtjänst och hälso- och sjukvård att genomföra tidiga insatser i samverkan.

Syftet är att översiktligt klargöra de juridiska förutsättningarna för parterna i det fortsatta utvecklingsarbetet. Det finns även möjlighet till fördjupade rättsutredningar längre fram. Inom ramen för förstudien genomförs

Skolverket och Socialstyrelsen också ett flertal intervjuer (enskilda och grupp) med företrädare för myndigheter, organisationer, kommuner och landsting.

3. Säkra skolgång för barn och unga som är placerade – utveckling av SiSam.

Regeringen har uppdragit åt Statens skolverk (Skolverket), Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och Socialstyrelsen att anpassa en modell för skolsamverkan för elever som placeras på särskilda ungdomshem (den så kallade SiSam-modellen) till att även omfatta barn och unga som är placerade i familjehem, jourhem, i andra hem för vård eller boende (HVB) och stödboende. I arbetet med att anpassa modellen ska även barn och unga som vistas i skyddat boende samt ensamkommande unga som fyllt 18 år men inte 21 år, och för vilka det inte längre finns ett beslut om placering, inkluderas. Syftet är att skapa kontinuitet i skolgången för barn och unga inom dessa placeringsformer. En fungerande skolgång är en viktig faktor för alla barn och har stor betydelse för deras möjligheter i framtiden. Barn som växer upp i samhällsvård har som grupp sämre fysisk och psykisk hälsa än genomsnittet. De löper också flera gånger större risk att i vuxen ålder drabbas av hälsorelaterade och psykosociala problem. Den enskilt viktigaste faktorn för hur det går för dessa barn senare i livet är hur de lyckas i skolan.

4. Analys om den medicinskt ansvariga sjuksköterskans uppdrag (MAS) även bör omfatta den sociala barn- och ungdomsvården –uppdrag i regleringsbrev 2017 till Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen har slutredovisat detta uppdrag till regeringen. Redovisningen finns att läsa på www.socialstyrelsen.se. Av Socialstyrelsens slutsatser framgår att ett utvidgat uppdrag för medicinskt ansvarig sjuksköterska i den sociala barn- och ungdomsvården visserligen skulle kunna innebära vissa fördelar med att ge MAS ett uppdrag inom den sociala barn- och ungdomsvården. De problem som framkommit avseende hälso- och sjukvårdsbehov för barn och unga under utredning och placering förefaller dock vara mer omfattande och komplexa än vad en MAS skulle kunna komma tillrätta med. Socialstyrelsen kan sammantaget och mot bakgrund av vad som framkommit inom ramen för detta tidsmässigt begränsade uppdrag, inte finna några sådana tydliga fördelar som motiverar en utvidgning av MAS uppdrag. Om en sådan reform ändå genomförs menar Socialstyrelsen att den behöver föregås av en mer omfattande utredning än vad som varit möjlig att genomföra inom ramen för detta uppdrag.

Socialstyrelsen kan i viss mån se en liknande problematik kring barn och unga som bor utanför hemmet med insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Vid en eventuell reform bör det således övervägas om även denna grupp ska omfattas.

5. Klargöra möjligheterna att hålla anmälningar som inte leder till utredning systematiskt sökbara. Beredning pågår inom regeringskansliet.

Det finns ett behov av ledning kring vilka möjligheter socialnämnden har att hålla anmälningar om oro för barn ordnade på ett sådant sätt att de gör dem sökbara utan att det strider mot reglerna om personuppgifter. Frågan är central för barns skydd. Denna fråga bereds fortfarande inom regeringskansliet men kommer att lyftas in i förslaget om Barnets och Ungdomens reform.

6. Överlämnande av uppgifter som innefattar myndighetsutövning i den sociala barn- och ungdomsvården till annan kommun – uppdrag i regleringsbrev 2017 till Socialstyrelsen Socialstyrelsen ska, utifrån gällande rätt, redogöra för möjligheterna för en kommun att överlämna uppgifter som innefattar myndighetsutövning i den sociala barn- och ungdomsvården till en annan kommun. Inom ramen för uppdraget ska myndigheten göra en konsekvensanalys av möjligheten att överlämna uppgifter som innefattar myndighetsutövning till annan kommun. Regeringen anser att det är viktigt att klargöra vilka möjligheter kommuner har att överlämna aktuella uppgifter till annan kommun. Socialstyrelsen har slutredovisat detta uppdrag till Regeringen. Redovisningen finns att läsa på www.socialstyrelsen.se. När det gäller avtalsamverkan konstaterar Socialstyrelsen att det finns en rättslig oklarhet i vilka begränsningar som gäller i förhållande till bestämmelsens räckvidd. Det är Socialstyrelsens bedömning att det inte är rättsligt klarlagt om det är möjligt att överlämna den delen av myndighetsutövningen som utgör

själva beslutfattandet till en annan kommun med stöd av 2 kap. 5 § SoL (sid 26). Denna fråga är överlämnad till översyn av socialtjänstlagen. Framtidens socialtjänst (S2017: 03).

7. Medel för utvecklingsarbete för att förbättra dokumentation inom den sociala barn- och ungdomsvården.

Regeringen har beviljat Sveriges Kommuner och Landsting medel för att bedriva ett utvecklingsarbete för förbättrad dokumentation inom den sociala barn- och ungdomsvården. Syftet med utvecklingsarbetet är att underlätta och effektivisera dokumentationen i barn- och ungdomsärenden. Projektet ska undersöka hur gällande dokumentationskrav omsätts i praktiskt arbete i syfte att dokumentationen blir relevant och ändamålsenlig i enskilda barn- och ungdomsärenden. Regeringen vill bidra till att förbättra socialtjänstens förutsättningar och stärka kommunerna i deras arbete med den sociala barn- och ungdomsvården. Vidare ska projektet resultera i förslag på stöd och nationella kunskapsprodukter som förbättrar och effektiviserar dokumentationen i barn- och ungdomsärenden. Ett stöd i hur dokumentation bäst görs kan leda till att verksamheten blir mer främjande för både barn och unga samt medarbetare och kan i längden bidra till att personalomsättningen av socialsekreterare minskar.

Projektet genomförs i samverkan med Socialstyrelsen. Barnombudsmannen och Inspektionen för vård och omsorg ingår i en referensgrupp. I projektet medverkar ca 130 socialsekreterare från 30 kommuner/stadsdelar i Jönköpings län, Värmland,

Stockholms stad, Norrbotten, Västerbotten samt Västernorrland. I projektet medverkar även den regionala utvecklingsledaren i respektive län samt en kontaktperson från respektive kommun.

Inom ramen för projektet har följande aktiviteter hittills genomförts:

- Förstudie baserad på litteraturstudie, intervjuer och workshops med brukarorganisationer samt enkätundersökning riktad till socialsekreterare i de kommuner som medverkar i utvecklingsprojektet.
- Planering, genomförande och uppföljning av övningar när det gäller dokumentation i journal och i beslutsunderlag.
- Planering av övningar när det gäller målformulering och uppföljning av insatser

Förstudien gav en samstämmig bild över svårigheter med dokumentationen inom den sociala barn- och ungdomsvården. Större tydlighet kring vad som är relevant och tillräcklig dokumentation liksom mer av objektivitet och saklighet efterfrågas. Nuvarande dokumentation lyfts fram som alltför omfattande och svår att överblicka. Förstudien visar också att det vetenskapliga kunskapsläget är begränsat, inte minst när det gäller barn och föräldrars medverkan och erfarenhet av dokumentation. Gällande övningar kring dokumentation i journal och beslutsunderlag har socialsekreterarna inledningsvis granskat sin egen dokumentation under perioden maj till september 2017. Syftet var att medvetandegöra form och innehåll i förhållande till

gällande föreskrifter, förekomst av dubbel-dokumentation samt att identifiera möjliga förbättringsområden vad gäller tidsåtgång och kvalitet. Kommunernas erfarenheter samt juridisk granskning av förslag på förbättrad dokumentation ligger till grund för övningar som nu pågår när det gäller att minska dubbeldokumentation, korta ner dokumentation samt på ett tydligare sätt följa gällande föreskrifter vid dokumentation i journal och i beslutsunderlag. Under hösten 2017 planeras och påbörjas även övningar vad gäller formulering av mål med insatser samt uppföljning, övervägande och omprövning av insatser. Övningsperioden för de olika momenten sträcker sig till mars 2018 med regelbunden avstämning med projektkommunerna. Under mars – april 2018 kommer kommunernas dokumentation att utvärderas och resultatet av projektets olika delar sammanställs i en slutrapport i maj 2018.

8. Medel för utvecklingsarbete gällande digitalt stöd inom den sociala barn- och ungdomsvården.

Regeringen har beviljat Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) medel för att i enlighet med dess ansökan stödja utvecklingen inom socialtjänsten av digitalt stöd inom den sociala barn- och ungdomsvården. Syftet med utvecklingsarbetet är att undersöka om taligenkänning kan användas inom den sociala barn- och ungdomsvården för att frigöra socialsekreterares tid för exempelvis samtal med barn och unga. Taligenkänning är ett dikteringssystem som främst används inom hälso- och sjukvården. Journalanteckningar skrivs in samtidigt som de dikteras. Detta kan bidra till att barn, unga och

vårdnadshavare blir mer delaktiga i dokumentationen. Försöksverksamheten ska bland annat undersöka om taligenkänning medför att dokumentationen blir mer effektiv och tidsbesparande samt mer transparent.

En referensgrupp med Barnombudsmannen och Inspektionen för vård och omsorg är knuten till projektet. Våren 2017 gjordes en förstudie som visade att det fanns tekniska och ekonomiska förutsättningar för att testa taligenkänning i tre kommuner med tre olika verksamhetssystem. Norrköping, Linköping och Haninge valdes ut som pilotkommuner och totalt 37 socialsekreterare deltar i projektet. Genomförandefasen inleddes i september med en tidsmätning av vad testpersonerna lägger sin arbetstid på samt en ca 2 timmar lång utbildning i att använda taligenkänning. Halva testperioden av taligenkänning är nu, i slutet av oktober, genomförd med mycket goda resultat.

Både SKL och It-företaget som levererar tjänsten har gjort flera avstämningar med testpersonerna och deras kontaktpersoner i projektkommunerna. Majoriteten av testpersonerna är överlag mycket positiva till att använda taligenkänning. Med undantag av ett par personer per kommun tycker merparten att det är enkelt att lära sig använda taligenkänning. De tycker att taligenkänning underlättar dokumentationen, det går fortare, är roligare och dokumentationen upplevs som mindre betungande. Testpersonerna har lagt om sitt arbetssätt så att de numera dokumenterar direkt efter möten och samtal vilket enligt testpersonerna höjer kvaliteten i dokumentationen. Testpersonerna beskriver också att taligenkänningen har

förbättrat arbetsmiljön på flera sätt, dels minskar det stressen då arbetsuppgifter inte blir liggande. En testperson som tidigare har haft långvariga rygg- och nackproblem på grund av frekvent användande av tangentbordet upplever att hon har minder smärtor nu än på många år.

Eftersom testperioden inte är slutförd går det inte att besvara om projektmålet är uppnått. Utvärdering kommer att genomföras första halvåret 2018 och resultera i en slutrapport. I dagsläget har emellertid två av testkommunerna redan bestämt sig för att de vill använda sig av taligenkänning i sin verksamhet efter projektets slut. Intresset är stort även hos andra kommuner i landet som har kontaktat både leverantören och testkommunerna.

9. Medel för ett forskningsprojekt om tidiga och förebyggande insatser i den sociala barn- och ungdomsvården.

Regeringen har beviljat Växjö kommun medel för ett forskningsprojekt om tidiga och förebyggande insatser inom den sociala barn- och ungdomsvården. Genom verksamhetsnära tvärvetenskaplig forskning vill Växjö kommun följa upp och utvärdera ett samarbetsprojekt om tidiga och förebyggande insatser inom den sociala barn- och ungdomsvården. Syftet är att belysa och analysera framgångsfaktorer inom samverkansprojektet.

10. Utvecklingsprojekt för att behålla och rekrytera socionomer inom den utredande delen av den sociala barn- och ungdomsvården.

Regeringen har beviljat Uppsala kommun medel under 2016-2018 för att tillsammans med Akademikerförbundet SSR samt Vision genomföra ett utvecklingsprojekt för att behålla och rekrytera socionomer inom den sociala barn- och ungdomsvården. Syftet är att vända rekryteringstrenden och bli en attraktiv arbetsgivare för socionomer. Uppdraget följs av forskare.

Förbättringsresan del 2.

Sammanfattning av dialogen vid de uppföljande kommunbesöken genomförda under oktober 2016 – maj 2017.

Sammanfattning

I det här kapitlet sammanfattas den dialog som den nationella samordnaren fört med tjänstemän från socialtjänst, skola, fritidsförvaltning, hälso- och sjukvård, BUP, polis samt företrädare från universitet och högskolor och med de många politiker från olika nämnder som deltagit vid de uppföljande kommunbesöken. Då minnesanteckningarna och bloggtexten omfattar drygt 600 sidor utskrivna text innebär det att sammanfattningen koncentrerats till det som oftast diskuterats och till att beskriva de viktigaste meningsbärande temana.

Efter att texten tematiserats framträdde sex ofta återkommande teman:

- a) Delaktighet – vikten av att inhämta barn, unga och familjers perspektiv och kunskaper för en ökad kvalitet i arbetet.
- b) Personal och kompetens – svårigheter att rekrytera och behålla personal.
- c) En önskan om mer direkttid med barn, unga och deras familjer. Resultatet av tidsmätningen diskuterades vid alla kommunbesök och en önskan om att öka direkttiden fanns. På många håll hade man aktivt arbetat med frågan.
- d) Socionomutbildningen – en önskan om bättre samarbete och mer kontakt med socionomutbildningen samt en mer fältanknuten utbildning då man upplevde att de nyexaminerade socionomerna ofta saknade färdighetsbaserad kunskap.
- e) Samverkan – vikten av samordnade och tidiga insatser.

f) Metoder – trots att situationen ofta var ansträngd fanns många spännande och kreativa satsningar på olika metoder för att förbättra kvaliteten i arbetet.

a) Barn, unga och familjers delaktighet

I flera kommuner beskrevs att satsningar på barn, unga och familjers delaktighet lett till att man upptäckt hur mycket viktig kunskap som finns att hämta hos dem som haft kontakt med socialtjänsten. Kunskap som inte kan fås på annat sätt.

Av de kommuner som den nationella samordnaren besökt är nog Helsingborg den kommun som kommit längst i detta arbete. Här finns bland annat sedan en flera år tillbaka arvoderade brukarråd.

Barnråd

I Laholm har man skapat ett barnråd av barn som varit placerade under lång tid. Här visades en film där två nu unga vuxna berättade om den viktiga hjälp man fått av en familjebehandlare under sin uppväxt. Denna film berörde starkt. Filmen riktade sig till elever i åk 5 och tydliggjorde hur betydelsefullt det kan vara för barn och unga att ha kontakt med en socialarbetare, här beskrevs familjebehandlaren som en mycket viktig person för de två kvinnorna under deras problematiska uppväxt och tonårstid.

Barnintervjuer

I många kommuner har man genomfört intervjuer med barn för att fånga in deras erfarenheter. Här beskrevs ofta att man fått viktig kunskap att använda i det fortsatta utvecklingsarbetet. I Nacka har man i samarbete med FOU Södertörn intervjuat 8 familjer som haft en långvarig kontakt med socialtjänsten.

Barn, unga och familjers medverkan i tjänstedesign

I Laholm beskrevs att man efter att ha intervjuat personer med funktionsnedsättning utvecklat tjänsten ledsagarservice genom att man överlät till de enskilda att själv bedöma sina behov av timmar för ledsagarservice. Inledningsvis hade detta lett till en liten ökning av antal timmar (med 3%) men efter en tid var antalet timmar nu lägre än tidigare.

Norrköpingsmodellen

För att öka barns delaktighet i utredningar användes på många håll den s.k. Norrköpingsmodellen. Modellen innebär bland annat att barnsamtalen spelas in och transkriberas. Exempelvis i Karlshamn har alla socialsekreterare inom barn och unga genomgått utbildning i modellen och man pratar idag med alla barn i förhandsbedömningar.

Min utredning och annat informationsmaterial för barn

Den nationella samordnaren gjorde ett extra besök i Upplands-Bro för att få information om det man kallade ”Min utredning”. Metoden innebär att alla barn vars situation utreds av socialtjänsten får ett häfte med personlig information kring utredningen, namn och kontaktuppgifter till socialsekreterarna som höll i utredningen och information om hela utredningsprocessen från start till mål. Att

man tagit fram metoden grundade sig i att man erfarit att barn och unga ibland upplevt att man inte fått tillräckligt med information. Syftet med häftet är att göra det så enkelt som möjligt för barn och unga att förstå vad socialtjänsten gör och varför man har kontakt med dem. Socialsekreterarnas erfarenheter var positiva, många barn och unga uppskattade väldigt mycket att få häftet. Initiativet har nu spridit sig till andra kommuner som också kommer att använda sig av den, bland annat Botkyrka.

I en del kommuner (t. ex. Tierp) har man även tagit fram flyers med hänvisning till www.kollpasoc.se som socialsekreterare numera delar ut till barn och unga. Information om utredningsprocessen har under 2016 förtydligats på kommunens hemsida genom länken till www.kollpasoc.se samt genom filmen om Alex.

Kvalitetsråd

I Upplands-Bro planerade man att ha fokusgrupper med enskilda ifrån verksamheter inom socialtjänsten. Här hade man även presenterat kandidater till en ny tjänst för de boende vid ett LSS-boende som fick framföra sina synpunkter.

Projekt om barns delaktighet

En del kommuner (t.ex. Hedemora) berättade att man deltar i ett projekt som drivs av SKL kring barns delaktighet där man intervjuar barn kring deras upplevelse av kontakten med socialtjänsten.

Mobiliseringskurs vid Lunds universitet

Den s.k. mobiliseringskursen där brukare involverats i socionomutbildningen vid Lunds universitet nämndes. Socionomstudenter och

studenter från olika brukarorganisationer integreras i en gemensam inlärningsituation. Kursen gavs första gången 2005. Närmare fyrtio brukar- och intresseorganisationer har involverats. Studenterna som har rekryterats från dessa organisationer har egna erfarenheter av att ha varit drabbade av olika problem.

Västernorrlandsmodellen

I flera kommuner beskrevs att man arbetar utifrån den s.k. Västernorrlandsmodellen där barnen svarat på en barnanpassad enkät. Inte sällan framkom att barnen var nöjda med kontakten med socialtjänsten. Västernorrlandsmodellen innebär att en kollega som inte haft kontakt med barnet eller ungdomen är den som intervjuar.

b) Personal och kompetens – svårigheter att rekrytera och behålla personal

Ökat antal anmälningar – mer press på socialarbetare och arbetsledare

Samtidigt som kommunbesöken visar att ett kreativt utvecklingsarbete pågår runt om i landet blir det också tydligt att den sociala barn och ungdomsvården pga. hög personalomsättning och rekryteringsproblem på många håll går på knäna och har svårt att leva upp till målen i Socialtjänstlagen.

Hög personalomsättning och svårigheter att rekrytera överlag – men några undantag finns!

I det stora flertalet kommuner beskrevs att man haft och fortfarande hade svårigheter att rekrytera socionomer och då särskilt till utredningsarbete inom barn och unga. Spännande nog var det några kommuner bland de den nationella samordnaren besökte

som beskrev att man inte upplevt detta, exempelvis Växjö och Åmål.

På våra frågor om hur man lyckats behålla socialsekreterarna beskrev man i Växjö att man koncentrerar sig på den personal man har och inte på de som saknas. Man hade också satsat på olika trivselskapande åtgärder och att permanent trivselkommitté fanns. För att behålla små arbetsgrupper då man såg det som viktigt att alla har tillgång till närvarande chef beskrevs att man utökat med tre enhetschefer. Utöver detta hade två nya handläggare och en administratör anställts.

I Ludvika hade man genomfört en stor lönesatsning med ett stanna-kvar-bidrag om 1 800 kr/person. Av de 34 socialsekreterare som fick tillägget uppgav man att enbart 3 personer slutat, varav en gått till ett annat uppdrag och de övriga 2 till andra tjänster inom kommunen. Upprinnelsen till satsningen var att man fångat upp signaler om att många var på väg att sluta. Satsningen hade dock inte varit helt oproblematisk, missnöje hade väckts hos dem som hamnade utanför satsningen. Något som framfördes från de fackliga representanterna i Ludvika som mycket viktigt för att behålla erfaren personal var att en stor lönespridning finns. Här menade man att det måste vara en tydlig löneskillnad mellan mer erfarna och nyexaminerade. Att nyexaminerade socialsekreterare kommer in på löner som är högre än de mer erfarnas skapar en obalans och missnöje som leder till att de erfarna slutar. I Ludvika beskrevs att man lyckats öka lönespridningen från bara drygt 2 000 kr till ca 8 000 kr. Lönesatsningar beskrevs på många håll, ibland bara för dem som arbetade med utredningar av barn och unga, ibland för alla socialsekreterare.

I Åmål berättade man att socionomer ringde för att fråga om det fanns lediga tjänster. På frågan om hur man lyckats skapa detta goda rykte var svaret att man satsat på att stötta varandra. Vikten att se till att erfarna som kan ta hand om de nya finns underströks liksom vikten av stöttande och tillgänglig arbetsledning. Gott samarbete med andra aktörer beskrevs, liksom god samverkan med primärvård och skola och en familjecentral som fungerar bra. Sammanfattningsvis förmedlades en bild av att mycket fungerar bra i Åmål – kanske är Åmål ett exempel på ”goda cirklar” – som motvikt till de ”onda cirklar” som ofta beskrivs ha uppstått där hög personalomsättning leder till många vakanser vilket samtidigt innebär att de som kommer nya inte kan få det stöd de behöver eftersom så få erfarna finns på arbetsplatsen.

Insatser för att lösa personalsituationen

Samtidigt som situationen beskrivs som akut och allvarlig både vad gäller ärendetyngd och personalomsättning i kombination med svårigheter att rekrytera har den nationella samordnaren sett många exempel på pågående arbeten med att hitta nya lösningar.

Arbetstidsförkortning

Ett spännande grepp beskrevs i Sundsvall där man mitt under en kris med personalflykt bestämde sig för att något drastiskt måste göras. Beslutet blev att satsa på arbetstidsförkortning till 6,5 timmar/dag. I september 2016 infördes detta i tre utredargrupper, två inom barn och unga och en vuxengrupp. För att möjliggöra att klara av arbetet under kortare tid krävdes nytänkande och kreativitet. Tillsammans bestämdes i personalgruppen att hitta vägar till att effektivisera arbetet så att man hann med arbetet med samma kvalitet på

kortare tid. Kreativa diskussioner ledde bland annat till att mötestider har setts över och begränsats och man har funderat på tidsaspekten i alla arbetsmoment. Fasta skrivdagar har införts för att skapa obruten tid till att skriva. Möjligheten till förenklade utredningar har undersökts. Att ta med datorn i besök och skriva direkt i den istället för att göra anteckningar på papper som sedan måste skrivas in sparar tid. Utöver detta har 3 administratörer anställts.

För att det alltid ska finnas personal på plats beslutades att halva personalstyrkan arbetar 8–15 och den andra halvan 10–17. Från fackligt håll vittnade man om hur mycket socialsekreterarna uppskattade detta; att kunna äta frukost i lugn och ro med sina barn på vardagsmorgnar eller att sluta så tidigt så man hinner ägna sig åt fritidsaktiviteter man inte annars hunnit med. Sundsvall är den första kommunen som satsat på arbetstidsförkortning för socionomer och satsningen har lett till att man nu har fått stabilitet bland socialsekreterarna och haft lättare att rekrytera. Vid den nationella samordnarens besök vårt besök i maj 2017, 9 månader efter att arbetstidsförkortningen infördes, fanns inga vakanser. Satsningen har utvärderats av FOU Västernorrland (Klockmo & Jakobsson Lund, 2017).

Anställa andra kompetenser – medveten strategi?

I Örebro framfördes att det är viktigt att betrakta kommunen som en koncern med anställda socionomer som kan inneha olika typer av arbeten inom flera förvaltningar. Här menade man att kommunen behöver arbeta strategiskt över förvaltningsgränserna för att inte konkurrera med sig själv mellan

olika verksamheter. Här hade man funderat över om det skulle kunna vara möjligt att hitta en anställning som är mer flexibel och kan skifta över tid mellan kommunernas olika verksamheter.

I Örebro hade man utöver att anställa administratörer även anställt s.k. transportörer. Transportörerna är utbildade inom området för att kunna möta människor i svåra situationer, men det är socialsekreteraren som sköter kontakten med den enskilde. Transportörerna medverkade vid exempelvis hembesök som ett stöd för socialsekreteraren som ansvarade för utredningen, detta för att förbättra arbetsmiljön och minska personalomsättningen. Dessutom pågår i Örebro ett pilotprojekt där universitetsutbildade med andra kompetenser t.ex. jurister och beteendevetare, anställs för att som medhandläggare förstärka arbetet. På vissa håll hade man p.g.a. svårigheter att rekrytera socionomer istället anställt personer med annan kompetens – i en kommun var endast 3 av 10 handläggare socionomer (Fagersta), de övriga var beteendevetare.

Förstärkning av antalet tjänster

På många håll beskrevs att antalet anställda inom den sociala barn- och ungdomsvården utökats, ibland med fler socionomer men ofta även med andra yrkeskategorier som exempelvis administratörer. Även andra tjänster som exempelvis metodutvecklare, specialistsocionomer, utvecklingsstrategier etc. hade skapats.

Ansträngningar för att bli en attraktiv arbetsgivare

I flera kommuner beskrevs olika satsningar på att bli en bättre arbetsgivare. Ambitiösa program där man bland annat arbetat med att förändra chefsorganisationen för att kunna ge

nära arbetsledarstöd, skapa rimlig arbetsbelastning, rimligt antal ärenden per handläggare. I Karlskrona hade man satt ett maxantal för hur många pågående utredningar en socialsekreterare kan ha (11 st). Här beskrev man att satsningen på förbättringar lett till att flera som arbetat i kommunen tidigare nu kommit tillbaka.

Lönesatsningar

En vanlig åtgärd för att försöka behålla socialsekreterare som beskrevs på många håll runt om i landet är lönesatsningar. Vid sidan av den ovan beskrivna satsningen i Ludvika, var det många andra kommuner som satsat på rejäla påslag, ibland med stegvisa ökning. T.ex. i Jönköping är påslaget först 1 000 kr/år i 3 år och sedan ytterligare 1 000 kr efter 3 år.

Ta emot praktikanter – en väg till rekrytering?

Många kommuner hade insett de stora fördelar som finns i att ta emot praktikanter från socionomutbildningen och sedan anställa dem på timmar eller deltid under resten av utbildningstiden för att därefter erbjuda dem en heltidsanställning efter examen. En ”win-win situation” för bägge parter beskrevs, dvs. socionomstudenten fick erfarenhet både av arbetsuppgifterna och av organisationen de skulle arbeta i redan under utbildningstiden och arbetsgivaren behövde inte anstränga sig för att rekrytera nya medarbetare eller introducera någon som inte känner till vare sig arbetsuppgifterna eller den aktuella organisationen.

Flexibel arbetstid och möjlighet att arbeta hemifrån

På flera håll har man valt att ge socialsekreterare möjlighet att arbeta hemifrån, en vanlig

överenskommelse var att detta skulle kunna vara möjligt en arbetsdag i veckan. Exempelvis i Hedemora beskrevs att flexibel arbetstid utifrån individuella behov införts.

Satsning på ledarskap och översyn av chefstätheten

Man har på flera håll sett över chefstätheten och tagit efter den modell som arbetats fram i Mölndal som bland annat innebär mindre arbetsgrupper. Många kommuner har frågat efter ett riktmärke om hur många medarbetare en chef kan leda.

Mentorsprogram och "AT-tjänster"

I Växjö beskrevs ett planerat samarbete med Linnéuniversitet där man tagit fram ett mentorsprogram och planerade "AT-tjänster". Här framhölls vikten av få tid avsatt i tjänsten för att vara mentor för att detta skulle fungera.

Möjlighet till återhämtning

Att kunna byta semesterdagstillägget mot en extra semestervecka var en möjlighet som erbjöds i flera kommuner, något som framförallt många småbarnsföräldrar beskrevs utnyttja.

Översyn av den fysiska arbetsmiljön

På många håll diskuterades den fysiska arbetsmiljön. I en kommun som varit bland de första att införa flexikontor (dvs. att ingen fast arbetsplats fanns utan man satte sig där det fanns plats just den dagen) beskrev man nu från fackligt håll ett missnöje. Här framfördes att när systemet infördes för många år sedan fanns det större utrymme mellan arbetsplatserna, men i takt med att personalstyrkan utökats och fler skrivbord ställts in har utrymmet mellan arbetsplatserna krympt och enligt de fackliga representanterna upplevde många att

det nu var för trångt. Man beskrev att det i värsta fall kunde vara så att det inte fanns någon ledig arbetsplats utan socialsekreteraren fick sätta sig på en stol någonstans med datorn i knäet och akterna i en trave på golvet.

Vikten av den fysiska arbetsmiljön för socialsekreterares arbetstrivsel hade uppmärksammats på många håll. Exempelvis i Sundsvall genomfördes en översyn för att skapa bättre anpassade arbetsplatser. Målet är att man ska vara max 2 personer per rum.

Specialistsocionomer

Flera kommuner har inrättat tjänster som specialistsocionomer (ex. Karlskrona, Sundsvall). Vad som krävs för att kunna bli anställd som specialistsocionom varierar mellan olika kommuner. I Karlskrona var kravet att man arbetat i minst 7 år och skulle ha en adekvat vidareutbildning.

Viktigt att få möjlighet att arbeta med kärnverksamheten

Ett annat ofta återkommande tema i diskussionerna om varför man stannar kvar var att arbetets innehåll behöver motsvara det som socionomerna valt att utbilda sig till – att vara socialarbetare – inte administratör. Att yrkesrollen inte motsvarar förväntningarna framfördes som en starkt bidragande orsak till flykten från socialsekreteraryrket. Vikten att socionomer ges rätt förutsättningar för att bedriva arbetet utifrån sitt professionella kunnande, att kompetens och yrkeskunnande används till fullo och att möjligheter till utveckling ska finnas lyftes ofta. Inte sällan beskrevs vikten av att kunna utvecklas tillsammans med sina kollegor.

Många påtalade vikten av att stärka yrkesgruppen gentemot andra professioner, att socionomer har en specifik yrkeskunskap som man behöver tydliggöra för omvärlden. Ett exempel som gavs på att andra professioner inte alltid respekterar socionomers unika yrkeskunnande var att exempelvis BUP kunde ringa och föreslå placeringar av barn eller ungdomar.

Ibland framfördes att detsamma gäller även i förhållande till lekmän i de politiska nämnderna. Här betonades vikten av att politiker håller sig till sitt uppdrag och inte lägger sig i detaljfrågor som man inte har någon kunskap kring. En fråga som ofta ställdes var hur yrket socialsekreterare med ansvar för utredningar av barn och unga kan bli ett högstatusyrke igen? Hur lyfter vi fram det positiva i yrkesrollen?

Minska administration och dokumentation
Frågor som ofta diskuterades var vad som kan skalas bort av t.ex. administrativa sysslor eller krav från IVO på olika dokument etc.

Reflektionsgrupper för nyexaminerade

På flera håll berättades om att man startat reflektionsgrupper för socialsekreterare. I Sandviken hade man skapat en reflektionsgrupp för alla nya socialsekreterare där även socialnämndens ordförande deltar och berättar om arbetet i en politiskt styrd organisation, något som uppskattats mycket av de nyexaminerade socionomstudenterna.

Samtalscirklar för Lust och Motivation inom socialtjänsten

I Luleå har nya socialsekreterare deltagit i samtalscirklar (LUMO), en arbetsform som prövats för att stärka professionella självkänslan, förmågan och kunskapsbasen. Metoden har utvecklats av FOU i Norrbottens Kom-

muner och utgår från socialsekreterarnas uppfattning om vad som ger lust och motivation i yrket.

Viktigt med en bra introduktion till yrket
Avslutningsvis fanns en stark samsyn om betydelsen av att introduktionen till yrket sker på ett bra sätt. Här beskrevs på många håll ansträngningar för att utforma introduktionen utifrån varje ny medarbetares behov (exempelvis i Angered). Ett tydligt och genomgående tema vid alla kommunbesök var att man upplevde att en omfattande introduktion oftast krävdes. Undantaget var socionomer som varit på arbetsplatsen under VFU-terminen.

c) En önskan om mer direkttid med barn, unga och deras familjer

Vid alla kommunbesök diskuterades den tidsmätning som gjordes inför det första besöket. En stor enighet fanns bland såväl tjänstemän inom socialtjänsten, politiker och representanter från olika samarbetspartners som hälso- och sjukvård, skola, fritid, barn- och ungdomspsykiatri, socionomutbildning om att det inte är rimligt att i genomsnitt endast 2% av arbetstiden för socialsekreterare ägnas åt direktkontakter med barn och unga och att endast 15% av arbetstiden totalt ägnas åt direktkontakter med dem som verksamheten är till för. Intressant nog visade mätningen dock att några kommuner hade mer direkttid för barn, men där beskrevs en rädsla för att man inte dokumenterat tillräckligt eftersom direkttiden med barn inkräktat på tid som egentligen krävs för att dokumentera enligt regelverket. I många kommuner vittnades det om en rädsla för att göra fel, en ”IVO-rädsla” som beskrevs ha präglat

socialtjänsten i många år. Att IVO nu uttalar att man kommer att ändra inriktning till en mer konsultativ hållning sågs som mycket positivt.

Företrädare för andra verksamheter vittnade samtidigt om att en liknande utveckling skett även i deras verksamheter och ett stort intresse fanns för att göra en motsvarande mätning även bland andra yrkesgrupper.

Hur kan direkttiden med dem som verksamheten är till för ökas?

I många handlingsplaner var ett av målen att öka direkttiden och olika åtgärder hade vidtagits i detta syfte:

- Administrativ personal hade anställts med uppgift att avlasta socialsekreterarna och ibland även arbetsledarna.
- Satsning på digitalisering – exempelvis taligenkänning, bärbara projektorer för att ge möjlighet att dokumentera under samtalet, Skype-möten för att spara in restid – för glesbygdskommuner kunde tidsvinsterna vara stora.
- En översyn av arbetsuppgifter hade genomförts och socialsekreterare som tidigare haft ansvar för exempelvis kaffevecka och bilvård hade nu befriats från dessa arbetsuppgifter.

Kortutredningar för att öka direkttiden och minska dokumentationen

I Nacka hade man genomfört en organisationsöversyn som syftade till att förenkla ingången/mottagandet samt öka de tidiga insatserna för medborgarna. En del i detta var att skapa olika storlekar på utredningar från förenklade kortutredningar till samordnade utredningar. Bakgrunden till organisationsöversynen var bland annat att man frågat sig om

socialtjänstens tid verkligen ägnas åt dem som bäst behöver den? Många anmälningar kommer in och man ägnar mycket tid åt att processa dem med resultatet att mindre tid kan ägnas åt dem som bäst behöver den. Nu vill man pröva kortutredningar i vissa fall för att ge mer tid till dem som bäst behöver hjälp från socialtjänsten.

Hur kan dokumentationen minskas?

Den expanderande dokumentationen var något som ofta diskuterades och som även företrädare för andra myndigheter vittnade om. Kopplingen mellan dokumentation och rättssäkerhet lyftes också – vad är rättssäker dokumentation? Är det att skriva en utredning på 60 sidor eller kräcker 5 väl avvägda, enkelt formulerade sidor? En annan kommentar var att det är viktigt att vare sig prata eller skriva på ”socio-nomiska” utan använda ett mer lättförståeligt språk.

En väg att öka direkttid för barn, unga och deras familjer är att effektivisera dokumentationen. Ett dokumentationsprojekt: ”Förbättrad dokumentation” är initierat av den nationella samordnaren. Detta beskrivs i annat avsnitt av rapporten.

Negativa konsekvenser av den omfattande dokumentationsskyldigheten diskuterades ofta. Ett kommunalråd framförde att om man skriver ut hela BBIC innebär det 70-80 sidor text. Politiker i flera kommuner framförde att det var svårt att få ett sammanhang i BBIC utredningar.

Inte sällan lyftes att det är viktigt att ställa frågan för vem man skriver allt detta? Vad är ändamålsenlig dokumentation? Att skriva för mycket innebär att de som verksamheten är till

för ofta inte har möjlighet att tillgodogöra sig all information.

Att här behövs en kursändring var något som alla var överens om. En slutsats var att så länge kraven på att dokumentera är så omfattande kommer det inte att vara möjligt att få mer tid för den verksamheten är till för.

Gemensam tillsyn av Arbetsmiljöverket och IVO?

Ett återkommande förslag i syfte att minska tiden som ägnas åt kontroll och dokumentation var möjligheten att exempelvis IVO och Arbetsmiljöverket gör gemensamma tillsynsbesök. En bättre nationell samordning efterfrågades.

Många uttryckte även uppskattning över den nya framtoning man upplevt från IVO där man även ger positiv kritik och synliggör positiv utveckling.

Chattfunktion

I några kommuner har man startat chattfunktioner för att vara mer tillgängliga och på så sätt öka kontakten med den verksamheten är till för (exempelvis i Borås).

- d) Socionomutbildningen – bättre kontakt och samarbete med socionomutbildare och mer fältförlagd utbildning efterfrågades.

Socionomutbildningen återkom som samtalsämne vid nästan alla kommunbesök. Diskussionerna handlade ofta om att man upplevde att de nyexaminerade socionomerna var dåligt rustade för de krav som ställs på dem när de kommer ut i yrket.

En generalistutbildning – men krav på specialistkunskaper i yrket

Det fanns en tydlig medvetenhet om att socionomutbildningen är en generalistutbildning varför den inte kan täcka in allt det en socialsekreterare måste kunna. Då socionomers yrkesfält är brett och omfattar ett stort antal olika yrken fanns en förståelse för att det inte under utbildningstiden var möjligt att förbereda socionomerna för alla yrken inom fältet.

Glappet mellan utbildningens innehåll och de krav som ställs på nyexaminerade

Frågan om vilka krav som är realistiska att ställa på arbetsgivare när det gäller introduktion och kompletterande kunskaper respektive vad som borde åligga socionomutbildarna återkom ständigt och diskuterades flitigt. Det fanns en stor samstämmighet om att glappet mellan den teoretiska utbildningen och de krav som ställs i yrket idag är för stort.

Inte sällan när socionomutbildningen diskuterades framfördes att de teoretiska kunskaperna finns men däremot kan man som ny inte (hantverket). Eller som en nyexaminerad hade uttryckt det:

"Jag känner mig som en rörmokare som kan allt om rörsystemen och hur de hänger ihop men när något går sönder – då vet jag inte hur jag gör!"

Satsningar på en god introduktion till yrket och arbetsplatsen

Att tillhandahålla en bra yrkesintroduktion för dem som inte har någon erfarenhet av socialsekreteraryrket stod ofta högt på agendan ute i kommunerna. Det fanns en stor insikt om betydelsen av en god introduktion som en väg till att behålla de socionomer man lyckas

rekrytera. Som nämnts tidigare under temat om personal och kompetens så hamnade dessvärre en del kommuner i en ond cirkel av personalomsättning och vakanser som i sin tur innebar att de nyanställda – som dessutom ofta var nyexaminerade – inte alltid hade någon erfaren person att få hjälp av. Samtidigt var arbetsbelastningen hög till följd av att man gått underbemannade under långa perioder. En ond cirkel som var svår att bryta.

Ett genomgående tema var att en omfattande introduktion till yrket och vidareutbildning krävdes. Introduktionen sträckte sig ibland uppemot 2 år (Karlskrona, Kalmar).

Önskan om mer fältförlagd utbildning

Företrädare för kommunerna beskrev ofta en önskan om mer kontakt mellan fält och socionomutbildare, mer fältförlagd tid i utbildningen men även att yrkesverksamma kommer in i utbildningen vid flera tillfällen och gärna redan under de första terminerna. Många beskrev att man var öppna för att låta studenter komma på studiebesök och redan under utbildningstiden få utbildning i dokumentation mm. En samsyn fanns i kommunerna om att en förändring är nödvändig så att socionomerna är bättre förberedda för att kunna arbeta som socialsekreterare, inte minst då många inleder sin yrkeskarriär som socialsekreterare och inte sällan med utredningar av barn och unga.

Ett ofta återkommande önskemål var att den andra praktik-/VFU-terminen som tidigare funnits skulle återinföras. Idag är det endast Mittuniversitetet som fortfarande har två långa VFU-terminer. På vissa håll var VFU:n fördelad över flera terminer exempelvis vid Högskolan i Jönköping där man har 5 veckor

VFU under termin 4 för att sedan ha ytterligare 10 veckor under termin 5. Från socionomutbildningen menade man dock att om den akademiska kravnivån ska behållas måste utbildningstiden förlängas om mer fältförlagd tid ska läggas in i programmet.

Kombinationstjänster

Bland förslagen på hur kontakten mellan utbildning och fält kan förbättras fanns planer på kombinationstjänster där samma person arbetar både inom utbildning och på fältet. I Uppsala hade man tagit fram ett förslag på en kombinationstjänst – en specialisthandledare med uppdrag att handleda handledarna för socionomstudenter. Tanken var att tjänsten skulle samfinansieras av Uppsala universitet och Uppsala kommun men finansieringsfrågan var inte löst.

Kommundoktorander

Ett annat förslag för att stärka kontakten och samarbetet mellan socionomutbildare och den sociala barn- och ungdomsvården var att satsa mer på kommundoktorander.

En mer positiv bild av yrket efter VFU inom socialtjänsten

En återkommande berättelse i många kommuner var att studenter som gjorde sin VFU på socialkontor, exempelvis inom barn och unga blev positivt överraskade över arbetets innehåll och kunde ompröva sin tidigare ofta negativa bild av yrket. Att studenter ofta berättade att en negativ bild av yrket som socialsekreterare, och då särskilt inom barn och unga, förmedlats till dem under socionomutbildningen var något som ständigt återkom i kommundialogerna. Samtidigt ställde sig företrädare för socionomutbildningen sig mycket frågande till att lärare vid

socionomprogrammen skulle förmedla en negativ bild av yrket.

Socionomutbildarnas perspektiv

Från socionomutbildningen uttrycktes en medvetenhet om vikten av att utbilda och rusta socionomer för ett hållbart arbetsliv. Exempelvis från socionomprogrammet i Örebro beskrev man att utgångspunkten är hur arbetslivet faktiskt ser ut och att man strävat efter att i utbildningen skapa en yrkestolthet och man har lagt fokus på professionens kompetensområden.

Vid Göteborgs universitet har man sedan lång tid tillbaka fältförlagda klasser i stadsdelarna Hammarkullen och Biskopsgården. Här fanns även planer på att starta ett mentorskapsprogram. I Sandviken beskrevs att ett mentorsprojekt nyligen startats i samarbete med Högskolan i Gävle där socialsekreterare var mentorer till nyantagna studenter. Mentorskapet ska pågå hela terminen. (I bilaga 4 redogör de olika socionomutbildarna själva för hur man samverkar med socialtjänsten).

Organisationskurs på termin 1 vid Högskolan i Väst

Representanter från Högskolan i Väst ansvariga för socialpedagogutbildningen beskrev ett spännande utvecklingsarbete mot lärande i arbetet. För att studenterna tidigt ska få en förståelse för den verklighet man kommer ut till har man där redan under den första terminen en organisationskurs. Man har också haft gemensamma seminarier mellan socialpedagogstudenter och lärarstudenter och vill även ha med sjuksköterskestudenter framöver. En nyttig förberedelse inför att framöver samverka i yrkeslivet. Man hoppades mycket på att socialpedagogutbildningen skulle kunna

ge möjlighet att arbeta även som socialsekreterare.

I några kommuner framfördes en önskan om att representanter för kommunerna får möjlighet att vara med i universitetens programråd för att på så sätt kunna vara delaktiga i socionomprogrammets utformning och innehåll. Detta förekom vid vissa lärosäten.

Representanter för socionomutbildningen beskrev å andra sidan svårigheter med att behålla studenterna under hela utbildningen då arbetsmarknaden är så god och studenter väljer att börja arbeta istället för att slutföra utbildningen. En annan svårighet var att bedriva undervisning för studenter som arbetar heltid vid sidan av studierna.

Grow your own – en önskan om att kunna utbilda socionomer på orten

En annan fråga som återkom ofta var önskan att kunna utbilda socionomer på orten, särskilt i kommuner som låg längre bort från någon utbildningsort, exempelvis Visby och Storuman. I Storuman beskrevs att man ofta anställde nyexaminerade socionomer som, så fort de fått mer erfarenhet och därmed kunde få ett arbete i hemkommunen, flyttade tillbaka. Att kunna utbilda personer som redan bodde i kommunen och var rotade där sågs som en nödvändig väg att nå stabilitet. Man flyttar inte lika lätt om man har barn i skolan på orten eller ett starkt nätverk av släkt och vänner. Här efterlystes bättre möjligheter till distansstudier och möjligheter att vidareutbilda personer som redan arbetade i organisationen men med andra arbetsuppgifter.

Validering?

Svårigheter att rekrytera socionomer beskrevs ibland ha lett till att man tvingats anställa personer med andra kompetenser. Denna diskussion ledde till frågan om validering – vilka andra utbildningsbakgrunder kan ge möjlighet till validering till socionom? Att söka till socionomprogrammet och därefter ansöka om att få tillgodoräkna sig tidigare kurser beskrevs som en svårframkomlig väg då det oftast krävs mycket höga betyg för att komma in på socionomutbildningen.

Vidareutbildning – men hur?

I diskussionen kring hur man kan möjliggöra för socionomer att vidareutbilda sig drogs ibland paralleller till att vissa kommuner ersätter lärare som studerar vidare till speciallärare med ca 70-80% av lönen. En fråga som ställdes var om en liknande möjlighet bör finnas för socionomer att vidare/specialistutbilda sig. Då många socialsekreterare inom barn- och ungdomsvården är unga och har små barn är det ofta svårt att kunna läsa på fritiden. För arbetsgivarna var det ofta svårt att kunna avdela resurser till detta då man inte sällan är underbemannade.

Ny introduktionsutbildning för socialsekreterare

Många utbildare berättade också om den nya introduktionsutbildningen för socialsekreterare som (7,5 hp) nu hållits. Från Karlstad universitet berättade man att ett stort intresse fanns och att drygt 80 personer hade deltagit i utbildningen som pågick under ett läsår. Ett dilemma här – som också beskrevs när det handlade om möjligheten för socialsekreterare att kunna klara av att läsa kurser på masternivå parallellt med arbetet – var att tid för inläsning av kurslitteratur och andra förberedelser

behövs. Verksamhetsansvariga framförde att man önskade att möjligheten fanns men att detta med tanke på den brist på socionomer som råder inte vara möjligt. Det var inte möjligt att skapa utrymme för ledighet när man redan har vakanser. Även den nya ledarskapsutbildningen om 7,5 hp beskrevs i positiva ordalag.

Satsningar på utbildningar av privata aktörer

Samtidigt som universiteten ofta beskrev svårigheter att fylla sina platser på avancerad nivå berättade flera kommuner om satsningar på utbildningar anordnade av privata aktörer. Handledarutbildning och utbildning i anknypningsteori pågår på många håll och exempelvis i Nacka beskrevs att man beslutat om en stor satsning på utbildning i systemteori för alla socialsekreterare.

Stort utbud av masterkurser på många håll – men få fullföljer

En vanlig beskrivning från socionomutbildarna var att intresset för olika masterkurser är stort men att få fullföljer. Här framhölls att detta berodde både dels på att de yrkesverksamma sällan eller aldrig fick någon avlastning i ärendemängd för den tid man ägnade åt studier och att det ofta visar sig vara för svårt att klara av att kombinera heltidsarbete med att studera på kvällar och helger. Här menar man att det är nödvändigt att socialsekreterarna får ägna en del av arbetstiden åt inläsning av kurslitteratur och förberedelser. Det behövs utrymme i tjänsten för inläsning. Exempelvis beskrev man från Högskolan i Dalarna att man satsat på en barnmaster där drygt 70 personer anmälde sig och började utbildningen. Tyvärr hoppade många av och nu återstår bara ett

fåtal som ska skriva uppsats. Från Göteborgs universitet beskrevs att man har ett 20-tal fristående kurser på avancerad nivå som riktar sig till yrkesverksamma men då söktrycket är dåligt leder detta till att flera av dem får ställas in. Även här lyftes frågan om inläsningstid men en ytterligare bidragande orsak till svårigheten att fylla platserna på masterprogrammet beskrevs vara att en masterexamen – eller överhuvudtaget vidareutbildning för socionomer – inte leder till en annan yrkestitel eller blir ett tydligt karriärsteg som även ger högre lön. Här fanns en stark enighet om att det behövs tydliga incitament för att satsa på att slutföra en masterexamen. Andra menade att även icke-poänggivande kurser, reflektions-tid och handledning kan ses som kompetens-utveckling. I Värmland gavs ett exempel på en utbildning för personal på HVB-hem, ensamkommande och deras chefer som under hösten genomfördes av FoU Valfärd Värmland i samarbete med Länsstyrelsen. Utbildningsbe-hovet initierades redan i slutet 2015 av Torsby kommun. Utbildningen har planerats i nära samarbete med den regionala utvecklingsleda-ren som bland annat bidragit i behovsinvente-ringen samt vad som varit praktiskt möjligt för genomförandet.

Gemensam kompetensutveckling mellan olika professioner inom skola och socialtjänst? Ytterligare en fråga som diskuterades var be-hovet av gemensam kompetensutveckling mellan professionerna inom skola och socialtjänst. Här vittnade många utbildare om lyckade försök med gemensamma undervisningsmoment för socionom- och lärarstudenter under grundut-bildningen, något som tagits emot positivt av studenterna (exempelvis i Karlstad).

e) Samverkan – vikten av samordnade och tidiga insatser.

En önskan om bättre samverkan mellan olika huvudmän kring barn och unga var något som ständigt återkom. Här beskrevs samtidigt otaliga satsningar av olika slag – men tyvärr inte sällan med tillägget att det varit svårt eller inte fungerat som det varit tänkt.

Undantag fanns dock. I en del kommuner beskrevs samverkan vara relativt välfungeran-de, såväl inom kommunen som mellan kommunen och andra aktörer runt barnet, såsom skola, landsting och polis.

Vad kan underlätta samverkan?

Förtydliga olika huvudmäns handlingsutrymme

En grund för ett gott samarbete beskrevs vara att förtydliga lagstiftningen och vad olika huvudmän kan göra inom ramen för den egna verksamheten. Det beskrevs som mycket viktigt att ha en klar bild av vilka möjligheter och vilket handlingsutrymme olika aktörer har för att undvika orealistiska förväntningar på andra huvudmäns befogenheter och möjligheter att agera.

Viktigt att tydliggöra roller och ansvar

Ett exempel som nämndes var den oklara roll skolkuratorer ofta har. Här framfördes att vissa av dem arbetar behandlande medan andra inte har det uppdraget. Från landsting-ets sida beskrev man detta som en svårighet i samverkan – det är svårt att samverka om alla skolor arbetar på olika sätt med elevvård. Ett annat exempel på oklarhet och osäkerhet kring roller och ansvar var att man i en kommun beskrev att specialpedagoger från

familjecentralen var välkomna i förskolan medan osäkerhet finns kring socionomernas närvaro pga. deras dubbla roller.

Nedskrivna strukturer för samverkan viktig Vikten av att ha nedskrivna strukturer för samverkan lyftes upp. Samverkan kan inte vara personberoende eftersom den då ofta upphör eller försämras när personer slutar.

Hinder för samverkan

Ökat antal anmälningar innebär svårigheter att satsa på tidiga och förebyggande insatser. Många kommuner vittnade om att antalet anmälningar ökat mycket de senaste åren. Därtill var det inte så att en del av ökningen bestod av ogrundade anmälningar. Kommuner som gått igenom alla inkomna anmälningar under det senaste året hade kunnat konstatera att lika stor andel som tidigare av anmälningarna lett till att utredning inletts. Att antalet anmälningar ökat så mycket sågs som en indikation på att mer förebyggande arbete och tidiga insatser behövs, dvs. att man börjar arbeta med baranen de unga och familjerna innan problemen hunnit bli så stora att en anmälan krävs. Den ökade arbetsmängden innebar samtidigt en svårighet att fördela tid och resurser till detta.

Fördelning av medel mellan förbyggande arbete och placeringar

Ett annat dilemma som ofta beskrevs var svårigheten att fördela medel till förebyggande arbete när man samtidigt har höga placeringskostnader. Att parallellt med höga kostnader för akuta och pågående insatser kunna avdela personal och ekonomiska resurser till att arbeta förebyggande och med tidiga insatser beskrevs som svårt eftersom detta innebär dubbla kostnader.

I vissa kommuner hade man dock beslutat om mer drastiska åtgärder för att bryta denna utveckling. I Luleå beskrevs att man överfört medel från placeringskontot till att satsa på förebyggande arbete och hemmaplanslösningar vilket inneburit att antalet placeringar och även vårdtyg minskat rejält. Här berättades också om en satsning där man öppnat upp för möjligheten att kontakta familjevårdsteamet. Detta hade lett till att det under det första året knöts kontakter med 175 nya familjer som tidigare varit helt okända för socialtjänsten och 200 under påföljande år. Detta menade man var ett tydligt bevis på vikten av öppenhet och tillgänglighet.

Stort mottagande av asylsökande har ställt kraven på samverkan på sin spets. Vid i princip alla kommunbesök beskrevs de utmaningar man ställts inför i och med det stora antalet asylsökande under hösten och vintern 2015. Här gick Malmö i spetsen med runt 1500 civila engagerades i mottagandet! Hela 14 600 ensamkommande barn togs emot i Malmö under 2015. Den natt man tog emot flest barn härbärgerades 2 300 barn. Beundransvärda insatser har genomförts på många håll i mottagandet av ensamkommande barn.

Samverkan med BUP

Ett genomgående tema vid i princip alla kommunbesök var missnöje och besvikelse över samarbetet med BUP. Det gällde inte minst insatser till asylsökande ungdomar. Representanter från BUP påtalade dock att man ofta har många kommuner att samverka med och att det därför är omöjligt att närvara vid olika möten så ofta som kommunen önskar – då skulle ingen tid finnas till att träffa barnen och ungdomarna.

I Sjöbo beskrevs ett nytt samverkansprojekt mellan BUP och socialtjänsten för målgruppen utagerande barn. En viktig grundläggande förutsättning beskrevs vara att ingen får dra sig ur. Man har börjat i liten skala med 3 barn och en anställd teamkoordinator.

Ett exempel på något som uppskattats mycket är de konsultinsatser som BUP på vissa håll erbjuder.

Samverkan med skolan

Skolan lyftes ofta fram som en bra och viktig plattform för socialtjänstens förebyggande arbete eftersom man där lättare kan nå barn och deras familjer.

Vikten av en god samverkan med skolan Vid sidan av möjligheten att med hjälp av skolan kunna nå barn och familjer tidigt gavs konkreta exempel på situationer där en god samverkan var nödvändig. Här nämndes exempelvis vid omedelbara omhändertaganden där ett gott samarbete möjliggör bra lösningar så att hämtningar i skolan kan undvikas och där personer som barnen är trygga med kan följa med barnen. Nedan följer andra exempel på bra samverkansprojekt mellan socialtjänst och skola.

”Socialtjänst hjärta skola”

Ett exempel från Tierp var ett gemensamt projekt ”Socialtjänst hjärta skola” med fokus på samverkan. Inom ramen för projektet anordnades en gemensam sekretessutbildning samt en tvådagarskonferens på temat samverkan för berörda medarbetare inom respektive verksamhet.

Samverkan för ökad skolnärvaro

På många håll fanns olika projekt för att hjälpa

barn och unga med problematisk skolfrånvaro (exempelvis i Vetlanda, Borås, Karlshamn). Oro beskrevs kring att allt fler av dessa s.k. ”hemmasittare” var yngre.

Ett exempel på ett projekt för tidiga insatser för ökad skolnärvaro beskrevs i Borås där ett samverkansprojekt mellan IFO, skolan och BUP genomfördes vid 6 projektskolor i åk 1-3. Steg 1 innebar att skapa en väl fungerande frånvaroregistrering, steg 2 att skapa en rutin för frånvarohantering, steg 3 var att elever med minst 15% frånvaro under en 3- månaders period uppmärksammas och det fjärde steget innebär en välfungerande samverkan. Vikten av att familjer får hjälp snabbt förtydligades liksom att skolan har ett strukturerat arbete innan andra verksamheter kopplas in. I Borås fanns även en pedagog med uppdrag att arbeta med skolgång för placerade barn – en länk mellan IFO och skola.

Placerade barns skolgång

På många håll beskrevs arbete med att ta fram en struktur eller modell som kan leda till en förbättrad skolplanering för placerade barn. Det handlade om kartläggningar och analys av i vilken utsträckning placerade barn uppnår målen i skolan, utbildning till familjehemmen utifrån barnens skolgång och bättre systematik och kontinuitet kring skolplacering av barn i familjehem.

Socionomer i förskolan

I Växjö samt i en av Malmö stadsdelar beskrevs ett projekt där man satsar på socionomer i förskolan för möjligheter att tidigt fånga upp problematik. Intresse för detta fanns från representanter från skolor i andra kommuner.

Informations- och integrationsarbete i skolan

Särskilt i kommuner dit många asylsökande kommit beskrevs att de hade ett gemensamt aktivt arbete med olika integrationsinsatser. Här gavs exempel som att grupper för högsta- och gymnasieungdomar startats.

I Angered beskrevs exempelvis kurser under temat ”Kropp och knopp” och ”Hej Sverige” där viktiga teman var vilka rättigheter och skyldigheter man som medborgare har. I Angered hade en introduktionssamordnare med uppdrag att arbeta mot könsstympning anställts.

Anknytningspedagoger

I Malmö beskrevs ett spännande arbete där man inom förskoleförvaltningen arbetar med anknytningspedagoger.

Samverkan med omsorgsförvaltning

I en del kommuner fanns samverkansprojekt med stöd till föräldrar med kognitiva svårigheter i samverkan med omsorgsförvaltningen.

Barnahus

Barnahus för ett gemensamt arbete med barn som utsatts för brott finns på många håll i landet och nya planerades.

Samarbete med hälso- och sjukvården

Hälsoundersökningar av barn

Hälsoundersökningar av placerade barn diskuterades ofta. Här framkom inte sällan bristande kommunikation där man från barnhälsovården påtalade att man inte alltid får remisser från den socialsekreterare som placerat barnet medan man från socialtjänstens sida hävdade att remisser alltid skickades.

Erfarenheter från Värmland där man gjort en inventering av i vilken utsträckning familjehemsplacerade barn var undersökta, visade att endast 10% av barnen var hälsoundersökta. Man hade nu efter en satsning kommit upp till 44%, vilket dock innebär att merparten fortfarande inte var undersökta.

Ett viktigt arbete beskrevs vid barnhälsoteamet i Malmö där flera olika projekt för att förbättra samordningen kring barns och ungas hälsa pågick. Ett exempel här var en utbildning av nyexaminerade socionomer i hur man skriver remisser för hälsoundersökningar. En reflektion i sammanhanget är dock om det ska vara så komplicerat att skriva en remiss att en särskild utbildning behövs?

Öppen mottagning i samarbete mellan kommun och vårdcentral

I Nacka beskrevs ett samarbete mellan kommunen och Boo vårdcentral: Horisonten – en öppen mottagning för föräldrar, barn och ungdomar upp till 18 år. Hela 650 familjer hade besökt familjemottagningen. Den erfarna socialsekreteraren som arbetade inom Horisonten beskrev att de familjer som söker hjälp där ofta har samma typ av problematik som de som anmäls till socialtjänsten. Det förtydligades att man där inte arbetade med ”lättare” problematik eller med familjer som egentligen inte skulle behöva hjälp och stöd. För att utvärdera verksamheten ombads alla barn och föräldrar som kommer till Horisonten att skatta sitt mående före och efter kontakten. Ett särskilt mätinstrument (SHQ) användes.

Gemensam utbildning för
HBTQ-certifiering

I Åmål beskrevs att man tillsammans med medarbetare vid ungdomsmottagningen och vårdcentralen gått en kurs för HBTQ-certifiering. Man hade också arbetat med att skriva om olika dokument, exempelvis faderskapskännanden.

Samarbete med tandvården

Ett gott exempel från landstinget i Värmland var att folktandvården kallat alla nya asylsökande och även arbetat aktivt genom att åka ut till asylboenden. Landstinget hade även ställt upp med en särskild asyljuksköterska.

Samarbete med polisen

När det gäller samarbete med polisen blev det tydligt att detta skilde sig åt en hel del mellan olika kommuner. Många kommuner beskrev stora svårigheter med att få hjälp av polisen exempelvis vid begäran om handräckning eller svårigheter till följd av resursbrist hos polisen medan andra beskrev ett bättre samarbete.

Gemensamma orosamtal

I Östersund var samarbetet med polisen väl utvecklat och vid kommunbesöket var en polis med hela dagen. I kommunen genomfördes gemensamma ”orosamtal” mellan polis och socialtjänst där man gemensamt direkt när något inträffat åker ut på hembesök till familjen. Att få kontakt med familjen i detta akuta skede var något man både från socialtjänst och polis upplevde som mycket positivt. Man beskrev att man får en helt annan bild och upplevde att det ofta är lättare att nå fram med erbjudande om stöd när något precis har inträffat. Även familjerna hade uttryckt uppskattning över detta sätt att arbeta

Exempel på andra samverkansprojekt och gemensamma insatser

Nämndöverskridande instans för frågor som rör barn och unga
En spännande fråga som bland annat ställdes i Malmö samband med att handlingsplanen presenterades var om en nämndöverskridande instans för frågor som rör barn och unga bör skapas. Inte minst med anledning av att hälften av Malmös befolkning är under 35 år.

Länsövergripande samarbete kring familjehemsplaceringar
På vissa håll, exempelvis i Region Värmland beskrevs ett länsövergripande arbete kring familjehemsplaceringar med förhoppningen att gemensamt kunna rekrytera familjehem. Ett bra exempel på nytänkande i rekryteringsarbetet var att åka ut till arbetsplatser för att informera om vad det innebär att vara familjehem.

Mobila team

I Fagersta beskrevs ett nystartat mobilt stödteam med syfte att genom dialog och samtal vara en resurs ute i samhället. Teamet bestod av fyra personer med olika bakgrund och där olika språk fanns representerade. De fyra arbetade förebyggande, bland annat med fältarbete och i samverkan med andra aktörer i samhället.

Inkludera flera – ett spännande projekt utifrån ett folkhälsoperspektiv
I Fagersta beskrevs ett projekt för att främja integration och inkludering. Ett inslag i detta är medborgardialoger som ska resultera i konkreta förslag på hur kommunen tillsammans med övriga delar av samhället ska främja integrationen. Arbetet har tilldelats medel från staten och följeforskas av Uppsala universitet.

Samarbete mellan politiska grupperingar

På en del håll, exempelvis i Linköping hade de utmaningar man stod inför lett till att olika tvärpolitiska grupperingar över förvaltningsgränserna nu träffas 1 gång/månad. I Sjöbo finns en samordnad familjeförvaltning där förskola, skola, socialtjänst, barn och unga ingår.

SIP möten – intentionen god men fungerar inte alltid som det är tänkt

En vanlig beskrivning av SIP-möten var att de ibland kunde upplevas som ett kontrollverktyg istället för ett verktyg för samverkan. Representanter från BUP beskrev att det var svårt att närvara vid alla SIP-möten, särskilt i de fall man inte arbetade aktivt med just det barnet. En synpunkt var också att det är viktigt att överväga om det inledningsvis behövs ett tjänstemannamöte där familjen inte bör närvara. Detta gäller om det handlar om att lösa finansieringsfrågor. Ytterligare en synpunkt som framfördes var att nätverksmöten ibland är bättre än SIP-möten eftersom man där arbetar med känslor och reaktioner. Något som beskrevs som negativt var att SIP-möten ofta blir väldigt formella eftersom ett tvång att närvara från olika myndigheter finns. Andra framförde att det ibland finns en övertro till SIP-möten. En fördel som beskrevs var att mötet dokumenteras.

Olika samarbetsgrupperingar för flera huvudmän

Ett exempel på olika samarbetsgrupperingar gavs i Hedemora: TRIO för samverkan, där chefer för landstinget, elevhälsan och individ och familjeomsorgen träffas regelbundet varannan vecka för att diskutera gemensamma frågor. Alla var överens om att detta arbetssätt var välfungerande. Satsningar på förebyggen

de arbete. När det gäller förebyggande insatser finns i många kommuner babycaféer och öppna förskolor. Många berättade om nystartade eller planerade familjecentraler.

Önskemål om samtal med socialtjänsten utan anmälan

Från skolan efterfrågades ibland ett forum för att kunna bolla tankar med socialtjänsten utan att gå så långt som till att göra en anmälan.

Familjestöd på fritidsgårdarna lockar fler än om det ges i socialtjänstens lokaler

En viktig erfarenhet man gjort i Storuman var att när familjestöd i form av föräldrakringor utgår från och ges på fritidsgården istället för i socialtjänstens lokaler har det lockat betydligt fler föräldrar. När man tidigare erbjöd detta stöd från socialtjänsten var det svårt att locka föräldrar men sedan det flyttats till fritidsgården har man sedan hösten 2016 fyllt 2 grupper med 10–12 deltagare.

Samverkan mot droger

På flera håll beskrevs en oroande utveckling av missbruk långt ner i åldrarna. I en mindre kommun beskrev man det som mycket oroande att man nu tvingats göra 3 LVM anmälningar på kort tid på unga pojkar strax över 20, tidigare var det i princip alltid äldre kroniker det handlade om. I denna kommun arbetade en heltidstrateg med frågor kring missbruk bland unga, där man bland annat gjort en inventering av vilka droger som finns i omlopp.

Mobil ungdomsmottagning

I Arvidsjaur såg man väldigt mycket fram mot en mobil ungdomsmottagning som skulle

starta inom kort, bemannad av en barnmorska och en kurator. En tanke var att kunna ha samtal via Skype och andra digitala lösningar, något som ungdomar ofta uppskattar och är vana vid. En förhoppning var att detta också skulle kunna vara en väg att nå ut till killar som kanske drar sig för att besöka en mottagning som också hade hand om mödravård. För att hitta rätt digital lösning har man varit i kontakt med olika utvecklare och tanken är att utveckla en app.

- f) Metoder – en bred repertoar av olika metoder för att öka kvaliteten i arbetet

Under kommunbesöken beskrevs många olika metoder för att förbättra kvaliteten i arbetet. Här följer ett axplock av alla de metoder som beskrevs:

Signs of Safety

Satsningar på metoden Signs of Safety beskrevs på många håll. Att arbeta efter Signs of Safety beskrevs som en metod som innebär att familjerna blir mer delaktiga och att man involverar nätverket i högre utsträckning. Även barnen beskrevs bli mer delaktiga och man träffar dem oftare. Ett grundläggande synsätt i metoden är att det är familjerna som sitter inne med lösningen.

I Botkyrka där man satsat mycket på Signs of Safety beskrevs att det hade inneburit ett närmare arbete med familjerna och att man tydligare arbetar med kärnuppdraget vilket även skapade en större arbetstillfredsställelse för socialsekreterarna.

I Jönköping har man genom att använda sig av tre frågor (om man upplevt att socialsekreterare man träffat har lyssnat på dem, om man blivit behandlad med respekt, om man fått vara med och ge förslag på förändringar) kunnat konstatera att brukardelaktigheten ökat sedan Signs of Safety infördes.

Föräldrastöd

I ett flertal kommuner beskrevs satsningar på föräldrastöd. I exempelvis Vetlanda användes verktyget COPE föräldrautbildning där 10 förebyggande samtal kunde erbjudas innan ansökan behöver göras och utredning inledas. Något som ofta diskuterades var hur många samtal man kan erbjuda utan att en utredning behöver inledas. Här var tolkningarna olika men ofta framfördes att så länge det inte är individanpassat stöd det handlar om så kan man ha flera samtal.

Förbättrad uppföljning av barn i familjehem

På många håll beskrevs satsningar på att förbättra uppföljningen av placerade barn. I Karlskrona har man utvecklat ett digitalt stöd i form av en app; BarnSam. Även i exempelvis Vetlanda har man satsat på att utveckla uppföljningen genom ett frågeformulär som användes inledningsvis vilket gav en översiktlig bild av hur barnet upplevde olika delar av sin miljö och gav en ingång till ett djupare samtal kring detta. Barnens svar gav information om vilka områden som man var mer missnöjd med och synliggjorde därmed områden som var viktiga att prata mer om i intervjuerna.

Biblioteksprojekt "Boken som kompis" för att stimulera barns läsande

I Östersund beskrevs ett spännande projekt som biblioteket satsat på med syfte att stärka familjehemsplacerade barns skolgång. Här satsar man på att öka läsförmågan hos barnen på ett lustfyllt snarare än prestationsinriktat sätt. Projektet inspirerades av det s.k. Letterbox Club, som startade i Storbritannien. I samarbete med kommunens familjehemsteam erbjuder biblioteket utbildningsträffar om läsning för familjehemmen och bokpaket skickas ut varannan månad till drygt 10 barn mellan 8 och 12 år under ett år. I samband med utskick- en gör en bibliotekarie hembesök och pratar om läsning med barnen och familjehemmen. Bokpaketen är individuellt anpassade för att möta varje barns behov och intressen.

Besök i skolor för att informera om socialtjänsten

I Sjöbo var ett av målen i handlingsplanen att stärka barns och ungas rättigheter. Som ett led i detta hade man satsat på att besöka skolor för att informera om socialtjänsten. En behandlare och en socialsekreterare har träffat elever i åk 3 och åk 5 och visat en Powerpointpresentation om socialtjänsten. Barnen fick ställa frågor om socialtjänsten och många frågetecken rätades ut. Socialsekreteraren och familjehandlaren upplevde detta som ett mycket positivt och meningsfullt uppdrag. Informationsbesöken hade även lett till att familjer som tidigare varit tveksamma till kontakter med socialtjänsten nu vänt sig till dem.

Även i Sollentuna görs informationsinsatser i skolorna och för att öka barn och ungdomars kunskap om socialtjänsten. Sedan ett år tillbaka har projektet "Framtidens socialtjänst för barn och unga" pågått i Sollentuna

kommun med målet att göra socialtjänsten mer tillgänglig och känd bland unga. Projektet har finansierats med medel från Vinnova och drivits av socialkontoret i Sollentuna i samverkan med en kommunikationsbyrå, samt utvecklats tillsammans med ungdomar och skolpersonal. Man har arbetat fram information till nya webbsidor som vänder sig till barn och unga samt en unik lärarhandledning för undervisning om socialtjänsten i skolan.

Egna inbjudningsbrev till barn och ungdomar

I Sjöbo har man utformat egna inbjudningsbrev till barn och tonåringar som skickas ut samtidigt med inbjudan till föräldrarna i utredningar.

Öppna mottagningar – socialtjänsten kan inte hjälpa alla men man kan bemöta alla

I många kommuner har man öppnat upp för att ge samtalshjälp under ett begränsat antal tillfällen. Exempelvis i Sjöbo informerade man om att alla som vill erbjuds ett samtal hos en enhet som kallas Råd och stöd. Här försöker man också få in alla berörda i nätverket i rummet vid detta samtal.

Föräldrasupporten – rådgivningsservice med stödsamtal

I Karlskrona berättade man om en nystartad öppenvårdsinsats där man kan få upp till 5 samtal. Om dessa samtal leder till frågan om en insats från socialtjänsten kan behövas, träffas man tillsammans med en utredare och en kortare utredning görs. Här står runt 100 familjer i kö. En anledning till satsningen på öppenvård är att antalet externa placeringar har ökat – något som man ofta menade inte gav så positiva resultat som förväntat. En utökning av

öppenvården för att kunna möta familjerna på hemmaplan var därför motiverad.

Grannskapsarbete

En annan ambition som ofta beskrevs var att arbeta mer ute i olika bostadsområden – en strävan att skapa en lättillgänglig socialtjänst. Ofta beskrevs ett behov av att hitta nya vägar att nå ut till medborgare tidigt innan problemen hunnit eskalera. Samtidigt diskuterades också frågan om man inom socialtjänsten behöver bli lite mer av generalister? Vidare beskrevs fritidsledares arbete ute på fritidsgårdarna fylla en viktig funktion.

Familjerådslag och nätverksarbete

I många kommuner (t.ex. Laholm, Höör, Hudiksvall) beskrevs satsningar på familjerådslag och/eller nätverksarbete – inte minst för att kunna undvika placeringar. I Laholm hade hela IFO fått utbildning i nätverksarbete där nätverkslagen i första hand ska gå in i komplicerade frågor och arbeta med SIP: ar. En ambition var att konsultera nätverkslagen tidigt.

Lägenhetsutredningar

I Nacka finns sedan 2010 två handläggare som arbetar med fördjupade utredningar, det som tidigare kallades lägenhetsutredningar. Dessa utredningar syftar till att fördjupa kunskapen om familjernas behov och svårigheter. Även i Laholm finns denna möjlighet och det beskrevs som en viktig insats för att tidigt kunna bedöma behov av insatser.

Tjänstedesign

Ett spännande inslag var att en del kommuner börjat arbeta med tjänstedesign (exempelvis Laholm). I Linköping beskrevs att man tillsammans med forskare vid Linköpings

universitet inlett ett samarbete kring tjänstedesign. Här framfördes att kanske handlar det om att sluta göra saker som är bra för att få tid att göra det som är bättre.

Flera projekt för att hjälpa ungdomar

Durå

I Storuman beskrevs en satsning på ett projekt som skulle fånga upp vilsna ungdomar och hjälpa dem till sysselsättning (Durå). Medel har beviljats från Delegationen Unga till Arbete,

YAM (Youth Aware of Mental Health)

Ett evidensbaserat program som man arbetat en hel del med är YAM för målgruppen 14–16 år som behandlar stress, kriser och självmordstankar. Detta har bland annat genomförts i en grupp i en gymnasieskola i Storuman och nu planeras en grupp för åk 9. Programmet ska ge verktyg för att hantera svåra situationer och man arbetar bland annat arbetar med rollspel. Här har man sett att antalet självmordsförsök minskat bland elever. Man har även via länk haft kontakt med en hälsostrateg från landstinget om hur man kan arbeta självmordsförebyggande.

YAP (Youth Advocate Programmes)

I Botkyrka beskrevs en satsning som genomförts med stöd av Vinnova: YAP vilket är ett intensivt, styrkebaserat stöd till barn, ungdomar och föräldrar med olika behov och bygger på en relation till en stödperson. En grundtanke i modellen beskrevs vara att fokusera på individens egna styrkor, önsknings, mål och tankar kring lösningar. Barn och ungdomar från 10–18 år och deras föräldrar kan ansöka om att få en YAP-stödperson, som man träffar upp till 15 timmar i veckan under sex månader. Stödpersonen ska bo i eller ha god kännedom

om familjens närområde och ha stor kunskap om lokalsamhället. På så sätt kan stödpersonen lättare guida ungdomen till de resurser som finns i närområdet. Stöd erbjuds dygnet runt via telefon. Stödpersonerna handleds och utbildas. YAP-modellen är välbeprövad internationellt.

B4 (before)

Vikten av att arbeta för att förbättra den psykiska ohälsan hos barn och unga lyftes i många kommuner. I Storuman hade intensifierat sitt arbete för att minska risken för självmord och bland annat man satsat på en metod som kallas B4 (uttalas som det engelska ordet before), detta efter att flera tragiska självmord bland ungdomar inträffat under relativt kort tid.

Family by Family

Detta är ett arbetssätt som ursprungligen kommer från Australien där familjer med svårigheter stöttar varandra. Detta hade man startat upp i Laholm.

Kartläggning av familjehemsplacerade barns bakgrund

På Gotland beskrevs ett spännande samarbete där man tillsammans med Nacka och Sollentuna genomfört en kartläggning av placerade barns bakgrund anledning till placering, föräldrars bakgrund vad gäller utbildningsnivå, förekomst av missbruk etc. Resultaten visade att familjernas bakgrund liksom anledningen till placering skilde sig åt en hel del mellan kommunerna, flera resultat hade framkommit som ibland var svåra att förstå.

Med denna sammanställning hoppas den nationella samordnaren ska bidra till ett fortsatt utvecklingsarbete där man i olika kommuner kan lära av varandra.

Den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården föreslår: Barnets och ungdomens reform för en hållbar framtid.

I slutrapporten ska samordnaren redogöra för sitt arbete och summera sina iakttagelser och slutsatser. Om samordnaren finner skäl för det kan samordnaren göra en analys av vilka åtgärder som långsiktigt främjar bättre spridning och tillämpning av ny kunskap och andra insatser som kan leda till att kommunerna ges bättre möjlighet att tillgodose en trygg och säker vård.

Den sociala barn och ungdomsvården har två uppdrag:

- Skydda barnet
- Erbjuda stöd till de barn och föräldrar som önskar

Barn och deras föräldrar måste ha en självklar plats i dialogen om sitt eget liv och framtid. Tillit till att föräldrarna och barn är kompetenta måste genomsyra den sociala barn- och ungdomsvården. Samhället ska inte ta över ansvaret för barnet, annat än i undantagsfall. Där har socialtjänsten ett särskilt ansvar, att skydda de barn som behöver skydd.

Den sociala barn och ungdomsvården utgör samhällets yttersta skyddsnät, skyddet ska vara lika starkt i hela landet vilket formuleras i Regeringsformens 1 kapitel femte stycket.

”Det allmänna ska verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället och för att barns rätt tas till vara. Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person”.

Med stöd i Regeringsformen, Barnkonventionen och Agenda 2030 som gemensam värdegrund föreslår den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården en reform som behöver en parlamentarisk förankring. Mot bakgrund av kommunbesöken men också av många andra viktiga samtal och dialoger om den sociala barn och ungdomsvårdens förutsättningar som förts under samordnarens arbete har långsiktighet, förutsägbarhet, samordnat och skarpa förslag efterfrågats för en trygg och säker vård.

Barnets och Ungdomens reform för en hållbar framtid för barn och ungdomar upp till 18 år som håller ihop i hela landet är tvärasektoriell, jämlik, jämställd och horisontell över berörda lagstiftningsområde, över departement/ myndighetsgränser, föreskrifter och över huvudmannaskapsgränserna.

Barnets och Ungdomens reform för en hållbar framtid ska med barnkonventionen som grund stärka barn och ungas ställning i förhållande till välfärdssektorns utbud och dess tillgänglighet. Viktiga byggstenar i reformarbetet ska vara tilltro och tillit till barnens, ungdomarnas och familjernas kunskaper som de experter de faktiskt är som användare av olika välfärdstjänster, inte bara i lösningarna utan också i problemformuleringarna. Detta förutsätter också att de professionella ges möjlighet och utrymme för det relationsskapande mötet. Under den nationella samordnarens uppdrag har ett återkommande tema varit att den omfattande administrationen och dokumentation varit ett hinder för detta. Den tidsmätning som genomförts visar tydligt att barns, ungdomars och familjers delaktighet måste öka.

Oavsett boendeort ska Barnets och Ungdomens reform för en hållbar framtid svara på;

- Alla barn och ungas rätt till skydd om risk finns för att fara illa
- Alla barns och ungas rätt till delaktighet och medskapande i frågor som rör dem
- Alla barn och ungas rätt till goda uppväxtvillkor
- Alla barns och ungas rätt till obruten skolgång och att utifrån sina förutsättningar lyckas i skolan
- Alla barn och ungas rätt till jämlik hälso- och sjukvård samt tandvård

För att bättre möta upp barns, ungdomars och deras familjers behov ska barnets- och ungdomens reform förstärka ordinarie strukturer horisontellt och särskilt fokusera på att minska eller ta bort mellanrummen:

- **Mellan de olika lagstiftningarna**
Det handlar om de lagar som berör de barn, unga och familjer som lever i utsatthet och som är i behov av stöd och vård och som regleras i en eller flera lagstiftningar.
- **Mellan de normerande myndigheternas ansvarsgränser**
Det handlar om att samordna och förstärka en helhetssyn genom att ta bort hindrande gränser i exempelvis föreskrifter, allmänna råd och vägledning som försvårar helhetssynen och förstärker stupören i arbetet med barn och unga.
- **Mellan olika tillsynsmyndigheters uppdrag**
Det handlar om att tillsynsmyndigheterna behöver ställa om för att även utföra gemensamma processtillsyner utifrån sina respektive ansvarsområden utifrån barnet, ungdomens och familjens perspektiv.
- **Mellan kommunal, regional och nationell nivå**
Det handlar om att genom samarbete öka förståelsen mellan de olika nivåernas förutsättningar.
- **Mellan styrning och ledning**
Det handlar om att bedriva arbetet med delaktighet av barn, unga och familjer .
- **Mellan olika verksamheters ledningssystem**
Det handlar om att olika verksamheters ledningssystem för kvalitet ska sammanfogas till förmån för ett gemensamt

ledningssystem för samverkan över verksamhets och huvudmannaskapsgränserna för barn och unga.

- **Mellan öppna insatser och institutioner eller familjehemsplaceringar för barn och unga**

Det handlar om att öka samverkan mellan barnet, barnets privata nätverk och de professionella intressenterna innan, under och efter placering.

- **Mellan olika professioner som arbetar med barn och unga**

Det handlar om att öka förståelsen och tillvarata olika yrkeskunskaper i det vardagliga samverkansarbetet .

- **Mellan privata aktörer och offentlig sektors aktörer i den sociala barn och ungdomsvården**

Det handlar om samverkan mellan socialtjänsten och privata aktörer inom t.ex. hem för vård eller boende, skolor och hälso- och sjukvården.

- **Mellan socionomutbildningen och den sociala barn och ungdomsvården**

Det handlar om att öka samverkan mellan utbildningen och den sociala barn och ungdomsvården och skapa en brygga mellan utbildning och verksamheter.

Det handlar om att socionomutbildningen behöver förlängas en termin, så att nuvarande sista termin och den tillagda terminen skapar möjlighet till fördjupade kunskaper genom att växla mellan verksamhet och utbildning.

- **Mellan huvudmannaskapsgränserna**

Det handlar om att överväga att överföra verksamheter genom skatteväxling för att ta bort mellanrummen för att öka både tillgång och tillgänglighet för skydd, stöd, omsorg och vård för barn och ungdomar.

Det tvärvetenskapliga angreppssättet i Barnets och Ungdomens reform inleds utifrån givna problemställningar som sedan utgör grunden för forskningen genom hela reformarbetet. Den tvärvetenskapliga forskningen föreslås utgå från regeringens forskningsproposition.

Barnets och Ungdomens reform kräver ekonomisk styrning som är följsam över lagstiftningsområdena, myndigheter och verksamheter för att stimulera samverkan. Vidare krävs att eventuella stimulansmedel för barnets och ungdomens reform premierar samverkan utifrån givna kvalitetsindikationer.

Förslag

Den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården föreslår regeringen att tillsätta en kommitté för barnets och ungdomens reform; Kommittén ska vara tvärvetenskaplig sammansatt. Förutom att barn, unga, familjer ska vara representerade ska även tvärvetenskapen hämtas ifrån nationell-, regional- och kommunal nivå, universitet och högskolor, barnrättsorganisationer civilsamhället, privata aktörer som arbetar på socialnämndernas uppdrag och fackliga företrädare. Detta för att ta ett samlat helhetsgrepp baserat på flera olika kunskapskällor.

Den nationella samordnaren för den sociala barn och ungdomsvården föreslår vidare att det tidigare beslutet U2017/01236/GV kompletteras med beslut om:

- att arbetet med tidiga och samordnade insatser även ska omfatta förskola, barn och mödravårdscentral och primärvården.
- att regeringens skrivelse 2016/17:126 Tillsammans med brott, Ett nationellt brottsförebyggande program ska synkroniseras med arbetet i U S017/01236/GW.
- att Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för delaktighet, Skolpedagogiska myndigheten, Migrationsverket och Datainspektionen får i uppdrag av regeringen att omfattas i U2107/01236/GW .

För att säkra barns delaktighet föreslår den nationella samordnaren att en oberoende utredare ges i uppdrag att göra en utvärdering av Barns behov i centrum (BBIC) där förutsättningar för barns delaktighet särskilt granskas. Utvärderingen ska också omfatta om den sk. fyra månaders gränsen har stärkt kvalitén i den sociala barn- och ungdomsvården?

Utvärderingen ska omfatta de områden som angavs i slutrapporten ”Social barnavård i förändring”.

- Har barns och ungas ställning i enlighet med SoL, LVU och FN:s barnkonvention stärkts?
- Har samarbetet kring barnet med föräldrar och familj, vårdgivare och professionella nätverk förbättrats?
- Har struktur och systematik i arbetet genom BBIC skapats så att handläggning och insatser lättare kan följas upp?
- Har BBIC bidragit till ökad kvalitet och rättssäkerhet i den sociala barn- och ungdomsvården?

Den nationella samordnaren har under pågående arbete lämnat tio förslag till regeringen, dessa är redovisade i denna slutrapport. Samordnaren vill uppmärksamma statsrådet Regner på att det tionde förslaget; som handlar om att rättsläget är oklart huruvida socialnämnden får hålla anmälningar som inte leder till utredning ordnade fortfarande bereds inom Socialdepartementet. Förslagets grund är att förstärka barns skydd.

Skälen till förslaget om en barn- och ungdomsreform

Inledning

Sedan november 2014 har jag haft förmånen att arbeta som nationell samordnare för den sociala barn och ungdomsvården, ibland även benämnd förbättringsresan. Med drygt 30 års erfarenhet av arbete inom socialtjänsten har jag under pågående arbete och inte minst i tiden av att sammanfatta arbetet kopplat den sociala barn och ungdomsvårdens utveckling till erfarenheterna av varför man på 90 talet beslutade om en Ädelreform.

Det övergripande målet för Ädelreformen var att få till en helhetssyn i äldre- och som det då kallades, handikappomsorgen. Stora behov framkom av ett parlamentariskt helhetsgrepp över huvudmannaskapsgränserna. Berättelser framkom om människor som bollades mellan landsting och kommun där ingen tog ett helhetsansvar. Den enskildes röst och hans kunskaper behövdes framförallt i utformningen av de egna tjänsterna som experter i sina egna liv, men kunskaperna behövdes också på strukturnivå i utvecklingen av omsorgen och vården.

Varför denna inledning? Jo, allt mer inom den sociala barn och ungdomsvården påminner om det som en gång bildade underlag för att ta ett större och parlamentariskt grepp för äldre- och handikappomsorgen över huvudmannaskapsgränserna. Flera kommuner har exemplifierat arbetet med Ädelreformen men också arbetet med de mest sjuka äldre vilket också innebar arbete över huvudmannaskapsgränserna och framfört att något liknande behövs för de mest *utsatta barnen och deras familjer*.

Problematiken har lyfts ifrån den nationella samordnaren i ett av de tio besluten under det pågående arbetet. Socialstyrelsen har utrett huruvida en utvidgning av medicinsk ansvarig sjuksköterska (MAS) även skulle omfatta den sociala barn- och ungdomsvården. Socialstyrelsen avråder efter sin utredning en utvidgning av MAS då de problem som framkommer avseende hälso- och sjukvårdsbehov för barn och unga under utredning och placering förefaller vara mer omfattande och komplexa än vad en MAS skulle kunna komma tillrätta med.

Socialstyrelsen säger vidare i sin utredning att de i viss mån kan se en liknande problematik kring barn och unga som bor utanför hemmet med insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Vid en eventuell reform bör det således övervägas om även denna grupp ska omfattas.

Samtidigt som en del i ovan beskrivning är lika, finns det också stora olikheter. Under besöken i kommunerna, både det första och det andra har den nationella samordnaren fått ta del av mycket bra arbete, goda och lärande exempel och medskapande utvecklingsarbete. Om detta finns att läsa på bloggen www.socialbarnungdom.se samt i denna slutrapport.

Den nationella samordnaren har också genomfört sex förbättringskonferenser där förutom kommunerna även andra aktörer medverkat och berättat om olika former av

förbättringsarbete. Problemet är att det är öar av goda och lärande exempel, allt finns inte överallt, och för barn, ungdomar och deras familjer blir boendeorten avgörande för vilket stöd, vilka insatser och vilken vård som finns att tillgå. Det är därför angeläget att fortsätta det igångsatta förbättringsarbetet och säkra hållbarheten med att knyta barnets och ungdomens reform till arbetet med Barnkonventionen, Agenda 2030 och dess värdegrund. De problem vi ser idag inom den sociala barn- och ungdomsvården kan härledas minst 10 år tillbaka, det är därför viktigt att ha uthållighet och långsiktighet i arbetet med att skapa kontinuitet för barn, ungdomar och deras familjer samt stabilitet för medarbetare och chefer.

Agenda 2030

FN:s generalförsamling antog år 2015 17 utvecklingsmål i en ny hållbar utvecklingsagenda; Agenda 2030 som började gälla den 1 januari 2016. Målen handlar om att avskaffa fattigdom, uppnå jämställdhet, bekämpa klimatförändring, säkerställa ett hälsosamt liv, främja välbefinnande, säkerställa en inkluderande och likvärdig utbildning samt en varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt.

Agenda 2030 lyfter att utbildning av god kvalitet, för alla genom hela livscykeln, är en nyckel till att bygga ett demokratiskt samhälle och att främja jämlikhet och jämställdhet. Rättvis tillgång till hälsoservice och till förhållanden som främjar en god hälsa främjar god livskvalitet och möjligheter till försörjning, även för människor med begränsade resurser.

Under den nationella samordnarens arbete har regeringen fattat en rad beslut för barn

och ungdomar exempelvis barnkonventionen som kommer att bli svensk lagstiftning år 2020. Vidare har en satsning på stärkt bemanning inom den sociala barn- och ungdomsvården gjorts.

I regeringsförklaringen framgår att Sverige ska vara det bästa landet att växa upp i. Översynen av socialtjänstlagen Framtidens socialtjänst (S 2017:03) och Tillitsdelegationen (Fi 2016:03) är utredningar som sannolikt kommer att gagna den sociala barn- och ungdomsvården.

Bakgrund till förslaget om barnets och ungdomens reform

Utifrån den nationella samordnarens uppdrag har följande problemområden uppmärksammats. Dessa utgör grunden för förslaget om barnets och ungdomens reform:

Små barn, tonåringar, placeras i HVB i brist på andra och för barn och unga bättre vårdformer eller placeringsalternativ. Placerade barn och unga i familjehem och i andra placeringsformer uppvisar fortfarande trots mångåriga kunskaper ojämlikhet i både skolgång, omsorg samt tillgång till hälso- och sjukvård och tandvård. Svåra boendesituationer redovisas för barn och unga där en lugn vrå för att utföra skolarbetet saknas. Barn som bevittnat våld har synliggjorts.

Upplevelsen av att bollas runt mellan myndigheter och verksamheter där ingen tar ett helhetsansvar samt avsaknad av helhetssyn i allt mer specialiserade organisationer är berättelser som återkommit under den nationella samordnarens arbete. Särskilt har bristerna i barn- och ungdomspsykiatri och hur dessa påverkar barn och ungdomar samt

olika former av samverkan lyfts återkommande under hela uppdraget.

Omständlig och svårförståelig beslutsapparat samt lagstiftningar som mer förmedlar gränser än möjligheter är svårigheter som lyfts av dem som verksamheten är till för. Barn, unga och deras familjer förmedlar även att kompetensen hos de medarbetare de möter i den sociala barn- och ungdomsvården ibland upplevs begränsad och kunskap som andra yrkesprofessioner efterfrågas, särskilt om barnet, ungdomen och/eller familjen har komplexa behov.

Vidare återkommer behovet av en bättre samverkan med skola, hälso- och sjukvård samt polis liksom vikten av att kunna ge tidiga och samordnade insatser, tidiga inte bara sett till barnets ålder utan tidiga för att bryta en ogynnsam utveckling. Det behövs emellertid också ett samordnat stöd till de barn och familjer som redan är aktuella hos flera aktörer och där föräldrar upplever sig vara de som ytterst ansvarar för att samordna de professionella kontakterna.

Att arbetet inom den sociala barn och ungdomsvården allt mer ägnas åt administration och dokumentation på bekostnad av dem som verksamheten är till för samt att teknik och digitalisering är eftersatt är problem och utmaningar som varit centrala i den nationella samordnarens arbete.

Det har tydliggjorts att en hög personalomsättning och svårigheter att rekrytera kompetent personal präglat den utredande delen av den sociala barn- och ungdomsvården under långt tid. Detta leder till att barn, unga och deras familjer ofta får byta handläggare vilket

minskar möjligheterna till relationsskapande möten. Dessutom innebär situationen att de minst erfarna socialsekreterarna ofta får svåra arbetsuppgifter utan att få tillräckligt stöd av erfarna kollegor och ledning.

Företrädare för socialtjänsten men även samarbetspartners i kommuner och landsting har beskrivit att socionomer är dåligt rustade för det som krävs i yrkeslivet och att färdighetsbaserade inslag behöver förstärkas genom exempelvis mer fältförlagda inslag i socionomutbildningen. Vidare efterfrågas ett bättre samarbete med utbildningen liksom möjlighet att påverka utbildningens innehåll. Ett annat återkommande förslag var att socionomstudenter redan under utbildningstiden tränas i samverkan genom att exempelvis läsa vissa kurser tillsammans med studenter från andra professionsutbildningar.

Företrädarna ifrån kommunerna å sin sida framför behov av tydlighet och pekar på att stuprör och gränser börjar på nationell nivå, i lagstiftning, i regleringsbrev till myndigheter, myndigheternas egna gränser och ansvarsområden, i föreskrifter i allmänna råd, i vägledning etc. Kortsiktighet och plötsliga förändrade förutsättningar samt svårigheter när flera departement beslutar inom samma områden utan upplevd samordning försvårar och minskar trovärdighet i mötet med kommuninvånarna, såväl barn som vuxna.

Men också kommunernas och landstingens/regionernas egen medlemsorganisation, SKL, upplevs bidra till att försvåra en helhetssyn på det kommunala respektive landstings/regionala arbetet då stuprör och gränser även finns där. Svårigheter att finna ekonomiska överenskommelser mellan landsting/region

och kommuner har lyfts återkommande när behov finns av huvudmännen att dela kostnad för en placering. Detta bidrar till komplikationer och minskad trovärdighet för välfärdens arbete i mötet såväl med enskilda kommuninvånare som med professionella. (Se maskrosbarns rapport "Jag är bara en påse pengar"), 2016.

Företrädare för kommunerna och landstingen/regionerna har också framfört att många viktiga och bra beslut fattats för barn, unga och deras familjer. Man framför dock att ett hinder är att besluten ofta är fattade inom respektive departement alternativt som uppdrag i regleringsbrev och alltför sällan utifrån gemensam styrning och ledning av tvärsektoriellt arbete med och för barn och ungdomar och deras familjer.

Tidiga och samordnade insatser, som en del i Barnets och ungdomens reform

Regeringen investerar i personalförstärkande åtgärder inom den sociala barn- och ungdomsvården. För att denna investering ska bli slagkraftig och bidra till stabilitet och god arbetsmiljö krävs en parallell satsning på förbättringsarbete som grundar sig i socialtjänstlagens portalparagraf, "att frigöra och utveckla enskilda och grupperns egna resurser". Detta gäller inte minst för de barn, unga och familjer som verksamheten är till för men det gäller också för medarbetarna och ledarna inom den sociala barn- och ungdomsvården. Inom ramen för uppdraget har den nationella samordnaren efter statsrådet Regnérs förstärkning av uppdraget lämnat förslag till beslut till regeringen om förbättrande arbete inom den sociala barn och ungdomsvården. Ett av besluten är tidiga och samordnade

insatser för barn och unga U2017/01236/GV. Regeringen har i detta beslut gett Statens skolverk och Socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans genomföra ett treårigt utvecklingsarbete som ska syfta till att förbättra samverkan mellan elevhälsan, skolan och socialtjänsten så att barn och unga får tidiga och samordnade insatser. Beslutet omfattar inte förskolan.

Den nationella samordnaren kommer i detta avsnitt med hjälp av goda exempel ifrån kommunbesöken illustrera hur en kedja av samordnade insatser kan organiseras för att möta barn, ungdomars och familjers behov samordnat, tidigt och förebyggande.

Rinkeby Kista är en stadsdel i Stockholm som ingått i den nationella samordnarens samarbete. Redan vid det första kommunbesöket 2015 informerades den nationella samordnaren om ett utökat hembesöksprogram mellan barnavårdscentralen och socialtjänsten i stadsdelen. Socialtjänsten i Rinkeby Kista och barnavårdscentralen har deltagit i flera förbättringskonferenser och berättat om sitt framgångsrika samverkansarbete, som börjar med hembesök till de riktigt små barnen och deras föräldrar. Sedan september 2013 erbjuds alla förstagångsföräldrar vid Rinkeby BVC ett utökat hembesöksprogram med sex hembesök av BVC-sjuksköterska och föräldrärådgivare från socialtjänsten när barnet är 2–15 månader.

Det utökade hembesöksprogrammet har mottagits mycket positivt bland föräldrar som erbjudits att delta, sannolikt för att programmet svarar mot upplevda behov hos nyblivna förstagångsföräldrar. Tilliten ökar genom den fördjupade kontakt och förtroende som

hembesöken av BVC-sjuksköterska och föräldrarådgivare vid socialtjänsten ger. Utvärderingen ifrån Karolinska institutet 2017 visar att hembesöksprogrammet bidrar till ökad trygghet i den egna nya föräldrarollen, ökad kunskap om det svenska samhället och samhällets stöd för föräldraskap.

Ett annat beslut som regeringen fattat är att bevilja medel för att i efterhand utvärdera tidigt och förebyggande arbete i Braås i Växjö kommun, där arbetet startar i förskolan. Syftet med utvärderingen är att belysa och analysera framgångsfaktorer i samverkansprojektet exempelvis har särskilda barnhälsoteam skapats för att kartlägga behov av stöd hos barn, föräldrar och förskolepersonal. Teamet har också arbetat operativt och förebyggande i samverkan med bl.a. elevhälsan och barnhälsovården. Projektet har fallit väl ut och har till stor del integrerats i kommunens ordinarie arbete.

Växjö kommun har anlitat Linnéuniversitetet för att utvärdera arbetet. Arbetet har ännu inte avrapporterats. Däremot har universitetet tillsammans med Växjö kommun föreläst om tidiga och förebyggande insatser på den nationella samordnarens fem förbättringskonferenser under hösten 2017.

Det Linnéuniversitetet vid konferenserna har lyft upp är att förskolan/skolan, hälso- och sjukvården och socialtjänsten måste få ett mer uttalat gemensamt socialt uppdrag genom;

- att vara väl förtrogen med barns levnadsförhållanden,
- att främja jämlikhet i levnadsvillkor och
- att samverka

Detta stämmer väl överens med förslagen

i barnets och ungdomens reform om att analysera lagstiftningarna horisontellt utifrån barn, unga och deras familjers behov. För detta, menar Linnéuniversitetet, behövs en systematisk kunskapsutveckling om konsekvenserna för barn och föräldrar av förebyggande arbete vilket i sin tur kräver utbyte mellan praktik och forskning. Men det förutsätter också utbildning av personal, tydlig ledning samt öppna och icke-diskriminerande strukturer bortom myndighetsutövningen.

Familjecentraler

Vid kommunbesöken, såväl det första som det andra, framkommer att det öppnas allt fler familjecentraler för att i samverkan tidigt möta barn och föräldrar.

Vivalla

Flera kommuner har vid besöken reflekterat över det som vid socialtjänstlagens införande kallades grannskapsarbete och behovet av sådant arbetet i dagens kontext. Vid samordnarens uppföljningsbesök i Örebro hade en filial öppnats i bostadsområdet Vivalla som genom åren varit en problemtung stadsdel. Rädslan för myndigheter har varit – och är – stor, i synnerhet rädslan för socialtjänsten. Bland annat med tanke på detta har Vivalla nu fått ett eget socialkontor, för att komma närmare invånarna. Det har inte varit helt enkelt att starta en välfungerande mottagning, men med hjälp av referensgrupper i området är Socialkontor Vivalla en bit på väg. Kommuninnevånarna har i uppbyggnaden av Vivalla delat med sig av sina erfarenheter, från möten med myndigheter, Denna kunskap har varit ovärderlig. Vid invigningen av socialkontoret kom många invånare för att lyssna, dela med sig och träffa andra.

Utöver goda exempel som getts vid kommunbesöken om samordnade insatser så har även regeringen i sin skrivelse 2016/17 :126 tillsammans mot brott lyft behovet av att samordna och samverka. Skrivelsen har ett jämställdhets-, barnrätts- och ungdomsperspektiv i det brottsförebyggande arbetet och kommer regelbundet genomföra barnkonsekvensanalyser. Barn både begår och utsätts för brott. Barn har rätt att växa upp utan våld och påverkas när föräldrar eller nära anhöriga begår eller utsätts för brott. Det är därför viktigt med ett barnrättsperspektiv i det brottsförebyggande arbetet, inte minst när det handlar om åtgärder som syftar till att tidigt upptäcka och motverka våld inom familjen (sid 12).

Det är dessutom flera utredningar som föreslår sammanhållet arbete för barn och unga, senast var det: *Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa – Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa* (SOU 2017:47 sid 85-86).

Kommissionen för jämlik hälsa lyfter det tidiga livets villkor. Kommissionen ser precis som den nationella samordnaren för den sociala barn och ungdomsvården ett behov av en sammanhängande barn, elev och ungdomshälsövård. Idag är många aktörer inblandade i hälso- och sjukvården för barn vilket ökar risken för en fragmentisering av vårdkedjan och att det förebyggande arbetet förbises.

Kommissionen säger vidare att samhällets olika institutioner som är skapade för att stödja barns hälsa och utveckling är i påfallande grad organisatoriskt och professionellt separerade, både sinsemellan och över barnets liv och utveckling. Det offentliga systemet bör

istället se till helheten med barnet i centrum, och därför menar Kommissionen att det behövs en samlad organisation för hälsoarbetet. En sådan samlad verksamhet skulle också öka förutsättningarna för en mer jämlik vård jämfört med idag.

Kommissionens förslag stämmer väl överens med den nationella samordnarens förslag om Barnets och ungdomens reform.

Även samordnaren för barn och unga som varken arbetar eller studerar (SOU 2017:9) har föreslagit att en sammanhängande barn- och hälsövård från 0–25 år bör utredas. Så även utredningen, *Att vända frånvaro till närvaro* (SOU 2016:94) ser ett behov av en reglering av elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete och föreslår att utredare närmare bör konkretisera elevhälsans arbete. SKL tar i sin plan *Stärkt skydd för barn och unga*, handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården lyfter sammanhållet arbete men också vikten av att de juridiska hindren för samverkan mellan kommuner, landsting och regioner behöver undanröjas.

Med beskrivningen av hur en sammanhållen kedja av insatser kan utformas har den nationella samordnaren för den sociala barn och ungdomsvården föreslagit i barnets och ungdomens reform att regeringens beslut om tidiga och samordnade insatser även ska omfatta barnen i förskolan. Vidare att fler intressenter ska omfattas i beslutet för att utifrån olika tvärkompetenser bygga en hållbar kedja av tidiga och förebyggande insatser.

Barn och unga med sammansatta behov med insatser ifrån många aktörer

Det är angeläget att det samordnade och tvärprofessionella arbetet även omfattar de barn och ungdomar som redan har insatser av flera aktörer. Denna slutrapport är inte ett undantag när det gäller att påvisa bekymren för enskilda med många kontakter.

Samordnaren har under arbetet träffat många barn, unga och familjer som har haft kontakter med den sociala barn och ungdomsvården och som vittnar om svårigheterna att hitta rätt men också i att samordna alla de professionella kontakterna.

Stuprören är ett stort problem. Olika enheter jobbar med olika saker och ingen har kontakt med den andre (mamma).

Vi har kontakt med åtta till tio personer i kommunen per vecka. Detta för att det är olika handläggare för ett av barnen är barn och det andra en ungdom (mamma):

Vid den första spridningskonferensen augusti 2016 föreläste Mats Tyrstrup, docent vid Handelshögskolan i Stockholm, om organisatoriska mellanrum. Ett angeläget område som i princip har tagits upp vid alla kommunbesök, vid konferenser, vid samråd med myndigheter, civilsamhället, privata aktörer, barnrättsorganisation, forskare som ett reellt problem. Tyrstrup menar att ”Ett organisatoriskt mellanrum uppstår när en persons, grupps eller organisations ansvar, befogenheter, ambitioner, kompetens, information etcetera tar slut utan att någon annan persons, grupps eller organisations tar vid. Det uppstår ett glapp, ett mellanrum i väven av hur saker

och ting har organiserats. I ett sådant mellanrum kan människor, frågor och problem hamna. Ingen kanske ens ser dem, eller om de gör det vet de inte riktigt om det tillhör ens ansvar att agera. Är det innanför eller utanför gränserna för vad jag ska göra något åt? Måhända saknas resurser för att kunna agera. Oavsett vilket finns det någon form av behov, en människa som behöver hjälp, en fråga som pockar på ett svar eller ett problem som måste få sin lösning – men saker och ting är inte organiserade så att detta går att åstadkomma. I mellanrummen hamnar allt och alla som inte passar in i det som det finns en organiserad beredskap att göra. Hur kommer vi ifrån stuprör till förmån för helheten?” (Tyrstrup, 2014 s. 37)

Nedan finns en illustration av möjliga kontakter för barn i behov av stöd. Kartan ska inte ses som heltäckande däremot kan konstateras att det finns många som arbetar för att förbättra och för att hjälpa barn och unga på samtliga samhällsnivåer såväl offentligt, privat som idellt.

Samtidigt visar bilden också de svårigheter som många enskilda lyfter upp nämligen att hitta rätt i systemet, risken för att bollas runt och att ingen, eftersom det är så många aktörer inblandade, tar ett helhetsansvar.

Illustration: Karin Lija, Kommunikatör, Lunds Kommun

Familjelotsar/familjeombud i Linköping är ett bra initiativ till att ge konkret hjälp till varje familj som befinner sig i ovan karta. Ombudens uppgift är att organisera och förenkla familjens kontakt med de olika verksamheterna. Familjeombudet fungerar som ett slags språkrör, påminner om möten och informerar om det stöd som finns i regionens olika verksamheter.

En slutsats av FOU rapporten ”Pengarna, barnen och livet- En kvalitativ studie av familjer med sammansatta problem och deras möte med socialtjänsten” (Centrum för Vård, Omsorg och Socialt arbete, 2014) är att de mest utsatta familjerna, det vill säga familjerna med de största och mest sammansatta problemen och med de minsta resurserna, är de som upplever sig ha blivit minst hjälpta av socialtjänstens insatser.

Den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården lämnar nu sin slutrapport. Arbetet har haft ett medborgarperspektiv. Det blir därför naturligt att avsluta rapporten och avsnittet om skälen till förslaget om barnet och ungdomens reform med en berättelse ifrån en ensamstående mamma, som delar med sig av sina erfarenheter om hur det är att befinna sig mitt i kartan och om att få hjälp av många professionella. Erfarenheterna som delges är tyvärr inte ovanliga.

Berättelse ur en förälders perspektiv

Berättelsen handlar om en mamma med ensam vårdnad om sitt barn som är i förskoleåldern. Barnet tillhör Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) personkrets 1 och har förutom autism en del fysiska problem.

Även mamman tillhör LSS, personkrets 1 och 3 efter en Aspergerdiagnos i vuxen ålder. Mamman lider även av långvarig psykisk ohälsa efter ett trauma för ca 15 år sedan. Hon har för egen del kontakt med psykiatri. Familjen har under lång tid haft ekonomiska problem 2001 uppstod problem som till slut ledde till utmätning från Kronofogden. Familjen har även haft kontakt med sjukvården och barnhabiliteringen sedan barnet var litet. Efter stöd ifrån Socialtjänsten (LSS) har en korttidsvistelse vid två tillfällen per månad beviljats.

Idag har familjen inget stöd av den sociala barn och ungdomsvården, men det finns en pågående kontakt pga. inkomna orosanmälningar från förskolan och en egen ansökan som stöd. Enligt mamman är hennes psykiatrikontakt oroad för dem då hon inte anser att de får tillräckligt stöd och har därför kontaktat socialtjänsten. Mamman menar att den sociala barn- och ungdomsvården å sin sida bestämt hävdar att ansvaret ligger på barnomsorgen, psykiatri, habiliteringen och LSS och inte hos dem.

Illustration: Karin Lija, Kommunikatör, Lunds Kommun

Som beskrivits ovan och som illustreras i bilden har familjen idag kontakt med ett 10-tal olika enheter och ännu fler professionella. Trots detta har de inte fått den hjälp och det stöd som de är i behov av eftersom de inblandade huvudmännen menar att ansvaret är någon annans.

Det finns ett nätverk av människor inom civilsamhället som har ställt upp mycket för familjen, både i kontakt med myndigheter och genom att ge konkret hjälp. En viktig kontakt är kyrkan som mamman är engagerad i.

Mamman menar att det är svårt att stödet till familjen regleras i tre olika lagar. Att det tar lång tid och att nätverksmötena alltid handlar

om vad var och en inte kan göra, istället för att vad var och en kan bidra med. Mamman beskriver att ett annat bekymmer är alla bedömningar som ska göras av olika personer som arbetar för olika huvudmän. Alla ser bara sitt utifrån sin verksamhet, sina möjligheter att hänvisa till någon annan och sin budget. Hon uttrycker att beslut inte sällan fattas av personer som inte känner dem och som inte är insatta i deras problematik. Vidare att ingen verkar förstå hur många möten familjen har där många professionella är inblandade.

På frågan om hur mamman skulle vilja ha det för henne och barnet svarar hon:

"Jag skulle önska avlastning i sex dygn per månaden genom LSS och en fungerande förskola - då hade jag fixat det. Då hade jag förmodligen inte ens behövt ha kontakt med psykiatrin för egen del".

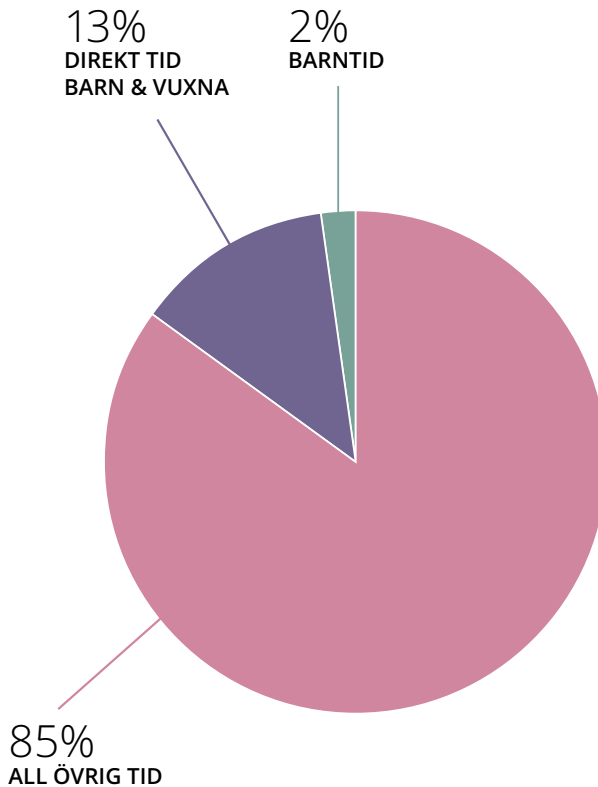
Var och en får reflektera över berättelsen.

I denna rapport bidrar mamman med kunskaper om att befinna sig mitt i välfärdens utbud. De kommuner som berättat om lyckosamt samverkansarbete är de kommuner och regioner som precis som mamman säger går in i samverkan med frågan om hur man bäst kan hjälpa till - inte med frågan om vad som är den andres ansvar.

Nedan frågeställningar är viktiga att ställa utifrån berättelsen och som knyter an till förslaget om barnets och ungdomens reform är:

- Hur tar vi systematiskt vara på barn, unga och deras familjers kunskaper om att vara mottagare av olika välfärdstjänster som inte är samordnade?
- Hur tar vi systematiskt vara på barn, unga och deras familjers kunskaper om att befinna sig i situationer i behov av många olika professioner?
- Hur många professionella ska barn, unga och deras familjer tillåta vara delaktiga i deras liv?
- Hur många planer ska barn, unga och en familj med komplexa behov förhålla sig till?

Hur kan barn och ungas delaktighet öka?

Sprängkraften i barnperspektivet:
När barnets röst blir hörd och tagen på allvar,
kan det öppna upp nya perspektiv
och bana väg för konstruktiva lösningar.
Hyvönen och Alexanderson (2014)

Inledning

”En spontan reflektion är att det alltid är lätt att få ut dokumentation från socialtjänsten men också alltid för mycket dokumentation vilket gör det jättesvårt att få en överblick. Så samtidigt som dokumentationen är tillgänglig i praktiken så är det som står otillgängligt för läsaren. Det har hänt att föräldrar kommit med en sportbag med papper som de fått ut. Så lätt att få ut, men hopplöst att ta sig igenom. Så mycket dokumentation men ändå får inte barnet den hjälp det behöver ...” (Förälder)

Citatet beskriver en bekymmersam situation som kan ses som resultatet av lagstiftarens, IVO:s och Socialstyrelsens krav och förväntningar på dokumentation i den sociala barn- och ungdomsvården. Samarbetskommunerna beskriver att utredande socialsekreterare ägnar mycket av sin arbetstid åt att dokumentera och att det får till följd att det inte finns tillräckligt med tid och utrymme till att samtala med barn. Det är en situation som den tidsmätning som gjorts inom uppdraget bekräftar. Att barn ska kunna vara delaktiga är alla överens om men samtidigt vittnar företrädare från samarbetskommunerna om att den sociala barn- och ungdomsvården styrs mot

allt mer omfattande utredningar och dokumentation som får till följd att tiden för samtal med barn och därmed deras delaktighet inte kan prioriteras.

Samarbetskommunerna uttrycker en oro för att antalet anmälningar ökar. Några kommuner beskriver hur samverkanspartners anmäler mest för att själv ha ”ryggen fri”. Det vore bättre om vi först kunde se vad vi kan göra tillsammans innan de anmäler, menar några företrädare för socialtjänsten. Samarbetskommunerna är mycket samstämmiga i sin vilja att ge barn och familjer stöd så tidigt som möjligt. Ett stort hinder är att antalet anmälningar och utredningar ökar vilket medför att tiden inte räcker till att arbeta med tidiga insatser. För att belysa denna situation har en kartläggning genomförts om av antalet anmälningar och hur många utredningar som leder till beviljade insatser. Kartläggningens resultat redovisas nedan.

Avslutningsvis förs ett resonemang där barnens rätt och möjlighet att vara delaktiga är utgångspunkten.

Tidsmätningen

I samband med första besöket i samarbetskommunerna genomfördes en tidsmätning av vad utredande socialsekreterare använder sin arbetstid till. En tidsmätning genomfördes i 47 kommuner/stadsdelar och 1 302 socialsekreterare deltog och 6 510 arbetsdagar mättes. Mätningen genomfördes inför varje kommunbesök vilket innebär att olika veckor mättes i de olika kommunerna. Varje socialsekreterares arbetstid mättes under 5 arbetsdagar. En timme motsvarar 12% av en arbetsdag om man arbetar heltid.

Utgångspunkter för mätningen var att undersöka vilka förutsättningar som fanns i myndighetsutövningen för att leva upp till en social barn- och ungdomsvård av god kvalitet och om socialarbetarna hade tid att göra barn och unga delaktiga. Mot bakgrund av den stora personalflykt som beskrevs väcktes frågor kring förutsättningar för det relationsskapande mötet.

Vid kommunbesök och vid andra dialoger har resonemang förts om varför personer söker sig till socionomyrket. Svaren har ofta handlat om att det relationsskapande mötet med människor är en viktig ingrediens. I arbetet med barnen är det då viktigt att socialsekreteraren får möjlighet att skapa en relation med barnet. Att så lite av socialsekreterarnas arbete ägnas till direktkontakter med barn och föräldrar kan innebära en besvikelse. Man kan misstänka att om yrket inte erbjuder det som socialsekreterare förväntar sig, så kan det bidra till en högre personalomsättning.

Resultaten visade en relativt enhetlig bild. Ett viktigt resultat av mätningen är att socialsekreterarna i genomsnitt endast använder 2% av sin arbetstid till enskilda

samtal med barn. Det är 10 minuter av en arbetsdag. I den nationella samordnarens samtal med barn, efterfrågar barnen mer tid med sin socialsekreterare.

Detta resultat har rönt mycket uppmärksamhet och lett till en diskussion om innehållet i en socialsekreterares arbetsuppgifter. Diskussioner har förts på alla nivåer, från verksamhetsnivå i kommunerna till nationell nivå. Diskussioner har även förts utanför den egna organisationen. Barnrättsorganisationer har engagerat sig i frågan, diskussioner har även förekommit bland forskare, privata vårdgivare och andra myndigheter. Det finns en stor enighet om att det inte är rimligt att endast 2% av en utredande socialsekreterares arbetstid kan ägnas åt direktkontakter med barn och unga. Att dokumentation och administration tar tid från kärnupdraget är en situation som många andra människonära verksamheter också beskriver.

Många av samarbetskommunerna avser att öka direkttiden för barn, unga och deras familjer och olika åtgärder har vidtagits, exempelvis:

- Administrativ personal har anställts med uppgift att avlasta socialsekreterarna och ibland även arbetsledarna.
- Satsning på digitalisering – exempelvis taligenkänning, bärbara projektorer för att ge möjlighet att dokumentera under samtalet, Skype-möten för att spara in restid.
- En översyn av arbetsuppgifter har genomförts och socialsekreterare som tidigare haft ansvar för exempelvis kaffevecka och bilvård har nu befriats från dessa arbetsuppgifter.

Kartläggning av anmälningar, ansökningar, utredningar och insatser av samarbetskommunerna 2014-2016

Under uppdragstiden har den nationella samordnaren tillsammans med medarbetare besökt närmare 50 kommuner/stadsdelsförvaltningar vid två tillfällen och haft dialog kring utmaningar och förutsättningar i den sociala barn- och ungdomsvården. Samtliga samarbetskommuner har framfört att de vill ge barn och familjer stöd så tidigt som möjligt. Samtidigt beskriver de en situation där antalet anmälningar och utredningar ökar vilket medför att tidsutrymmet för tidiga insatser minskar. En utredning inleds vanligtvis efter en anmälan om oro för ett barn, inte efter en ansökan om stödinsats. En kartläggning genomfördes för att tydliggöra och belysa situationen.

Kartläggningen avsåg barn, det vill säga personer under 18 år, gällande åren 2014, 2015 och 2016 och innehöll följande frågor:

- Antal inkomna anmälningar
- Antal inkomna ansökningar
- Antal inledda utredningar
- Andel avslutade utredningar som inte leder till insats/bistånd (%)

Frågorna besvarades av 39 kommuner och två stadsdelsförvaltningar.

Resultat

Om statistiken

Den statistik som redovisas av kommunerna innehåller antalet anmälningar, ansökningar och utredningar där en enskild individ kan förekomma flera gånger. Det gör att statistiken som avser andel barn och unga av befolkningen som anmäls måste tolkas med försiktighet.

Anmälan och ansökan

Kartläggningen bekräftar kommunernas bild att antalet anmälningar ökat. Totalt har 39 samarbetskommuner och två stadsdelsförvaltningar tagit emot drygt 83 000 anmälningar år 2016 i jämförelse mot år 2014 som redovisar närmare 68 000 anmälningar. Under år 2015 har samarbetskommunerna tagit emot närmare 95 000 anmälningar och detta kommenterar många kommuner med den stora mängden ensamkommande barn som kom till Sverige och kommunerna. Med år 2014 som utgångspunkt ökade anmälningarna med ca 40% år 2015, och för år 2016 med 22%.

Statistiken avser antalet anmälningar, inte antal barns som anmäls. Några kommuner har också påtalat att det i vissa fall inkommer fler anmälningar om samma barn. När det gäller antalet ansökningar visar kartläggningen att barn och familjer i mycket liten omfattning själva söker sig till

den sociala barn- och ungdomsvården för att ansöka om stöd och hjälp. Anmälningar inkommer i mycket större omfattning än ansökningar. Av det totala antalet anmälningar och ansökningar står anmälningar i medeltal för ca 93% och ansökningar för ca 7% år 2016. En kommun sticker ut från de övriga kommunerna genom att anmälningarna står för 69% och ansökningarna för 31%. I de flesta kommunerna uppgår andelen anmälningar till mellan 90-96%.

Under åren 2014 till 2016 har antalet ansökningar i redovisade samarbetskommuner ökat från närmare 5 400 till drygt 6 000 ansökningar.

Både antal anmälningar och ansökningar har ökat men andelarna har knappt förändrats mellan åren 2014-2016.

Ett flertal samarbetskommuner har framfört att många barn och familjer får stöd genom serviceinsatser och att detta kan medföra ett lägre antal ansökningar. Under år 2016 hade exempelvis Helsingborg 1 682 uppdrag inom tidiga insatser, som ges som service utan biståndsbedömning. Insatserna kan vara exempelvis strukturerad manualbaserad föräldrautbildning, stödgruppsverksamhet eller familjebehandling.

Diagram 1. Antal anmälningar

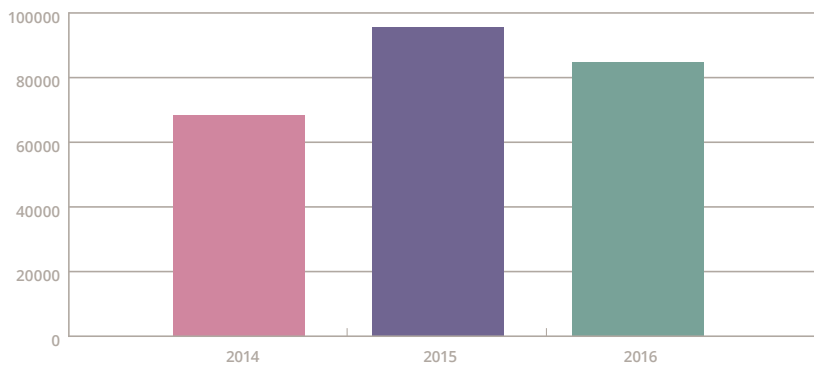

Diagram 2. Andel inkomna anmälningar och ansökningar åren

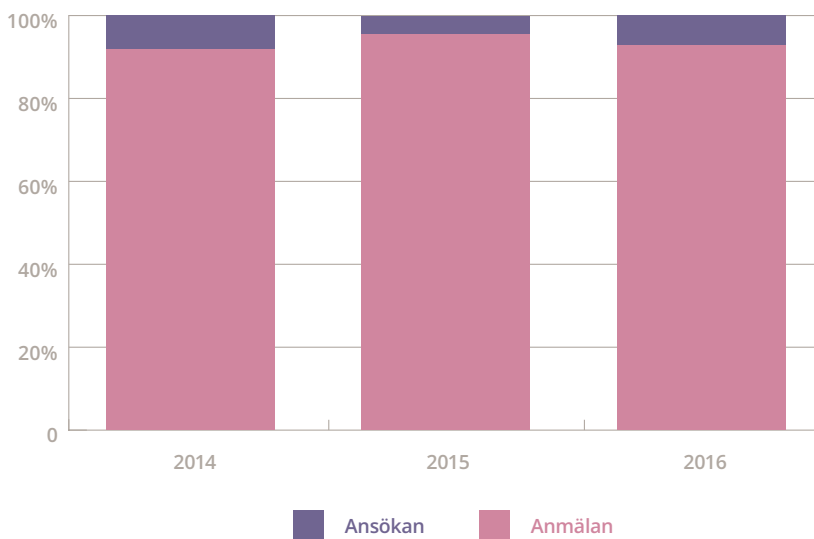
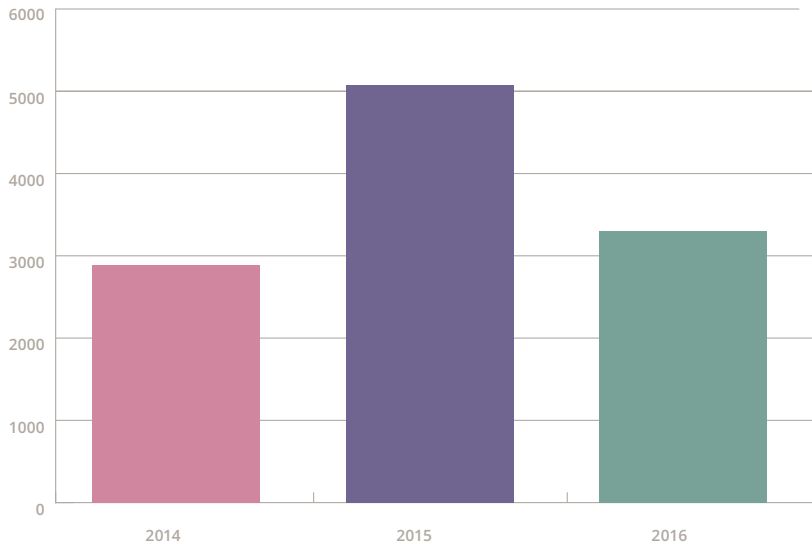

Diagram 3. Antal inledda utredningar.

Utredningar

Kartläggningen visar att antalet inledda utredningar ökat under åren 2014-2016. För år 2014 inleddes drygt 28 000 utredningar. För år 2015 redovisas närmare 51 000 inledda utredningar, en ökning med 82%. År 2016 inleddes ca 34 000 utredningar i samarbetskommunerna. Det visar sig att andelen utredningar av befolkningen mellan 0-17 år varierar i kommunerna, i medeltal var andelen ungefär 4,6% år 2014, 6,0% år 2015 och 5,2% år 2016. Ett barn kan vara aktuellt i flera utredningar under ett år. Om vi utgår från siffran 5% genomfördes mer än 100 000 utredningar i Sveriges kommuner år 2016. För år 2016 inleddes utredningar i närmare 40% av de inkomna anmälningarna och

ansökningarna. För år 2015 var siffran drygt 50%.

Flera samarbetskommuner har kommenterat den stora ökningen mellan åren 2014 och 2015 med det stora antalet utredningar som inleddes med anledning av de många ensamkommande barnen. Dessutom kan föreskriften som innebär att socialnämnden utan dröjsmål måste starta en utredning när ett barn misstänks ha blivit utsatt för våld eller bevittnat våld av en närstående, ha betydelse för ökning av inledda utredningar. Föreskriften gäller från och med den 1 oktober 2014.

Utredningar som inte leder till bistånd eller insats

Kommunerna har i kartläggningen fått uppge hur stor andel av avslutade utredningar som inte lett till bistånd eller insats. Det är vanligt att nära hälften av utredningarna inte leder till insats/bistånd. Spridningen mellan kommunerna är stor, fem kommuner redovisar över 60% och ändå upp till 69% för år 2016. Ett par små kommuner anger att endast 5% av utredningarna inte leder till insats.

Sammanfattning av kartläggningen

Utgångspunkten för kartläggningen var att alla samarbetskommunerna vill ge barn och familjer stöd så tidigt som möjligt men att antalet anmälningar och ansökningar ökade i den omfattningen så att arbetet med tidiga insatser och förebyggande arbete blev lidande.

Kortfattat visar kartläggningen för åren 2014-2016 att:

- I närapå alla samarbetskommuner/stadsdelar ökar antalet anmälningar, med en topp år 2015.
- Anmälningar dominerar kraftigt framför ansökningar.
- Cirka 5% av alla barn i åldern 0-17 år utreds.
- Nära hälften av avslutade utredningar leder inte till insats.

Bilaga 6: *Sammanställning av samarbetskommunernas redovisning. Se tabeller sid 149.*

Reflektioner

Vid en fördjupning i kartläggningen framkommer med all tydlighet att det finns många olika orsaker till resultatet men inga enkla lösningar. Den nationella samordnaren har sammanställt några olika faktorer som delvis framkommit under besöken i samarbetskommunerna och delvis speglar våra erfarenheter om vad som kan påverka antalet/andel individer som socialtjänsten har att arbeta med. De regionala utvecklingsledarna har också bidragit med synpunkter. Reflektionerna kan användas av kommunerna själva som diskussionsunderlag i deras analysarbete.

Möjlig bakgrund till andel anmälningar (oro för barn som far illa)

- Socioekonomiska förhållandet i kommunen.
- Medborgarnas syn på när och om samhället (socialtjänsten) ska gripa in (bilden av socialtjänsten som stödjande-repressiv, vad anses som tillräckligt bra i en familj, toleransnivå, normer).
- Hur väl skolans elevhälsoarbete och socialtjänstens samverkan med skolan fungerar.
- Hur väl polisens samverkan med social tjänst och skola fungerar.
- Hur väl hälso- och sjukvårdens arbete och samverkan med dessa (främst BUP/primärvården) fungerar.
- Hur andra huvudmän definierar tröskeln för att anmäla.
- Hur kommunen ser på socialtjänstens uppdrag.

Möjlig bakgrund till andel ansökningar om bistånd

Låg andel:

- Brist på kunskap om utbudet av bistånd (hos sökande).
- Brist på utbud av intressant/relevant bistånd som intresserar medborgarna.
- Brist på tydlighet om vad som finns att erbjuda.
- Rädsla för socialtjänsten.

Möjlig bakgrund till andel som utreds

Hög andel:

- Stor andel bistånd som kräver beslut (meningsfullt att utreda).
- Synen på socialtjänstens uppdrag (egna kulturen), ledarskap och styrning.
- Osäkerhet – oerfarna handläggare, tar det säkra före det osäkra, rädsla för kritik (IVO/Media).

Låg andel:

- Fokus på skydd.
- Tillgång till servicealternativ.
- Synen på socialtjänstens uppdrag (egna kulturen), ledarskapet och styrning.
- Lokal ekonomisk styrning i ”sämre tider”.

Möjlig bakgrund till andel som avslutas utan bistånd

Hög andel:

- Dåligt utbud av insatser.
- Jobbar bara med ”skydd”.
- Metodfråga? Förmågan att göra ”ovilliga” medborgare delaktiga.
- Synen på brukarens medverkan (egna kulturen).
- Övergång till service?
- Insatser från annan aktör, tillgodoses på annat sätt.
- Synen på våld.

Låg andel:

- Stort utbud av insatser som ges som bistånd.
- Insats i samverkan med andra aktörer.
- Socialsekreterarna (handläggarna) själva utgör biståndet?
- Bra metodik för att skapa delaktighet i utredningen.

Diskussion

Utredning och insats/bistånd

Utredningar med omfattande dokumentation verkar vara en betydande faktor till att inte barn får enskilda samtal med sin socialsekreterare i den omfattning de har rätt till. Socialsekreterarna har inte tid för det relationskapande arbetet. Bristen på barns delaktighet har framkommit vid dialoger med samarbetskommuner, barnrättsorganisationer och inte minst genom samtal med barn och föräldrar. Förhållandet tydliggörs även i den nationella samordnarens tidsmätning.

I Sverige har vi byggt upp ett system där socialtjänsten ska utreda och bedöma vad barn och föräldrar behöver för hjälp. Den kartläggning som den nationella samordnaren genomfört visar dock att nära hälften av utredningarna inte leder till insats/bistånd. Det är lätt att förstå att alla inte behöver eller kanske inte vill ha bistånd men hur kan det komma sig att andelen som inte får bistånd är så stor? Hur analyseras de utredningar som inte leder till bistånd? Utreder den sociala barn- och ungdomsvården för mycket?

Stefan Wiklund (2006) har i sin avhandling ”Den kommunala barnavården – om anmälningar, organisation och utfall” jämfört Sverige med andra länder och kommit fram till att de svenska barnavårdsproblemen har en lägre koncentration av ärenden med stor allvarlighetsgrad. Det förefaller därför, skriver Wiklund (2006), att tröskeln för att bli föremål för barnavårdens intresse i Sverige är förhållandevis låg. Denna låga tröskel kan tolkas både som en styrka och en svaghet, problemen kan upptäckas innan de eskalerat, å andra sidan kan det ske på bekostnad av de enskilda familjernas integritet.

Kartläggningen av samarbetskommunerna indikerar att 5% av alla barn i åldern 0-17 år utreds. Samma nivå redovisar Tore Svendsen (2016) i sin rapport om barnavården i Stockholm för år 2014. Om vi utgår från dessa 5% är det mer än 100 000 utredningar som genomförs i Sverige under ett år.

Ett viktigt perspektiv på utredningar är frågan om vem som tillser att den sociala barn- och ungdomsvården inte utreder för mycket. Lagstiftningen är tydlig med att utredningen inte ska göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet. IVO har uppdraget att genom tillsyn bidra till en vård och omsorg som är säker, har god kvalitet och bedrivs i enlighet med gällande lagstiftning och andra föreskrifter. Det är dock många av samarbetskommunerna som menar att de utreder för mycket eftersom de har krav och förväntningar på sig att göra detta, och att det finns en stor rädsla att göra fel. Man skriver för tillsynsmyndigheter, för att ”hålla ryggen fri”. Det finns också en rädsla för media som påverkar utredandet och dokumentationen.

I dialogen med samarbetskommuner föreslår de ”kortutredningar” som en möjlig utveckling. Servicetjänster, utan krav på utredning, ses också som ett bra alternativ.

Bistånd eller serviceinsatser är en fråga som i många sammanhang diskuteras. Den nationella samordnaren uppfattar att det pågår parallella spår om hur en trygg, säker och tillgänglig socialtjänst ska vara utformad. Socialtjänsten själv vill komma in tidigt och kunna erbjuda serviceinsatser, medan lagstiftaren med flera hävdar att processen anmälan, utredning, beslut och bistånd är det bästa. Osäkerheten kring att ge serviceinsatser utan föregående utredning har i stort sett tagits upp vid alla kommunbesök, det är därför viktigt att denna fråga hanteras i utredningen om *Framtidens socialtjänst* (S 2017:03).

När bistånd eller servicetjänster diskuteras är det viktigt att poängtera en skillnad. Ett biståndsbeslut är överklagningsbart och kan prövas av en oberoende rättsinstans medan servicetjänster inte kan överklagas då inget myndighetsbeslut fattats. Det är den enskilda kommunen som bestämmer vilket utbud av servicetjänster som ska erbjudas medborgarna.

Alla samarbetskommunerna har poängterat stora problem som följd av den omfattande dokumentationsskyldigheten. Frågeställningar lyftes: För vem man skriver allt detta? Vad är ändamålsenlig dokumentation? Kopplingen mellan dokumentation och rättssäkerhet lyftes också, vad är rättssäker dokumentation? Är det att skriva en utredning på 60 sidor eller kanske räcker fem, väl avvägda, enkelt formulerade sidor? Personer som utretts av socialtjänsten framförde att man blivit kränkt eller ledsen av att hela tiden bli påmind om sina svåra barndomsförhållanden i de omfattande utredningar som

skickades hem. I Helsingborg beskrev brukare att socialtjänsten är den enda myndigheten som hela tiden ”tänker bakåt”, de är mer intresserade av historien än av framtiden. En tänkvärd betraktelse.

Ett viktigt perspektiv på dokumentationen är att en utredning skrivs för många olika mottagare såsom professionella, beslutsfattare, rättssystemet, tillsynsmyndigheter, föräldrar och barn i alla åldrar. Texterna ska fungera som underlag för myndighetsbeslut och som underlag för kommunikation med personer som berörs av utredningarna. De förväntningar som finns kan vara motstridiga och vara en försvårande omständighet i skrivandet. (Peter Ström, 2017) har fördjupat sig i detta i sin nypublicerade avhandling ”Utredning inleds: Språk, genredrag och ansvar i barnavårdsutredningar”.

(Tore Svendsen, 2016) påtalar i sin rapport att ”den röda tråden” mellan utredning och insats är oklar. Han för ett intressant resonemang där valet av insats i stor utsträckning kan styras av tillgängliga insatser samt att förhandsbedömningarna bedöms ha stor betydelse för utfallet av en utredning. Det skulle kunna betyda att utredarna inte på ett förutsättningslöst sätt söker analysera och bedöma sitt insamlade utredningsmaterial. Då beslut om insats fattas på ett tidigt stadium under en utredning och att dessa beslut sällan ändras, blir frågan om i vilket syfte en utredning görs, frågar sig Svendsen. Är det då inte stor risk att utredningarna skrivs för att motivera ett redan fattat beslut och inte för att bedöma brukares behov? Det finns en risk för att utredningarna anpassas efter tillgängliga insatser och inte efter brukarbehoven.

I ett av de tio förslagen till regeringen har den nationella samordnaren framfört ett behov av ledning kring vilka möjligheter socialnämnden har att hålla anmälningar om oro för barn ordnade på ett sådant sätt att de gör dem sökbara utan att det strider mot reglerna om personuppgifter. Frågan är central för barns skydd. Beredning pågår inom Regeringskansliet.

När det gäller kravet att utredningar ska vara klara inom 4 månader har samarbetskommunerna tagit upp frågan om hur denna gräns kan motiveras. Den nationella samordnaren frågar sig på vilket sätt fyramånadersgränsen har bidragit till att det blir bättre för barnen? Fyramånadersgränsen mäter endast en kvantitet. Kvalitén på arbetet framkommer inte. Intressant är att i Storbritannien konstaterades att när tidsgränsen för utredningar togs bort blev utredningstiderna kortare. Tidsgränsen hade inte blivit den bortre gränsen utan den man anpassade sina utredningar till (Munro, 2011).

Vid dialoger har ofta frågan om hur många utredningar det är rimligt att en socialsekreterare kan arbeta med samtidigt tagits upp. Det finns inga entydiga svar på frågan. Detta handlar ju givetvis om utredningarnas tyngd och hur arbetet i övrigt är organiserat liksom utredarens erfarenhet. Många kommuner använder olika arbetstyngdsmätningar för att hitta ett svar, exempelvis den så kallade ”Göteborgsmodellen” eller ”Fyrfältaren” som används i Helsingborg.

Den nationella samordnaren anser att det är mycket angeläget att barn och föräldrar får den hjälp de behöver. Det är bekymmersamt att den sociala barn- och ungdomsvården äg-

nar mycket tid och resurser på utredningar som till stor del inte leder till hjälp för barn och unga. Det är dock viktigt att notera att barn och föräldrar kan uppleva att de får stöd under utredningstiden trots att de inte får något bistånd. Vidare är det mycket olyckligt att den tid socialsekreterarna har inte används till att göra barn delaktiga.

Synen på socialtjänsten

Kartläggningen visar att antalet anmälningar dominerar kraftigt framför antalet ansökningar. Att andelen ansökningar är låg kan ses som en signal om att medborgarnas förväntningar och syn på socialtjänsten är negativ, något man är rädd för och inte gärna vänder sig till då man själv behöver stöd och hjälp. Ordet anmälan kan stå för något hotfullt vilket motverkar ambitionen att socialtjänsten ska vara lättillgänglig och stödjande. Av kartläggningen framgår att få medborgare själv ansöker om hjälp hos socialtjänsten.

Under de senaste åren har ett stort fokus lagts på skyldigheten att anmäla oro för barn till socialtjänsten. Det är vanligt att socialtjänsten informerar sina samverkanspartners om anmälningskyldigheten. Det finns då en risk att synen på socialtjänsten inriktas på rollen att åtgärda anmälningar, istället för att vara en samverkansaktör som bidrar med tidigt stöd för ett barn. Detta kan också påverka synen som socialtjänsten har på sig själva.

Barns delaktighet

Dokumentation och administration tar mycket av socialsekreterarnas arbetstid. Tidsmätningen visar med tydlighet att samtalen med barn och deras föräldrar inte ägnas mycket tid. Barnen får inte den tid som är nödvändig för att skapa en relation med sin socialsekreterare. Enligt Tore Svendsen (2016) träffar utredarna i genomsnitt sina brukare vid två till tre tillfällen under en utredning. Det finns en stor risk att barns och föräldrars uppfattning och mening inte får sin rättmätiga tyngd.

Socialsekreterarna i samarbetskommunerna framför att de har ett stort behov av utbildning i hur man samtalar med barn, eftersom det var något de inte fick lära sig under socionomutbildningen.

Intressant är att Svendsen (2016) framför i sin studie att det finns en stor enighet både hos de professionella och hos brukarna om att brukarna i första hand efterfrågar ”stödsinsatser” och inte tidsbestämda ”förändringsinsatser” som familjebehandling och liknande. I vilken mån har denna uppfattning påverkat utvecklingen av insatser i kommunerna?

Ytterligare ett perspektiv är att det är viktigt att vara medveten om att barnets och föräldrarnas problembeskrivning inte självklart ser likadan ut. Stiftelsen Allmänna Barnhusets rapport ”Rättighetsbärare eller problembärande” (2017) utgår från barnkonventionen och dess tre delar: delaktighet, skydd och stöd. Här menar man att det finns ett dilemma i socialtjänstens arbete med utsatta barn genom att föräldrars rätt till delaktighet i praktiken kan blockera barns

delaktighet. Det är särskilt problematiskt när det gäller barn som riskerar att fara illa på grund av brister i hemförhållanden och föräldraförmåga. Studien visar att när en socialsekreterare eller familjebehandlare, för att få till stånd föräldrarnas medgivande, går föräldrarna till mötes i deras problembeskrivning, finns det en risk att barnen inte blir hörda och delaktiga. Undersökningen visar också att när barnen inte kommer till tals tenderar utformningen av insatser att passa dåligt med de problem som kommit fram. Familjeorienteringen i svensk lagstiftning och socialtjänst riskerar att leda till ett fokus på föräldrarna, inte på barnen, skriver rapportförfattarna Maria Heimer, Elisabeth Näsman och Joakim Palme (2017).

Ett sätt att öka tiden för samtal med barn och därmed öka delaktigheten är att effektivisera och minska tidsåtgången för dokumentation. Ett av den nationella samordnarens förslag, vilket beslutats av regeringen, är projektet Taligenkänning. Det är en test av en it-tjänst som översätter tal till text direkt i verksamhetssystemet. Det visar sig att det går 3-4 gånger fortare än att skriva. En slutrapport kommer år 2018.

Ytterligare ett av de beslut regeringen fattat är Användardriven innovation. Nya vägar och nya arbetssätt har gjort barn och ungdomar delaktiga och medskapande genom projekten Innovationsguiden, Förnyelselaboratoriet och Sockom

Barns delaktighet är nödvändig för att den sociala barn- och ungdomsvården ska kunna stödja barn och deras föräldrar på rätt sätt. I rapporten ”Barnen vill – Vagar vi. Barn och

ungdomars brukarmedverkan i den sociala barnvården” (2014) beskriver författarna Ulf Hyvönen och Karin Alexanderson sprängkraften i barnperspektivet: när barnets röst blir hörd och tagen på allvar, kan det öppna upp nya perspektiv och bana väg för konstruktiva lösningar.

BBIC

När på alla kommuner i Sverige använder sig av Barns behov i centrum, BBIC. BBIC är ett dokumentationssystem som är anpassat efter socialtjänstens regelverk och ger en struktur för att systematiskt hämta in uppgifter om, dokumentera och följa upp barns och ungas behov av insatser. Ett viktigt syfte med BBIC är att stärka barnperspektivet och öka delaktigheten för barn och unga.

Bakgrunden till BBIC är det engelska Integrated Children’s system (ICS) som under åren 1999–2005 anpassades till svenska förhållanden i ett omfattande projekt. I slutrapporten från BBIC-projektet, Social barnvård i förändring, (2007), beskrivs att BBIC erbjuder en teoretisk kunskapsbas för den sociala barnvården, främst utvecklingspsykologi och anknytningsteori. Slutrapporten ställer frågan ”Går det bättre eller sämre för barnen med BBIC?”, och ger svaret att BBIC vägleder socialtjänsten att dokumentera och handlägga på ett sätt som bättre överensstämmer med lagens intentioner. Men det går inte att säga om det är på grund av BBIC eller inte som resultatet för det enskilda barnet blir lyckat eller misslyckat.

I slutrapporten anges syftet med BBIC projektet såsom att:

- stärka barns och ungas ställning i enlighet med SoL, LVU och FN:s barnkonvention
- förbättra samarbetet kring barnet med föräldrar och familj, vårdgivare och professionellt nätverk
- skapa struktur och systematik i arbetet så att handläggning och insatser lättare kan följas upp
- bidra till ökad kvalitet och rättssäkerhet.

Under åren 2014 och 2015 reviderades och utvecklades BBIC, bland annat för att förenkla dokumentationen och underlätta systematiska uppföljningar av insatser och resultat.

Många av de kommuner den nationella samordnaren besökt lyfter fram att BBIC är bra för att säkerställa innehållet i utredningar men att det medfört en utveckling mot alltför mycket dokumentation. Många efterfrågar nya former för utredningar, exempelvis ”kortutredningar”.

Något som är problematiskt är att internationell forskning visar att nyexaminerade socionomer ofta har svårigheter att använda dokumentationssystem på rätt sätt. Att följa mallar och dokument tar överhanden på bekostnad av professionella bedömningar, (Gillingham, 2011). Många socialsekreterare i Sverige som arbetar med utredningar av barn är just nyexaminerade.

(Svendsen, 2016) skriver i sin rapport om BBIC "Dokumentationskraven, utredningsformulären och skrivandet konsumerar oerhörd mycket arbetstid samtidigt som relativt lite tid läggs ned på möten med brukare" (sid 274). Att tidsmätningen som genomförts i samarbetskommunerna visar att utredande socialsekreterare i genomsnitt använder 2% av sin arbetstid till samtal med barnen, överensstämmer med Svendsens reflektion.

Ett av den nationella samordnarens förslag, vilket beslutats av regeringen, i Dokumentationsprojektet syftar till att förbättra dokumentationen utifrån BBIC-konceptet. Projektet har startats våren 2017 och kommer att undersöka hur gällande dokumentationskrav omsätts i praktiskt arbete för relevant och ändamålsenlig dokumentation. Målet är att underlätta och effektivisera dokumentationen i barn- och ungdomsvården. I inledningen av projektet rapporterades kunskapsläget i en förstudie. Förstudien gav en samstämmig bild över svårigheter med dokumentationen inom den sociala barn- och ungdomsvården. Större tydlighet kring vad som är relevant och tillräcklig dokumentation liksom mer objektivitet och saklighet efterfrågas. Nuvarande dokumentation lyfts fram som alltför omfattande och

svår att överblicka. Förstudien visar också att det vetenskapliga kunskapsläget är begränsat, inte minst när det gäller barns och föräldrars medverkan och erfarenhet av dokumentation.

I Sverige har förutom BBIC utvecklats systematiska arbetsätt för andra målgrupper. Socialtjänsten använder också Individens behov i centrum, IBIC, som är ett behovsriktat och systematiskt arbetsätt för den som arbetar med vuxna personer oavsett ålder eller funktionsnedsättning utifrån socialtjänstlagen (SoL) och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). IBIC är en vidareutveckling av Äldres behov i centrum, ÄBIC. ÄBIC ingår sedan hösten 2016 i IBIC. Den nationella samordnaren anser att det är viktigt att utvärdera BBIC inför utveckling av IBIC och andra framtida system. Finns det evidens för att barnets behov är i centrum? Har man säkerställt att barnets ställning och delaktighet stärks? I enlighet med barnkonventionen.

Nätverksarbete och familjerådslag
Vid kommunbesöken har nätverksarbete i olika former redovisats som viktiga komplement till BBIC-utredningar. Några kommuner har beskrivit att nätverksarbetet förstärker det sociala arbetet och någon uttrycker det som att det "sociala arbetet har kommit tillbaka". Det fina med nätverksmöten, menar företrädare för kommunerna, är att ju fler personer som man kan engagera runt barn som lever i utsatta situationer ju starkare blir deras skyddsnät, för lång tid, inte bara under den tid som socialtjänsten är inblandad i deras liv.

Några exempel är att i Hudiksvall kompletteras arbetet med SIP:ar med nätverksmöten. I Laholm används nätverksmöten som grundmodell både för utredningen och som en del av insatsen.

Signs of safety beskrivs av många samarbetskommuner som en arbetsmodell som med fördel kan kombineras med BBIC. Modellen innebär ett arbetssätt som möjliggör fokus på barns säkerhet samtidigt som familjers och deras nätverk involveras i utrednings- och planeringsarbetet. I Jönköping har Signs of safety använts med lyckat resultat som metod för att förbättra barns och föräldrars delaktighet och inflytande.

Familjerådslag är ytterligare en arbetsmetod där grundidén är en tro på att barnet, familjen och de närstående har en förmåga att planera och genomföra lösningar som fungerar i barnets situation. Höör och Botkyrka är två kommuner med lång erfarenhet av att använda familjerådslag och som använder metoden mest frekvent. Familjerådslagen användes tidigare av fler kommuner men används inte i lika stor utsträckning längre. Metoden är däremot utvecklad och väl använd i våra nordiska grannländer.

Den nationella samordnaren ser nätverksarbetet inte bara som en utredningsmetod utan också ett sätt att tänka där barnen är huvudpersonen. Nätverksarbete är ett viktigt inslag i utredningar som behöver utforskas ytterligare.

Slutsatser

Att utreda barn och ungas behov har en central plats i den sociala barn- och ungdomsvårdens arbete. Lagar och föreskrifter styr i allt större detalj vilket får till följd att verksamheterna inriktar sig på att genomföra utredningar på rätt sätt. Rädslan att göra fel är stor och den omfattande dokumentationen dominerar arbetet. Samtidigt pekar resultatet av tidmätningen på, dvs. att utredande socialsekreterare i genomsnitt använder endast 2% av sin arbetstid till samtal med barn, att barnens möjlighet att vara delaktiga är begränsade.

En viktig slutsats är att barnets ställning i den sociala barn- och ungdomsvården måste stärkas. Socialsekreterarnas möjligheter att samtala med barn och unga och deras familjer måste öka. Det måste finnas utrymme för det relationsskapande arbetet och tid att göra barn och unga delaktiga.

Närapå alla kommuner använder sig av Barns behov i centrum, BBIC. Överlag anser samarbetskommunerna att BBIC säkerställer innehållet i en utredning men att det har medfört en utveckling mot alltför mycket dokumentation. Trots att kommunerna menar att barns delaktighet är mycket viktig har de svårigheter att få tiden att räcka till för samtal med barn. Vi måste låta barnen komma till tals, annars tenderar insatsernas utformning att passa dåligt med de problem som finns. Frågan är, på vilket sätt BBIC har bidragit till att barns delaktighet har stärkts? Nätverksarbete i olika former, exempelvis Signs of safety och Familjerådslag, är

verkningsfulla sätt att göra barn och föräldrar delaktiga i utredningsarbetet. Den nationella samordnaren ser ett stort behov av att förstärka utvecklingsarbetet av nätverksarbete med forskning.

Förslag

Den nationella samordnaren föreslår att regeringen ger i uppdrag till en oberoende utredare att göra en utvärdering av BBIC där förutsättningar för barns delaktighet granskas och utmynnar i förslag som särskilt stärker ökad delaktighet. Utvärderingen ska omfatta de områden som angavs i slutrapporten ”*Social barnavård i förändring*”. Utvärderingen ska också omfatta om den s.k. fyra månaders gränsen har stärkt kvalitén i den sociala barn- och ungdomsvården?

- Har barns och ungas ställning i enlighet med SoL, LVU och FN:s barnkonvention stärkts?
- Har samarbetet kring barnet med föräldrar och familj, vårdgivare och professionella nätverk förbättrats?
- Har struktur och systematik i arbetet genom BBIC skapats så att handläggning och insatser lättare kan följas upp?
- Har BBIC bidragit till ökad kvalitet och rättssäkerhet i den sociala barn- och ungdomsvården?

Antalet inledda utredningar

Kommuner/stadsdelar	2014	2015	2016
Arvidsjaur	12	43	37
Borås	*	*	*
Botkyrka	*	1202	1263
Fagersta	144	189	173
Finspång	184	261	175
Flen	231	414	242
Gotland	418	431	375
Göteborg alla stadsdelar	4724	6692	6606
Hagfors	124	224	243
Hedemora	*	*	*
Helsingborg	1294	1812	1474
Hudiksvall	601	598	462
Hultsfred	163	268	249
Höör	243	313	319
Jönköping	1262	1684	1357
Kalmar	667	696	705
Karlshamn	348	430	451
Karlskrona	524	1040	690
Laholm	175	322	293
Linköping	1120	1620	1274
Ludvika	228	391	423
Luleå	291	493	399
Malmö alla stadsdelar	5900	19750	5994
Motala	400	496	454
Nacka	570	612	*
Sandviken	367	387	418
Sjöbo	197	299	267
Skövde	269	175	233
Normalm stadsdel	272	355	184
Rinkeby Kista stadsdel	734	908	1193
Storuman	58	104	53
Sundsvall	484	841	812
Tierp	98	175	161
Torsby	127	194	113
Tyresö	629	719	597
Urmeå	911	979	951
Uppsala	1451	1571	1507
Vetlanda	129	287	237
Västerås	*	*	*
Växjö	718	1 074	1034
Åmål	82	136	96
Örebro	1817	2501	2148
Östersund	267	292	350

* uppgift saknas

Andel utredningar som inte leder till bistånd

Kommuner/stadsdelar	2014	2015	2016
Arvidsjaur	42%	58%	49%
Borås	*	*	*
Botkyrka	*	63%	63%
Fagersta	57%	33%	57%
Finspång	34%	39%	44%
Flen	26%	43%	28%
Gotland	0%	49%	52%
Göteborg alla stadsdelar	61%	65%	51%
Hagfors	*	*	*
Hedemora	*	*	*
Helsingborg	40%	36%	39%
Hudiksvall	37%	40%	33%
Hultsfred	35%	20%	48%
Höör	36%	32%	34%
Jönköping	55%	51%	42%
Kalmar	38%	55%	51%
Karlshamn	60%	46%	61%
Karlskrona	61%	61%	69%
Laholm	49%	51%	66%
Linköping	52%	54%	45%
Ludvika	39%	52%	56%
Luleå	24%	15%	28%
Malmö alla stadsdelar	20%	10%	29%
Motala	51%	47%	46%
Nacka	*	*	*
Sandviken	49%	42%	47%
Sjöbo	42%	32%	61%
Skövde	46%	43%	42%
Normalm stadsdel	*	*	*
Rinkeby Kista stadsdel	55%	49%	49%
Storuman	10%	5%	9%
Sundsvall	32%	28%	29%
Tierp	33%	30%	56%
Torsby	46%	41%	44%
Tyresö	60%	51%	49%
Umeå	48%	60%	58%
Uppsala	49%	52%	56%
Vetlanda	*	*	*
Västerås	*	*	*
Växjö	33%	29%	32%
Åmål	10%	5%	5%
Örebro	*	*	*
Östersund	25%	54%	48%

* uppgift saknas

Antalet inkomna anmälningar

Kommuner/stadsdelar	2014	2015	2016
Arvidsjaur	68	112	119
Borås	*	*	*
Botkyrka	0	1780	2557
Fagersta	336	381	461
Finspång	488	588	448
Flen	261	402	339
Gotland	1467	1475	1475
Göteborg allastadsdelar	10042	13327	14817
Hagfors	331	346	174
Hedemora	*	*	*
Helsingborg	3048	3993	4047
Hudiksvall	1265	1386	1541
Hultsfred	396	388	534
Höör	376	470	533
Jönköping	3453	4205	3654
Kalmar	1627	1705	1925
Karlshamn	271	355	427
Karlskrona	1517	2117	1 903
Laholm	665	836	841
Linköping	3314	3935	3693
Ludvika	711	934	1297
Luleå	1567	1457	1807
Malmö alla stadsdelar	10103	25408	11908
Motala	1225	1479	1952
Nacka	2088	2 291	*
Sandviken	463	479	647
Sjöbo	531	698	667
Skövde	891	711	960
Normalm stadsdel	558	631	532
Rinkeby Kista stadsdel	1830	1664	2024
Storuman	62	58	80
Sundsvall	1676	1745	1706
Tierp	601	455	574
Torsby	172	278	195
Tyresö	1327	1660	1584
Umeå	1958	2183	615
Uppsala	4318	4721	5556
Vetlanda	527	804	760
Västerås	*	*	*
Växjö	1733	2227	2464
Åmål	170	241	227
Örebro	4638	5125	4634
Östersund	1649	1543	1743

* uppgift saknas

Antalet inkomna ansökningar

Kommuner/stadsdelar	2014	2015	2016
Arvidsjaur	5	16	14
Borås	*	*	*
Botkyrka	*	114	136
Fagersta	37	54	65
Finspång	15	26	23
Flen	42	43	39
Gotland	32	15	10
Göteborg alla stadsdelar	890	1128	1597
Hagfors	56	60	80
Hedemora	*	*	*
Helsingborg	166	204	193
Hudiksvall	136	73	112
Hultsfred	44	38	30
Höör	24	31	26
Jönköping	293	255	301
Kalmar	182	176	175
Karlshamn	76	68	96
Karlskrona	489	109	135
Laholm	59	47	55
Linköping	190	163	289
Ludvika	46	44	56
Luleå	94	279	93
Malmö alla stadsdelar	740	802	873
Motala	50	193	94
Nacka	*	*	*
Sandviken	93	78	82
Sjöbo	21	23	28
Skövde	39	27	38
Normalm stadsdel	22	24	26
Rinkeby Kista stadsdel	27	52	75
Storuman	9	10	11
Sundsvall	78	110	71
Tierp	13	18	26
Torsby	22	20	22
Tyresö	98	91	86
Umeå	280	256	224
Uppsala	297	313	236
Vetlanda	79	82	87
Västerås	*	*	*
Växjö	126	109	100
Åmål	46	29	54
Örebro	381	400	496
Östersund	90	64	67

* uppgift saknas

Andelen utredningar av befolkningen 0-17 år

(Beräknas på SCB-Statistik)

Kommuner/stadsdelar	2014	2015	2016
Arvidsjaur	1%	4%	3%
Borås	*	*	*
Botkyrka	*	6%	6%
Fagersta	5%	7%	6%
Finspång	5%	6%	4%
Flen	7%	13%	7%
Gotland	4%	4%	4%
Göteborg alla stadsdelar	5%	6%	6%
Hagfors	7%	12%	13%
Hedemora			
Helsingborg	5%	6%	5%
Hudiksvall	8%	8%	6%
Hultsfred	7%	11%	9%
Höör	7%	9%	9%
Jönköping	5%	6%	5%
Kalmar	5%	5%	5%
Karlshamn	6%	7%	7%
Karlskrona	4%	8%	5%
Laholm	4%	7%	6%
Linköping	4%	5%	4%
Ludvika	5%	8%	8%
Luleå	2%	4%	3%
Malmö alla stadsdelar	9%	30%	9%
Motala	5%	6%	5%
Nacka	2%	2%	0%
Sandviken	5%	5%	5%
Sjöbo	6%	8%	7%
Skövde	3%	2%	2%
Normalm stadsdel	Kan inte beräknas		
Rinkeby Kista stadsdel	Kan inte beräknas		
Storuman	6%	10%	5%
Sundsvall	3%	4%	4%
Tierp	3%	4%	4%
Torsby	6%	10%	5%
Tyresö	6%	6%	5%
Umeå	4%	4%	4%
Uppsala	4%	4%	3%
Vetlanda	2%	5%	4%
Västerås	0%	0%	0%
Växjö	4%	6%	5%
Åmål	4%	6%	4%
Örebro	6%	8%	7%
Östersund	2%	2%	3%
Median	4,6%	6,0%	5,2%

* uppgift saknas

Hur kan en brygga mellan socionomutbildningen och den sociala barn- och ungdomsvården skapas?

Bakgrund/problemområdet

Under det första kommunbesöket var socionomutbildningen ett ständigt återkommande diskussionsämne. De synpunkter som framkom handlade i huvudsak om att företrädare för socialtjänsten - men även samarbetspartners i kommuner och landsting - upplevde att de nyexaminerade socionomerna var dåligt rustade för det som krävs av dem i yrkeslivet. Trots att socionomutbildningen är en professionsutbildning där kunskapen hämtas från såväl akademiska kurser som från praktiken innehåller den, till skillnad från en del andra professionsutbildningar som exempelvis sjuksköterske- och lärarutbildningen, en mer begränsad tid ute i verksamheterna. För att ge möjlighet för socionomutbildarna att delta i dialogen ombads samarbetskommunerna att till det uppföljande kommunbesöket bjuda in företrädare för socionomprogrammet vid den mest närbelägna utbildningsorten. Vid de allra flesta av de uppföljande kommunbesöken var representanter för socionomutbildningen med och utbildningsfrågor diskuterades intensivt.

En annan ofta återkommande synpunkt var att man såg behov av andra kompetenser hos personal inom den sociala barn- och ungdomsvården. Det handlade om såväl barn-

psykiatrisk, pedagogisk liksom hälso- och sjukvårdskompetens. En önskan om att inom den sociala barn- och ungdomsvården kunna arbeta mer interprofessionellt och i multiprofessionella team framfördes ofta.

Arbetsgivarna framförde att en omfattande introduktion och vidareutbildning på arbetsplatsen av nyexaminerade socionomer var nödvändig, något som man inte minst mot bakgrund av den höga personalomsättning som under många år präglat den sociala barn- och ungdomsvården, ofta hade svårt att klara. Inte sällan beskrevs en situation med få erfarna och många nyexaminerade socionomer med stora behov av introduktion, arbetsledning och vidareutbildning, vilket sammantaget ledde till en svårbemästrad situation på arbetsplatsen. Att man inte klarade av att introducera de nya på ett bra sätt ledde i sin tur till en ännu högre personalomsättning då de nya upplevde sig bristfälligt introducerade. En ond cirkel som kunde vara svår att ta sig ur uppstod. Denna bild har även beskrivits inom forskningen samt varit en ofta beskriven bild i rapporter från de bägge fackförbunden Vision och Akademikerförbundet SSR. Ett dilemma är att arbetet som socialsekreterare inom social barn- och ungdomsvård - och då i synnerhet arbetet med

att utreda barn och ungas behov - har blivit det yrke många socionomer inleder sin yrkeskarriär med. Detta till trots att det ofta beskrivs som det allra svåraste arbetet en socionom kan ha (Börjeson, 2009).

Sammanfattningsvis beskrev verksamhetsföreträdarna ofta:

- Att de färdighetsbaserade inslagen såsom kunskap i samtalsmetoder, förhållningssätt, perspektiv på yrkesrollen som socionom, kunskap om hur socialtjänsten som organisation fungerar, utredningsmetoder behöver förstärkas i socio-
nomutbildningen.
- Att de fältförlagda inslagen i socio-
nomutbildningen behöver förstärkas för att ge möjlighet att fördjupa de färdighets-
baserade kunskaperna.
- Att ett omfattande introduktionsprogram idag krävs (de längsta omfattade 2 år) för att nyexaminerade socionomer självständigt ska kunna arbeta som socialsekreterare inom den sociala barn- och ungdomsvården.
- Att ett bättre samarbete med socio-
nomutbildarna behövs liksom möjlighet att påverka utbildningens innehåll.
- Att man i större utsträckning ville medverka i socio-
nomutbildningen
- Att socionomer redan under utbildnings-
tiden tränas i samverkan med andra välfärdsprofessioner genom att exempelvis läsa vissa kurser tillsammans

Socionomutbildarna beskrev:

- Att de akademiska kraven på socio-
nomutbildningen är höga – det är mycket som ska inrymmas i den relativt korta utbildningen och det blir svårt att kunna öka de färdighetstränande inslagen om man samtidigt ska leva upp till kraven

från Universitetskanslersämbetet (UKÄ) kring vetenskapligt förhållningssätt och forskningsanknytning.

- Att det ofta är svårt att rekrytera yrkes-
verksamma socionomer till de master-
kurser som erbjuds och att många av som börjar klarar av att fullfölja dessa. Orsakerna till varför de yrkesverksamma inte klarat av att fullfölja beskrevs ofta vara att socionomen inte fått någon minskning av arbetsbördan som skulle motsvara den tid man deltar i undervisningen och att man därtill sällan givits möjlighet att avsätta tid för inläsning och kursförberedelser.
- Vikten av att redan under utbildningen samläsa olika kurser med andra professionsutbildningar för att under utbildning en lära sig att samarbeta och få förståelse för varandras yrkesroller. På vissa håll hade detta redan införts.

Samtal med fackliga företrädare

Även i samtal med de drygt 200 fackliga företrädare den nationella samordnaren träffade under det första kommunbesöket framkom en problematisk bild kring personalsituationen och inte minst kring övergången från utbildning till yrkesliv. Att nyexaminerade och nyanställda ofta får ansvara för akuta och svåra ärenden beskrevs samt att introduktionen ofta var bristfällig och ibland bara bestod av en pärm.

Likaså framfördes att resurser, tid och möjlighet till kompetensutveckling ofta saknades trots att många uttryckte önskemål om olika typer av vidareutbildning. Andra svårigheter som frekvent lyftes fram i dessa samtal handlade om bristfälligt ledarskap;

chefer som inte är närvarande och inte alltid har tid för vare sig det nära ledarskapet eller det mer strategiska. Ett stort hinder för att utföra ett gott arbete beskrevs vara den ökade dokumentationen. Här framfördes ofta att man skrev för mycket och inte för att detta på något sätt skulle öka värdet för barn, unga och familjer men däremot för att ”hålla ryggen fri”. Den ökade dokumentationen och administrationen i kombination med ökad ärendebelastning innebar att man inte hade möjlighet att ägna den tid man behövde till att möta barn, unga och deras familjer och här framfördes att detta var en starkt bidragande orsak till den höga personalomsättningen.

Sammanfattningsvis beskrev de fackliga företrädarna:

- En problematisk personalsituation där nyexaminerade ofta får ansvar för svåra och akuta ärenden
- Resurser, tid och möjlighet till kompetensutveckling saknas ofta
- Alltför mycket tid går åt till att dokumentera och administrera vilket leder till att socialsekreterare inte upplever att de får arbeta med det de utbildat sig till vilket i sin tur leder till att man flyr arbetet. Socialsekreterare kan inte använda sin kunskapsbas och får inte utföra socialt arbete. Det blir ett administrativt yrke olika personer.

Samtal med barn, unga, föräldrar och andra anhöriga

Den nationella samordnaren träffade vid det första besöket i de dryga 50 kommunerna; 93 personer (42 barn och unga samt 51 föräldrar eller andra släktingar) med egna erfarenheter av den sociala barn- och ungdomsvår-

den. Ett starkt tema i samtalen var den stora betydelsen av att socialsekreteraren hade tid att lyssna och hade ett bra bemötande.

Vikten av att socialsekreteraren var mogen som person framhölls. Här blir det tydligt att såväl tid till samtal och till att skapa förtroendefulla relationer är viktiga för dem verksamheten är till för, liksom att uppleva att man har möjlighet till en bra dialog med en person som har tid och är trygg i sin roll. Även här framträder med andra ord betydelsen av stabilitet v.g. personalomsättning och av att mötas av en socialsekreterare som har den erfarenhet och de färdigheter som krävs för att kunna föra dessa så viktiga samtal. Kontinuitet beskrevs som mycket viktigt, man ville inte berätta sitt livs historia för en ny handläggare varje gång. Här framhölls särskilt betydelsen av att placerade barn och unga fick fortsätta att ha kontakt med den socialsekreterare som varit med vid placeringen. Likaså beskrevs frustration över att den långtgående specialiseringen innebar att man fick träffa många olika handläggare på samma kontor, inte sällan vid skilda tillfällen. Detta vid sidan av de kontakter man hade med andra myndigheter (jfr. Grell, 2016). Familjer kunde ibland ha de flesta av veckans dagar inbokade på olika möten.

Sammanfattningsvis beskrev barn, unga, föräldrar och andra anhöriga:

- den stora betydelsen av att socialsekreteraren har tid, möjlighet och den kompetens som erfordras för att lyssna och samtala
- vikten av ett gott bemötande där man upplevde sig lyssnad på och respekterad
- att personalsituationen är stabil så att en kontinuitet finns vilket innebär att inte socialsekreterare byts ut.

- Att specialiseringen innebär att man får träffa för många

Marginellt med tid ägnas åt uppföljning och utvärdering

Vid sidan av de konsekvenser för kvaliteten i arbetet det som den rådande situationen beskrevs leda till blev det också tydligt att vare sig socialsekreterarna eller deras chefer ägnar någon större del av sin arbetstid till att följa upp eller utvärdera sitt arbete. Den tidsmätning som genomfördes visade att de 121 arbetsledarna, vars arbetstid mättes under 5 arbetsdagar, i genomsnitt ägnade 1 % av sin arbetstid till uppföljning och de 1302 socialsekreterarna ingen tid alls (0%) till uppföljning. Samtidigt visar projekt som tidigare genomförts inom socialtjänsten på den stora betydelsen av att följa upp hur de enskilda som haft kontakt med socialtjänsten ur olika aspekter upplevt kontakten och värdet av de insatser man fått (se exempelvis Björnstad, 1998).

Vid samtal med företrädare för den sociala barn- och ungdomsvården blev det tydligt att man ofta upplevde att det var svårt att veta hur man ska gå tillväga för att inhämta barn, ungas och deras familjers perspektiv på kontakten, bemötandet och de insatser man erbjudits liksom att på andra sätt utvärdera sitt arbete. Försök hade genomförts men ofta hade det varit svårt att få svar. Ibland beskrevs även svårigheter att tolka de svar man fått. Här blir det tydligt att en samverkan med forskarutbildade skulle vara värdefullt.

Av den samlade bilden som ges av såväl verksamhetsföreträdarna som socionomutbildare framträder en önskan om ett fördju-

pat samarbete inom ramen för socionomutbildningen såväl på grund- och avancerad nivå. Ett samarbete som på ett tydligare sätt kan innebära en brygga mellan socionomutbildningen och den sociala barn- och ungdomsvården för att arbeta som socialsekreterare i samverkan med andra professioner. Behovet av att få möta socialsekreterare som har tillräcklig kompetens och tid för goda samtal, samt stannar kvar på arbetsplatsen för att möjliggöra långsiktiga relationer framkom tydligt i samtalen med enskilda barn, unga och deras föräldrar som haft kontakt med den sociala barn- och ungdomsvården. Att marginellt med tid idag ägnas åt att följa upp och utvärdera arbetet och olika insatser tydliggörs av den tidsmätning som genomfördes. Att skapa plattformar där professionella socialarbetare ges möjlighet att forska på sin egen praktik i samarbete med forskare framstår också som angeläget.

Vilka försök att bygga broar mellan socionomutbildning och socialtjänsten har tidigare gjorts?

Vad har då tidigare gjorts för att skapa ett bättre samarbete mellan socionomutbildningen och socialtjänsten? En tillbakablick visar att ett flertal satsningar på att skapa gemensamma plattformar för utbildning och fält tidigare har gjorts i Sverige.

Ett omfattande pedagogiskt projekt initierat av Samarbetskommittén för socionomutbildningarna i Sverige och bekostat av Socialstyrelsen genomfördes i början av 2000-talet. (Alwall, 2004) Tre delstudier ingick: ”Integrering av teori och praktik”, ”Personlig utveckling och färdighetsträning” och ”Kvalitetssäkring av socionomutbildningen - med

särskild inriktning mot uppsatsarbetet.” I projektet medverkade representanter för alla de dåvarande socionomutbildningarna i Sverige. I delrapporten kring teori/praktik (Johansson 2004) diskuteras såväl praktikin-
slag i teorin som teoriinslag i praktiken.

I den sammanfattande slutrapporten över vad som framkommit från de olika socio-
nomutbildningarna i Sverige konstateras att ”praktikhandledarna både vill ha och kan ge kunskap” (Johansson, 2004 s. 47). Vidare skriver författaren att samtliga handledare på landets socionomutbildningar har en önskan om bättre samarbete med universitet/högskolan. Följande punkter listas för att åstadkomma detta:

- Gemensamma utbildningar för studenter och yrkesverksamma
- Fler socionomer från fältet som gästföreläsare
- Mer samarbete teorilärare/ praktiker om och under kurser
- Öppna föreläsningar på universitetet / högskolan för yrkesverksamma.
- Klinikertjänster
- Gemensamma forskningsprojekt mellan akademi och fält
- Medforskare från fältet i forskningsprojekt

KUBAS-projektet

Det s.k. KUBAS-projektet (2003-2005) initierades av Socialstyrelsen i syfte att skapa en bättre integration mellan forskning, utbildning och praktik, utifrån regeringsuppdraget Nationellt stöd för kunskapsutveckling inom socialtjänsten (Socialstyrelsen, 2004). Totalt beviljades statligt stöd till fem s.k. fullskaleförsök:

- a) Centrum för kunskap i praktiken som var ett samarbete mellan institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och de åtta kommuner som samarbetade inom FoU-Nordväst
- b) Kunskapsbaserad socialtjänst i Helsingborg – ett samarbete mellan Socialhögskolan, Lunds universitet och Helsingborg stad
- c) Kompetenscentrum i Norr, som var ett samarbete mellan institutionen för socialt arbete vid Umeå universitet och socialtjänsten i Umeå respektive Skellefteå
- d) Sociorama Kronoberg som var ett samarbete mellan institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete vid Växjö universitet och de åtta kommunerna i Kronobergs län samt FoU-Kronoberg och Vård & Behandling Kronoberg
- e) Adela som var ett samarbetsprojekt mellan Avdelningen för beteendevetenskap och socialt arbete vid Hälsohögskolan i Jönköping, kommunerna i Jönköpings län, Kommunförbundet samt den regionala FoU-enheten Luppen.

Utöver detta fördelades också medel för inrättande av kombinationstjänster vid tre orter: Göteborg, Uppsala samt Örebro

För att ge exempel på olika projekt som bedrevs inom dessa försök kan nämnas satsningar på att involvera praktiken i den teoretiska undervisningen på högskolan, bland annat genom att studenterna erbjuds mentorer bland yrkesverksamma socialarbetare under hela socionomutbildningen. Ytterligare projekt fokuserade på yrkesverk-
sammans utbildningsbehov för att säkerställa långsiktig kompetensutveckling för socialarbetarna på fältet. Andra genomförda projekt

som hade för avsikt att stärka banden mellan teori och praktik, var cirklar där forskare och praktiker möttes för att diskutera kunskapsanvändning utifrån vinjetter. En utvärderingskurs för yrkesverksamma socionomer och ett brukarcafé var andra konkreta exempel på aktiviteter med förankring i Socioramaprojektet (Salonen, 2005).

Inom ramen för de fem s.k. fullskaleförsöken inrättades även praktikcenter och särskilda kurser inom såväl grund- och magisterutbildning. Inom vissa projekt utvecklades arbetet med kandidat- och masteruppsatser och i andra fall innebar arbetet framtagande av gemensamma introduktionsprogram för nyexaminerade socionomer. Gemensamt för alla försök var att de genomfördes i samverkan mellan socionomutbildning och socialtjänst. Innehåll, omfattning och organisering varierade dock mellan projekten utifrån lokala förutsättningar och initiativ (Socialstyrelsen, 2004).

Socialstyrelsen konstaterar i sin slutrapport, som gjordes medan fullskaleprojekten fortfarande pågick, att ”framtida struktursatser kommer att vara nödvändiga dels för att upprätthålla de utvecklingsprocesserna som har kommit igång, dels för att långsiktigt garantera att det sociala området får den kunskapsproduktion som är nödvändig och relevant för praktiken.” (Socialstyrelsen, 2004, s.156).

Hur gick det då för dessa projekt?

I tillgängliga utvärderingar av de ovan nämnda projekten beskrivs den kortsiktighet och tidsbegränsning som är inbyggd i ett

projektupplägg som problematisk. Då den statliga medfinansieringen föll bort efter projekttiden upphörde de därmed. Även om det fanns tankar och viss planering kring vad som skulle ske efter projekttidens slut beskrivs att fokus under projekttiden ägandes åt att arbeta här och nu. I utvärderingarna konstateras att utvecklings- och förändringsarbete tar tid, mycket mer tid än ett treårigt projekt då slutmålet - i det här fallet bättre integrering av utbildning, forskning och praktiken - ligger långt borta. Den begränsade tiden ses också som förklaring till varför projekten inte nådde hela vägen ut i organisationerna. Här framhålls att för att nå medarbetarna som arbetar ute i verksamheterna behövs ett mycket mer långsiktigt tänk där medarbetare involveras på olika sätt. Av utvärderingarna framgår också att en begriplig och enkel organisation med tydligt ledarskap och mandat att arbeta för en ökad integrering mellan högskolan och praktiken behövs tillsammans med nödvändiga resurser för att kunna bygga upp hållbara strukturer.

Vilka framgångsfaktorer beskrivs?

Här nämns framförallt viljan att samarbeta måste finnas hos båda sidor, dvs. både hos medarbetarna från kommunerna och lärarna/forskarna från lärosäten, tillit och lust att utveckla samverkan. Konkreta framsteg som enligt utvärderingarna har bidragit till ett närmare samarbete mellan utbildning, forskning och praktiken, gjordes bland annat inom områdena nätverkande mellan högskolan och praktik, kombinationstjänster, verksamhetsförlagd praktik (t ex praktikcenter), praktikinära forskning samt inventering av socialtjänstens utbildningsbehov.

Sammanfattningsvis kan den nationella samordnaren konstatera att de ansträngningar som gjordes med hjälp av statliga medel inte skapade något bestående samarbete mellan socionomutbildning och socialtjänst. Samtidigt uttrycks idag önskemål om en strukturerad, varaktig samverkan som syftar till att utbilda socionomer till socialarbetare med kunskap om socialtjänstens uppdrag, arbetssätt och organisering och att yrkesverksamma socionomer behöver ges möjlighet att återvända till högskolan för studier på avancerad nivå med relevans för det praktiska arbetet inom socialtjänsten. En viktig fråga är därför hur långsiktiga, bestående samverkansstrukturer mellan den sociala barn- och ungdomsvården och socionomutbildning kan skapas?

Exempel från Finland och Storbritannien

Det har framförts att praktisknära forskning inte fått samma genomslag i Sverige som i andra nordiska länder (Salonen, 2016). Här kan de två finländska instituten; Heikki Waris institutet som startade år 2000 och dess svenskspråkiga motsvarighet Matilda Wrede institutet som startades år 2002 nämnas. Dessa institut hämtar sin kunskap ur såväl forskningen som ur praktiken.

Heikki Waris Institutet

Heikki Waris institutet skapades utifrån att såväl Helsingfors stad som universitetet såg ett behov av att skapa en mer reflekterande disciplin och att samtidigt skapa en mer framåtblickande socialt arbete på fältet. Genom institutet skapas en plattform mellan forskning, utbildning och praktik och samtidigt möjligheten att tillföra ny kunskap och innovativa idéer till fältet. De två huvudsakliga funktionerna kallades

”Praksis” och ”Praktikforskning”.

Praksis består av fyra kurser under grundutbildning och master. Det övergripande syftet är att skapa ett lärande nätverk och ett reflektivt lärande för alla involverade. De första tre kurserna är 1. Att arbeta inom frivilligorganisationer 2. Grundläggande färdigheter för psykosocialt arbete 3. Avancerade färdigheter i socialt arbete inom socialtjänsten. Den fjärde kursen är praktikforskning inom olika organisationer. Kurserna anordnas av lärare från universitet och praktiker från fältet tillsammans. Kursdeltagarna i den fjärde kursen deltar i det som kallas Stadens Praktikforsknings Forum- ett årligt evenemang där man reflekterar över resultat och sätter nya mål tillsammans.

Matilda Wrede institutet

Praksisarenan initierades vid Matilda Wrede institutet för att utveckla ”verkliga” lärande och kunskapsutvecklingsmöjligheter i kommunen där studerande, lärare, forskare, brukare och professionella (praktiker) inom social och hälsovårdssektorn samarbetar och interagerar (Julkunen 2014, s. 79). Ilse Julkunen beskriver att studerande möts här för att få handledning i praktiskt klientarbete samtidigt som de kan genomföra sina forskningsperioder och undersöka frågeställningar som de lokala praktikerna upplever som akuta och relevanta (Julkunen, 2014, s.80).

Praksis innebär med andra ord en bro över gapet mellan utbildning och praktik och utgör en plattform för lärande för studenter, professionella och lärare från universiteten. I denna modell betraktas inte akademi och

fält som två helt åtskilda enheter. Även om denna modell inte har utvärderats pekar Marthinsen et al. (2012) på en del positiva resultat som att både brukare och arbetsgivare upplever att de nyexaminerade socionomerna har en mer positiv syn på praktiken och på praktikforskning samt att lärare på universiteten får en tydligare inblick i och kan följa med i utvecklingen på fältet.

Julkunen (2014) förtydligar att ambitionen vid de båda instituten är att producera lokal, långsiktig och generell kunskap. Konstruktionen innebär att det är möjligt att testa olika idéer och få respons och feedback där utgångspunkten är konkreta och aktuella frågor.

Webber et al. (2014) ifrågasätter universitetens monopol på att tillhandahålla utbildning i socialt arbete och menar att det man benämner ”The Helsinki Model” (dvs. Heikki Waris institut) som en synergi mellan forskning och praktik som möjliggör för professionen att formas av såväl akademi som av yrkesverksamma.

Översyn av det sociala arbetet och utbildningen i Storbritannien

Professor Eileen Munro, London School of Economics, inbjöds att hålla ett seminarium vid den nationella sammordnarens konferens i Stockholm. Detta med anledning av den översyn hon genomfört i Storbritannien av det som där kallas child protection (Munro, 2011; 2012).

I Storbritannien genomfördes för snart 10 år sedan på regeringens initiativ en översyn av hur det sociala arbetet skulle kunna förbät-

ras där en översyn av utbildningen ingick. Såväl chefer från olika verksamhetsområden, socialarbetare och brukarorganisationer ingick i arbetsgruppen. I slutrapporten ”Building a safe, confident future. The final report of the Social Work Task Force- the final report (2009), lades 15 förslag på hur socialt arbete skulle kunna förbättras. Här tydliggörs att de rekommendationer som görs innehåller förslag som ska göra det möjligt för socialarbetare att stötta såväl barn som vuxna men även göra det möjligt för socialarbetare att tidigt i yrket skaffa sig specialistkunskaper och att fortsätta att utvecklas genom hela yrkeskarriären. Rapporten inleds med citat från personer som varit i kontakt med socialtjänsten och som ger exempel på gott socialt arbete och vikten av detta. Man föreslog en reform som innehöll 6 huvudområden:

- En bättre utbildning i socialt arbete där arbetsgivare, utbildare och professionen tar gemensamt ansvar
- Förbättrade arbetsvillkor för socialarbetare- där arbetsgivare förväntas förbättra stöd och arbetsledning för att möjliggöra ett förbättrat arbete
- Förstärkt ledarskap och självständighet där professionen tar kontroll över ”its own standards”, hur professionen förstås och värderas av allmänheten och deras bidrag till förändringar i policy and praktik
- En garanti att nya trygga, kunniga och flexibla socialarbetare kontinuerligt utbildas för att täcka fältets behov och att det är möjligt för dem att stanna kvar i ”frontline” (dvs. i utredningsarbete) under hela yrkeskarriären
- En bättre förstäelse hos allmänheten, brukare, andra professionella och media

av vilket syftet och vilken uppgift socialt arbete har samt för socialarbetares arbete och bidrag till samhället

- Ökad användning av professionsforskning och kontinuerlig professionell utveckling för socialarbetare

Av de rekommendationer man lämnade finns en förbättrad utbildning för socialarbetare i förgrunden. En del i detta är att det första året i yrkeslivet ses som det sista steget i utbildningen där socialarbetaren ges möjlighet att utvecklas till att bli fullärda socialarbetare.

Sammanfattningsvis visar denna översiktliga tillbakablick att flera satsningar på olika typer av plattformar för samarbete mellan socionomutbildning och fält tidigare har genomförts i Sverige. I de utvärderingar och analyser av varför dessa inte fungerade som det var tänkt framförs att då den statliga finansieringen upphörde föll också projekten. Den nationella samordnaren vill därför understryka att en viktig lärdom inför framtida satsningar är att för att bygga långsiktiga och hållbara strukturer krävs även långsiktighet i finansiering samt att det är viktigt att satsningar går in i ordinarie strukturer.

En iakttagelse är att i de två finska instituten som nu funnits i drygt 15 år är staten fortfarande tydligt inblandad genom ansvaret för huvuddelen av finansieringen. Även om detta inte innebär att slutsatsen kan dras att det är den statliga finansieringen som möjliggjort institutens fortlevnad blir det dock tydligt att en stabil finansiering är nödvändig för att kunna skapa långsiktiga projekt.

Vilka samarbeten mellan universitet och den sociala barn- och ungdomsvården finns idag?

För att försöka få en bild av vilka former av samarbete som idag finns runt om i landet sändes frågan ut till samtliga socionomutbildningar i Sverige.

Svaren från de olika socionomprogrammen visar på att många olika satsningar finns runt om i landet (se bilaga 4). Nedan följer exempel på samverkansformer. Beskrivningen gör inga anspråk på att vara heltäckande. De olika samarbetsytor som beskrivits kan sammanfattas under följande underrubriker:

- a) Samarbeten kring VFU/praktik
- b) Adjungerade lärare som arbetar deltid på fältet och deltid inom akademien
- c) Kombinationstjänster med deltid på socialtjänsten deltid som forskare inom akademien
- d) Studiebesök ute i verksamheter
- e) Förslag till uppsatsämnen från fältet och/eller gemensamt arbete med examensarbete
- f) Brukarmedverkan i kurser eller brukare som medstudenter på kurser
- g) Forskningscirklar och diskussionsgrupper med deltagande av lärare och socialarbetare eller under ledning av lärare
- h) Forskare som utvärderar projekt eller är följeforskare i projekt på fältet
- i) Case hämtade från det sociala arbetets i praktiken används i utbildningen
- j) Samverkansdagar där studenter från olika professionsutbildningar deltar tillsammans med yrkesaktiva kring en viss fråga t.ex. barn som far illa

- k) Gemensamma studiedagar, föreläsningar o.d. för lärare och socialarbetare
- l) Lärare från socionomutbildningen som kursledare i socialtjänsten t.ex. socialrättskurser
- m) Socialarbetare i programråd eller motsvarande på socionomutbildningen och lärare i t.ex. FOU-råd
- n) Arbetsmarknadsdagar på socionomutbildningen där fältet presenterar sig
- o) Yrkesverksamma kommer in och föreläser i utbildningen
- p) Verksamhetsförlagda terminer (vid sidan av VFU/praktik)
- q) Mentor/Handledare från fältet som följer studenterna under hela utbildningen och regelbundet träffar dessa för att diskutera studentens utveckling eller bidra med information, handledning och diskussion till arbetsuppgifter i utbildningen
- r) Mentorsprogram
- s) Kommundoktorander
- t) Samverkansarenor
- u) Samfinansierade forskningsprojekt

Sammanställningen visar att det finns en rik variation av olika samarbetsformer. Dock uttrycker många en önskan om bättre samarbete och tydligare strukturer. Viljan till ett mer utvecklat samarbete finns hos såväl verksamheterna som socionomutbildarna och att man inser den stora nyttan av detta, men former för detta saknas fortfarande till stor del.

Tioårigt nationellt forskningsprogram om tillämpad välfärdsforskning

I den s.k. forskningspropositionen (Prop. 2016/17:50) anger regeringen att det behövs en satsning på klient- och praktiktäna

forskning i socialtjänsten, inklusive interventionsforskning. Här betonas att satsningen ska stärka samverkan mellan forskning och praktik samt öka delaktigheten från brukare och anhöriga. Vikten av att utveckla strukturer och arbetssätt för att prioritera kunskapsbehov förtydligas. Vidare anges att regeringen inom ramen för satsningen avser att avsätta medel till en satsning på en eller flera forskarskolor för att långsiktigt bidra till kunskapsuppbyggnad inom socialtjänsten. Forskarutbildningen bör kunna medge yrkesverksamhet för de forskarstuderande. Genom detta ökar förutsättningarna för stärkt praktiktäna forskning, socialtjänstens forskningsanknytning och ökad samverkan mellan högskola och socialtjänst. Medel tillförs Fortes forskningsanslag för att möjliggöra denna satsning på tillämpad välfärdsforskning.

Sammanfattning av utvecklingsbehov

Vilka utvecklings och förbättringsbehov har identifierats i den nationella samordnarens dialog med barn, unga och deras familjer, tjänstemän, verksamhetschefer, förtroendevalda, socionomutbildarna, myndighetsföreträdare, forskarnätverk och inte minst i dialogmöten med olika intresseorganisationer för barn och unga?

Av de många dialoger och besök den nationella samordnaren genomfört under åren 2014-2017 har ett behov av ett förbättrat samarbete identifierats samt ett stort behov av en samverkansytta som skapar en brygga mellan socionomutbildning och verksamheterna.

I denna samverkansyta/brygga kan:

- De färdighetstränande inslagen i socionomutbildningen förstärkas genom möjlighet att förlägga en del av utbildningen redan från den första terminen här
- Yrkesverksamma ges möjlighet att forska på och följa upp den egna praktiken
- Erfarenheter från de barn, unga och vuxna som verksamheterna möter på ett systematiskt sätt tas tillvara
- Ett ständigt pågående utbyte av kunskap och erfarenheter mellan fält och socionomutbildare ske
- Samordning av praktikplatser, fältstudievistelser samt studiebesök för socionomstudenter ske
- Fördjupning ske inom det område socionomen inleder sitt yrkesliv

Arbetet med att utveckla detta ska ske i den föreslagna Barnets och ungdomens reform.

Det gäller att skapa goda spiraler - om stabilitet bland personalen i den sociala barn- och ungdomsvården

Inledning

Ett viktigt område i förfrågan till kommunerna om samarbete med den nationella samordnaren var hur kommunerna hade arbetat med personalförsörjningen inom den sociala barn- och ungdomsvården. De frågor som ställdes var: Hur arbetar ni för att behålla socionomer och hur rekrytera nya? Hur arbetar ni för att behålla och rekrytera nya chefer inom den sociala barn- och ungdomsvården? Vilka strategier på kort och på lång sikt fanns?

Begreppet stabilitet som sådant har ofta återkommit vid kommunbesöken och vid andra dialoger och flera har lyft frågan om begreppet behöver omdefinieras. En av de regionala utvecklingsledarna lyfte ett exempel från en kommun i den region hon verkade i. Utifrån stabilitetsbedömningen var denna kommunen mycket bra, men fördjupade man sig i hur de arbetade, och vilka värden och vilket arbetssätt som rådde i kommunen så var det trots stabilitet egentligen inte alls bra, snarare tvärtom. Med detta sagt, är det ändå intressant att fundera över vilka framgångsfaktorer som finns i de kommuner där socionomer och chefer stannar kvar. Under arbetets gång har Karin Kullberg socionom och doktor i socialt arbete gästbloggat på samordnarens blogg om just detta, varför man stannar kvar, utifrån den

forskning som hon bedrivit tillsammans med bland andra professor Staffan Höjer, Göteborgs universitet. Karin har också varit med vid flera av våra förbättringskonferenser samt i den nationella samordnarens forskarnätverk. När den nationella samordnaren beslutade att en fördjupningsstudie till slutrapporten skulle genomföras i Ludvika, Sjöbo, Växjö, Åmål och Höör blev det naturligt att fråga Karin om hon ville åta sig detta uppdrag.

Den aktuella frågeställningen var att, ur socialarbetarnas, deras chefers och politiker- nas perspektiv, få synpunkter på varför socialarbetare och deras närmaste chefer stannar kvar i den sociala barn- och ungdomsvårdens utredande delar.

Metod

Arbetet inleddes med att en förfrågan om deltagande utsändes till de fem aktuella kommunerna. Fyra av kommunerna svarade omgående positivt. Den femte kommunen (Höör) svarade för sent. I de kommuner som svarat positivt utsågs kontaktpersoner. Dessa fick i uppdrag att samla tre grupper för gruppintervjuer: en grupp socialsekreterare som arbetar med myndighetsutövning inom den sociala barnavård, främst de som arbetat länge inom området i kommunen, en grupp chefer som har inflytande över den sociala

barn- och ungdomsvården i kommunen alltifrån samordnare till socialchef och högre chefer och en grupp politiker med inflytande över den sociala barn- och ungdomsvården i kommunen helst från olika partier. Kontaktpersonerna fick också möjlighet att välja andra personer som de bedömde var intressanta för utredaren att träffa.

Det visade sig att uppgiften att utse gruppdeltagare tolkades olika av de olika kontaktpersonerna. I intervjugruppen i Växjö deltog enbart de som arbetat länge med utredningar inom den sociala barn- och ungdomsvården medan det i intervjugrupperna i de övriga kommunerna även fanns socialsekreterare som arbetat kortare tid eller som arbetade inom andra områden. Många av de sistnämnda hade dock tidigare erfarenhet av utredande arbete inom sociala barn- och ungdomsvården i eller utanför den nuvarande kommunen. En anledning till att gruppdeltagarna kom från olika delar av sociala barn- och ungdomsvården visade sig vara att stabiliteten bland utredande socialsekreterare endast fanns i Växjö medan den i övriga kommuner i större utsträckning fanns bland dem som arbetar inom mottagning, familjehem och/eller öppenvård. De socialsekreterare som arbetar med utredningar inom området barn och unga i Ludvika, Sjöbo och Åmål var oftast nyanställda och relativt nyexaminerade från socionomutbildningen.

Ett problem med att fria händer lämnats till kommunen i urvalet är att det kan ha varit de mest positiva socialarbetarna och deras chefer som deltagit. Vidare har ett problem varit att den politiska spridning bland nämndsledamöter som önskats inte funnits i alla kommuner. I Växjö deltog fyra socialsekreterare, alla

med en gedigen erfarenhet av utredande arbete inom området barn och unga. I chefsgruppen i denna kommun deltog socialchefen samt en avdelningschef och två enhetschefer från de utredande delarna av området barn och ungdom alla med lång chefserfarenhet och lång erfarenhet av arbete i socialtjänsten i Växjö. Utöver dessa intervjuades tre politiker från socialnämndens individutskott. Från Åmål ingick fem socialsekreterare som alla tillhör en nyinrättad enhet som arbetar med utredning/ uppföljning barn och unga i intervjugruppen. Två chefer från Åmål deltog i intervjuerna liksom två politiker. I Intervjun med socialsekreterare i Sjöbo deltog sex personer; gruppleddaren, en utredande socialsekreterare och två familjerättssekreterare från myndighet och två socialsekreterare från öppenvården. Från chefsnivå deltog socialchefen som också är biträdande förvaltningschef och enhetscheferna för öppenvården och myndighet, alla med lång chefserfarenhet. Tre politiker från socialnämndens individutskott i Sjöbo deltog också i intervjuerna. Från Ludvika deltog fem socialsekreterare och en förste socialsekreterare, ingen av socialsekreterarna arbetade direkt med utredande arbete med barn och unga men den nyblivna förste socialsekreteraren var kvar inom detta område. Sex chefer på första linjen - eller mellanchefsnivå intervjuades. Det kan konstateras att alla de intervjuade förutom en hade arbetat 4 år eller mer i socialtjänsten i Ludvika. Endast en politiker från Ludvika intervjuades eftersom de två övriga som skulle deltagit blivit sjuka.

Intervjuerna genomfördes som semistrukturerade gruppintervjuer vilket innebar att de intervjuade fick prata fritt utifrån huvudfrå-

geställningen (se nedan) och att intervjuledaren sedan följde upp med frågor utifrån en intervjumanual. Den ursprungliga frågeställningen till socialsekreterarna var: ”Varför har du stannat kvar inom de utredande delarna av kommunens sociala barn och ungdomsvård” men eftersom de flesta som deltog i intervjuerna inte arbetade inom detta område ändrades frågeställningen till ”Varför har du stannat kvar i denna kommuns sociala barn och ungdomsvård” eller till dem som endast arbetat kort tid ”Varför har du sökt dig till den sociala barn- och ungdomsvården i denna kommun”.

Även frågan till cheferna och politikerna fick av samma skäl som ovan nämnts modifieras till ”Vad anser du är skälet till att socialsekreterare stannar inom den sociala barn- och ungdomsvården i din kommun och varför anser du att socionomer söker sig till området i din kommun”. Intervjuerna varade 1,5–2 timmar förutom den där endast en politiker deltog där 1 timme räckte.

Nedan kommer det som framkommit i intervjuerna först att redovisas kommun för kommun och sedan sammanfattas. Ett större utrymme ägnas åt Växjö eftersom denna kommun ”sticker ut”. Efter resultatredovisningen följer ett avsnitt där en sammanvägning och analys av resultaten görs och behov av förändringar diskuteras.

Vad säger de intervjuade i de fyra kommunerna?

Inledning

Alla de fyra kommuner som besökts uppvisar på ett sätt stabilitet i den sociala barn- och ungdomsvården genom att det finns både

chefer och socialsekreterare som arbetat länge inom området. Med undantag från Växjö har de intervjuade, oftast efter några år inom utredningsarbete, emellertid gått vidare från det direkta utredningsarbete och antingen gjort en vertikal karriär dvs. de arbetar nu som förste socialsekreterare, samordnare/ gruppleddare eller chefer på olika nivåer eller har de gjort en horisontell karriär där de gått vidare exempelvis till öppenvården eller till familjehemsvården. Vid intervjuerna framkommer att de socialsekreterare som idag arbetar med direkt utredande arbete, förutom i Växjö och med något enstaka undantag i övriga kommuner, inte arbetat tre år inom området. Således har socialsekreterare i dessa tre kommuner följt det gängse mönstret som innebär att de socialsekreterare som utreder barn och unga ofta kommer direkt från socionomutbildningen och lämnar detta arbete efter några år. Detta är problematiskt inte minst för att de mesta utsatta barnen och ungdomarna får möta de minst erfarna socialarbetarna (Tham 2007; Kullberg 2011). Men varför är Växjö ett undantag? Nedan följer en kort sammanfattning av vad som framkommit vid intervjuerna i de fyra kommunerna för att kasta ljus över detta.

Växjö

I en kommun, Växjö, följer inte socialsekreterare det ovan nämnda karriärmönstret. Här har 80 % av socialsekreterarna inom de myndighetsutövande delarna av den sociala barn- och ungdomsvården arbetat mer än fem år och 50 % mer än tre år inom området. Vad är det då som gör Växjö unikt? Enligt de intervjuade är det en kombination av olika faktorer som fortsättningsvis kommer att nämnas utan inbördes rangordning. En viktig faktor som alla tar upp är små enheter med

8-12 anställda i varje. Dessa leds av enhetschefer som har klara chefsroller och som alla har lång erfarenhet av arbete som socialsekreterare oftast som utredare inom den sociala barn- och ungdomsvården. Detta gör att de kan området och förstår den komplexitet som finns i att jobba med myndighetsutövning, säger socialsekreterarna. Vidare menar socialsekreterarna att enhetscheferna är måna om att stötta och se de anställda och har god överblick, något som de små enheterna ger möjlighet till. En socialsekreterare säger: ”Det är viktigt att enhetschefen kan enhetens ärenden och att hen går enhetens ärenden”.

En annan faktor som har stor betydelse för att socialsekreterarna stannat kvar enligt alla de intervjuade är att det har varit stabilt på chefsnivå och att alla chefer från enhetscheferna upp till förvaltningschefen är engagerade i den sociala barn- och ungdomsvården. Öppenhet kännetecknar samarbetet både mellan de olika cheferna på olika nivåer och mellan personal och chefer säger cheferna, det är inte så mycket ”vi och dom” utan en samverkande grupp. Från chefernas sida anser man att det handlar om ett närvarande ledarskap med chefer som har tillit till de anställda, ger stöd, handlingsutrymme och låter de anställda pröva. Socialchefen är enligt alla de övriga intervjuade en nyckelperson. Han är en god kraft med stort mod och stort engagemang i verksamheten – en chef som står upp för de anställda och försöker lösa uppkomna problem. ”Han ser hela tiden glaset som halvfyllt i stället för halvtomt och har ett öppet sinne för nya idéer och låter därigenom personalen lyfta och växa”, säger en politiker.

Andra bidragande orsaker till att socialsekreterare stannat inom utredande området av den sociala barn- och ungdomsvården i Växjö är att det har varit få omorganisationer och att de anställda har fått vara med i förändringsarbetet om sådana gjorts, säger de intervjuade. Exempelvis talar socialsekreterarna om att det ”svajade” i personalgruppen för något år sedan bland annat på grund av hög arbetsbelastning och en del avhopp följde men efter att socialsekreterare och facket tagit upp problemen förstod politiker och ledning allvaret i situationen. Detta ledde till att det i enighet med de anställdas önskemål tillkom en ytterligare barnutredningsgrupp och nya tjänster. En bieffekt av att cheferna lyssnade på kritiken är enligt socialsekreterarna att de inte längre känner sig som en utbyttbar grupp utan upplever att de tas på allvar och blir sedda. Vidare arbetar ledningen nu aktivt för att socialsekreterare ska stanna bl.a. genom den s.k. ”behålla/rekrytera-gruppen”. Avdelningschefen gör också intervjuer med alla som slutat och börjat om anledningen till detta och med de som jobbat längst om anledningen till att de stannat kvar. Dessutom har extra frågor kring anledningar till att stanna/sluta inom den sociala barn- och ungdomsvården i Växjö lagts till i medarbetarsamtalen. Flera av de som slutade i samband med problemen har nu återvänt.

För att anställda ska stanna talar de intervjuade vidare om att är det viktigt att Individ och familjeomsorgen (IFO) Växjö har en bra organisation som är pålitlig och med tydlig struktur. Att det finns bra resurser för brukaren genom exempelvis en väl uppbyggd öppenvård att länka till och mycket annat att erbjuda är andra saker som nämns. Det finns vidare en bra delegation samtidigt som

socialsekreterarna upplever att de aldrig står ensamma i besluten. Att så gott som alltid arbeta två och två i ärenden ifrågasätts inte. Vidare gör den stora organisationen att det är möjligt att arbeta med olika saker, säger de intervjuade. Växjö är en kommun som växer vilket politikerna menar är en framgångsfaktor som bidrar till att socialsekreterare vill stanna kvar. En annan orsak är enligt cheferna att helhetssynen blivit bättre - det har som de säger låsts upp mellan enheterna och avdelningarna vilket cheferna tycker är positivt.

Det finns ett stort förtroende från politikernas sida oavsett partitillhörighet vilket har gjort att sparbetning inte behövs menar cheferna. En bidragande orsak till detta är att chefer och anställda är bra på att förklara för politikerna hur situationen är. Politikerna är tillgängliga och kommer om de behövs. Rollfördelningen är tydlig, politikerna bestämmer vad och socialsekreterarna hur enligt alla de intervjuade. Att ha ett ansikte på dem som jobbar på IFO:s avdelningar är bra för samverkan menar politikerna. De säger vidare att de, om det inte handlar om att besluta, inte ger sig in i individärenden - om exempelvis en brukare ringer politikern för att diskutera sitt ärende hänvisas denne alltid till enhetschefen. Men politikerna i Växjö anser ändå inte att de bara är som de säger en ”stödkompis” utan säger att det förs bra diskussioner innan beslut fattas. Politikerna följer sedan upp utvecklingen i de ärenden de beslutat om genom att brukaren erbjuds att komma tillbaka till nämnden för att ge feedback på det beslut som nämnden fattat.

I intervjuerna talar socialsekreterare om att löneutvecklingen är en stötesten för dem.

Av rädsla för att inte kunna behålla de nyanställda eftersom det skulle få högre lön i kranskommunerna fick dessa 2016 högre lön än de tidigare anställda vilket upplevs som orättvist av de intervjuade socialsekreterarna. Det räcker dock inte med hög lön för att locka, säger de, vilket de menar framkommer av att kranskommunerna ligger högre i lön men ändå har svårigheter att rekrytera. ”Lönen ligger i vågskålen när det handlar om avhopp men inte bara den”, säger en socialsekreterare.

Arbetsmiljö, kollegorna och det goda arbetsklimatet är mycket viktiga faktorer för att de intervjuade har stannat kvar. Alla är ense om att det som kännetecknar arbetsklimatet är gott mod. Socialsekreterare tycker att arbetsgruppen ger kollegialt stöd och det lilla extra erbjuds, det är med andra ord trevligt på jobbet. Det är öppet och det är tillåtet att fråga och man behöver inte hela tiden visa sig ”duktig”, säger de vidare. En viktig orsak till det goda klimatet och gruppens sätt att fungera är kollegor som stannar och som känner varandra. ”Avhopp föder avhopp eftersom gruppgemenskapen försvinner” säger en socialsekreterare. Att de flesta är rutinerade och har jobbat länge ger trygghet. Det finns också erfarna kollegor som kan ge stöd till de mer nyanställda. En annan viktig arbetsmiljöfaktor är enligt socialsekreterarna att de kan planera sin tid själva, kan gå tidigare och kan gå ner i tid om de vill. Att det erbjuds fortbildning och kompetensutveckling och att detta är lättillgängligt eftersom universitet finns på orten liksom att de anställda inom IFO sitter i en gemensam byggnad och har därför lätt att samverka är andra faktorer som nämns av många.

Geografin spelar också Växjö i händerna, enligt de intervjuade. Det är en utbildningsort vilket ger närhet till universitet och kompetensutveckling och det är en ort med goda kommunikationer vilket gör att den är lätt att nå. Dessutom gör ortens storlek att utbudet av socionomtjänster inte är lika stort som i andra utbildningsorter t.ex. Malmö och Lund, menar cheferna.

Avdelningschefen uttrycker det som att det finns KASAM (känsla av sammanhang) i organisationen. Hon säger vidare: ”Det gäller att skapa positiva spiraler för att behålla och rekrytera personal.”

Åmål

IFO i Åmål utvecklas hela tiden, det är aldrig stilla och det finns många bra idéer och tankar”, menar en av cheferna. Hösten 2015 uppkom en besvärlig situation i kommunen som ledde fram till den förändrade organisationen¹ av myndighetsutövning inom den sociala barn- och ungdomsvården som genomfördes förste oktober 2017. I arbetet med denna organisationsförändring deltog alla, även de som ännu inte hade tillträtt sina tjänster. De anställda har fått gehör för sina synpunkter vilket gör att socialsekreterare, säger att de ”tror på” på den nya organisationen. De hoppas nu på en rimlig arbetsbelastning eftersom det är viktigt för att de ska stanna. Det som talar för att socialsekreterare ska få mindre att göra är att de blivit fler - från att har varit fem som arbetade inom området är det nu tretton tjänster på den nya enheten, några av dessa är dock inte helt nya utan har funnits på andra enheter, men fyra nya tjänster har inrättats. I den nya organisationen har vidare en specialisering gjorts så att socialsekreterare antingen arbetar med mottagning, utredning

eller uppföljning. Målet med specialiseringen är enligt IFO-chefen att skapa spetskompetens för var och en inom något område som denna är intresserad av och bra på. Detta uppskattar socialsekreterare enligt intervjuerna. En del av dem som nu börjat inom den nya avdelningen är socionomer som tidigare hoppat av och nu återvänt. Andra har tidigare erfarenhet av socialt arbete i andra kommuner eller inom andra områden. Det är dock endast förste socialsekreteraren som har arbetat en längre tid med myndighetsutövande arbete gällande barn och unga i Åmål (ca 10 år).

En annan socialsekreterare som arbetat länge inom området slutade nyligen med pension. I Åmål är chefstätheten låg men detta kompenseras av en välfungerande IFO-chef som höjs till skyarna av alla de intervjuade. Hon är närvarande, stöttande, engagerad, handlingskraftig och modig och inte minst är hon en starkt bidragande orsak till att arbetsklimatet mycket bra, enligt de intervjuade. ”Hon har hjärta och hjärna och för henne är inget omöjligt”, säger en politiker. I Åmål finns enligt de intervjuade cheferna ett nära samarbete både mellan dem och mellan dem och politikerna. De intervjuade politikerna har båda suttit i nämnden länge och har kunskap om verksamheten. Det finns en öppen och bra dialog mellan politiker, tjänstemän och ledning och det är högt till tak och alla vågar framföra åsikter, tycker de.

I Åmål har man mycket lätt rekrytera socionomer. En anledning som nämns av cheferna är socialtjänstens goda rykte som de menar åtminstone delvis kommer sig av en stor, välfungerande och progressiv öppenvård. Bemanningen är idag inte strikt efter antalet tjänster vilket innebär att om en socionom

ringer och frågar om tjänst” hugger” man sökanden och om intervjun faller väl ut anställs denne även om inte finns någon ledig tjänst. Åmål låg tidigare lägre i lön än kringkommunerna vilket beror på att dessa måste ligga högt i lön för att få sökanden eftersom de har arbetsmiljöproblem, säger de intervjuade. Trots lägre lön ringer socionomer och frågar om jobb eftersom de hört att det är trevligt att jobba inom IFO i kommunen, enligt en av cheferna. En tidigare avhoppare säger: ”Det är inte lönen som gjorde att jag kom tillbaka utan ledning och arbetsplatsen.”

Enligt vad som framkommit i intervjuerna gör den stabila ledningen, en bra arbetsgrupp och den goda stämningen att IFO är den goda arbetsplatsen vilket i sin tur gör att de intervjuade cheferna liksom de intervjuade socialsekreterarna i den nya arbetsgruppen vill stanna.

Sjöbo

I Sjöbo finns en familjenämnd som har det politiska ansvaret för socialtjänst, kultur/fritid och skola. Detta gör att samarbetet mellan skola och socialtjänst är bra. Sedan någon tid går exempelvis några socialsekreterare från myndighet ut i skolans olika årskurser och berättar om sitt arbete och vad en socialsekreterare är, uppger politikerna.

Den sociala barn- och ungdomsvården i Sjöbo består av en myndighetsavdelning, som också har hand om försörjningsstöd och vuxna, och en stor öppenvård. Inom den sistnämnda avdelningen har socialsekreterarna, enligt de intervjuade som arbetar

där, goda förutsättningar att bedriva ett reellt socialt arbete och där stannar man kvar länge. I Sjöbo finns också chefer som stannat länge. De säger själva att de är engagerade i sitt arbete. Detta tycker övriga intervjuade chefer och politiker speciellt gäller socialchefen som var den som byggde upp öppenvården och som mer eller mindre nu har fått i uppdrag av politikerna att se till så att även myndighetsutövnings utvecklas. Förutom socialchef och två enhetschefer finns en gruppleddare i myndighetsgruppen vars uppgift är att ge vardagligt stöd. Enhetschefen på myndighet är således ensam chef över all myndighet utan några underställda chefer. Bland dem som intervjuats i ledningsgruppen finns inte någon önskan om fler chefer. ”Det är storleken på socialtjänsten som gör att fler chefer inte behövs”, menar en chef. Det är dessutom viktigare att låta alla växa genom att ge olika uppdrag t.ex. ett ansvar som utvecklingsledare utan chefsansvar säger cheferna. De nämner vidare att det i stället för fler chefer anställts en socialadministratör. Denne ska avlasta socialsekreterarna och cheferna med vissa uppgifter som inte behöver tynga dem t.ex. ta fram underlag till statistik och arbeta med kvalitetsutveckling.

Samarbetet mellan öppenvården och myndighet har blivit mycket bättre de senaste åren, säger socialsekreterarna. ”Det blev förändring för några år sedan när det kom ny chef till myndighet som jobbat länge och var en duktig utredare” säger en. Före 2013 var det vattentäta skott mellan avdelningarna men nuvarande chefer anser att helheten är viktig – vi är en familjeförvaltning säger de och man har nu

¹Det måste dock påpekas att socialsekreterarna endast arbetat 3 veckor i den nya organisationen och således fortfarande befann sig i smekmånadsfasen.

gemensamma ärenden. Socialsekreterare och politiker önskar att enheterna ska flytta ihop men cheferna är skeptiska till detta. Det finns en del problem inom de myndighetsutövande delarna av den sociala barn- och ungdomsvården i Sjöbo. Även om en del av de som lämnat området återvänt har Sjöbo svårt att rekrytera socialsekreterare och dessutom har det åtminstone tidigare skett många avhopp. En anledning till avhopp och rekryteringssvårigheter som nämns av socialsekreterare är en stor arbetsbelastning. Att det har blivit en ökad ärendemängd beror bl.a. på att mer anmäls från t.ex. skolor, barnavårdscentraler och privatpersoner, säger politikerna. ”Den ökade ärendemängden kostar men budgeten är densamma”, menar de. Enligt cheferna gör detta att man måste se över hur man i framtiden kan förenkla arbetet så att man får med tid till det sociala arbetet inom myndighetsavdelningen. ”Här gäller det att vara kreativ”, menar socialchefen.

En anledning, utöver arbetsbelastningen, till problemen med avhopp och rekrytering är Sjöbos geografiska läge. Det är en liten ort som ligger nära storstäder men ändå för långt från dessa för att man ska kunna pendla bekvämt, menar de intervjuade. Detta gör att unga, nyutbildade socionomer, ofta bosatta i större orter, som främst är de som söker tjänster som utredare inom den sociala barn- och ungdomsvården, lämnar Sjöbo efter något år speciellt om de får barn och erbjuds likvärdigt arbete på hemorten där utbudet av socionomarbeten ofta är större. I dag bor dock flera av de anställda i trakten, säger cheferna. En av orsakerna till detta är att grannkommunerna har problem i socialtjänsten och därför har socialsekreterare från dessa orter börjat söka sig till Sjöbo vilket ger äldre

nyanställda med arbetslivserfarenhet. Detta gör i sin tur att cheferna tror att de kommer att stanna. Flera av de intervjuade socialsekreterarna talar om att de valt just Sjöbo som ort för att få närmre pendlingsavstånd t.ex. efter att familjen flyttat till en näraliggande ort och de vill jobba i en liten kommun men inte i hemorten.

De intervjuade är överens om att det är positivt att Sjöbo har en Familjenämnd som har hand om både skolans och socialtjänstens område vilket underlättar samverkan med skolan. Vidare menar de att det är positivt att samverkan mellan myndighet och öppenvården har fördjupats. De som stannat betonar också den goda stämningen i personalgruppen med stöd och hjälp från chefer och kolleger och god gemenskap. ”Den goda stämningen sitter i väggarna och har alltid funnits trots att arbetsstyrkan bytts ut”, säger den socialsekreterare som stanna längst inom myndighet och politikerna instämmer i detta.

Ludvika

Den samorganisering mellan socialtjänst och skola under den gemensamma Valfärdsnämnden som finns i Ludvika tycker alla de intervjuade är bra eftersom den gör att samarbete mellan dessa organisationer fungerar. I kommunen sker utvecklingsarbete och man har ”inte bromsarna i”, säger cheferna. Vidare menar de att IFO har en bra struktur och det kommer inte att bli några nedskärningar vilket tidigare planerats. Enligt cheferna finns ett bra administrativt stöd genom verksamhetscontrollers, verksamhetsutvecklare och systemutvecklare. De administrativa resurserna ger trygghet, stöd och stor avlastning, menar cheferna. Omorganisationer har skett upprepade gånger under de senaste

åren oftast på initiativ an förvaltningschefen och utan möjlighet för de anställda att påverka förändringen, säger socialsekreterarna.

Situationen i den sociala barn- och ungdomsvården har sedan den nationella samordnarens besök för ett år sedan blivit mer turbulent, enligt de intervjuade. Chefer har lämnat sina tjänster och dessa är nu vakanta. Vidare har nämnden just gjort Lex Sara-anmälan av sig själva pga. av att barnavårdsutredningar inte avslutats i tid. En förklaring till sistnämnda problem är enligt politikern många nyanställda i kombination med bristande rutiner. Nu jobbar man med förändring och försöker hitta mer pengar för att få en förbättring till stånd, säger hon.

Enligt alla de intervjuade är ett stort problem i hela socialtjänsten i Ludvika vakanser, stressrelaterade sjukskrivningar och svårigheter att rekrytera socionomer. Som läget är nu har man färre anställda än tjänster både på grund av vakanta tjänster och på grund av sjukdom och föräldraledigheter. För att förebygga avhopp har den s.k. gruppen rekrytera/ behålla inrättats men de anställda och flera av cheferna tycker att denna grupp är osynlig. Arbetsbelastningen är stor. Enheten för utredning har det tufft, enheten för nyanlända har det tufft och det är tufft i öppenvården, menar de intervjuade. ”Belastningen har varit hög de senaste fyra åren med konstant högt tryck och inte många dalar” säger en socialsekreterare. Socialsekreterarna menar att ärendena är mycket svårare och komplexare än tidigare. Detta kan bero på att samhället överlag blivit tuffare, säger en. Det ökade antalet ärenden kan också vara en följd av att omgivningen har blivit bättre på att se bekymmer och bryr sig mer, tror en annan.

Socialtjänsten, som är det yttersta nätet, får dessutom ta hand om sådant som andra myndigheter skulle ta t.ex. för att BUP inte fungerar, menar en tredje.

Cheferna anser att det egentligen inte är så stor omsättning på socialsekreterare i den sociala barn- och ungdomsvården i kommunen som det verkar eftersom de flesta avhoppare som lämnar direkt utredningsarbete ändå stannar kvar i socialtjänsten. Ledningen säger att detta är en strategi de använder - om de märker att någon är på väg bort ser de till att denne stannar i organisationen men på annan tjänst eftersom det är viktigt att hålla dem kvar i Ludvika. ”Sett till helheten har många jobbat länge i socialtjänsten i Ludvika även om de inte arbetar inom barnavårdsutredningar längre”, säger en chef. Som exempel nämns att majoriteten av de intervjuade cheferna har börjat sin karriär som socialsekreterare i kommunen och sedan arbetat sig uppåt.

Att de intervjuade, även om de lämnat den utredande delen av sociala barn- och ungdomsvården, stannat i Ludvika trots arbetsbelastningen är främst välfungerande arbetsgrupper med stor gemenskap och med kolleger som stöttar varandra i glädje och sorg. Socialsekreterarna säger att det alltid finns någon kollega att samarbeta med och dela med och de flesta känner att de alltid har arbetsledaren i ryggen. Det är en tillåtande miljö där det går att skoja, skratta, vara allvarliga och gråta om det är tufft. En socialsekreterare säger: ”Vi är inte bara kollegor utan vänner på jobbet och vänner hemma.” För att uppnå det goda klimat som råder är det viktigt att göra kul saker tillsammans som gemensamma frukostar, after work, och fester, menar de.

Det finns också en rad andra positiva arbetsmiljöfaktorer. En sådan är att det är lätt få ledigt när man vill åtminstone om man tar hänsyn till gruppen. En annan är att alla erbjuds friskvård. Positivt är vidare att man agerar snabbt i händelse av våld. Ett arbetsmiljöproblem är att arbetsgruppen sitter trångt och splittrat. En önskan om att sitta nära för att få samhörighet t.ex. i fikarummet finns. Lönen är enligt socialsekreterarna ganska låg även om en generell satsning för något år sedan gjorde att alla fick 1 800 mer i månaden. ”Lönen är viktigt och gör något men den är inte allt”, säger en intervjuad. En annan säger att hon inte skulle byta arbetsplats för högre lön.

Vad gäller relationen till politikerna är de intervjuade inte överens. Cheferna tycker att de anställda arbetar nära politikerna och känner dem men varken politiker eller socialsekreterare tycker att det stämmer utan att samarbetet främst sker mellan politikerna och de översta chefsleden.

Geografin har betydelse för Ludvika. Även om arbetsgrupperna fungerar bra lämnar man oftast efter några år om man inte kommer från trakten. För dem som vill bo kvar, vilket de intervjuade önskar eftersom de är etablerade i Ludvika, är utbudet av socionomtjänster mindre på grund av ortens storlek samtidigt som det är relativt långt att pendla till större orter.

Sammanfattningsvis är en önskan att bo kvar på orten tillsammans med att som en socialsekreterare säger: ”Det finns kort sagt en vilja att få ihop en bra grupp och fixa en bra arbetsmiljö” viktiga anledningar till att stanna i Ludvikas socialtjänst.

Sammanfattning

De skäl för att stanna kvar i den sociala barn- och ungdomsvården som framkommit överensstämmer väl i de olika kommunerna även om det enbart är i Växjö som stabilitet även inom de utredande delarna av den sociala barn- och ungdomsvården finns. Skälen till att man stannar överensstämmer också med en tidigare studie (Höjer & Kullberg, 2017). I denna nämndes organisatoriska förhållanden och chefernas stora roll i beslutet att stanna vilket är gemensamt i båda undersökningarna. Samma gäller vikten av en trygg, välfungerande arbetsgruppen, kollegial handledning, ett gott arbetsklimat och att ha kul tillsammans. Vanliga ord från de intervjuade i de fyra kommunerna är öppna dörrar, stöd, prestigelöshet, gemenskap, att hjälpas åt, samverkan, tillit, kollegialitet och vänskap.

På två punkter skiljer sig intervjuerna i de fyra kommunerna från Höjer och Kullbergs undersökning. Det första handlar om arbetet som sådant. I alla de fyra kommunerna talar man visserligen om önskan att arbeta med barn, att arbeta med en viss sorts arbete, att man gillar arbetsuppgifterna i sig och att man vill arbeta med förändring för barn/unga och deras föräldrar det vill säga man vill ha ett arbete med barnet och den unge i centrum. När de nu intervjuade talar om arbetsinnehållet är det emellertid den stora arbetsbelastningen i de fyra kommunerna de senaste åren som överskuggar allt. I den tidigare undersökningen (Höjer & Kullberg 2017) nämndes vikten av att inte ha för många ärenden men sedan empirin till den inhämtades har arbetsbelastningen inom de utredande delarna av den sociala barn- och ungdomsvården enligt vad som framkommit av den nationella samordnarens mätningar ökat

väsentligt. I Växjö ledde den ökade arbetsbelastningen till en del avhopp men efterhand förstod ledningen allvaret och mer personal anställdes vilket stoppade personalflykten. I Åmål hoppas man genom den nya organisationen med flera nyanställda komma till rätta med den stora arbetsbelastningen. Även Sjöbo och Ludvika är mycket medvetna om problemen och arbetar för förbättringar men i dessa orter är svårigheterna att rekrytera socionomer en hämsko för förändring.

Den andra skillnaden mellan Höjers och Kullbergs (2017) undersökning och vad som framkom i intervjuerna i de fyra kommunerna är att betydelsen av ortens geografiska läge lyfts fram i den senare undersökningen. Detta har betydelse både på gott och ont. De intervjuade talar dels om att socionomer stannar för att utbudet av socionomarbeten inom rimligt pendlingsavstånd från kommunen är begränsat men de talar också om att det finns en ovilja att flytta från studieorter eller långt från hemorterna vilket ger rekryteringssvårigheter. Att detta inte framkom i den tidigare undersökningen kan hänföras till att denna hämtade sin empiri från storstadsregioner.

Slutdiskussion – förbättringsområden

Med utgångspunkt från vad de intervjuade i de fyra kommunerna sagt och vad den nationella samordnaren kommit fram till efter sina besök i 50 kommuner finns några områden som måste uppmärksammas och förändras för att socionomer ska stanna inom de utredande delarna av den sociala barn- och ungdomsvården. Dessa diskuteras i de följande avsnitten.

Det goda sociala arbetet

En anledning till att stanna kvar i den sociala

barn- och ungdomsvården är enligt de intervjuade socialsekreterarna målgruppen, de flesta säger att de troligtvis vill arbeta med barn och/eller ungdomar genom hela sin socionomkarriär med målet att dessa ska få trygga hemförhållanden. I Åmål talar de intervjuade om sitt arbete i termer av att ”vi hjälper”. De menar att de arbetar med familjer och att de ser dessa som en helhet – syftet är inte att separera utan att föra samman familjerna. ”Det är fantastiskt när man känner att samtalen nått fram” säger någon. En annan talar om det positiva i att se förändring och en tredje om ungdomars utveckling och förändringspotential och hur ”häftigt” det är när man märker att det händer något. Flera av de intervjuade uttrycker att de vill arbeta med just barnavårdsutredningar. I Växjö säger exempelvis en socialsekreterare att det är mer tempo i utredningsarbetet, behandlingsarbetet tycker hon är för långsamt. En annan talar om att hon gillar den omväxling som finns i arbetet som utredare. Även arbetets struktur med, ramar och deadlines men med frihet inom ramarna nämns som positivt. En socialsekreterare uttrycker det som: ”Det är nyttigt att ha ”boxen” som finns runt utredningar annars blir jag lätt för ivrig.” Att de utredande socialsekreterare är fria att lägga upp jobbet och har frihet under ansvar nämns liksom att det inte krävs ett visst antal besök per dag och att de har relativt fria arbetstider. Det som lyfts fram som goda sidor i arbetet i intervjuerna i de fyra kommunerna liknar de synpunkter som framkommit i Höjers och Kullbergs (2017) studie där det framkom att arbetet i sig var en viktig faktor för att stanna.

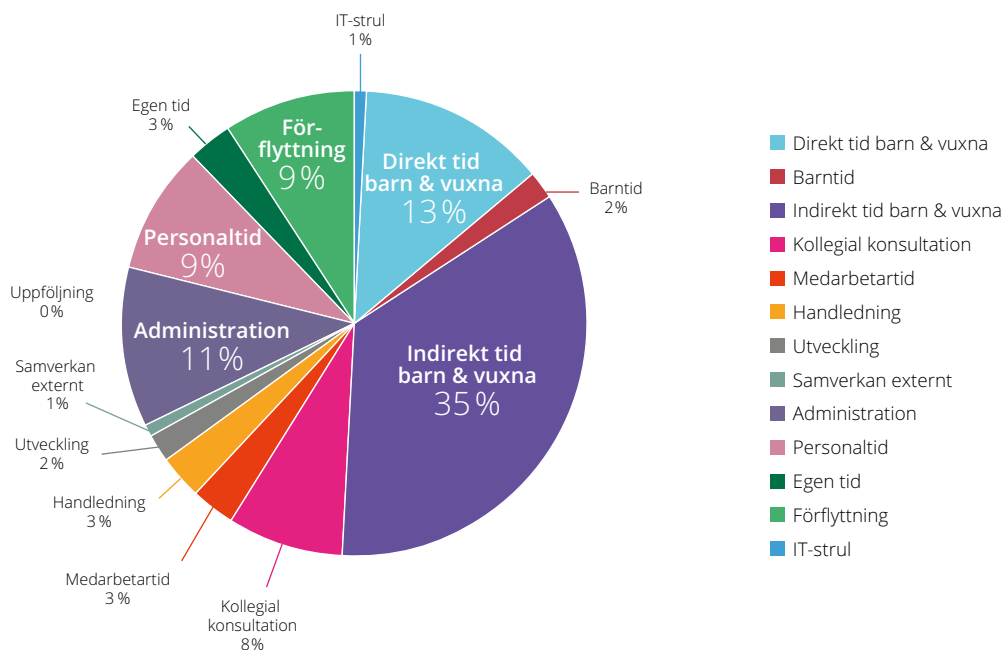
Frågan är då om det i den utredande delen av den sociala barn- och ungdomsvården idag

finns utrymme för den typ av arbete nära barnet och den unge som socialarbetare önskar. Om man tittar på den tidmätning som den nationella samordnaren gjort är det tveksamt (fig. 1). Här framgår att tiden med barnet, den unge och familjerna är begränsade och att arbetstiden uppslukas av många andra uppgifter.

En slutsats är att arbetet med utredningar inom den sociala barn- och ungdomsvården

för att bli mer attraktivt måste innehålla mer av det som socialarbetarna anser är positivt med detta. Det innebär att det inte bara ska vara en administrativ process utan måste vara ett reellt socialt arbete där barn unga och deras familjer kommer i centrum och gemensamt med socialarbetaren kan arbeta för en förändring. Om socialsekreterare får mer tid till att skapa relationer med barn, unga och deras familjer skulle det gynna såväl dem som den enskilde socialarbetaren som därmed

Fig 1. Resultat av mätning av socialsekreterares tid i 47 kommuner

skulle få den meningsfullhet i arbetet som är ett sätt att skapa motståndskraft mot avhopp.

När arbetets innehåll diskuteras måste frågan om specialisering lyftas. Här finns olika strategier. I Växjö är det samma socialsekreterare som utreder och gör uppföljning medan man i Åmål valt en specialisering i utredning/uppföljning. I båda kommunerna tycker socialsekreterarna att den egna modellen är bra men frågan vad en specialisering betyder det för barnen måste ställas. Vid den Nationella Samordnarens kommunbesök framkom att barn unga och vårdnadshavare inte vill träffa så många personer som de gör idag och frågar varför arbetet måste vara så uppdelat. Detta skulle tala för att en långtgående specialisering är förkastlig ur barnets, ungdomens och familjens perspektiv. För socialsekreteraren kan en specialisering innebära en öka professionalisering då de får ökad kunskap inom sin nisch och den spetskompetens som man talar om i Åmål kan skapas men samtidigt kan det innebära att socialsekreterarna inte får möjlighet att skapa

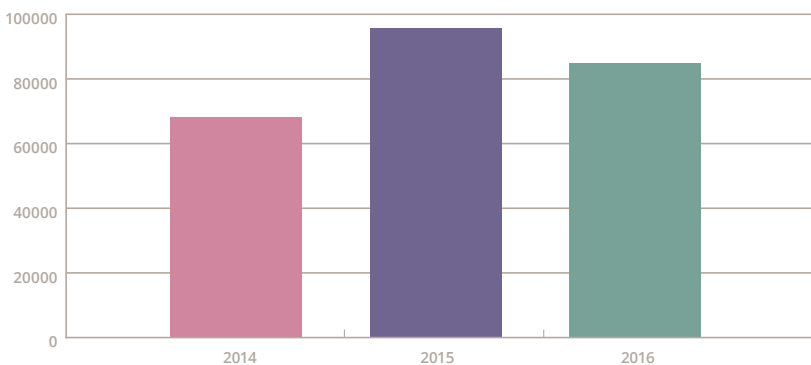
relationer och inte får se den förändring som några intervjuade nämnde som det positiva med arbetet. Klart är att frågan om en långtgående specialisering inte är enkel och måste lyftas (se Grell, 2016).

Den höga arbetsbelastningen

I alla kommuner nämner man att arbetsbelastningen ökat väsentligt speciellt under 2015. Detta överensstämmer väl med de mätningar som den nationella samordnaren gjort (fig. 2) Nämns kan att Ludvika i dessa mätningar framträder som en kommun där arbetsbelastningen ökat mer än genomsnittet. Den höga och ökande arbetsbelastningen i socialtjänsten har också uppmärksammats av exempelvis Arbetsmiljöverket (2017).

Enligt vad som framkommit vid den nationella sammordnarens kommunbesök beror den ökade arbetsbelastningen på ett ökat antal barn och ungdomar i Sverige och på föreskriften som innebär att socialnämnden utan dröjsmål måste starta en utredning när ett barn misstänks ha blivit utsatt för våld

Fig 2. Antal anmälningar

eller bevittnat våld av en närstående. I de fyra kommunerna som Karin Kvist Kullberg besökt, talar de intervjuade dessutom om att ett ökat antal anmälningar både från allmänheten och andra myndigheter t.ex. skolan bidragit till den ökade arbetsbelastning. Att anmälningarna ökat kan förklaras av myndigheter anmäler för att vara på den säkra sidan och slippa granskning från media och anmärkningar från kontrollmyndigheter. Vid den nationella samordnarens besök talade man nämligen ofta i kommunerna om att man är rädd för att Kommunrevisionen, IVO eller att media ska ta upp påstådda försummelser.

Ett annat skäl till den ökade arbetsbelastningen är en ökad administration och ökade krav på dokumentation som beskrivs vid den nationella samordnarens kommunbesök och som även tas upp i intervjuer i de fyra kommunerna. Den ökade administrationen och det ökade kravet på dokumentation är inte unik för den sociala barn- och ungdomsvården utan gäller hela den offentliga sektorn vilket kommer fram i en lång rad forskningsrapporter t.ex. Forsell och Westerberg (2014).

Hur ska man då komma tillrätta med den ökade arbetsbelastningen och de ökade kraven? Ett steg i denna riktning som kan verka självklart är att anställa fler socialsekreterare och dessutom fler chefer som kan ge stöd till dessa. Detta är emellertid inte så enkelt som det kan verka eftersom det både vid den nationella samordnarens kommunbesök och vid intervjuerna i två av de fyra kommunerna framkommit att det är mycket svårt att rekrytera socionomer till den sociala barn- och ungdomsvården. Ett ytterligare hinder för nyanställningar som nämns i flera

av de kommuner där intervjuer gjorts är budgetmässiga problem.

Ett annat sätt att minska arbetsbelastningar kan då vara att omorganisera arbetet och/eller förändra arbetssättet. Detta kan naturligtvis ske samtidigt med nyanställningar, ett exempel på detta är den förändring som gjorts i Åmål. När det gäller att förändra arbetssättet handlar det om att som en av cheferna i Sjöbo sade vara kreativ. Det som nämns i intervjuerna är nya tekniska lösningar som förenklar arbetet. De intervjuade talar också om att administrationen behöver minskas – i de fyra kommunerna har man därför börjat anställa administratörer. Vad gäller dokumentationen och det behov som finns av att utveckla välfärdsteknologi som nämndes vid den nationella samordnarens första kommunbesök har en rad satsningar gjorts efter den nationella samordnarens första kommunbesök t.ex. taligenkänning vid utredningsarbete (detta tas upp på annan plats i rapporten). Även om ett förändringsarbete genom satsningar från regeringen för att frigöra arbetstid till mötet med barnet, den unge och deras familjer påbörjats måste diskussionen om hur BBIC och andra typer av förändringar i arbetssättet skulle kunna göras ytterligare fördjupas.

Ett ytterligare sätt att minska arbetsbelastningen i de utredande delarna av den sociala barn- och ungdomsvården, som exempelvis nämns av politiker i Sjöbo, är att utöka det förebyggande arbetet och därmed minska behovet av barnavårdsutredningar, att så att säga stämma i bäcken i stället för i ån. Här måste man emellertid vara observant på att detta inte görs för att göra besparingar inom de utredande delarna av den sociala barn- och

ungdomsvården, något som skyntar i intervjuerna, utan att detta område med bibehållen personalstyrka men färre utredningar får mer tid för möte med barn, unga och deras familjer.

Att minska arbetsbelastningen genom att förändra arbetssättet är önskvärt men inte gjort ”i en handvändning” och att rekrytera nya socialsekreterare är som nämnts problematiskt i många kommuner. Samtidigt måste man betänka att flera av de intervjuade i de fyra kommunerna nämner att arbetet med den sociala barn- och ungdomsvården är ett emotionellt ansträngande arbete. Detta är fallet även om den kvantitativa arbetsbelastningen minskas. Här brukar man tala om det som ”damned if you do and damned if you don’t” dvs. hur du än handlar när det gäller att omhänderta ett barn eller inte blir det fel i någons ögon. I Socialstyrelsens lägesrapport för Individ- och familj (2017) står att läsa: ”En socialsekreterare i den sociala barn- och ungdomsvården har en arbetsuppgift och ett ansvar som kan vara livsavgörande för de barn, unga och familjer hon eller han möter i arbetet” (s 29). I Växjö är man medveten om den emotionella belastning som finns inom de utredande delarna av den sociala barn- och ungdomsvården och här har man nu börjat göra mätningar kring detta för att göra eventuell förändringar.

Frågan är då hur man, trots stor arbetsbelastning såväl reellt som emotionellt, kan få socialarbetare att stanna inom den sociala barnvården. Ett begrepp som ofta används i detta sammanhang är ”resilience” (Venistendael, 2007; Collins, 2007; Russ et al., 2008) - på svenska ungefär: motståndskraft. I de nästföljande avsnitten diskuteras vad som kan

skapa motståndskraft och leda till att socialarbetare stannar i den sociala barn- och ungdomsvården trots hög arbetsbelastning och ett emotionellt ansträngande arbete.

Den goda arbetsgruppen

I alla kommunerna talar såväl socialarbetare som deras chefer och politikerna om att för att stanna kvar inom den sociala barn- och ungdomsvården är det viktigt med en god arbetsmiljö och ett gott arbetsklimat. Arbetsgruppen och gemenskapen i den betyder mycket. Vad som krävs för att skapa detta klimat är de intervjuade eniga om. En sammanfattning av vad socialsekreterarna i Växjö sagt i intervjuerna ger röst åt detta:

”Cheferna och politiker litat på socialsekreterare och backar upp en. Det finns alltid någon att fråga. I arbetsgrupperna råder ett öppet klimat. Vi behöver inte vara duktig och kunna allt. Det finns en styrka i att vi vågar diskutera och vi behöver inte gå och ruva på problem. Vi ser varandra, får kollegialt stöd och handledning och är inte ensamma. Det finns alltid folk att prata med. Oftast jobbar vi två och två. Vi kan ta hand om våra sjuka barn eller vara sjuka själva med gott samvete för vi vet att någon tar det akuta. Det finns en tillit i gruppen. Vi har flexibla arbetstider och vi erbjuds det lilla extra t.ex. att chefen bjuder på frukost en dag i veckan. Vi är både kollegor och vänner.”

Det som sägs i citatet överensstämmer väl med vad man funnit i forskningen om vad som skapar motståndskraft och därmed bidrar till att socialarbetare stannar kvar (Venistendael, 2007; Collins 2007; Russ et al., 2008). Det som beskrivs av de intervjuade är en organisation som genomsyras av ett HR-

perspektiv, ett sätt att organisera arbete som enligt Tham (2008) är av största värde för att socionomer ska stanna kvar i socialtjänsten.

Detta kan jämföras med hur det ser ut i kommunerna idag där exempelvis forskaren Robert Wenglén utifrån den nationella samordnarens kommunbesök beskriver ett starkt byråkratiserat arbete (se annan del i denna rapport). Snarare än ett HR-inriktat perspektiv utgår man i kommunerna från ett strukturellt perspektiv på hur arbetet ska vara organiserat med specialisering, regler och dokumentation som ledstjärna och där människan är till för organisationen i stället för tvärt om. Arbetsmiljöverket (2017) menar att det skett genomgripande förändringarna inom välfärdstjänsterna de senaste decennierna. De talar om ett decentraliserat resultat- och kostnadsansvar, målstyrning och en ständig rationalisering och menar att denna omvandling fört med sig ökade krav, vilket i kombination med hög arbetsbelastning och otillräckliga resurser gör det svårt för socialsekreterarna att utföra arbetet på ett tillfredsställande sätt.

I likhet med detta hävdar flera forskare att införandet av ett förändrat sätt att organisera arbetet genom exempelvis införande av NPM inom offentlig sektor har lett till stora förändringar, bland annat har ett mer standardiserat och mätbart arbetssätt införts (Evetts, 2006; Liljegren & Parding, 2010). Detta överensstämmer med att BBIC som tidigare framkommit idag är handläggnings- och dokumentationssystemet som används inom kommunernas sociala barn- och ungdomsvård och att dokumentation och administration, som framkommit vid den nationella samordnarens tidsmätning (fig 1),

ges mer tid än direkt arbete med barn och familjer. Vid den nationella samordnarens besök i kommunerna framkom vidare att den nationella tillsynen fått effekten att man i socialtjänsten nu är rädd att göra fel och därför dokumenterar mycket.

I dag diskuteras sättet att organisera den offentliga sektorn och många kritiska röster höjts för att få förändring till stånd. Ett exempel är att regeringen fattat beslut om tillitsreformen och tillsatt en Tillitsdelegation. Detta kan vara ett steg i riktning mot den typ av arbetsorganisation med HR som utgångspunkt där de anställda får det stöd, den delaktighet, den känsla av medskapande och den meningsfullhet i arbetet som de intervjuade önskar. För att få en förändring till stånd och skapa en sådan organisation är det nödvändigt att konkreta åtgärder vidtas så att arbetet inte längre i huvudsak består i mätande, dokumenterande och följande av manualer utan den utredande delen av sociala barn- och ungdomsvården kan bli en attraktiv arbetsplats som genomsyras av HR vilket kan leda till att de anställda stanna kvar. Förändringar på samhälls- och organisationsnivå krävs således men för att en HR-inriktad organisation ska fungera krävs också ett HR-inriktat ledarskap.

Det goda ledarskapet

En arbetsgrupp med engagerade chefer som är synliga, tillgängliga och lyhörda och ger stöd och inspiration är viktig enligt alla de intervjuade såväl socialsekreterare, chefer som politiker. När de intervjuade cheferna talar om sitt arbete står det klart att de önskar vara denna typ av ledare. I flera av de fyra kommunerna där intervjuerna gjorts finns chefer som beskrivs som orädda eldsjälar som verkligen

brinner för sitt arbete och som ger de anställda det stöd de önskar. De flesta socialsekreterare är nöjda med cheferna. En viktig anledning är att de närmaste cheferna har det som brukar kallas ”kulturkompetens” dvs. de kan sitt arbetsområde eftersom de arbetat inom detta och de kan kommunen eftersom de har stannat länge i denna. Detta är viktigt för att chefen ska kunna vara en inspirerande rollmodell för de anställda. På högre chefsnivåer tror de intervjuade att cheferna nog också behöver annan kunskap men trots detta önskar majoriteten att de högre cheferna ska vara närvarande, engagerade och stödjande. Hur cheferna i den högsta förvaltningsledningen fungerar är olika i de kommunerna där intervjuerna gjorts allt ifrån en mycket närvarande och engagerad förvaltningschef till en i stort frånvarande sådan. Att chefsroll är viktig framkommer inte bara i intervjuerna utan också i forskningen där Lawler (2007) menar att hur chefen är spelar en avgörande roll för om de anställda stannar kvar i socialt arbete.

Den chef de intervjuade tycker behövs för att de ska stanna kvar kan beskrivas som en chef som ger de anställda makt och inflytande, tror på människor och förmedlar tilltro till andra och som fungerar som möjliggörare och katalysator dvs. den typ av chef som Bolman och Deal (2014) kallar en HR-inriktad chef. Denna typ av ledarskap liknar det som kallas transformellt (transformativt) där ledaren beskrivs som en inspiratör och rollmodell som ser de anställda och deras motiv men som också vågar utmana dem att vara kreativa och ge dem handlingsutrymme (Burns 2004; Bass och Riggio, 2006). I sin doktorsavhandling fann Tafvelin (2013) att det hon kallar transformativt ledarskap i socialtjänsten i

likhet med vad som framkommit i intervjuerna i de fyra kommunerna, är positivt för de anställdas mående, exempelvis blir deras yrkesroller tydligare och deras engagemang i arbetet större med ett transformativt ledarskap. Hur väl denna typ av ledarskap fungerar beror dock enligt Tafvelin på hur länge ledaren och den anställda samarbetat, en fastare relation dem emellan ger ett mer positivt utfall, menar hon. Tyvärr finns inte denna relation i den utredande delen av den sociala barn- och ungdomsvården i tre av de fyra kommunerna där intervjuerna gjorts. Visserligen har många av cheferna arbetat länge men det är endast i Växjö som den långvariga relationen mellan chefer och anställda inom de utredande delarna av den sociala barn- och ungdomsvården funnits eftersom socialsekreterarna i de övriga kommunerna lämnar området. Till detta kommer att tidigare studier visat att även första linjens chefer hoppar av (Lindquist, 2013) vilket ytterligare minskar stabilitet i relationen mellan chefer och anställda.

Utöver bristande fast relation identifierade Tafvelin (2013) åtta faktorer på organisationsnivå som kunde hindra att det transformativa ledarskapet får positiv effekt. Det handlade exempelvis om organisationsstrukturen, ständiga förändringar i organisationen och chefernas arbetsförhållanden. Återigen framstår Växjö som ett gott exempel med små arbetsgrupper som ger cheferna rimliga arbetsvillkor och gör att de kan se de anställda. Samtidigt har få omorganisationer ägt rum i Växjö vilket, om man jämför med Tafvelins (2013) forskning, också gynnar utfallet av ett transformativt ledarskap. I de tre andra kommunerna är villkoren för att ett transformativt ledarskap skall få positiva utfall mindre gynnsamma exempelvis på

grund av upprepade omorganisationer och/ eller att chefernas arbetsförhållanden inte är optimala genom vakanser på andra chefspos- ter eller stora arbetsgrupper.

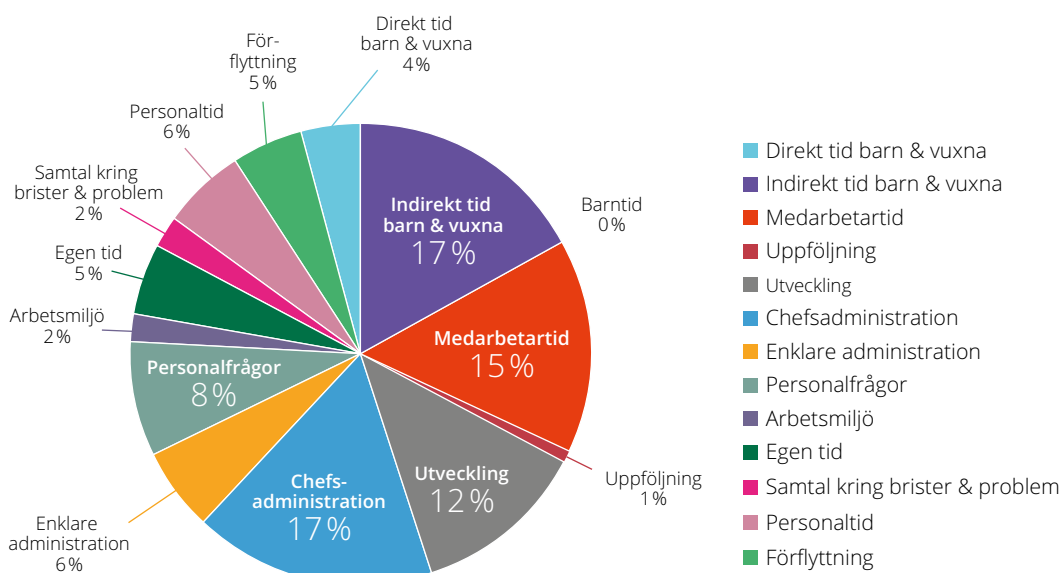
I tre av kommunerna, Växjö undantaget, har man i stället för en första linjens chef valt att ha en förste socialsekreterare eller gruppleda- re. Om detta är tillräckligt kan diskuteras. De intervjuade socialsekreterarna önskar nämli- gen en nära ledare som kan föra deras talan uppåt. Med andra ord behövs enligt socialse- kreterarna även inslag av det Bass och Riggio (2006) kallar ett transaktionellt ledarskap det vill säga ett ledarskap där beslutsordningen är klar och chefen tar sitt ansvar.

Enligt vad som framkommit är således förutsättningarna för att ett transformativt ledarskap ska ge positiva effekter inte de bästa i den sociala barn- och ungdomsvården

i de kommuner där intervjuer gjorts . Detta accentueras ytterligare om man ser hur arbetsledarnas arbetstid fördelas enligt den Nationella Samordnarens mätningar (fig 3). Här framträder en mycket splittrad arbetsdag och lite tid med medarbetarna.

Än sämre blir förutsättningarna för ett nära, transformativt ledarskap om man tittar på vad som framkommit kring chefernas villkor i forskning och rapporter. Exempelvis hävdar Shanks och Lundström (2015, s.39) att cheferna i socialtjänsten ”fått större ansvar för ekonomin och därmed också för besparingar och prioriteringar” medan Fackförbundet Vision (2013) har funnit att högt tempo och administration gör att endast ungefär hälften av cheferna i Individ och familjeomsorgen hinner ge återkoppling till de anställda på ett tillfredställande sätt.

Fig 3. Chefernas arbetstid

Detta som framkommit i detta avsnitt tyder på att chefernas situation i den sociala barn- och ungdomsvården måste uppmärksammas. Flera av de intervjuade cheferna talar exempelvis om att de saknar stöd och någon nämner att det skulle vara önskvärt med en chefsutbildning motsvarande rektorsutbildningen vilket kan vara ett första steg mot ett förbättrat ledarskap.

Socionomkarriärer på gott och ont

En stor, välfungerande öppenvård med olika resurser att erbjuda brukaren finns i alla de fyra kommunerna och är något som ses som attraktivt och som socialsekreterarna uppger som ett skäl att stanna kvar i den sociala barn- och ungdomsvården. I Åmål talar man dessutom om att öppenvården är något som bidrar till att skapa ett gott rykte och som gör att socialsekreterare söker till socialtjänsten och i Sjöbo är det främst inom öppenvård som socialsekreterare stannar kvar.

Naturligtvis är det viktigt att en öppenvård med många resurser finns. Ett förebyggande arbete kan, som ovan nämnts, leda till att färre utredningar behöver göras vilket är positivt både för målgruppen och för arbetsbelastningen för den utredande socialsekreteraren. Ett problem blir dock om öppenvårdsverksamheten ses som den viktigaste delen av den sociala barn- och ungdomsvården vilket kan få till följd att

de utredande delarna blir mer styvmoderligt behandlade. Tendenser till detta har framkommit vid intervjuerna där öppenvården lyfts upp som flaggskepp speciellt av politikerna. Förutom att det kan leda till att mer resurser på gott och ont lokaliseras till öppenvården kan det få till följd att socionomerna ser öppenvården som ett mer attraktivt område

där det ”riktiga” sociala arbetet bedrivs och dit socionomer strävar i sin karriär. Detta har nämnts i intervjuerna där några talar om det utredande arbetet som en station på väg mot behandlingsinriktat arbete i öppenvården.

Att socialtjänstens är ett område som socionomer lämnar efter de första åren i karriären har inte bara framkommit i intervjuerna utan också i forskningen (Dellgran & Höjer, 2005; Kullberg, 2011). Det har dessutom visat sig att de som stannar kvar i socialtjänsten oftast inte är kvar i de utredande delarna dvs. i det arbete som av många, som tidigare nämnts, anses som det svåraste utan att de söker sig till exempelvis familjehem, förebyggande arbete eller öppenvård. Till detta skall läggas att väldigt få socionomer söker sig till socialtjänsten om de inte börjat sin karriär där (Kullberg, 2011). I tre av de fyra kommuner där intervjuer gjorts bekräftas detta karriärmönster. Att låta socialsekreterare byta arbete inom socialtjänsten ansågs dessutom som en kompetensutvecklingsstrategi enligt de intervjuade cheferna. Detta väcker frågan hur man kan vända socionomernas karriärstege så att den sociala barn- och ungdomsvårdens utredningsarbete blir en attraktiv del av det sociala arbetet och ett område där socionomer stannar kvar eller dit socionomer söker sig under senare delar av karriären. En möjlighet är att skapa tjänster som specialistsocionomer vilket förordas av exempelvis Akademikerförbundet SSR. Risken med detta är dock, om man ser till socionomernas karriärmönster som den framkommit i intervjuerna och forskningen, att det blir karriärtjänster där de som innehar dem inte deltar i det direkta utredningsarbetet utan att detta även fortsättningsvis ges till de nyanställda. Om så blir fallet blir denna typ av tjänster ett slag i luften.

För att förändra karriärmönster krävs, att det i likhet med vad som nämnts i de föregående avsnitten, skapas en rad förändring så det utredande arbetet blir ett reellt socialt arbete med barnen i centrum och mer tid för dessa och med möjlighet till stöd från chefer och kollegor i det emotionellt ansträngande arbetet. Naturligtvis krävs också en rimlig arbetsbelastning så att barnen och deras familjer ges tid att upprepade gånger träffa sin socialsekreterare och ge uttryck för sina ståndpunkter. Om en sådan förändring genomförs kan det utredande arbetet inom den sociala barn- och ungdomsvården bli ett attraktivt arbete som inte längre bara ses som ett första steg i karriären.

Det goda ryktet - geografi på gott och ont

Var kommunen är belägen liksom vilket rykte socialtjänsten i den och i kringliggande kommuner har påverkar om socialsekreterare väljer att stanna kvar eller inte enligt de intervjuade i de fyra kommunerna. Att geografin spelar roll har tidigare konstateras i en studie där Healy och Oltedal (2010) jämförde den sociala barn- och ungdomsvården i Norge och Australien. I denna konstaterades att socialarbetarna i Norge var mer benägna att stanna kvar inom den sociala barn- och ungdomsvården vilket forskarna menade åtminstone delvis berodde på att det fanns ett mindre utbud av möjliga arbeten i närområdet. Detta stämmer väl med att de intervjuade talar om att var orten ligger kan bidra till att man stannar eftersom man är etablerad där och/eller det inte finns så mycket att välja.

Var orten ligger kan emellertid också vara något som bidrar till avhopp. Det handlar då om orter på relativt långt pendlingsavstånd

från större städer och/eller utbildningsorter som då inte är attraktiva för inflyttning. Den nationella samordnaren har sett detta mönster i flera av samarbetskommunerna. Av intervjuerna framkommer att Sjöbo och Ludvika är tydliga exempel på hur orternas läge försvårar rekryteringen. Växjö är dels utbildningsort och dels lätt att pendla till, vilket är positivt för denna ort ur rekryteringssynpunkt.

Åmål utgör ett undantag, kommunen ligger långt från större orter och utbildningar men här menar de intervjuade att det ändå är lätt att rekrytera socionomer till socialtjänsten på orten. Anledningen som nämns är ett gott rykte. Forskaren Robert Wenglén talar i annan del av denna rapport om vikten av att vara en attraktiv arbetsgivare, leva som man lär och nå ut med detta budskap. Att socialtjänsten i en kommun får gott rykte är viktigt eftersom geografin inte är så mycket att göra åt, kommunen ligger där den ligger och detta kan vara ett hinder i rekryteringen. Åmål är ett exempel på att ett gott rykte gynnar rekrytering men det har också i intervjuerna framkommit exempel på att den sociala barn- och ungdomsvårdens dåliga rykte i kringkommuner gynnat den kommunen där intervjuerna gjorts. Det socialtjänsten kan göra för att underlätta rekryteringen av socionomer även om det geografiska läget försvårar skulle således kunna vara att skapa ett attraktivt arbete inom den sociala barn- och ungdomsvårdens utredande delar och sedan sprida ryktet om detta för att locka även ”utsocknes” att söka sig dit.

Den goda, positiva spiralen

I Växjö, som är den enda kommun bland de fyra som ingått i undersökning som har

stabilitet även bland de utredande socialsekreterarna inom den sociala barnvården, talar en avdelningschef om att det gäller att komma in i en positiv spiral för att få socialsekreterare att stanna. Detta stämmer väl överens med vad som framkommit i intervjuerna i de olika kommunerna. Hur man ska göra för att få socialarbetare att stanna är komplext och det finns inte en universallösning utan det krävs flera men sammanhängande förändringar på olika plan. Utgångspunkten är det goda sociala arbetet dvs. att skapa ett arbetsinnehåll som gör att barnet och den unge ges tid och möjlighet att vara medskapare i förändring av sin situation och att socialsekreterarna ges möjlighet att utföra ett socialt arbete som gör skillnad. Med detta avses att det utredande arbetet inom den sociala barn- och ungdomsvården ska vara ett socialt arbete med barnet i centrum och inte en byråkratisk, administrativ process. De intervjuer som genomförts med socialsekreterare och chefer tyder på att genom detta kan arbetet som utredande socialarbetare bli ett attraktivt arbete vilket kan leda till både att karriärstegen vänds så att utredningsarbetet inte längre ses som ett ingångsarbete och att arbetsområdet får ett gott rykte som gör att socionomer söker sig till det även om kommunen ligger på långt avstånd från hemorten. Vidare har det blivit tydligt att det goda det goda sociala arbetet kräver, förutom barnet i centrum, att arbetsbelastningen så väl reellt som emotionellt är rimlig. Vad gäller den kvantitativa delen av arbetsbelastningen är en möjlighet att anställa fler socialsekreterare vilket dock kan vara svårt med tanke på problem med rekrytering och budgetunderskott. En förändrad belastning kan då, naturligtvis om möjligt tillsammans med fler tjänster, skapas genom att arbetsinnehållet

och arbetssätt förändras genom olika kreativa lösningar exempelvis genom andra sätt att utreda, att kraven på dokumentation och administration minskas och nya tekniska lösningar införs.

Även om detta sker återstår dock den emotionella belastningen och för att klara den krävs en god arbetsmiljö och stöd och från chefer och arbetskamrater. Det handlar då om att skapa den goda arbetsgruppen med HR-inriktning där socialsekreterarna känner gemenskap, tillit, blir sedda och är delaktiga och där cheferna har tidsmässiga och organisatoriska möjligheter att ge stöd och vara synliga, nära chefer. Detta kräver i sin tur att såväl organisatoriska faktorer inom den sociala barn- och ungdomsvården som ledarskapet uppmärksammas. För att skapa den goda arbetsgruppen med det goda ledarskapet krävs emellertid också att chefer och socialsekreterare stannar vilket i sin tur som inledningsvis nämndes kräver ett gott socialt arbete. Spiralen fortsätter ...

Referenser

- Akademikerförbundet SSR (2015) *Inrätta specialistsocionomer inom socialtjänsten i kommunerna.*
- Alvesson, M. (2016) Funktionell dumhet i offentlig verksamhet måste bekämpas, *Dagens Samhälle*, 13 oktober.
- Alvesson, M., Sköldbberg, K. (1994) *Tolkning och reflektion*, Lund: Studentlitteratur.
- Alvesson, M., Spicer, A. (2012) A stupidity-based theory of organizations, *Journal of Management Studies* 49 (7), s. 1194–1220.
- Alvesson, M. & Spicer, A. (2016) *The stupidity paradox: The power and pitfalls of functional stupidity at work*. London: Profile books.
- Arbetsmiljöverket (2017) *Socialsekreterarnas förändrade arbetsförhållanden.*
- Argyris, C. (1986) *Skilled incompetence*, Harvard Business Review, 64 (5), s.74–80.
- Argyris, C. (1999) *On organizational learning*. 2:a upplagan. Oxford: Blackwell.
- Barnombudsmannen (2016) *Respekt - Barn med funktionsnedsättning om sambällets stöd.*
- Barnombudsmannen (2017) ”Vi lämnade allting och kom hit”- Röster från barn och unga på flykt.
- Bass, B. M., Riggio, R. E. (2006) *Transformational Leadership*, Oxford: Taylor & Francis.
- Bolman, L. G., Deal T. E. (2014) *Nya perspektiv på organisation och ledarskap*, Lund: Studentlitteratur.
- Björnstad, A. (1998) *Rum för reflektion: feedback-projektet vid socialtjänsten i Karlstad*. Trygghetsfonden för kommuner och landsting.
- Burke, K. (1954) *Permanence and Change: An anatomy of purpose*. 2:a upplagan. Los Altos, California: Hermes.
- Burns, J. M. (2004), *Transforming Leadership*, New York: Grove Press.
- Börjeson, B. (2009) ”Det är ju ett svårt och oerhört kvalificerat jobb...” i Bilaga till SOU 2009:68 *Lag om stöd och skydd för barn och unga* (LBU).
- Collins, S. (2008) *Statutory Social Work: Stress, Job Satisfaction, Coping, Social Support and Individual Differences*, British Journal of Social Work, 38, s.1173-1193.

- Dellgran, P, Höjer, S. (2005) *Rörelser i tiden*, Socialvetenskaplig tidskrift, 12(2–3), s. 246–267.
- Denvall, V., Lernå, L., Nordesjö, K. (2014) *Föränderliga strukturer. Organisering för kunskapsbaserad socialtjänst i Kronobergs och Kalmar län 2003-2013*. Växjö. Institutionen för socialt arbete vid Linnéuniversitetet
- Evetts, J. (2006) *Organizational and Occupational Professionalism: the challenge of new public management*. Paper vid XVI ISA World Congress of Sociology. Durban, Sydafrika.
- Fackförbundet Vision (2013) *Om bara chefen var bättre*.
- Forssell, A., Westerberg Ivarsson, A. (2014) *Administrationsambället*, Lund: Studentlitteratur.
- FOU Centrum för Vård, Omsorg och Socialt arbete (2014) *Pengarna, barnen eller livet. En kvalitativ studie av familjer med sammansatta problem och deras möte med socialtjänsten*. FOU-rapport 76:2014.
- Freidson, E. (2001) *Professionalism: the third logic*. Cambridge: Policy Press.
- Gillingham, P. (2011) Decision-making tools and the development of expertise in child protection practitioners: are we 'just breeding workers who are good at ticking boxes'? *Child & Family Social Work*, 16(20), s. 412-21.
- Grell, P. (2016) *Komplexa behov eller komplexa organisationer? Konsekvenser av specialiserad individ- och familjeomsorg ur ett klientperspektiv*. Institutionen för socialt arbete: Umeå universitet.
- Healy, K., Oltedal, S. (2010) An institutional comparison of child protection systems in Australia and Norway focused on workforce retention, *Journal of Social Policy*, 39(2), s. 255–274.
- Heimer, M., Näsman, E., Palme, J. (2017) *Rättighetsbärare eller problembärare? Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser*, Stockholm: Stiftelsen Allmänna barnhuset.
- Hyvönen, U., Alexanderson, K. (2014) *Barnen vill-vågar vi, Barns och ungdomars brukarmedverkan i den sociala barnvården*, Stockholm, Stiftelsen Allmänna barnhuset.
- Höjer, S., Kullberg, K. (2017) Varför stannar de kvar? *Socionomens forsknings supplement*, 1, s. 20-33.
- Klockmo, C., Jakobsson Lund, A. (2017) Medarbetardriven förändring-Förkortad arbetsplatsförlagd arbetstid, en drivkraft för att utveckla nya arbetssätt. Kommunförbundet Västernorrland.
- Kullberg, K. (2011) *Socionomkarriärer: Om vägar genom yrkeslivet i en av välfärdsstatens nya professioner*. Göteborgs universitet: Institutionen för socialt arbete.
- Lawler, J. (2007) Leadership in social work: A case of caveat emptor, *British Journal of Social Work*, 37(1), s. 123–141.
- Liljegren A., Parding, C. (2010) Ändrad styrning av välfärdspensioner – exemplet evidensbaserad i socialt arbete, *Socialvetenskaplig tidskrift*, nr 3-4, s. 270-288.
- Lindquist, A-L. (2013) *Stabilitet som kompetensstrategi för social barnavård*, Stockholm: SKL.
- Ouchi, W. G. (1979) A Conceptual framework for the design of organizational control mechanisms, *Management Science*, 25 (9): 833-848.
- Machiavelli, N. (1998) *Fursten*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Marttila, A., Burström, K., Lindberg, L., Burström, B. (2015) *Utökat barnhälsövårdspro*

- gram för förstagångsföräldrar. Ett samarbete mellan Rinkeby BVC och familjerådgivare inom Rinkeby Kista socialtjänst. Utvärderingsrapport. Stockholm: Karolinska institutet.
- Maskrosbarn (2016) *Jag är bara en påse med pengar. En rapport av Maskrosbarn om ungdomars upplevelser av insatser från socialtjänsten*. Solna: Dixia tryckeri.
- Munro, E. (2011) *The Munro review of child protection: a child-centred system. Final Report*. Department for Education.
- PROP 2016/17: 188. *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolicen*.
- Regeringens skrivelse (2016/17: 126) *Tillsammans mot brott - ett nationellt brottsförebyggande program*.
- Rennstam, J., Wästerfors, D. (2015) *Från stoff till studie - om analysarbete i kvalitativa studier*. Lund: Studentlitteratur.
- Russ, E., Lonne, B., Darlington, Y. (2009) Using resilience to reconceptualise child protection workforce capacity. *Australian Social Work*, 62(3), 324–338.
- Shanks, E., Lundström, T. (2015) Chefer och ledare i socialt arbete: om hur ändrade organisatoriska villkor och nya ledarskapsteorier kan påverka yrkesrollen, *Socionomens forskningssupplement*, nr 3, s. 26-41.
- Salonen, T. (red.) (2005) *Rena Rama Sociorama - Kunskapsutveckling mellan universitet och socialtjänst. Rapportserie i socialt arbete. Nr 3, 2005. Växjö universitet. IVOSA*.
- Salonen, T. (2016) *Styrning eller utveckling – Erfarenheter av kunskapsbaserat socialt arbete i Sverige*. I: Lunababb, H., Westerback, F. & Stoor, T. (red.). *Uppror i elfenbenstornet. En bok om praktikforskning i socialt arbete*. Mathilda Wrede Institutets forskningsserie 5/2016.
- Socialstyrelsen (1999) *Expertrådet för kvalitet i vård och omsorg. Ledning för kvalitet i vård och omsorg*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2004) *För en kunskapsbaserad socialtjänst. Redovisning av ett regeringsuppdrag åren 2001–2003*. Slutrapport. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2007) *Social barnavård i förändring, Slutrapport från BBIC-projektet*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2013) *Samverka för barns bästa – en vägledning om barns behov av insatser från flera aktörer*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen, Skolverket (2013) *Placerade barns skolgång och hälsa – ett gemensamt ansvar*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialtjänstlagen, Svensk författningssamling (2001:453). Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOSFS (2011:9) *Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete*, Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOU (2008:18) *Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten – till nytta för brukaren*, Socialdepartementet. Betänkande av utredningen för kunskapsbaserad socialtjänst.
- SOU (2009:68) *Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU)*. Socialdepartementet.
- SOU (2014:3) *Boende utanför det egna hemmet – placeringsformer för barn och unga*, Socialdepartementet.
- SOU (2014:49) *Väld i nära relationer – en folkhälsofråga*. Justitiedepartementet.
- SOU (2015:71) *Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU*. Socialdepartementet.
- SOU (2017:6) *Se barnet*, Justitiedepartementet.

- SOU (2017: 9) *Det handlar om oss unga som varken arbetar eller studerar*. Delbetänkande av samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar.
- SOU (2017:47) *Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa- Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa*. Slutbetänkande av kommissionen för jämlik hälsa.
- SOU (2017:77) *En generell rätt till kommunal avtalsamverkan*, Delbetänkande av Kommunutredningen.
- Statskontoret (2014) *Nationella samordnare. Statlig styrning i otraditionella former?*
- Stiftelsen Allmänna Barnhuset (2016) *Samverkansteam— för barn och föräldrar i samband med separation, Kunskapsstöd för projekt Samverkansteam*.
- Svensden, T. (2016) *Den sociala barnvården i Stockholm—behov, utredningar, insatser, uppföljning och brukardelaktighet 2013-2015*, FOU nordväst, Forskningsrapport 2016:1.
- Sveriges kommuner och landsting (2015) *Stärkt skydd för barn och unga. Handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården*.
- Ström, P. (2017) *Utredning inleds, språk, genidrag och ansvar i barnvårdsutredningar*.
- Sveriges kommuner och landsting (2017) *Hur mår BUP? En nulägesbeskrivning av barn- och ungdomspsykiatri i Sverige* inhämtad av Uppdrag Psykisk Hälsa.
- Tafvelin, S. (2013) *The transformational leadership process: antecedents, mechanisms, and outcomes in the social services*. Umeå: Department of Psychology, Umeå universitet.
- Tham, P. (2007) *Ny i yrket – men redan gammal i gården? Arbetsvillkor för nya och mer yrkeserfarna socialsekreterare i den sociala barnvården*. *Socionomens forskningssupplement*, 22(6), s. 62-77.
- Tham, P. (2008) *Arbetsvillkor i den sociala barnvården: förutsättningar för ett kvalificerat arbete*, Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete.
- Tham, P. (2016) *Mindre erfaren-mer utsatt. Nyexaminerade och mer erfarna socialsekreterares beskrivningar av sina arbetsvillkor 2003 och 2014*. *Socionomens forskningssupplement*, 40 (6), s. 20-33.
- The Social Work Task Force (2010) Building a safe and confident future: implementing the recommendations of the Social Work Task Force*. Department of Health, Department for Children, Schools and Families, and the Department for Business, Innovation and Skills.
- Tyrstrup, M. (2014) *I välfärdsproduktionens gränsland. Organisationsmässiga mellanrum i vård, skola och omsorg*. Örebro: Entreprenörskapsforum.
- U (2015:11) *Att vända frånvaro till närvaro – en utredning om problematisk elevfrånvaro*. Utbildningsdepartementet.
- Veblen, T. (1914) *The instinct of workmanship and the state of the industrial arts*. New York: Macmillan.
- Venistendael, S. (2007) *Resilience and Spirituality*, in Munroe B., Oliviere, D. *Resilience in Palliative Care*, Oxford: Oxford University Press.
- Wenglén, R. & Svensson, P. (2008) *Den skickligt inkompetente chefen*, Sociologisk forskning, 1: s. 43–61.
- Wenglén, R. (2013) *Professionalism i välfärden – förutsättningar och tumregler*. Institutet för ekonomisk forskning vid Lunds universitet, KEFUs skriftserie 2013:3.

Wiklund, Stefan, 2016, *Den kommunala barnavården - om anmälningar, organisation, utfall*, Stockholms Universitet

Pågående utredningar:

Ett stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende (S 2016:08),
Fredrik Lund Sammeli.

Framtidens socialtjänst (S 2017:03),
Margareta Winberg.

Kommissionen för jämlik hälsa (S 2015:02),
Olle Lundberg.

Kommunutredningen (Fi 2017:02),
Niklas Karlsson.

Unga som varken arbetar eller studerar
(U 2015:06), Inger Ashing.

Nationell Samordnare för Utveckling och
Samordning av Insatser inom området
psykisk hälsa (S 2015:09),
Kerstin Evelius.

*Tillsammans mot brott – socialt utsatta områden.
Uppdrag om insatser för att förebygga brottslighet i
socialt utsatta områden, namn saknas.*

Tillitsdelegationen (Fi 2016:03),
Laura Hartman.

Bilaga 1. Samarbetskommuner

Tierp	Vetlanda	Botkyrka
Göteborg	Torsby	Nacka
Umeå	Helsingborg	Östersund
Malmö	Laholm	Hudiksvall
Uppsala	Hagfors	Ludvika
Sjöbo	Åmål	Fagersta
Kalmar	Borås	Höör
Tyresö	Jönköping	Karlskrona
Luleå	Skövde	Karlshamn
Storuman	Finspång	Västerås
Arvidsjaur	Motala	Örebro
Växjö	Stockholm	Hedemora
Sundsvall	Linköping	Sandviken
Hultsfred	Flen	Gotland

I Malmö, Göteborg och Stockholm besöktes två stadsdelar samt den centrala förvaltningen

Bilaga 2. Mätvariabler Handläggare

Barntid

Samtal i det direkta ärendet med enbart berört barn/ungdom. Ev medverkar även vuxen som barnet bestämt ska vara med. Dock ej familjemedlem.

Direkt tid, barn och unga

Samtal med berörda, barn, ungdom el vuxna direkt eller via mejl/telefon/sms. Avser det direkta ärendet ex vårdnadshavare

Indirekt tid, barn och unga

Dokumentation, utredningsarbete, analyser, bedömningar och reflexioner avseende ärende

Kollegial konsultation

Diskussion med kollega avseende ärende

Förflyttning/Transport

All form av förflyttning

Medarbetartid

Tid då handläggare diskuterar med sin närmaste chef om ärendet

Handledning

Tid då handläggare får handledning, enskilt eller i grupp

Uppföljning

Uppföljning och möten ur olika perspektiv, ex styrkort såsom Medborgare, Ekonomi, Personal eller Utveckling – avser generellt för enheten

Samverkan externt

Diskussioner och möten utanför enheten avseende generella ärenden och verksamhet. Tex andra myndigheter, BUP, psyk mm

Utveckling

Diskussioner, möten kring utveckling av verksamheten kvalitetssystem för barn, unga och vuxna

Administration

Hantering av mail, post. Både enkel och kvalificerad administration som inte är att hänföra till dokumentation eller utredning

Personaltid

Arbetsplatsträffar, betalda pauser eller liknande.

Egen tid

För inläsning av material, omvärldsbevakning. OBS avser ej enskilda ärenden

IT-strul

Avser brister och problem inom teknik, såsom skrivare, datorer, telefoner mm

Bilaga 3. Mätvariabler Enhetschef

Direkt tid barn, ungdom, vuxna

Medverkan vid kvalificerade ärenden, träffar med berörda och närstående och andra myndigheter. Kontakt med politiker i individärende, daganteckningar, lex Sara. Handledning av personal enskilt eller i grupp

Barntid

Samtal i det direkta ärendet med enbart berört barn/ungdom. Ev medverkar även vuxen som barnet bestämt ska vara med. Dock ej familjemedlem.

Indirekt tid barn, ungdom och vuxna

Dokumentation, utredningsarbete, analyser, bedömningar och reflexioner avseende ärende. Möten med politiker i individärenden, ladda ner daganteckningar, lex Sara

Utveckling

Ledningsgrupp och andra möten kring utveckling av verksamheten kvalitetssystem för barn, ungdom och vuxna

Chefsadministration

Anställning, lön, fakturor som ej kan delegeras. Hantering av egen mailbox, semester och schemaplanering, nämnds administration och kontakt med politiker obs ej individärende

Enklare administration

Ingen speciell utbildning eller delegation behövs. Kopiering, bokning av lokaler, bilar mm. I princip frågor som kan utföras av någon annan

Personalfrågor

Arbetsplatsträffar, inför, under och efterplanering. Utvecklings och lönesamtal samt övriga samtal med medarbetare som inte rör enskilt ärende. Samtal angående personalärende med kollegor/chef/HR

Arbetsmiljö

Allt som är delegerat enligt chefsdelegation för personalens räkning

Intrakommunala frågor

Brister och problem, stödprocesser, IT, skrivare, fax som inte fungerar,

Egen tid

Inläsning av material, reflexion, omvärldsbevakning, egen utveckling och utbildning

Uppföljning

Ev styrkort såsom Medborgare, Ekonomi, Personal och Utveckling, mål och visioner

Förflyttning/Transport

All form av Förflyttning

Medarbetartid

Tid där chef stödjer enskild handläggare i det nära ledarskapet tex. Medverkan vid kvalificerade ärenden, träffar med berörda och närstående

Personaltid

Tid för chef att samtala med sin närmaste chef, paus och avser inte enskilda ärenden, organisation eller liknande

Bilaga 4. Socionomprogrammets egna beskrivningar av samarbete med socialtjänsten.

Ersta Sköndal Bräcke högskola

Har inga formaliserade projekt med socialtjänsten utöver det som sker inom ramen för VFU, men har fortlöpande genom hela socionomutbildningen mer eller mindre formaliserad samverkan med fältet (kan vara socialtjänst, brukarorganisationer, lokalpolitiker mm) och som innebär fältanknutna moment från termin 1 och fram till termin 7. Möten och samverkan med socialtjänsten sker genom att socialsekreterare är inne i kurser och undervisar (exempelvis om barnavårdsutredningar, våld i nära relationer, kvalitetsssäkring), att studenter gör fältstudier inom socialtjänsten, studiebesök och intervjuer med socialsekreterare. Detta sker framför allt i samband med kurser som behandlar olika sociala problemområden, arbetsmetoder i socialt arbete. Tidigare har vi haft ett mer formaliserat samarbete med en grannkommun till Stockholm under utbildningens sista termin med fokus på introduktion till den sociala barnvården. Det arbetar vi med att återupprätta och utveckla.

Göteborgs universitet

I Göteborg finns fältförlagda klasser i Hammarkullen respektive Biskopsgården där man samarbetar mycket tätt och konkret med stadsdelarna. Man har även vid FoU i Väst/Göteborgsregionens kommunalförbund inlett

ett samarbete kring kompetensutveckling av yrkesverksamma socionomer. Inledningsvis finns fokus på introduktion där målgruppen är den sociala barnvården. Här har man också satsat på ett "kollektivt mentorskap" där en grupp studenter tidigt i utbildningen paras ihop med en verksamhet/arbetsgrupp vilket sedan återkommer mer eller mindre regelbundet. Samverkan, både med verksamhetsfältet och brukarorganisationer/ idéburen verksamhet. Bland annat kan, naturligtvis, nämnas VFU men också våra sk fältförlagda studier på termin 3 (B-uppsats) där studenterna tillsammans med arbetsplatser eller organisationer identifierar ett problem/fenomen som studenterna sedan undersöker och skriver uppsats om. Sedan något år anställs också sk adjungerade lärare som genom att göra merparten av sitt arbete "på fältet" bidrar med en god anknytning till det praktiska sociala arbetet.

Högskolan i Gävle

Det finns sedan 2015 ett samarbete mellan Gävle kommun och Högskolan i Gävle, ASK, Arena för Social Kunskapsutveckling för socialt arbete och socionomutbildningen. Syftet med ASK är att vara en arena och plattform för att skapa interaktion mellan högskola och dess utbildning och forskning inom socialt arbete och att utveckla en

struktur för lärande inom utbildning och praktik samt att öka möjligheterna för forskning att bedrivas i nära samarbete med fältet. Projektledare är anställd på deltid. Idag har en utvidgning av ASK påbörjats genom att även omsorgssidan mot äldre- och funktionshindrade har bjudits in samt att kommuner från hela regionen har bjudits in till arenaträffar. Med inspiration från ASK har man även utvecklat ett inslag där praktiker från fältet blir mentorer för nya studenter som de redan enskilt eller i mindre grupper träffar under utbildningen. Man har även satsat på interprofessionellt lärande med samarbete mellan socialt arbete, skolområdet och vårdvetenskap/sjuksköterskeutbildning. I Gävle genomförs också ett projekt ”*Ett hållbart arbetsliv inom socialtjänsten*” som är samfinansierat mellan Gävle kommun och Högskolan i Gävle. Projektet riktar sig mot socialsekreterares som gör utredningar av barn och unga och särskilt mot nyexaminerade socionomer som får handledning i små grupper om 6-7 personer 1g /vecka kring utmaningar i yrkesrollen. Andra insatser är teamstärkande aktiviteter för alla de fem utredarteamen och ett ledarutvecklingsprogram. Projektet följeforskas av Högskolan i Gävle.

Högskolan i Jönköping

Har ett väl utvecklat samarbete med kommunerna inför att ta emot studenter för fältstudier i varje kurs under deras fyra första terminer. Man har också en kontaktperson i varje kommun som tar fram VFU-platser i samarbete med ansvarig i utbildningen. Verksamhetsföreträdare medverkar under flera kurser i olika terminer. VFU:n är här uppdelad i två delar där en obligatorisk del inom myndighetsutövning om 5 veckor ingår om VFU. Man har även en kurs som är framtagen i samarbete med verksamhetsföreträdare. I PPU:n (Personlig och Professionell utveckling) har man terminsreflektioner för alla studenter under sista veckan i varje termin som hålls av ca 20 samtalsledare från verksamheterna). Ett samarbete och regel-

bundna träffar med de tretton kommunernas gemensamma FOU-enhet FOURUM. Forskare driver eller deltar i olika forskningsprojekt i samverkan med kommunerna.

Högskolan Dalarna

Högskolan har nära samarbete genom avtal med alla kommuner i Dalarna. Redan termin 1 får studenterna en handledare från fältet som hen träffar minst en gång per termin. De har kontakt genom hela utbildningen t.ex. kring arbetsuppgifter som kräver fältmedverkan och kring reflektioner, utveckling och annat som studenten behöver dryfta med socialarbetare från fältet. Studenten får genom detta en spegling från praktiker/handledare. Denne handledaren behöver sedan inte vara handledare under VFU. VFU var tidigare delade i 4 perioder men det blev för ”plottigt”. Nu är VFU:n 3 veckor termin 2, 7 veckor termin 3 och 10 veckor termin 6. VFU:n är styrd; studenten måste vara på olika ställen de olika perioderna, minst 40 % av tiden utanför IFO och en period i socialt arbete med äldre.

Karlstad universitet

Utöver VFU-terminen har socionomutbildningen inga samverkansprojekt tillsammans med socialtjänsten

Linnéuniversitetet Växjö/Kalmar

Samverkan mellan Socialt arbete och det omgivande samhället sker på flera sätt och med en ny och medveten utveckling/satsning. Från ht 2017 arbetar två personer halvtid som samverkansansvariga, i Växjö respektive Kalmar. Syftet är att utveckla dialogen och utbytet med fältet. Socialt arbetes institutionsdag 7/11 hade helt fokus samverkan, syfte synliggöra och utveckla en strategi. Konkret pågår utbyte med fältet inom flera av programmens terminer, studenter gör fältstudier och yrkesverksamma och brukare bjuds in att delge erfarenheter. VFU-placeringarna i termin 5 sköts bland annat, via av förvaltningschefer utsedda kontaktpersoner i kommunerna. Under VFU-terminen erbjuder

institutionen Handledarträffar med erfarenhetsutbyte och möten med aktuell forskning. Yrkesverksamma är aktiva i programmet som studiegruppslärare och PPU-ledare. Det finns samarbete med fältet kring examensarbeten. Tidigare fanns Sociorama med kombinations-tjänster universitet/fält.

Linköpings universitet

Socionomprogrammet vid LiU har en god grund för samarbete med verksamhetsfälten genom representation i programrådet. Genom hela programmet förekommer samverkan med fältet i form av föreläsningar och panelsamtal med yrkesverksamma. Studiebesök och intervjuer ute i olika verksamheter finns med som moment i flera kurser. Under termin 1 genomförs en tre dagars workshop då studenterna träffar yrkesverksamma socionomer, chefer, samarbetspartners, ideella organisationer och brukarorganisationer. Under terminerna 3 och 4 finns reflektionsgruppsledare dvs. yrkesverksamma socionomer som träffar en arbetsgrupp (6-8 studenter) ca en gång i månaden. En förberedelse inför VFU och i förlängningen yrkesrollen. Handlar om personlig professionell utveckling. Sedan 2016 finns nya VFU-avtal, som inkluderar ersättning men också tydliga krav på kvalitet på handledningen. Samtidigt inrättades ett Råd för kompetens- och kvalitetsfrågor inom VFU, en samverkans yta med fokus på VFU (träffas en gång per år). Under termin 6 och 7 erbjuder större kommuner aspiranttjänster till ett antal studenter. Studenter arbetar max 20 % och är garanterade en mentor på arbetsplatsen.

Lunds universitet

Socionomprogrammet har många samarbeten med Helsingborgs stad kring flera olika projekt. Det handlar bland annat om arbetet med Bostad först som har varit pågående sedan 2010. I detta arbete har det även arbetats aktivt med brukarinflytandefrågor. Helsingborgs stad har köpt platser på den s.k. mobiliseringskursen för att anställda och brukare ska kunna läsa den tillsammans och

ha nytta av den i det pågående utvecklingsarbetet. Gemensamma konferenser som socionomutbildning/Helsingborg, dels en digitaliseringskonferens nästa år, dels en konferens om hur man kan ta fram mer praktiktäna forskning och utveckling nästa år. I detta arbete används SoPact, ett acceleratorsprogram för samhällsentreprenörer. Förvaltningarna i Helsingborg är engagerade för att vaska fram de utmaningar som de har och som kan matchas med samhällsentreprenörer. De teman som socialförvaltningen fokuserar på rör digitalisering, medskapande och kompetensförsörjning. De vi vill utveckla mer är en forskningsplattform kring dessa teman i Helsingborg samt hitta former för kompetensutveckling till socialtjänstens medarbetare. Den s.k. Arena-gruppen har bestämt att de ska hållas en dag om ”hur orkar vi” för att belysa socialsekreterarnas arbetssituation. Vidare har en rad forskningsseminarier med kommunen genomförts. Detta gäller även Lund och andra kommuner. En lärare håller i en kurs kring socialrätt tillsammans med Landskrona kommun och en hel del andra uppdragsutbildningar är på gång.

Malmö Högskola

Malmö Stad har ett introduktionsprogram för nyutexaminerade socionomer där ett fördjupat samarbete eftersträvas. Institutionen för Socialt arbete vid MAH har vidare ett långtgående samarbete med Barnrättsforum Skåne (sedan 2012) genom representation vid deras kontinuerliga nätverksmöten, både internt och lokalt runt om i Skåne. Utifrån detta sker en kontinuerlig uppdatering om vad som sker i de skånska kommunerna rörande barnrätt vilken indirekt kan kopplas till institutionens utbildningar. En kombinationstjänst mellan Malmö Stad/lektor i socialt arbete med kursansvar för barn, ungdom och familjekursen på Institutionen för socialt arbete, leder till en direkt koppling mellan praktik och teori när det gäller barnvårdsfrågor

Mittuniversitetet

På termin 4 görs fältbesök och man delger varandra erfarenheterna. Studenterna skriver en fältrapport som återkopplas till arbetsplatserna. På termin 7, främst i kursen socialtjänstens utmaningar i arbete med barn, ungdomar och familjer (15 hp) finns flera lärare från fältet. Det är dels två socialsekreterare som föreläser om orosanmälan och förhandsbedömning och vid det andra tillfället om utredning, beslut och verkställighet. En skolsockonom föreläser vid flera tillfällen om samtal med barn där övningar även är inkluderade. En socialsekreterare föreläser två halvdagar om BBIC. Man har fortfarande två långa praktikperioder om vardera 22,5 poäng där även utlandspraktik kan ingå.

Mälardalens högskola

Erbjuder fältet öppna föreläsningar och seminarier om olika teman med relevans för praktiskt socialt arbete. Handledarutbildning erbjuds alla som är eller vill fungera som handledare för studenter. Yrkesverksamma träffar studenterna inom momentet PPU (personlig och professionell utveckling). Socialarbetare kommer in föreläser för socionomstudenterna men även för lärarna (som också behöver uppdateras om praktiskt socialt arbete). Mellan FoU i Sörmland och Mälardalens högskola ska en samverkan utvecklas, finns avtal om detta. Exempel på samverkan som redan är igång är exempelvis en Baskurs i riskbruk, missbruk och beroende som ges av personal på FOU för studenter.

Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet

Institutionen har ett sedan länge väl utvecklat samarbete med FoU-Nordväst och de kommuner som ingår i FoU-samarbetet. Varje termin tar FoU emot 25-30 socionomstuderande för kursen "Fältstudier" på termin tre. Studenterna har nära kontakt med socialarbetare under kursen som i viss mån löper parallellt med en kurs i socialt arbete. De ska också skriva en fältrapport kring ett av kommunerna identifierat socialt problem eller

göra en kortare utvärdering av någon kommunal verksamhet som senare ska presenteras för den aktuella kommunen. Häre ingår också ett nära samarbete mellan representanter för kommunerna, FoU-verksamheten och lärare vid institutionen för socialt arbete. Institutionen har också en grupp adjungerade lärare (motsvarande en heltidstjänst) som arbetar deltid på fältet och deltid inom universitetet och är inne i utbildningen på en lång rad kurser där de är engagerade i att koppla teoriutbildningen till det praktiska arbetet som äger rum inom det sociala verksamhetsområdet. Institutionen har dessutom ett mycket väl utvecklat samarbete med angränsande organisationer inom socialt arbete. Forskare från socionomprogrammet deltar i olika referensgrupper både inom Stockholms stad, genom samarbete med SKL, KSL och Socialstyrelsen.

Södertörns Högskola

Studenter gör studiebesök i verksamheter under termin 1 och 4 i ett mindre fältarbete (6 hp) och som syftar till att analysera styrningen av olika kommunala verksamheter. Utöver detta involveras praktiker på olika sätt i olika kurser under utbildningen. Till exempel kommer en socialsekreterare och berättar om förebyggande arbete med inriktning mot budget och skuldförfrågor på en kurs på termin sju som handlar om förebyggande socialt arbete. Det finns även ett samarbete med FoU Södertörn där både tidigare och nuvarande studenter samt forskare från oss är involverade i olika projekt.

Uppsala universitet

Under termin 2 gör studenterna, en mindre fältstudie där de, i grupp, besöker en verksamhet som bedriver socialt arbete. Det kan vara en kommunal eller privat verksamhet men också verksamheter som bedrivs inom den civila sektorn. Syftet är att få en inblick i vad socialt arbete kan innebära. Frågor ställs kring ekonomi, personal, syfte, arbetsmetoder, etiska riktlinjer och hur verksamheten hanterar sekretessfrågor. Studenterna redovi-

sar muntligt, med pp-bilder, sina fältstudier för hela studentgruppen. I momentet PPU-personlig, professionell utveckling, termin 1-5 har studenterna yrkesverksamma socionomer som basgruppslärare. Genom H-VFU på termin 5 får studenterna en inblick i och delta i praktisk socialt arbete under handledning. Socialtjänstrepresentanter från hela länet finns med i ett programråd som träffas en gång per termin. På initiativ av Barnombudsmannen i Uppsala ordnas sedan 1999 en studiedag om samverkan mellan olika yrkesgrupper. Temat är: Oro och misstanke om att ett barn far illa. Deltagare är blivande läkare, psykologer, sjuksköterskor och socionomer. Forskare från socionomprogrammet deltar i olika referensgrupper och i ett barnskyddsråd där Uppsala universitet och olika verksamheter är representerade. Socialtjänstrepresentanter finns med i programrådet. Olika samarbetsprojekt finns i samarbete med Region Uppsala exempelvis - Skol-BIM - som handlar om hur barn vars föräldrar har missbruksproblem i högre utsträckning ska bli upptäckta av grundskolan så att skolan kan ge dem stöd dels inom sina egna ramar dels i samverkan med socialtjänsten, barn- och ungdomspsykiatri och polisen. Med i projektgruppen finns en representant för det som tidigare var FoU-verksamheten inriktad på individ och familj inom det kommunala Regionförbundet Uppsala län.

Umeå universitet

Föreläsare gästas regelbundet socialtjänsten och studenter gör studiebesök i olika verksamheter. Terminen innan VFU deltar två yrkesverksamma socialsekreterare i utbildningen under flera veckor då studenterna arbetar med en övningsutredning. Examensarbetet på termin 6, efter VFU:n, skrivs av många i samverkan med verksamheter på fältet, bl.a. socialtjänst. I socionomprogrammet finns inslag av samverkan med omgivande samhälle under alla sju terminer. Kontakt med yrkesverksamma är återkommande under programmet både genom gästföreläsningar och

studiebesök. Samverkansinslag finns även utifrån ett politiker- och tjänstemannaperspektiv, men också brukarperspektivet finns representerat. När studenterna skriver sitt examensarbete på termin sex finns ofta en nära samverkan med verksamheter ute på fältet. En regelbunden samverkan med FoU Valfärd genererar även det uppslag till ämnen för examensarbeten. En annan typ av samverkan som det senaste året blivit allt mer vanlig är förfrågningar från arbetsgivare som har önskemål om att nå ut till studenter under pågående utbildning med information om sina verksamheter och möjligheter till sommarjobb och anställning. Sedan höstterminen 2015 finns ett samarbete med Akademi Norr och Lapplands Kommunalförbund (LKF) för att öka kontaktytorna mellan studenter och arbetsgivare och för att öka möjligheterna för kommuner med stor brist på socionomer att kunna rekrytera personal. Samverkansprojektet har hittills mynnat ut i två genomförda arbetsmarknadsdagar vid universitetet, samt flera föreläsningar för våra studenter från yrkesverksamma. Några studenter har fått en individuell kontakt med en yrkesverksam med syftet att kunna fungera som en mentor under utbildningen. Streamade föreläsningar erbjuds.

Örebro universitet

Socionomprogrammet vid Örebro universitet har sedan ett antal år ett utvecklat samarbete med socialtjänsten i Örebro kommun. I syfte att bidra till fördjupad förståelse hos de studerande gällande socialtjänstens verksamhetsområden och socionomers olika yrkesroller har universitetet tillsammans med socialtjänsten i Örebro kommun utvecklat ett program för att möjliggöra att samtliga studerande integrerat i olika kurser möter yrkesverksamma socionomer.

Programmet har en tydlig progressionstanke och inleds på termin två, inom ramen för kursen Socionomers yrkeskunskaper och handlingsstrategier där de studerande besöker socialtjänsten och får övergripande informa-

tion om organisationen samt går runt i olika stationer och samtalar med socialsekreterare om yrkesrollen. På termin 3, inom ramen för kursen Juridik i socialt arbete, deltar studenterna i så kallade ”samråd” där de besöker socialtjänsten och träffar socialsekreterare som arbetar med utredning av barn-, ungdom- respektive vuxenärenden. De studerande förväntas konsultera socialsekreterarna gällande överväganden i utrednings- och handlägningsprocessen avseende olika fiktiva case. På termin 4, när de studerande ska tillägna sig kunskaper och färdigheter gällande utsatthet och kritiskt granska olika former av interventioner deltar de studerande i studiebesök vid Örebro kommuns olika behandlingsenheter.

Förutom ovanstående möter de studerande som en del av introduktionsveckan socionomer från olika verksamhetsfält, såsom exempelvis socialpsykiatri och skolan. Dessutom deltar yrkesverksamma socionomer som föreläsare vid ett flertal kurstillfällen. Ett exempel är att kuratorer från hälso- och sjukvården medverkar vid ett moment om sorg- och kris. Ett annat exempel är frågor om ledarskap där chefer verksamma inom äldre- och eller funktions- hinderområdet medverkar. De socionomstuderande gör på termin 5 den verksamhetsförlagda utbildningen, vilken omfattar 30 hp.

Socialdepartementet

Sociala barn- och ungdomsvården

103 33 Stockholm

Blogg: socialbarnungdom.se